Kamalakar Bhatta
Sudrakmalakar
शूद्रकमलाकर
Sanskrit
Paper - Printed
1808 Sakabda (132 years old)
72 Folio
13.2" x 4.8"
Complete

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथ शूद्रकमलाकर प्रारंभः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ प्रणम्यरामंपितरौकमलाकरशर्मणा ॥ रामकृष्णतनूजेनशूद्रधर्मनिरूप्यते ॥ १ ॥ तत्रशूद्रत्वंशूद्रसवर्णो
जत्वंविप्रत्वादिवत् ॥ यद्यपिसर्गाद्यकालीनेविश्वामित्रादौचनैतत्तथापितत्राऽदृष्टविशेषारब्धशरीरत्वमेवब्राह्मणत्वमन्यत्रतुपूर्वोक्तमेवंशूद्रे
ष्वितिदिक् ॥ तत्रपद्भ्यांशूद्रोअजायत ॥ शूद्रोमनुष्याणामश्वःपशूनामितिबह्वृचतैत्तिरीयादिश्रुतिभिः ॥ मुखबाहूरुपज्जातास्तस्यवर्णायथा-
क्रमं ॥ लोकानांतुविवृद्ध्यर्थंमुखबाहूरुपादतः ॥ ब्राह्मणंक्षत्रियंवैश्यंशूद्रंचनिरवर्तयदितिमन्वादिस्मृतिभिश्च ॥ शूद्रस्यवर्णत्वेपिक
र्मणांनिषेधोवचनान्न्यायाच्चावगम्यते ॥ तथाचशतपथश्रुतिः ॥ पद्युवाएतच्छ्मशानंयच्छूद्रइति ॥ पद्भ्यांयुज्यतेइतिपद्यु ॥ जंग-
ममित्यर्थः ॥ तस्माच्छूद्रोयज्ञेऽनवक्लृप्तोनहिदेवताअन्वसृज्यतेतितैत्तिरीयश्रुतिः ॥ न्यायस्तुपूर्वमीमांसायामाद्याधिकरणसि
द्धोद्वैतीयीकःषाष्ठश्च ॥ तथाहि आद्येधिकरणेस्वाध्यायोध्येतव्यइत्यध्ययनस्यकर्मोत्पन्नतव्यश्रुत्यास्वाध्यायार्थत्वावगतेरक्ष
रग्रहणार्थत्वेनादृष्टार्थत्वात्तावतैवविध्यर्थविश्रांतेर्विचारनाक्षेपान्मीमांसाशास्त्रंपूर्वपक्षेनारभ्यते ॥ नविचारमकृत्वैववेदमधीत्यस्ना
यादितिस्मृतेःसमावर्तितव्यं ॥ ततश्चकुभिरध्ययनविधिसिद्धविद्याभावेनस्वयमेवद्विजवच्छूद्रेपिविद्याक्षेपात्पुस्तकादिनाविद्यांसंपाद्यशूद्र
स्याप्यधिकारउक्तः ॥ षाष्ठेचशूद्राधिकरणपूर्वपक्षेसिद्धांतेत्वध्ययनस्यार्थधीहेतुत्वेनदृष्टार्थत्वात्साम्नामृगक्षराभिव्यक्तिद्वारास्तोत्रा
र्थत्वमिवतव्यप्रत्ययावगतस्वाध्यायार्थत्वद्वारार्थज्ञानार्थत्वाद्विचारंविनाचतदयोगात्तदर्थंशास्त्रमारंभणीयं ॥ एतच्चाथातोधर्मजिज्ञा
सेत्यत्राध्ययनविधेर्दृष्टार्थत्वादित्यतःशब्दव्याख्यायांशाबरभाष्येसूचितम् तेनविचारंविनाविध्यार्थासमाप्तेर्वेदमधीत्यस्नायादिति-
स्मार्तस्नानोत्कर्षः ॥ ततश्चअध्ययनविधेःउपनयीततमध्यापयीत ॥ उपनीयगुरुःशिष्यंमहाव्याहृतिपूर्वकं ॥ वेदमध्यापयेदेन-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू॰ शौचाचारांश्च शिक्षयेदिति स्मृत्या उपनयन दृष्टार्थत्वाच्चोपनीतां प्रत्येव प्रवृत्तत्वादुपनयनस्य च प्राधाने सर्वशेषत्वादिति द्वितीयाध्या क॰
२ यन्यायेन वसंते ब्राह्मणमुपनयीत ग्रीष्मे राजन्यं शरदि वैश्यमिति श्रुतिभिस्त्रैवर्णिके षेवाविधानं न च द्रः तद भावात्कृतु विधीनां
च्चाध्ययनविधिसिद्ध विद्यत्रैवर्णिक विषयत्वेनोपक्षीणानामन्यथानुपपत्त्यभावेन विद्याक्षेपकत्वाच्छूद्रस्य कर्मस्वनधिकार इति प्राप्ते ः
सिद्धांतोपि फलं तत्र यद्यपि श्रुत्यंतरे अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत तमध्यापयीतेत्यध्ययने उपनीतग्रहणं नाध्ययने तथाप्यध्यापनस्य कृत्यर्थ
त्वेन याजयेदितिवद्धि ध्वनर्हत्वादाचार्यनिष्ठत्वेन माणवकसंस्कारत्वाभावाच्च ब्राह्मण उपगच्छेत् सोधीयीतेति विपरिणमतो थेंज्ञेय इति
विवरणादयः स्वाध्यायवच्चमसाध्वर्यूनृवृणीत इति वच्चोपनयनसंस्कार्यस्यापि बटोरनेनैव विनियोगादुपादेयत्वमिति पार्थसारथिराणका
दयः तत्र वसंतादिवाक्यैरुपनयनप्राप्तेर्ब्राह्मणविशिष्टमुपनयनमनूद्याष्टवर्षकालो विधीयते ॥ न च वाक्यभेदः उद्देश्यापर्यवसानेन
विशिष्टोद्देशे तदभावादिति हेमाद्रिः ॥ तत्वं तु विनिगमकाभावाच्छास्त्रांतरत्वादुभयत्रापि विशिष्टविधिरिति ॥ अत एवोपादेयत्वेन विवक्षि
तं पुंस्त्वं ॥ अन्यथोपनयने संस्कार्यत्वाद्ग्रहैकत्ववत्पुंस्त्वाविवक्षया स्त्रीणामप्युपनयनप्राप्तिः केन वार्येत ॥ यत्तु तंत्ररत्ने तस्या यावदुक्तमा-
शीर्ब्रह्मचर्यमित्यत्राष्टवर्षवाक्ये द्वितीयया संस्कार्यत्वाल्लिंगाविवक्षया न्यायेन स्त्रिया उपनयनप्राप्तावपि निषेधादेवोपनयनाभाव इत्यु
क्तं ॥ तदध्वर्युं वृणीत इतिवत्स्वाध्यायश्चोपादेयत्वाद्वसंतादिवाक्ये पितत्वाच्चिंत्यं ॥ अत एव षंढस्योपनयनं शूद्रसधर्मत्वात् ॥ अत एव मिता
क्षरायां देवलः ॥ षंढको हीनलिंगः स्यात्संस्कारार्हश्च नैष सः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ षंढं तु ब्राह्मणं हत्वा शूद्रहत्याव्रतं चरेदित्याह ॥ बौधायनसूत्रस्मृ २
त्यर्थसारादयस्तु षंढस्य वचनादुपनयनमाहुः ॥ एतच्चाग्रे वक्ष्यामः ॥ अत एवोपादेयगतत्वादष्टवर्षत्वमेकत्वं च विवक्षितं ॥ नन्वेवं न्यायत एव शूद्रस्य

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कर्मानधिकारसिद्धेः ॥ तस्माच्छूद्रोयज्ञेनैवकॢप्तइतिनिषेधोव्यर्थइतिचेत् न्यायप्राप्तानुवादइतिभाट्टाः ॥ वेदांतिनस्तुतव्यप्रत्ययेनस्वा
ध्यायस्यभाव्यत्वावगतेः प्रथमोपस्थितत्वात् ॥ हुंफडादौतस्यावश्यकत्वादेकरूप्याच्चाक्षरग्रहणमेवभाव्यं ॥ नचक्रतुभिरर्थज्ञानाक्षे-
पात्पुस्तकादिनाशूद्रस्याप्यधिकारापत्तिः ॥ यथाभाट्टमतेऽध्ययनविधिसिद्धविद्याग्रहणेनक्रतूनांशूद्रेविद्यानापेक्षकत्वं ॥ तथार्थज्ञान
मपिअध्ययनविधिद्वाराक्षरग्रहणोपायेनचरितार्थत्वान्नशूद्रस्यपुस्तकाद्युपायमाक्षिपतीतितुल्यः प्राप्त्यतांवाक्षेपाच्छूद्रस्याधिकारः-
सतुपद्युवाइतिश्रुत्यानिषिध्यते ॥ अस्मान्निषेधादेवाध्ययनस्याक्षरग्रहणार्थत्वं ॥ अन्यथाशूद्रस्यप्राप्त्यभावान्निषेधोव्यर्थः स्यादित्याहुः-
सर्वथाशूद्रस्यकर्मण्यधिकारः सिद्धः ग्रहणविवादस्तुउपनयीतेति ॥ णीञ्धातोः संमाननोत्संजनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषुनि
स्मृतेः सचार्यकरणत्वेभाव्येआत्मनेपदस्मृतेरुपनयनस्यांगत्वेनाफलत्वेपि ॥ उपनीयतुयः शिष्यंवेदमध्यापयेद्द्विजः ॥ संकल्पंसरहस्यं-
चतमाचार्यंप्रचक्षतेइतिस्मृतेरध्यापनंफलमेवांगेउपचर्यते ॥ वर्मवाएतदाज्ञायक्रियतेयत्प्रयाजाइज्यंतइतिवत् ॥ तेनाध्यापनविधिप्रयु
क्तत्वेप्यध्ययनस्यमाणवकनिष्ठत्वेनांतरंगत्वादर्थज्ञानार्थत्वमपिक्रतूनांचतत्सिद्धविद्योपजीवित्वादुपायांतरानाक्षेपाच्छूद्रस्यानधिकारइ-
तिप्राभाकराः ॥ तदयुक्तं ॥ आचार्यकरणत्वस्यकर्त्रभिप्रायत्वेणीञ्धातोर्ञित्वात्स्वरितञितः कर्त्रभिप्रायेक्रियाफलइत्येतेनात्मनेपदसि
द्धेः ॥ संमाननेत्यादिविधानंव्यर्थंस्यात् ॥ तेनाकर्त्रभिप्रायेप्यात्मनेपदविधानमेतत्सूत्रं तदुक्तंमहाभाष्ये अकर्त्रभिप्रायार्थोयमारंभइति-
ततश्चक्रियाफलत्वेप्यकर्त्रभिप्रायत्वान्नाचार्यकरणत्वंभाव्यमितिदिक् ॥ विशेषस्तुविवरणेतंत्ररत्नेचज्ञेयः ॥ तत्रशूद्रस्यवेदश्रवणेताव-
न्नाधिकारः ॥ कपिलाक्षीरपानेनब्राह्मणीगमनेनच ॥ वेदाक्षरविचारेणशूद्रश्चांडालतांव्रजेदितिपराशरोक्तेः ॥ उत्तरमीमांसायांव्याससूत्रे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पिश्रवणाध्ययनप्रतिषेधात् ॥ स्मृतेश्चेत्यत्रशूद्रस्यवेदश्रवणादिनिषिद्धं ॥ इदंशंकराचार्यैर्व्याख्यातं ॥ श्रवणप्रतिषेधोभवति ॥ 'अथहास्य
वेदमुपशृण्वतस्त्रपुजतुभ्यांश्रोत्रपूरणमिति ॥ पद्युवाएतच्छ्मशानंयच्छूद्रइति भवतिचोदाहरणेजिह्वाच्छेदोधारणेशरीरभेदइति तथावेदा=
र्थज्ञानमपि ॥ नशूद्रायमतिंदद्यान्नोच्छिष्टंनहविःपूतं ॥ नचास्योपदिशेद्धर्मंनचास्यव्रतमादिशेदितिपाद्मोक्तेः ॥ मतिर्वेदार्थोपदेशः ॥ नशू=
द्रायपरिज्ञानंदद्याद्वेदमुखेनत्वितिपराशरीयपुराणात् ॥ वेदार्थज्ञाननिषेधान्मीमांसाद्यध्ययनमपिनिषिद्धं ॥ तथावेदमूलत्वात्स्मृतिपुराणाद्यध्य=
यनंनिषिद्धं ॥ पुराणंपंचमोवेदः पुराणंवेदसंमतमितिस्मृतेः ॥ तस्मादिदंवेदविद्भिरध्येतव्यंप्रयत्नतः ॥ शिष्येभ्यश्चप्रवक्तव्यंसद्वृत्तेष्वेवधर्मतः
इतिस्मृतिकौमुद्यामत्रिस्मृतेः ॥ मनुरपिनिषेकादिश्मशानांतोमंत्रैर्यस्योदितोविधिः ॥ तस्यशास्त्रेऽधिकारोस्मिन्ज्ञेयोनान्यस्यकस्यचित् एवंस्मृ
त्यादिश्रवणमपि ॥ नाध्येतव्यमिदंशास्त्रंवृषलस्यतुसन्निधौ ॥ योधीतेचैवमोहात्मासयातिनरकान्बहूनितिकौर्मोक्तेः ॥ वायुसंहितायामपिना
वेदविद्भ्यः कथनीयमेतत्पुराणरत्नंपुरशासनस्य ॥ नाभक्तशिष्यायचनास्तिकेभ्योदत्तंहियत्तन्नरकंददाति ॥ भविष्यत्पुराणे ॥ यान्येतानित्व=
योक्तानिधर्मशास्त्राणिसुव्रत ॥ नेच्छामिश्रोतुंविप्रेंद्रगुह्यान्येतानिहिद्विज ॥ त्रयाणामेववर्णानांप्रोक्तान्येतानिपंडितैः ॥ श्रेयसेनतुशूद्राणामत्र
मेवचनंशृणु ॥ ब्राम्हणादिषुवर्णेषुत्रिषुवेदाः प्रतिष्ठिताः ॥ मन्वादीनिचशास्त्राणितथांगानिचसर्वशः ॥ अत्रश्रवणस्यवाचनस्यचशूद्रप्राधा=
न्येनसाक्षान्निषेधः ॥ ततुविप्रद्वारा तदुक्तंमहाभारते श्रावयेच्चतुरोवर्णान्कृत्वाब्राह्मणमग्रतइति ॥ नारदीयेपि ॥ येचधर्मपराराजन्देव=
द्विजपरायणाः ॥ तेषांमध्येहरेरग्रेपठनीयंद्विजातिभिरिति ॥ भागवतेपि ॥ स्त्रीशूद्रद्विजबंधूनांत्रयीनश्रुतिगोचरा ॥ कर्मश्रेयसिमूढानांश्रेय ३
एवंभवेदिह ॥ इतिभारतमाख्यानंकृपयामुनिनाकृतमिति ॥ द्विजाच्छूद्रायांजातोद्विजबंधुश्च स्त्योवा ॥ भविष्ये ॥ चतुर्णामपिवर्णानांयानि=

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रोक्तानिश्रेयसे ॥ धर्मशास्त्राणिराजेंद्रशृणुतानिनृपोत्तम ॥ विशेषतस्तुशूद्राणांपावनानिमनीषिभिः ॥ अष्टादशपुराणानिचरितंराघवस्य
च ॥ वायवीये ॥ एतानिनृपशार्दूलधर्मशास्त्राणिपंडितैः ॥ साधारणानिप्रोक्तानिवर्णानांश्रेयसेसदा ॥ चतुर्णामिहराजेंद्रश्रोतुमर्हाणि-
स्कुव्रत ॥ स्कांदेसूतसंहितायां ॥ अन्येचब्राम्हणाविष्णोराज्ञानश्चतथैवच ॥ वैश्याश्चतारतम्येनज्ञानाभ्यासेधिकारिणः ॥ द्विजस्त्रीणाम
पिश्रोतज्ञानाभ्यासेधिकारिता ॥ अतिशूद्रस्यशुश्रूषापुराणेनैववेदनं ॥ वदंतिकेचिद्विद्वांसस्त्रीणांशूद्रसमानतां ॥ तथा ॥ सिद्धांतश्रव-
णंप्राहुर्द्विजानांमुनिसत्तमाः ॥ शूद्राणांचविरक्तानांतथास्त्रीणांमहामुने ॥ सिद्धांतश्रवणंप्रोक्तंपुराणश्रवणंबुधैः ॥ सिद्धांतःस्मृत्यर्थः॥
रामायणेपि ॥ पठन्द्विजोवागृषभत्वमीयात्स्यात्क्षत्रियोभूमिपतित्वमीयात् ॥ वणिक्जनःपुण्यफलत्वमीयाच्छृण्वंश्चशूद्रोपिमहत्वमीयात्
॥ इदमपिविप्रादिद्वारैव ॥ तदुक्तंभविष्ये ॥ देवार्चापुरतःकृत्वाब्राम्हणांश्चनृपोत्तम ॥ श्रोतव्यमेवशूद्रेणतथान्यैश्चद्विजातिभिः ॥ पु
राणश्रवणविधानादेवतदंतर्गतवैदिकमंत्रश्रवणेपिनदोषः ॥ तदुक्तंवार्तिके ॥ तानेववैदिकान्मंत्रान्भारतादिनिवेशितान् ॥ विहायमं-
त्रनियमंलोकबुद्ध्याप्रयुंजतइति ॥ यद्यप्यदृष्टहेतुत्वंनवैदिकत्वंविनास्ति ॥ तेनस्तोत्रादेरपिवेदत्वंक्वचित्सत्वंकल्प्यते ॥ तथापिवचना-
द्दोषाभावः ॥ अनित्यस्यापिप्रवाहानादितयाकल्पसूत्रादिवन्नित्यविधिविषयत्वं ॥ यानिशंखेनविद्यास्थानान्युक्त्वाएतानिब्रम्हणो
धिकुरुते ॥ सचवृत्तिंदर्शयतीतरेषामितिबहुवचनेनज्ञानोपदेशोविप्रद्वारेणैवेतिशूद्रस्याधिकारउक्तः ॥ सोपिश्रवणपरएव ॥ अत्रशूद्रा-
णांविहितनिषिद्धाश्चधर्माःशूद्रसमानामनुपनीतद्विजस्त्रीकुंडगोलकसंकरजात्यादीनामपिज्ञेयाः ॥ तेचाग्रेवक्ष्यंते ॥ तत्सिद्धंशूद्रस्यवि-
प्रद्वारापुराणश्रवणेनज्ञानमिति ॥ अथशूद्रस्यमंत्रविचारः ॥ तत्रअविद्यत्वाद्वेदमंत्रेनाधिकारः ॥ व्यासोपि ॥ शूद्रोवर्णश्चतुर्थोपिवर्ण-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्वाद्धर्ममर्हति ॥ वेदमंत्रस्वधास्वाहावषट्कारादिभिर्विनेति ॥ नृसिंहतापिनीये ॥ सावित्रींप्रणवंयजुर्लक्ष्मींस्त्रीशूद्रायनेच्छति ॥ परा-
शरभाष्येप्येवं ॥ रामतापिनीये ॥ सावित्रींलक्ष्मींयजुःप्रणवंयदिजानीयात्स्त्रीशूद्रःसमृतोधोगच्छति ॥ लक्ष्मींश्रीबीजं ॥ व्याहरणेजिह्वा
च्छेदइतिश्रुतेश्च ॥ गौडनिबंधेतिथितत्वेस्कांदे ॥ स्वाहाप्रणवसंयुक्तंशूद्रेमंत्रंददद्द्विजः ॥ शूद्रोनिरयमाप्नोतिब्राम्हणःशूद्रतामियात् ॥ एवं
पुराणविष्णुसहस्रनामचंडीस्तोत्रादिपाठेप्यनधिकारः ॥ श्रवणमात्रेऽधिकारेणपाठाप्रसक्तेः ॥ तदुक्तंहरिवंशे ॥ सुगतिमियाच्छ्रवणाच्च-
शूद्रजातिरिति ॥ अतएवभारतेविष्णुसहस्रनामसु ॥ वेदांतगोब्राह्मणःस्यात्क्षत्रियोविजयीभवेत् ॥ वैश्योधनसमृद्धःस्याच्छूद्रःसुखमवा
प्नुयादित्यत्रशूद्रःश्रवणेनैवेतिशंकराचार्यैर्व्याख्यातम् ॥ किंबहुनाशूद्रकर्तृकस्नानदानश्राद्धादौविप्रस्यैवपौराणमंत्रपाठः शूद्रस्यतुश्रव-
णमात्रं ॥ श्रावयेच्चतुरोवर्णान्नित्यस्यनिषादस्थपतिंयाजयेदितिवच्छृणुयुरित्यर्थेनशूद्रंप्रतिश्रवणजन्मज्ञानस्यैवकर्मभिर्ग्रहणात् पुराणपा
ठाभावेन तन्मंत्रेषुपाठाप्रसंगाच्च ॥ वाराहेपि ॥ अयमेवविधिःप्रोक्तःशूद्राणांमंत्रवर्जितः ॥ अमंत्रस्यतुशूद्रस्यविप्रोमंत्रेणगृह्यते ॥ अस्य
श्राद्धप्रकरणपाठेपिइयंपरिभाषा ॥ नचसावाक्यरूपाप्रकरणेननियंतुंशक्या ॥ अतःशूद्रकर्तृकदानश्राद्धादौअर्थप्रकाशनार्थसर्वत्रविप्रे-
णमंत्रपाठः कार्यइतिशूलपाणिः ॥ वैदिकोपिविप्रेणपठनीयइत्याचार्यचूडामणिः ॥ माधवीयेप्येवम् ॥ श्राद्धेयस्यांशाखायांविप्रस्यमंत्रपा-
ठउक्तः ॥ सशूद्रश्राद्धेपिस्यादेवेतिस्मृतिकौमुद्यां ॥ मदनपारिजातव्याख्यात्वयुक्ताविषयाभावात् ॥ अमंत्रस्येतिविशेषणात्स्त्रीणांतन्तु-
ल्यानांचेतिशूलपाणिः ॥ यत्तुतेनोक्तं ॥ मंत्रजन्यनियमादृष्टसिद्धिस्तुनमस्कारेणैवानुज्ञातोस्यनमस्कारोमंत्रइतिगौतमोक्तेरिति ॥ तच्चिं-
त्यं ॥ दृष्टद्वारैवहितप्राप्तिर्नस्वातंत्र्येणनचमंत्रनिषेधेनियमादृष्टप्राप्तिः नमस्कारेणैवतत्सिद्धिश्चनहिसः नमंत्रः अन्यथानरवावपूतेप्यव-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

घातजन्यादृष्टार्थसोपिक्रियेत् ॥ कल्पतरुस्तु पौराणकर्मणां स्त्रीशूद्रान्प्रति विशिष्ट विधानात्तेषां च मंत्रविशिष्टानामुपस्थानात्तथैव नियो गात्पौराणमंत्रपाठो भवत्येवेत्याह तन्न नमस्कारेणबाधाद्वाराहविरोधाच्च वैदिकमंत्रस्थानेनमः शब्दइत्युक्ते ॥ तत्वं स्वमंत्रकेष्वेवस: तेन पितॄणांनामगोत्रतइत्यादौयत्र द्विजानामपिनाममंत्र उक्तस्तत्र शूद्रस्य सर्वमंत्रनिषेधप्राप्तेप्रतिप्रसवमात्रार्थंगौतमीयम् ॥ न तु तिलावपना दावपिअन्येतु ॥ आवाहनादिकर्तव्यं यथा शूद्रेण तच्छृणु ॥ देवानां देवनाम्नातु पितॄणां नामगोत्रतइति हेमाद्रौ भविष्योक्तेः सर्वत्र देवेदेवेभ्यो नमः पित्र्येपितृभ्योनमइतिनाममंत्रमाहुः ॥ केवलस्यनाम्नः प्रयोगानर्हत्वात् तेन नमइत्येतावानेवमंत्रइति आचार्यचूडामणिमदनपा रिजातोक्तिः परास्ता नमस्कारः पंचमहायज्ञमात्रपुरःसरः इतिहरदत्तादयः तन्न श्राद्धादौनमो विधानस्यमूलांतरकल्पनापत्त्यासर्वार्थत्वात् ॥ अ तएव विज्ञानेश्वरेण कृच्छ्रादौनमोमंत्रजपउक्तः अस्मत्पितृचरणास्तुनमस्कारेणमंत्रेणपंचयज्ञान्नहापयेदितियाज्ञवल्क्योक्तौयज्ञशब्देनशूद्रक र्ममात्रोद्देशेननमस्कारविधानंयज्ञानामुद्देश्यानां पंचत्वेन विशेषणग्रहेकत्वविवक्षावद्वाक्यभेदापत्तेः तेनशूद्रकर्तृकतुलादानादिपूर्तेषुशूद्र- स्यनमस्कारोमंत्रइत्याहुः पौराणस्तु विप्रस्येत्यविरोधः एतेननमस्कारस्यपंचयज्ञेष्वेवविधानात्शूद्रस्यनविवाहहोमादि निमदनपारिजातो- क्तिः परास्ता अतएव ग्नेनमस्स्वाहेत्यादि...इतिश्रुतेर्नमस्कारेणवैरवस्त्वपिनैवेदेवानमस्कारमितियज्ञोवैनमइतिहिब्राह्मणं भवतीत्याश्वलायनोक्ते- श्च ॥ नमस्कारस्यासर्वकर्मांगत्वंतच्च ॥ यथाद्विजानां तत्रतत्रवैदिकमंत्रोक्त्या बाधितंयच्चेत्यययज्ञादौप्रवर्तते ॥ तथाशूद्रेपिकर्मोक्तो मंत्रानुक्तौचप्रवर्तएव ॥ अतएवशूद्रस्यकातीयसूत्रोक्ताअष्टौसंस्काराविवाहश्चोक्तोहरिहरेण ॥ अतएवानुमतोस्यनमस्कारोमंत्रइति गौतमीयः शूद्रेपिप्रतिप्रसवः तस्यचानुष्ठेयाप्रकाशत्वेपिवचनात्त्वयथार्थमैंद्रीस्यादितिन्यायेनांगत्वं एतेनदेवताभ्यः पितृभ्यश्चेत्ययंवा-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू॰ क॰ नमस्कारोमंत्रइतिकृत्वाविज्ञानेश्वरमदनपारिजाताद्युक्तिर्मौनाभावात्परास्ता ॥ अत्रकेचित् ॥ विप्रोमंत्रेणगृह्यतेइत्यत्रवैदिकोमंत्रोवि-
५ प्रस्य पौराणस्तुशूद्रैः पठनीयः नवेदेष्वधिकारोहिकश्चिच्छूद्रस्यविद्यते ॥ पुराणेष्वधिकारोमेदर्शितोब्राह्मणैरिहेतिशूलपाणौपाद्मोक्तेः
श्रीदत्तोप्येवं तिथितत्वेस्मार्तस्तुवैदिकेतरमंत्रपाठेशूद्रस्याप्यधिकारः ॥ वेदमंत्रवर्ज्यंशूद्रस्येत्याचारचिंतामणौ ॥ छंदोगाह्निकेवचना-
द्वेदेतिविशेषणात्श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचनेतिनिषेधोमंत्रेतरपुराणपरः ॥ पंचयज्ञस्नानश्राद्धेषुतुपौराणोपिननमस्कारेणमंत्रेणे
तिपंचयज्ञेषुब्रह्मक्षत्रविशांत्वेवंमंत्रवत्स्नानमिष्यते तूष्णीमेवहिशूद्रस्यसनमस्कारकंमतमितियोगियाज्ञवल्क्येन ॥ स्नाने ॥ अयमेव
विधिः प्रोक्तः शूद्राणांमंत्रवर्जितइतिश्राद्धेचवाराहेविशिष्योक्तेरित्याह अनुमतोस्यनमस्कारोमंत्रइतिगौतमोप्येतत्परोवैदिकमंत्रपर-
श्चेत्याह तन्न ॥ नाध्येतव्यमिदंशास्त्रंवृषलस्यतुसन्निधावितिकौर्मेपुराणनिषेधेनवेदस्यदूरापास्तत्वात् ॥ अध्येतव्यंब्राह्मणेनवैश्येन-
क्षत्रियेणच ॥ श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचन श्रौतंस्मार्तंचवैधर्मंप्रोक्तमस्मिन्नृपोत्तम ॥ तस्माच्छूद्रैर्विनाविप्रंनश्रोतव्यंकदाचनेति
शूलपाणौपुराणाधिकारेभविष्योक्तेश्च अतएवविप्रोमंत्रेणगृह्यतेइतिसर्वार्थंनश्राद्धमात्रपरमितिशूलपाणिः एतेनाध्येतव्यमितिनिषेधोमंत्रे-
तरपुराणपरइतिश्रीदत्ताद्युक्तमैथिलमतमपास्तं विनाविप्रमित्युक्तेर्विप्रद्वारैवश्रवणमुक्तं ॥ धर्मशब्दस्तानिधर्माणीतिवत्क्लीबविशेषस्तुनिर्णय-
सिंधौज्ञेयः किंच यथाद्विजानामध्ययनविधौअधीतैर्मंत्रैरर्थस्मृतिंकुर्यादित्यर्थेनकर्मसुमंत्रपाठस्यैवांगत्वंनतुस्मृतेः मंत्राणामक्रियात्वेनस्वतः
कर्माग्रहणात् यथाशूद्राणांश्रावयेदितिश्रवणविधौश्रुतैर्विधिभिः प्रवृत्तिंकुर्यात् श्रुतैर्मंत्रैरर्थस्मृतिंकुर्यादित्यर्थेनशूद्रस्यतुलादिमहादानादिक- ५
र्मसुमंत्रश्रवणस्यैवांगत्वंनपाठस्य नन्वेवंश्रवणविधौश्रावयेच्चतुरोवर्णान्नियुक्तेद्विजानामपितुलादौमंत्रश्रवणमेवस्यान्नपाठइतिचेत्अत्रब्रू-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मः अध्येतव्यंब्राह्मणेनवैश्येन क्षत्रियेणचेतिभविष्योक्तेः निषेकादिः स्मशानांतइत्यादिवचनादध्ययनस्यैवकर्मांगत्वं ॥ विदुषाब्राम्ह-
णेनेदमध्येतव्यंप्रयत्नइतिमनूक्तेः अन्यथा वेदाथर्वपुराणानिसेतिहासानिशक्तितः ॥ जपयज्ञप्रसिद्ध्यर्थंविद्यांचाध्यात्मिकींजपेत् गा
थानाराशंसीरितिहासपुराणानियत्ब्राम्हणानीतिहासान्पुराणानिकल्पान्इत्यादिब्रम्हयज्ञविच्छेदापत्तेः ॥ पुराणन्यायमीमांसाधर्मशा-
स्त्रांगमिश्रिताः ॥ वेदाःस्थानानिविद्यानांधर्मस्यचचतुर्दशेतियाज्ञवल्कीये ॥ ज्ञानार्थत्वाच्चश्रवणंतुफलविशेषार्थं यइदंशृणुयान्नित्यं-
यश्चापिपरीकीर्तयेत् ॥ नाशुभंप्राप्नुयात्किंचित्सोमुत्रेहचमानवः इत्यादौचंडीपाठादौचफलश्रुतेः याज्ञवल्क्योपि यइदंश्रावयेद्विद्वान्द्विजा
न्पर्वस्रुपर्वस्रु अश्वमेधफलंतस्यतद्भवाननुमन्यतामिति ॥ तेनद्विजानांयथावेदाध्ययनंज्ञानकरणद्वाराकर्मार्थत्वात्पारायणाद्यर्थमक्षरग्र-
हणार्थत्वाच्चदृष्टार्थंनहिसिद्धांतेऽक्षरग्रहणस्यभाव्यत्वंत्यज्यते पारायणार्थत्वेनदृष्टार्थत्वात् तन्मात्रार्थत्वंतुनेष्यते एतन्न्यायरत्नमाला
यांस्पष्टमुक्तं ॥ नकेवलार्थविज्ञानसिद्धिरस्यप्रयोजनंदृष्टार्थंदृश्यते यद्यत्रसर्वफलमिष्यतेइति तथापुराणाद्यध्ययनश्रवणयोर्द्वयोर्विधा-
नेप्यध्ययनंज्ञानद्वाराकर्मार्थत्वाद्दृष्टार्थंश्रवणंत्वदृष्टार्थमेवशूद्राणांतुविपरीतंश्रवणंज्ञानद्वाराकर्मार्थत्वाद्दृष्टार्थंफलार्थत्वाददृष्टार्थंच अध्यय-
नंतुनास्त्येव श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचनेतिवचनात् यद्यपिवार्तिकेरणकेच ॥ धर्मेचार्थेचकामेचमोक्षेचभरतर्षभेति ॥ भार
तोक्तैर्धर्मोदेश्चकारैरधर्मादेश्च ज्ञानमुपादानपरित्यागांगभूतंफलं तेनदृष्टार्थमेवश्रवणमित्युक्तं तदपिशूद्रमात्रपरंज्ञेयं द्विजानांतुपाठ-
एवज्ञानार्थः यद्वास्तुद्विजानांश्रवणंदृष्टार्थं पाठश्रवणयोरन्यतरस्यापिज्ञानार्थत्वेनियामकाभावात् मंत्रपाठस्तुभविष्यवचनादेवेतिज्ञेयं
अन्यथाश्रावयेदित्यस्यशूद्रमात्रपरत्वेशूद्रस्यतदनादरश्रवणादिसुत्तरमीमांसान्यायेनमोक्षेतस्यानधिकारात्मोक्षग्रहणंविरुध्येत नन्व

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

द्यपक्षेश्रवणविधौशूद्रेज्ञानार्थत्वंनदृष्टार्थत्वान्नियमविधिः द्विजेचफलार्थत्वादपूर्वविधिरितिवैरूप्यंस्यात्मैवं ॥ अध्ययनविधिवत् यच्च
क्ष्यतइत्युपबंधेनसर्वमहान् सर्वत्रापूर्वविधिस्तत्वं फलतोनियमादिव्यपदेशइतिवार्तिकोक्तरीत्यापरिहाराच्च सर्वश्चाध्ययनविधिन्या-
यस्तत्स्थानापन्नेश्रवणेविधौसंचारणीयः एतच्चएवंभारतादिवाक्यान्यपियोज्यानीत्यादिनावार्तिकेपिसूचितं तदिदंमदुक्तंसुधीभिर्दूरं-
विभावनीयं तस्माच्छूद्रस्यपूर्तादिकर्मसुपौराणमंत्राणामेवविप्रस्यपाठोनवैदिकानामितिसिद्धं अथशूद्रस्यकर्माधिकारः तत्रकामश्रुतयो-
यथाध्ययनविधिसिद्धांविद्यां द्विजपराइतिनशूद्रस्यविद्याक्षेपेणश्रौतकर्माधिकारः तथास्मार्तपौराणाः ॥ ग्रहयज्ञमहादानपूर्तश्राद्धादिवि-
धयः फलकामित्वाच्छ्रवणविधिसिद्धविद्यत्वाच्च चतुर्वर्णपराइतिशूद्रस्यापितेष्वधिकारः नम्लेच्छादीनांविद्याक्षेपाभावात् नन्वेवंतत्रोक्त-
महारुद्रलक्षहोमादिष्वप्यधिकारः शूद्रस्यस्यादितिचेन्न तत्रवैदिकमंत्राणामंगत्वेनशूद्रस्यसर्वांगोपसंहाराभावेनांधादीनामिवानधिकारा
त् सर्वांगोपसंहारेणहिप्रधानविधिप्रवृत्तिरितिषष्ठेवर्णितं कथंतर्हिशूद्रस्यवैदिकमंत्रयुक्तेगृह्योक्तहोमांगकुशकंडिकापक्षेचतुलादावधिकारः
॥ उच्यते न्यायतोनिषिद्धोप्यधिकारः कर्मविशेषेषुतत्तद्वचनैः प्रतिप्रसूयते निषादस्थपतेरिवरौद्रेष्टौनचशूद्रस्यगृह्योक्तांगज्ञानाभावेप्रश-
भावनाज्ञानाभावादनधिकारः वेदानधीत्यवेदौवावेदंवापियथाक्रममितिस्मृतेरेकवेदाध्ययनपक्षेवेदांतरीयहौत्रौद्गात्रादिकस्येवश्रवणोप-
देशादिनातद्विसंभवादार्त्विज्यत्वाद्वानियमानपेक्षणात् नियमस्तुप्रधानमात्रे उक्तंचैतत्सविस्तरंदानकमलाकरेस्माभिः अत्रापिचवक्ष्य-
ते यत्रतुनवैदिकमंत्रांगंतत्रतुवचनाभावेप्यधिकारः श्रवणविधिसिद्धज्ञानत्वात्कामित्वाच्च यथाविनायकशांत्यादौयत्रवामंत्रांतरविकल्पः
यथाग्रहयज्ञेस्मृतिसंग्रहे ॥ नाममंत्रेणशूद्रस्यकुर्याद्धोमादिकंबुधइति ॥ तत्रवैकल्पिकमंत्रांतरेणापिसर्वांगोपसंहारात् सोयंकुत्रास्तिकुत्र- ६

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नास्तीतिविविच्यते तत्रादौविहितानि अगस्त्यसंहितायां शूद्रास्त्रिव्रततमाः शूद्राधार्मिकाद्विजसेवकाः स्त्रियःपतिव्रताश्चान्येप्रति-
लोमानुलोमजाः लोकाश्चांडालपर्यंतंसर्वेप्यत्राधिकारिणः अत्ररामुमंत्रे तथा श्रुतिर्ब्रह्माहषड्वर्णस्मृतिवर्णद्वयात्मकं षड्वर्णंब्राम्ह-
णादीनांत्रयाणांयद्द्विवर्णकं ॥ तदन्येषांदेशिकेनवक्तव्यंतारेकंपरं तत्रैव मंत्रोयमुपदेष्टव्योब्राह्मणाद्यनुरूपतः ब्रह्मोत्तरखंडेशिवपंचा
क्षरंप्रक्रम्य महापातकदावाग्निः सोयंमंत्रः षडक्षरः प्रणवेनविनामंत्रः सोयंपंचाक्षरोमतः स्त्रीभिः शूद्रैश्चसंकीर्णैर्धार्यतेमुक्तिकांक्षिभिः
नास्यदीक्षानहोमश्चनसंस्कारोनतर्पणं नकालनियमश्चात्रजप्यः सर्वैरयंमनुः एतद्दीक्षातत्रैवपरस्तुतिरूपेणोक्ता ॥ पुण्यतीर्थजले-
स्नानंराजानंसमुपोषितं प्राङ्मुखंचोपविश्याग्रेनत्वाशिवपदांबुजं तन्मस्तकेकरंन्यस्यदद्यान्मंत्रंशिवात्मकोमतिस्मृतिकौमुद्यांवाराहे ॥-
म्हणक्षत्रियविशांपंचरात्रंविधीयते शूद्रादीनांचतच्छ्रोत्रपदवीमुपयास्यति अन्यैस्तुनतच्छ्रोत्रेतिपाठोलिखितः अतएवाग्रेउक्तं अथशू
द्रस्यवक्ष्यामिगदतः शृणुभामिनि दंपतीममभक्तौचममकर्मपरायणौ नमस्कारप्रियौनित्यंममचिंताव्यवस्थितः शूद्रकर्माणिवैदेवियोनि
त्यंतुसमाचरेत् त्यक्त्वाऋषिसहस्राणिशूद्रमेवतुयाम्यहं तथातत्रैव चातुर्वर्ण्यस्यवक्ष्यामिदीक्षामध्ययशस्विनीत्युपक्रम्यद्विजानांदी-
क्षामुक्त्वा ॥ शूद्रस्यापिचवक्ष्यामिमद्भक्तस्यवरांगनेइत्यादिनाशूद्रदीक्षोक्ता वामनपुराणे ततश्चकारभगवांश्चातुर्वर्ण्यंहरार्चने इत्यु
क्त्वावसिष्ठपुत्रस्यशक्तेस्तच्छिष्यादीनांवाशिवदीक्षामुक्त्वाऊर्णोदरस्यशूद्रस्यदीक्षामुक्त्वोक्तं एवंसभगवान्ब्रह्मापूजनायशिवस्यतु कृत्वा
तुचातुराश्रम्यंस्वयंचभवनंगतइतिभविष्येपिब्राह्मणंक्षत्रियंवैश्यंकुलीनंशूद्रमेवच पुरुषंवास्त्रियंवापिदीक्षयेत्सूर्यमंडले एवंत्रयविशेष-
वचनंतत्रशूद्रस्याधिकारः स्मृतिकौमुद्यांतु शूद्रादीनांचतच्छ्रोत्रपदवीमुपयास्यतिवाराहे उक्त्वापंचरात्रोक्तवैष्णवशैवसौरशाक्तवैना-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यकेषुमंत्रेष्वधिकारउक्तः इतिमंत्रदीक्षाअथशूद्रस्यदेवस्थापनं कल्पतरौदेवीपुराणे वर्णाश्रमविभेदेनदेवाः स्थाप्यास्तनान्यथा ब्रह्मा
तुब्राह्मणैः स्थाप्योगायत्रीसहितः प्रभुः चतुर्वर्णैस्तथाविष्णुःप्रतिष्ठाप्यःफलार्थिभिः भैरवोपिचतुर्वर्णैरंत्यजानांतथामतः मातरः सर्व
लोकैस्तस्थाप्याः पूजाः फलोत्तमाः लिंगंगृहीयतिर्वापिसंस्थाप्यतुयजेत्सदा त्रिस्थलीसेतौ पितामहचरणास्तुदेवप्रतिष्ठायांशूद्रादीनां-
नाधिकारः स्त्रीणामनुपनीतानांशूद्राणांचनरेश्वर स्थापनेनाधिकारोस्तिविष्णोर्वाशंकरस्यच यःशूद्रसंस्कृतंलिंगंविष्णुंवापिनमेन्नरः
इहवात्यंतदुःखानिपश्यत्यामुष्मिकेकिमु शूद्रोवानुपनीतोवास्त्रियोवापतितोपिवा केशवंवाशिवंवापिस्पृष्ट्वानरकमश्नुते इतिबृहन्नार-
दीयस्कांदाद्युक्तेरित्याहुः चतुर्वर्णैरितिपूर्ववचनाद्दक्षिणवादिप्रतिष्ठायांशूद्रस्यविकल्पइतितुयुक्तं अतएवस्पर्शनेनाधिकारोस्तीत्यन्यत्रपाठः
॥ अथशूद्रस्यदेवपूजाशिवसर्वस्वेभविष्ये यस्तुपूजयतेलिंगेदेवादिमांजगत्पतिं ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्यः शूद्रोवामत्परायणः तस्यप्रीतः
प्रदास्यामिशुभांल्लोकाननुत्तमान् गौडतिथितत्वेस्कांदे शूद्रःकर्माणियोनित्यंस्वीयानिकुरुतेप्रिये तस्याहमर्चांगृण्हामिचंद्रखंडविभूषिते-
लिंगे॥ अथरुद्रोमहादेवोमंडलस्थउवाचह ॥ पूजोहंब्राह्मणानांचक्षत्रियाणांविशेषतः ॥ वैश्यानांचैवशूद्राणांशुश्रूष्यःपूजकस्यच ॥
स्त्रीणांचैवाधिकारोस्तिपूजादिषुनसंशयः ॥ नृसिंहपुराणे ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियावैश्याः स्त्रियः शूद्रांत्यजातयः ॥ संपूज्यतंसुरश्रेष्ठंनर
सिंहवपुर्धरं ॥ मुच्यंतेचाशुभैर्भावैर्जन्मकोटिसमुद्भवैः ॥ अपिपालधृतेतत्रैवपुराणे ॥ अयाचितप्रदातास्यात्कृषिंवृत्यर्थमाश्रयेत् ॥ पु
राणंश्रृणुयाद्विप्रान्नरसिंहस्यपूजनम् ॥ सूतसंहितायां ॥ पंचाक्षरेणपूजामुक्ताह ॥ ब्रम्हचारीगृहस्थोवावानप्रस्थश्चसुव्रताः ॥ ए
वंदिनेदिनेदेवंपूजयेदंबिकापतिं ॥ नमेंतेनशिवेनैवस्त्रीणांपूजाविधीयते ॥ विरक्तानांचशूद्राणामेवंपूजाप्रकीर्तिता ॥ पंचाक्षर-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्यश्नुतेनमआदित्वेपिरुत्रीशूद्रयोर्नमोंतत्वं ॥ अन्येत्वंतेभिन्नंनमः शद्धमाहुः अन्येषामपिसर्वेषांनराणांमुनिपुंगवाः ॥ पूजादेवाल
यंदृष्ट्वाप्रणामस्तस्यकीर्तितः ॥ एवंपूजाकृतायेनसफलंतस्यजीवितं ॥ यत्तुमनुः ॥ जपस्तपस्तीर्थसेवाप्रव्रज्यामंत्रसाधनं ॥ देवतारा-
धनंचैवस्त्रीशूद्रपतनानिषडिति ॥ तद्विहितभिन्नपरंस्पर्शयुक्तपूजापरंवा ॥ एतच्चपुराणप्रसिद्धजीर्णलिंगपूजाविषयं ॥ यानितुत्रिस्थली
सेतोनारदीये ॥ यः शूद्रेणार्चितंलिंगंविष्णुंवाप्रणमेन्नरः ॥ नतस्यनिष्कृतिर्दृष्टाप्रायश्चित्तायुतैरपि ॥ नमेद्यः शूद्रसंस्पृष्टंशंकरंहरि-
मेववा ॥ ससर्वयातनाभोगीयावदाचंद्रतारकं ॥ पाखंडपूजितंलिंगंनत्वापाखंडतांव्रजेत् ॥ आभीरपूजितंलिंगंनत्वानरकमश्नुते ॥-
योषिद्भिः पूजितंलिंगंविष्णुंवापिनमेत्तुयः ॥ सकोटिकुलसंयुक्तआकल्पंरौरवंवसेत् ॥ इत्यादीनितानिनूतनस्थापितलिंगविषयाणि ॥ यदा
प्रतिष्ठितलिंगंमंत्रविद्भिर्यथाविधि ॥ तदाप्रभृतिशूद्रश्चयोषिद्वापिनसंस्पृशेदितितत्रैवोक्तेः ॥ अन्येतुजगदुः ॥ लिंगनमस्कर्त्तुर्दोषोस्तिशू-
द्रस्यपूजायांफलमस्त्येव नूतनलिंगार्चाशालग्रामादौतुस्पर्शरहितापूजाशूद्राद्यैःकार्या ॥ शूद्रोवानुपनीतोवास्त्रियोवापतितोपिवा ॥ केशवं
वाशिवंवापिस्पृष्ट्वानरकमश्नुते ॥ ब्राह्मण्यपिहरिंविष्णुंनस्पृशेच्छ्रेयइच्छती ॥ यातुपूजयतेलिंगंविष्णुंवाशिवमेववा ॥ सनाथामृतनाथावात
स्यानास्तीहनिष्कृतिः स्त्रीणामनुपनीतानांशूद्राणांचजनेश्वर स्पर्शनेनाधिकारोस्तिविष्णोर्वाशंकरस्यचेतिस्कांदोक्तेः चत्वारोब्राह्मणैःपू-
ज्यास्त्रयोराजन्यजातिभिः वैश्यैर्द्वावेवसंपूज्यौतथैकः शूद्रजातिभिरितिस्कांदोक्तेः ॥ वाराहेतु शालग्रामेस्पर्शनिषेधोनप्रतिमादावित्युक्तं-
॥ शालग्रामंनस्पृशेत्तुहीनवर्णोवसुंधरे ॥ स्त्रीशूद्रकरसंस्पर्शोवज्रस्पर्शाधिकोमतः ॥ मोहाद्यःसंस्पृशेच्छूद्रोयोषिद्वापिकदाचन ॥ सपते
न्नरकेघोरेयावदाभूतसंप्लवं ॥ यदिभक्तिर्भवेत्तस्यास्त्रीणांवापिवसुंधरे ॥ दूरादेवास्पृशन्पूजांकारयेत्तु समाहितः ॥ सर्ववर्णैस्तुसंपूज्याः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रतिमाः सर्वदेवताः लिंगान्यपितुपूज्यानिमणिभिःकल्पितानिचेति विष्णुपुराणेपि ब्राम्हणः क्षत्रियोवैश्यःशूद्रश्चपृथिवीपते ॥ स्वधर्म तत्परोविष्णुमाराधयतिनान्यथा यत्तुप्रयोगपारिजातेविष्णुधर्मोत्तरे शालग्रामशिलांवापिचक्रांकितशिलांतथा ॥ ब्राह्मणःपूजयेन्नित्यं-क्षत्रियादिर्नपूजयेदिति तत्स्पर्शसहितपूजापरंअदीक्षितपरमित्यन्ये विशेषस्तकमत्कृतेपूर्तकमलाकरेनिर्णयसिंधोचज्ञेयः ॥ एवंपार्थिवलिंग-पूजनेप्यधिकारः ॥ मृद्भस्मगोशकृत्पिष्टताम्रकांस्यमयंतुवा ॥ कृत्वालिंगंसकृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतंदिवीतितिथितत्वेभविष्योक्तेः वैदिकमंत्राभावाच्च तदुक्तं तत्रैवस्कांदेमूदाहरणसंघट्टप्रतिष्ठाव्हानमेवच ॥ स्थापनंपूजनंचैवविसर्जनमतःपरं ॥ हरोमहेश्वरश्चैवशूलपाणिःपिनाकधृक् ॥ पशुपतिःशिवश्चैवमहादेवइतिक्रमः भविष्ये शर्वायक्षितिमूर्तयेनमः भवायजलमूर्तयेनमः रुद्रायअग्निमूर्तयेनमः उग्रायवायुमूर्त्त-येनमः भीमायआकाशमूर्त्तयेनमः पशुपतयेयजमानमूर्त्तयेनमः महादेवायसोममूर्त्तयेनमः ईशानायसूर्यमूर्त्तयेनमः मूर्त्तयोष्टौभवस्यै-ताःपूज्याः पूर्वादितः क्रमात् आग्नेय्यांतःप्रपूज्यास्तुवेद्यांलिंगेशिवंयजेत् अन्ननप्राचीमग्रतः शंभोरितिरुद्रयामलेनिषेधान्नांतरालंप्राचीकिं-तुप्रसिद्धैव एवंनवरात्रेदेवीपूजादौ एवंचविंध्यवासिन्यांनवरात्रोपवासतइत्युपक्रम्य ॥ वैश्यैःशूद्रैर्भक्तियुक्तैर्म्लेच्छैरन्यैश्चमानवैरितिहेमाद्रौ भविष्योक्तेः ॥ एवंनानाम्लेच्छगणैःपूज्यतेसर्वदस्युभिः ॥ विनामंत्रैस्त्वामसीस्यात्किरातानांतुसंमतेतिरूपनारायणीयभविष्योक्तेश्च त-थाव्रतोपवासादावपिशूद्रस्याधिकारः श्रवणविधिसिद्धविद्यत्वाद्वैदिकमंत्राभावाच्च प्राच्यास्तुवैश्यशूद्रयोर्द्विरात्राधिकोपवासनिषेधः वैश्याः शूद्राश्चयेमोहादुपवासंप्रकुर्वते ॥ त्रिरात्रंपंचरात्रंवातेषांव्युष्टिर्नविद्यते ॥ इतिहेमाद्रौभविष्योक्तेरित्याहुः ॥ तत्वंतु प्रक्रमान्महातपोविषयोयंनिषेधइति नवरात्रेतुभवत्येवनवरात्रोपवासत इत्युक्त्वा ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैरन्यैश्चमानवैः ॥ स्त्रीभिश्चकुरुशार्दूलतद्विधान- ८

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मिदंशृणु ॥ ॥ इतिभविष्येशूद्रस्याप्युक्तेः ॥ एवंप्रायश्चित्तंशूद्रेजपहोमरहितंदेयं ॥ तस्माच्छूद्रंसमासाद्यसदाधर्मपथेस्थितं ॥ प्रायश्चि
त्तंप्रदातव्यंजपहोमविवर्जितमितिमिताक्षरायामंगिरसोक्तेः अत्रजपहोमवर्ज्यंप्रायश्चित्तदानतीर्थयात्रादौनशूद्रसंबंधविधेरुपसंहारः हवि-
रुभयत्ववद्विशिष्टोद्देशेवाक्यभेदाद्विजानांतदभावापतेश्च किंतुशूद्रसंबंधि प्रायश्चित्तोद्देशेनजपहोमवर्जत्वविधिलाघवात् ॥ अत्रकेचि-
त्प्रधानभूतयोर्जपहोमयोर्निषेधोनत्वंगभूतयोः अतएवमहार्णवेलौकिकाग्नौस्त्रीशूद्रयोः प्रायश्चित्तांगव्याहृतिहोमोविप्रद्वारोक्तइत्याहुः
तन्न आरंभेसर्वकृच्छ्राणांसमाप्तौचविशेषतः आज्येनैवचशालाग्नौजुहुयाद्व्याहृतीःपृथक् ॥ श्राद्धंकुर्याद्व्रतांतेतुगोहिरण्यादिदक्षिणैः
॥ स्त्रीणांहोमोनकर्तव्यःपंचगव्यंतथैवचेतिजाबालिनागृह्याग्निनियमात् ॥ नचाग्नेःप्रतिनिधिरस्तीत्युक्तंनवमेनचलौकिकाग्नेर्वचनम-
स्तितेनाविशेषादुभयोर्निषेधः ॥ अतोमहादानेष्वप्यधिकारः ॥ तथाचहिरण्यगर्भदानेमात्स्येशूद्रस्यैकादशसंस्काराः स्त्रीणांचषट् ॥ न
मोमंत्रश्चेतिमदनरत्नादिसर्वग्रंथाः ॥ महादानेषुमात्स्येपि ॥ स्त्रीणांकुंडानिविप्रेंद्रयोन्याकाराणिकारयेत् ॥ शारदातिलकेपि ॥ वैश्यां
नामर्धचंद्राभंशूद्राणांचत्रिकोणकमितिशूद्राणांकुंडोक्तेः ॥ स्त्रीशूद्रयोः सधर्मत्वाच्च ॥ अतएवमात्स्येहिरण्यगर्भे नरोवायदिवानारी-
सर्वब्रह्मात्मसंभवं ॥ यःकरोतिमहापुण्यंशृणुतस्यापितत्फलमित्युक्तं ॥ कामधेनुदानेप्याग्नेये ॥ ब्रम्हविट्क्षत्रशूद्राणांकर्तव्यायत्नतोनृपे-
ति ॥ भविष्योत्तरेहलपंक्तिदानेपि ॥ प्रयत्नेनमहीपालदानमेतन्नृपोत्तम ॥ दातव्यंभक्तियुक्तेनस्त्रियावापुरुषेणवा ॥ ब्रंह्माडेसप्तद्वीपदाने
॥ सप्तद्वीपाह्वयंदानमेवंकृत्वातुमानवः ॥ नारीवापुरुषोवापिवैरिंचिंलोकमाप्नुयात् ॥ धान्यपर्वतेपि ॥ दिव्यंविमानमारुह्यनारीवापुरुषोपि
वा ॥ तत्रैवकार्पासाचलेपि ॥ इत्युच्चार्यनरोदद्यान्नारीवाविधिपूर्वकं ॥ तिलपर्वतेपि ॥ पुण्यक्षयादिहागत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ ना

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रीवातस्यपत्नीचसकृभगारूपसंयुता ॥ तथा मांधात्रायुवनाश्वेनकार्तवीर्येणचैवहि ॥ दानमेतत्पुरादत्तंतत्पत्नीभिस्तथैवच नचवचनात्ताव
न्मात्रेधिकारः अनुवादेनफलार्थत्वात् यद्यपिनरेंद्रेत्यादिसामान्यस्यविद्वद्विषयत्वात् द्विजपरत्वमेवाहं ॥ तथापिकश्चिच्चतुर्वर्णग्रहणात्कश्चिच्छू
द्रस्यकश्चित्स्त्रियाः परामर्शः ॥ स्त्रीशूद्रयोः समानधर्मत्वाच्छूवणविधिसिद्धविद्यत्वात्कामित्याच्चशूद्रस्याप्यधिकारः तदुक्तं अधिकारीभवे
च्छूद्रः पूर्तधर्मेनवैदिकइति मोक्षधर्मेपि ॥ मंत्रवर्जंनदुष्यंतिकुर्वाणाः पौष्टिकींक्रियामिति ॥ पंचगव्येतुस्त्रीणांविकल्पः ॥ स्त्रीशूद्रस्यविशु
द्ध्यर्थंप्राजापत्यंसमादिशेत् ॥ पंचगव्यंतुकुर्वीतस्नात्वापीत्वाशुचिर्भवेदितिपराशरोक्तेः शूद्रेतुननिषेधः ॥ यत्त्वत्रिः ॥ पंचगव्यंपिबेच्छूद्रो
ब्राह्मणस्तु रांपिबेत् ॥ उभौतौतुल्यकर्माणौपुमारव्येनरकेवसेत् ॥ इतितत्प्रायश्चित्तंविनाज्ञेयं ॥ विशेषःप्रायश्चित्तरत्नेज्ञेयः एवंपूर्तेपि जलाश
योत्सर्गप्रासादप्रतिष्ठामहादानादिष्वपिशूद्रस्याधिकारः ॥ अधिकारीभवेच्छूद्रः पूर्तेधर्मेनवैदिकेइतिव्यासजातूकर्ण्योक्तेः ॥ पूर्तमाहहेमाद्रौ
मदनरत्नेचजातूकर्ण्यः ॥ वापीकूपतडागादिदेवतायतनानिच ॥ अन्नप्रदानमारामः पूर्तमित्यभिधीयते ॥ तत्रैवनारदः ग्रहोपरागेयद्दानंसूर्य
संक्रमणेषुच ॥ द्वादश्यादौचयद्दानंतदेतत्पूर्तमुच्यते ॥ शंखः ॥ रोगिणांपरिचर्याचपूर्तमित्यभिधीयते ॥ तत्रैवस्मृत्यंतरे ॥ ग्रहोपरागेयद्दानं
सूर्यसंक्रमणेषुच ॥ बहिर्वेद्यांचयद्दानंतत्पौर्तिकमुदाहृतं ॥ तेनकर्मविपाकेनदानादावप्यधिकारः ॥ मनुः ॥ दानधर्मंनिषेवेतनित्यमैष्टिक-
पौर्तिकं ॥ श्रौतस्मार्ताग्निकर्मांगंदानमिष्टंतुपौर्तिकं ॥ व्यासोपि ॥ वर्णानामाश्रमाणांचचातुर्वर्ण्येयुधिष्ठिर ॥ दानंधर्मंप्रवक्ष्यामियथाभासे
नभाषितं ॥ विशेषस्तकमलकृतेदानकमलाकरेज्ञेयः ॥ अत्रयत्रमहादानजलाशयोत्सर्गादौवैदिकमंत्रयुक्तेवचनाद्ग्रंथकारस्यैवाधानादावधिका
रः शूद्रस्योक्तः तत्रद्वयीगतिः वैदिकमंत्ररहितंविप्रैः कार्यमित्येकःपक्षः ॥ मंत्रवर्जंनदुष्यंतिकुर्वाणाः पौष्टिकींक्रियामितिमोक्षधर्मेषुव्यासो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

क्तेः ॥ मनुरपि धर्मेप्सवस्तु धर्मज्ञाः सतांधर्ममनुव्रताः ॥ मंत्रवर्जंनदुष्यंतिप्रशंसांप्राप्नुवंतिच ॥ यत्तुमेधातिथिनोक्तंयानिमंत्ररहितानिव्रतो
पवासादीनितान्यनुतिष्ठतः शूद्रानदुष्यंति ॥ नपुनःसमंत्राण्यपिमंत्रवर्जमनुतिष्ठतोनदुष्यंतीति ॥ समंत्रकविधौशूद्रान्प्रत्यप्रवृत्तत्वेनमंत्र-
वर्जानुष्ठानेशद्भमनुष्ठानंस्यादिति ॥ तन्न ॥ स्थपतिष्टिवच्छ्रृंगग्राहिकयाविधानेमंत्रवर्जताविधानात ॥ अन्यथामंत्रहीनेव्रतोपवासादावनधि-
कारप्रसक्त्याविधिवैयर्थ्यात् तस्मात्संनिधानार्यमेवैतत् ॥ अन्येत्वाहुःविप्रैर्वैदिकमंत्रेणैवहोमादिकार्यं ॥ वक्ष्यमाणपराशरोक्तेः माधवीयेप्ये
वं ॥ पौराणमंत्रेष्वाचार्यकर्तृकेषुपाठएव ॥ याजमानेषुपाठएवेतिकल्पतरुस्मार्तगौडादयः ॥ युक्तंतुश्रवणविधिवशात्तेषांश्रवणउक्तयुक्तेः-
श्रवणजन्यज्ञानस्यैवांगत्वात् ॥ वैदिकेतुयाजमानेनमस्कारमात्रं ॥ अनुमतोस्यनमस्कारोमंत्रइतिगौतमोक्तेः गौडामैथिलाश्चैवं एवमुभय
तोमुखीदानेनमोमंत्रेणहोमः ॥ यज्ञोवैनमइतिश्रुतेश्च ॥ अस्येतिषष्ठीश्रुत्यायजमानस्ययाज्येतिवत्तत्संबंधित्वात्पौराणोविप्रस्य अमंत्र=
स्यतुशूद्रस्यविप्रोमंत्रेणगृह्यतइतिपूर्वोक्तचाराहोक्तेः ॥ यत्तुसमंत्रकहोमस्यपुत्रप्रतिग्रहांगत्वाद्व्याहृत्यादिमंत्रपाठेचस्त्रीशूद्रयोरनधिकारा-
त्तयोर्दत्तकः पुत्रोनभवत्येवेतिशुद्धिविवेकेरुद्रधरेणोक्तम् ॥ तन्न भर्त्रनुज्ञयास्त्रियाअपिप्रतिग्रहोक्तेः ॥ तदाहवसिष्ठः ॥ नस्त्रीपुत्रंदद्यात्प्र
तिगृण्हीयाद्वान्यत्रानुज्ञानाद्भर्तुरिति इदंतज्जीवनेतदूर्ध्वंतुस्वातंत्र्यान्नानुज्ञापेक्षा ॥ यद्यपिमेधातिथिनाभार्यात्ववदृष्टरूपंदत्तकत्वंहोमसाध्य-
मुक्तं स्त्रियाश्चहोमासंभवस्तथापिव्रतादिवद्विप्रद्वाराहोमादिकार्यइतिहारिनाथादयः ॥ गौडनिबंधतत्वेप्येवं ॥ एवंशूद्रस्याद्भुतरोगशांतिकर्म-
विपाकतुलादावपिस्त्रीशूद्राश्चसधर्माणइतिस्मृतेः ॥ अतएवशूद्रकर्तृकहोमोविप्रद्वारैवपराशरेणोक्तः ॥ दक्षिणार्थंतुयोविप्रः शूद्रस्यजुहुया
द्धविः ॥ ब्राम्हणस्तुभवेच्छूद्रः शूद्रस्तुब्राम्हणोभवेदिति ॥ अत्रमाधवाचार्यः ॥ योविप्रः शूद्रदक्षिणामादायतदीयंहविः शांतिपुष्ट्यादिसि-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न्दूये वैदिकैर्मंत्रैर्जुहोतितत्रविप्रस्यैवदोषः ॥ शूद्रस्तुहोमफलंलभेतैवेतिव्याचचक्षे ॥ एतच्चास्माभिर्निर्णयसिंधौसविस्तरमुक्तं ॥ तेन
सर्वत्रशूद्राणांवैदिकतंत्रहोमेद्दोपक्षौ ॥ विप्रद्वारासमंत्रक अमंत्रकोनाम्नाचेति ॥ ॥ अथशूद्रस्यसंस्काराः ॥ ॥ यमः ॥ शूद्रोप्येवं-
विधःकार्योविनामंत्रेणसंस्कृतः ॥ नकेनचित्समसृजच्छंदसातंप्रजापतिः छंदसामंत्रेण व्यासोपि गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोजातकर्मच ॥
नामक्रियानिष्क्रमोन्नप्राशनंवपनक्रिया ॥ कर्णवेधोव्रतादेशोवेदारंभक्रियाविधिः ॥ केशांतस्नानमुद्वाहोविवाहाग्निपरिग्रहः ॥ त्रेताग्निसंग्र
हश्चैवसंस्काराः षोडशस्मृताः इत्युक्त्वाह नवैताःकर्णवेधांतामंत्रवर्जंक्रियाःस्त्रियः ॥ विवाहोमंत्रतस्तस्याः शूद्रस्यामंत्रतोदश ॥ यत्तुस्मृ
तिकौमुद्यांमदनपालेनोक्तम् ॥ ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यानांगर्भाधानसीमंतजातकर्मनामकरणान्नप्राशनचूडोपनयनव्रतचर्याध्ययनसमाव
र्तनविवाहयज्ञदानानिसमानानीति ॥ स्कमंतूक्तौद्विजानामेवोक्तेर्विवाहमात्रंसंस्कारंशूद्रोपिलभतांसदेतिब्राह्माच्च ॥ नशूद्रस्यजातकर्मादि
एवंचोलाभावः चूडाकर्मद्विजातीनांसर्वेषामेवधर्मतइतिमनूक्तेरिति ॥ तच्चिंत्यं ॥ सीमंतवचनस्योपनयनादिसाम्यार्थत्वादन्यथादानेप्यन-
धिकारापत्तेः ॥ मानवीयेचधर्मतइत्युक्तेः शूद्रेहोमादिनिषेधात् ॥ तदाहमनुः ॥ बैजिकैर्गार्भिकैर्होमैश्चूडामौंजीनिबंधनैः ॥ बैजिकंगा-
र्भिकंचैवद्विजानामपमृज्यतइति अतएवमदनरत्नेहिरण्यगर्भदाने गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंतथा ॥ कुर्युर्हिरण्यगर्भस्यततस्तेद्विजपुं
गवाः इत्युक्त्वा जातकर्मादिकाःकुर्यात्क्रियाःषोडशचापराः ॥ इत्यत्रमात्स्ये स्त्रियाजातकर्मनामकरणनिष्क्रमान्नप्राशनचूडाविवाहाः
षट्संस्काराः शूद्राणांतुषडेतेपंचमहायज्ञाश्चेत्येकादशेत्युक्तम् ॥ रूपनारायणहरिहरभाष्ययोरप्येवं ॥ शूद्रस्योपनयनवर्जागर्भाधाना
दिविवाहांताः नवसंस्काराइतिजयपालः ॥ शार्ङ्गधरस्तु द्विजानांषोडशैवस्युः शूद्राणांद्वादशैवहि ॥ पंचैवमिश्रजातीनांसंस्काराःकुल

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

धर्मतः॥वेदव्रतोपनयनमहानाम्नीमहाव्रतं॥विनाद्वादशशूद्राणांसंस्काराणामर्मंत्रतइत्याह॥अपरार्कस्तु॥गर्भाधानमृतौपुंसइत्यत्राह॥एतच्चातुर्व
र्ण्यपरंनद्विजातिमात्रपरंतथासत्युपनयनंविधायवाच्यंस्यादितितेनतन्मतेगर्भाधानपुंसवनसीमंतजातकर्मनामकरणनिष्क्रमान्नप्राशनचौलाख्याः-
अष्टौभवंति कल्पतरौब्राह्मेतुविवाहमात्रंसंस्कारंशूद्रोपिलभतांसदेत्युक्तम्॥अत्रसदसच्छूद्रगोचरत्वेनदेशभेदाद्वाव्यवस्थेतितत्त्वं॥यत्तुमनुः॥नशूद्रे
पातकंकिंचिन्नचसंस्कारमर्हतीति तदर्थमाहमेधातिथिः॥यत्सामान्यतोनिषिद्धंलशुनानृतादिननद्व्यतिक्रमेस्यतथापापंयथाद्विजानां उपनयनरूपंसं
स्कारंचनार्हतीतितेचतूष्णींकार्याः पूर्वोक्तयमाद्युक्तेरितिदिक्॥शूद्रस्यचौलेचनपंचचूडतादिपक्षः तस्यगोत्रचिन्हत्वाच्छूद्रेचतदभावात् यद्यपित
स्मादाहुःसर्वाःप्रजाः काश्यप्यइतिशतपथश्रुतेगोत्रनाशेतुकाश्यपइतिहेमाद्रौव्याघ्रपादोक्तेश्चकाश्यपंगोत्रमस्ति अतएवपिंडादिनिर्वपेद्वीरना
मतोगोत्रतस्तथेति हेमाद्रौशूद्रश्राद्धेभविष्यवचनं तथापिश्राद्धएवतत् नतुप्रवरप्रासोप्रमाणमस्ति ऋष्यपत्यत्वाभावाच्च॥अतएवमनुनाद्वि
जानांधर्मतइत्युक्तं अर्थप्राप्त शूद्रस्यकेशवपनंतुनवार्यतइतिमेधातिथिः तन्नचौलेविकल्पेनशूद्राणांसर्वमुंडनंशिखाधारणंवाशूद्रस्यानियताः
केशवेशाइतिवसिष्ठोक्तेः अतएवहारीतः स्त्रीशूद्रौतुशिखांछित्वाक्रोधाद्वैराग्यतोपिवा॥प्राजापत्यंप्रकुर्यातांनिष्कृतिर्नान्यथाभवेदितितच्छूद्रेप्रा-
यश्चित्तमाह अतएवगौडस्त्रीणांविधवानांशिखादृश्यतेयत्तुपाद्मे नशिखीनोपवीतीस्यान्नोच्चरेत्संस्कृतांगिरं॥मध्यपत्रेनभुंजीतब्रह्मवृक्षस्य-
भामिनिद्वइति तन्मुंडिलपरिग्रहपक्षेइतिदिक्॥विशेषस्तुसंस्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयः॥ तथा शूद्राणांपंचमहायज्ञाश्चभवंति भार्यारतः शुचि
र्भृत्यभर्ताश्राद्धक्रियारतः॥नमस्कारेणमंत्रेणपंचयज्ञान्नहापयेदितियाज्ञवल्क्योक्तेः॥एतच्चमिताक्षरायांस्पष्टं॥भारतेराजधर्मेषुतस्माच्छू
द्रःपाकयज्ञैर्यजेताव्रतवान्स्वयं॥दक्षिणापाकयज्ञानांहिरण्यंतुविधीयते॥तेनवाजसनेयिशाखयाकार्याः शूद्राःवाजसनेयिनइतिगौडनि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

बंधेदक्षोक्तेः ॥ हरिहरभाष्येविवाहप्रकरणेप्येवमुक्तम् ॥ अन्यत्प्रयोगेव्यक्तीभविष्यतीतिसंक्षेपः ॥ ॥ इतिश्रीजगद्गुरुनारायणभट्टसूरिसू
नुरामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरकृतेशूद्रधर्मेशूद्रसंस्कारा : ॥ ॥ अथशूद्रश्राद्धनिर्णयः ॥ ॥ तत्रश्राद्धक्रियारत्तइतिप्रागुक्तेर्नित्येनैमि
त्तिककाम्येषुसिद्धोधिकारः ॥ एवंस्त्रीणां ॥ स्वंभर्तृप्रभृतित्रिभ्यःस्वपितृभ्यस्तथैवच ॥ विधवाकारयेच्छ्राद्धंयथाकालमतंद्रितेति ॥ स्मृतिरत्नाव
ल्यांवृद्धमनूक्तेः ॥ तच्चश्राद्धंस्त्रीशूद्राणांमंत्रवर्जंतूष्णींभवति ॥ स्त्रीणाममंत्रकंश्राद्धंतथाशूद्रास्कृतस्यच ॥ प्राग्द्विजाश्चवृत्ताद्देशात्तेचकुर्युस्तथैवतद्दि
तिहेमाद्रौमरीचिवचनात् ॥ अयमेवविधिःप्रोक्तःशूद्राणांमंत्रवर्जितः ॥ अमंत्रस्यतुशूद्रस्यविप्रोमंत्रेणगृह्यतेइतिब्राह्मोक्तेश्च ॥ अत्रश्राद्धप्रकर
णेपिपरिभाषात्वाच्छूद्रस्यस्नानदानादौसर्वत्रविप्रेणमंत्रपाठःकार्यः ॥ सोपिपौराणस्यैव एवंस्त्रियाअपीतिशूलपाणिः प्राग्द्विजाश्चेत्यचूडास्त्रि
वर्षपरं ॥ अनुपेतोपिकुर्वीतमंत्रवत्पैतृमेधिकम् ॥ यद्यसौकृतचूडःस्याद्यदिस्याच्चत्रिवत्सरः ॥ इतिसुमंतूक्तेःस्मृत्यर्थसारे अनुपनीताःस्त्रीशू
द्राश्चश्राद्धमृत्विजाकारयेयुः स्वयंवामंत्रकंकुर्युः द्विजस्त्रियस्तुस्वयंसंकल्पमात्रंकृत्वावैदिकमंत्रयुक्तंसर्वंब्राह्मणद्वाराकारयेयुरितिप्रयोगपारिजा
तः अतएवस्त्रीणामित्यकृतविवाहस्त्रीपरमितिहेमाद्रिराह ॥ अनुपनीतस्तुवैदिकमंत्रयुक्तंसर्वंस्वयमेवकुर्यात् ॥ विशेषस्तुनिर्णयसिंधौज्ञेयः ॥ शू
द्रस्यतुसदाऽऽमश्राद्धमेव ॥ सदान्नेवतुशूद्राणामामश्राद्धंविधीयते इतिसुमंतूक्तेः ॥ पृथ्वीचंद्रोदयेमात्स्येपि ॥ एवंशूद्रोपिसामान्यंवृद्धिश्राद्धंचसर्वदा ॥
नमस्कारेणमंत्रेणकुर्यादामान्नवत्सदा ॥ तत्रैववृद्धपराशरः ॥ आमान्नेनतुशूद्रस्यतूष्णींतुद्विजपूजनं ॥ आमश्राद्धंतुनिर्वाप्यसजातीनाशयेदथ ॥ सएव
॥ आमंशूद्रस्यपक्वान्नंपक्वमुच्छिष्टमुच्यते ॥ तेनशूद्रगृहेपक्वहोमोनेतिकेचित् ॥ हेमाद्रौभविष्ये ॥ धर्मेप्सवस्तुधर्मज्ञायदिशूद्राःप्रकुर्वते ॥ अग्नौकर-
णमंत्रश्चनमस्कारोविधीयते ॥ अग्नयेकव्यवाहनायनमः सोमायपितृमतेनमइत्ययंमंत्रः आवाहनादिकर्तव्यंयथाशूद्रेणतच्छृणु ॥ देवानांदेवना-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

म्रातुपितॄणांनामगोत्रतः पिंडादिनिर्वपेद्धीरनामतोगोत्रतस्तथा ॥शूद्राणांकाश्यपंगोत्रमितिहेमाद्रिः एवंतर्पणादिष्वपिज्ञेयं ॥ येतुऋष्यभावात्शूद्राणांगोत्रमेवनास्तीत्याहुस्तेमूर्खाएव ॥ तत्रैवभविष्ये ॥ शूद्रस्तुगृहपाकेनतत्पिंडान्निर्वपेत्तथा ॥सक्तुमूलंफलंनस्यपायसंवाभवत्स्मृतं ॥ तेनपक्वमुच्छिष्टमुच्यतेइत्येतद्द्विहितभिन्नपरं श्राद्धपरंवा शूद्रकर्तृकवैश्वदेवपरमितिस्मार्तगौडाः अन्यथासर्वत्रपक्वनिषेधादेवश्राद्धेप्यामसिद्धेः ॥शूद्रस्यामविधिर्व्यर्थः स्यात् ॥ तेनश्राद्धेसर्वत्रामप्राप्तौपिंडेपायसादेः प्रतिप्रसवः ॥ देवताभ्यः पितृभ्यः श्चेत्य यंदानमस्कारमंत्रइतिविज्ञानेश्वरमदनपालादयः हेमाद्रिस्तुशूद्रोप्यमंत्रवत्कुर्यात्तेनविधिनाबुधइतिमात्स्येमंत्रनिषेधान्नाममात्रेणेत्याह ॥ यच्चपृथ्वीचंद्रोदयेस्कांदे ॥ राजकार्यनियुक्तस्यबंधनिग्रहवर्त्तिनः ॥व्यसनेषुचसर्वेषुश्राद्धंविप्रेणकारयेदिति ॥ तच्छूद्रेपितुल्यं ॥ किंतु श्राद्धेसूर्यस्यनब्राह्मणः प्रतिनिधिः ॥ब्राह्मणोहीनवर्णस्यनकुर्यादौर्ध्वदेहिकं ॥शूद्रोपिवाब्राह्मणस्यविनापारसवात्क्वचित् ॥ इतितत्रैवपारस्करोक्तेः पारसवः ऊढशूद्रापुत्रः विष्णुपुराणे दानंचदद्याच्छूद्रोपिपाकयज्ञैर्यजेतवा ॥ पित्र्यादिकंचयत्सर्वंशूद्रः कुर्वीततेनवै ॥ तेनपाकेन ॥इदंकलौनरपरमितिस्मार्तगौडाः यत्तुभारतेराजधर्मेषुयवनाः किरातागांधाराश्चीनाः शबरबर्बराः ॥शकास्तुषाराः कंकाश्चपल्हवाश्चांध्रमद्रकाइत्युक्त्वा ब्रह्मक्षत्रप्रसूताश्चवैश्याः शूद्राश्चमानवाः कथंधर्मांश्चरिष्यंतिसर्वेविषयवासिनः इतिचोक्त्वा वेदधर्मक्रियाश्चैवतेषांधर्मोविधीयते पितृयज्ञास्तथाकूपाः प्रपाश्चशयनानिवा ॥ दानानिचयथाकालंद्विजेभ्योविसृजेत्सदा तथा दक्षिणासर्वयज्ञानां दातव्याभूतिमिच्छता ॥ पाकयज्ञामहार्हाश्चकर्तव्याः सर्वदस्युभिरितिम्लेच्छादीनांश्राद्धविधानंतदपिसजातीयभोजनंद्रव्यदानादिपरं ॥ विष्णुशासनेसौ नपक्वंभोजयेद्विद्वान्स च्छूद्रोपिकदाचन ॥ भोजयन्प्रत्यवायीस्यान्नचतस्यफलंलभेत् ॥ यत्रापिद्विजानांपाकनियमः यथालघुहारीतेः ॥ एकोद्दिष्टंतुकर्तव्यंपाकेनैवसदास्वयमिति यथावास्मृतिदर्पणेगालवः मृताहंचसपिंडंच-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गयाश्राद्धंमहालयं॥आपन्नोपिनकुर्वीतश्राद्धमामेनकर्हिचिदिति लौगाक्षिः अन्नेनैवाब्दिकंकुर्याद्धेम्नावामेननकर्हिचिदिति तत्रापिशूद्रस्याम
मेव॥सद्रान्नंचैवतुशूद्राणामामश्राद्धंविधीयतइतिस्कंमंतूक्तेः शूद्रस्यदशपिंडाद्यामेनैवेतिहलायुधः॥तन्नपूर्ववचनैःपायसादेरपिविधानात्॥त
च्चशूद्रकर्तृकमामश्राद्धमपराण्हएव॥ननुद्विजवत्पूर्वाण्हे॥मध्यान्हात्परतोयस्तुकुतुपःसमुदाहृतः आमश्राद्धंतुतत्रैवपितॄणांदत्तमक्षयमितिसु
मंतूक्तेरित्यपरार्केहेमाद्रौचोक्तं॥पुत्रजन्मनिहिरण्यश्राद्धमेव तदाहहेमाद्रौसंवर्तः पुत्रजन्मनिकुर्वीतश्राद्धंहेम्नैवबुद्धिमान्॥नपक्वेननचामे
नकल्याणान्यभिकामयन् आमहेमश्राद्धादौविशेषस्तुमत्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयः॥क्रियानिबंधेव्यासः॥हिरण्यमामश्राद्धीयंलब्धंयत्स्यात्त्रि-
यादितः॥यथेष्टंविनियोज्यंस्यान्नभुंजीतब्राह्मणान्स्वयं विप्राल्लब्धंभुंजीयात्क्षत्रियादिलब्धेतुयथेष्टंविनियोगः तेनापिश्राद्धंवैश्वदेवादिनकार्यं॥
देवोद्देशेनत्यक्तस्यदेवतांतरायत्यागायोगादितिदेवयाज्ञिकः॥शूद्रलब्धेतूक्तंतत्रैवषट्त्रिंशन्मते आमंशूद्रस्ययत्किंचिच्छ्राद्धिकंप्रतिगृह्यते॥तत्स
र्वं भोजनायालंनित्यनैमित्तिकेनतु॥गौडश्राद्धतत्वेंऽगिराः शूद्रवेश्मनिविप्रेणक्षीरंवायदिवादधि॥निवृत्तेननभोक्तव्यंशूद्रान्नंतदपिस्मृतं॥शूद्रा
द्विप्रगृहेष्वन्नंप्रविष्टंतुसदाशुचि पराशरः तावद्भवतिशूद्रान्नंयावन्नस्पृशतिद्विजः द्विजातिकरसंस्पृष्टंसर्वंतन्नाविरुध्यते॥विष्णुपुराणे॥संप्रो
क्षयित्वागृण्हीयाच्छूद्रान्नंगृहमागतं॥अंगिराः॥पात्रांतरगतंग्राह्यंदुग्धंस्वगृहमागतं॥तथा अनुपनीतस्त्रीशूद्रादेरुत्तरीयेणसव्यापसव्येज्ञेये-
॥तच्चोत्तरीयंवस्त्रोत्तरीयाभावेद्व्यंगुलंत्र्यंगुलंचतुरंगुलंवापरिमंडलं॥षण्णवत्यंगुलंदीर्घमितिजातूकर्ण्योक्तंज्ञेयं तदभावे उपरिवासोमात्रं
अपसव्यंक्रमाद्दत्त्वाकुलाकश्चित्सगोत्रजः॥इतिब्राह्मोक्तेरितिमैथिलवाचस्पतिः॥स्मृतिकौमुद्यांबौधायनः॥शूद्राणामित्युपक्रम्यउपवीतं १२
वस्त्रविन्यासादिति॥शंखः॥चतुर्भिर्दर्भपिंजूलैर्ब्राह्मणस्यपवित्रकं॥एकैकंन्यूनमुद्दिष्टंवर्णेवर्णेयथाक्रमं मंडलेतुशूद्रस्याभ्युक्षणंमंत्रमित्या-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दिनिर्णयसिंधौज्ञेयं ॥शूद्रस्यतिलकविधिरुक्तः॥ पराशरपुराणे ॥ऊर्ध्वपुंड्रंत्रिपुंड्रंचवर्तुलंचतुरस्रकं॥ अर्धचंद्रादिकंलिंगंवेदनिष्ठोनधार
येत्॥वेदनिष्ठइत्युक्तेःशूद्रस्तुज्ञामदनपारिजातेब्राह्मे ॥ऊर्ध्वपुंड्रंद्विजःकुर्यात्क्षत्रियस्तुत्रिपुंड्रकं ॥अर्धचंद्रंतुवैश्यश्चवर्तुलंशूद्रजातिषु ॥विष्ण्वा
श्वलायनौ ॥शंखचक्राद्यंकनंचगीतनृत्यादिकंतथा॥ एकजातेरयंधर्मोनजातुस्याद्द्विजन्मनः॥ पुरुषार्थप्रबोधशिवसर्वस्वादौतुस्त्रीशूद्रयोर्विभू
तिधारणमप्युक्तम्॥ ॥इतिरामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टकृतेशूद्रधर्माद्द्वनिर्णयः॥ ॥अथशूद्राणांविहितनिषिद्धधर्माः॥ ॥लघु
पराशरः॥ विक्रीणन्मद्यमांसादिलभक्ष्यस्यचभक्षणं ॥कुर्वन्नगम्यागमनंशूद्रःपततितत्क्षणात्॥ कपिलाक्षीरपानेनब्राह्मणीगमनेनच ॥वे
दाक्षरविचारेणशूद्रश्चांडालतांव्रजेत्॥यत्तुसएव लवणंमधुमद्यंचदधितक्रंघृतंपयः॥नदुष्येच्छूद्रजातीनांकुर्यात्सर्वेषुविक्रियमिति ॥तदापद्वि
ज्ञेयमितिस्मृतिकौमुदी॥ असच्छूद्रपरमुक्तं॥एवमसच्छूद्राणांमद्यमांसभक्षणेपिनदोषः निषिद्धमांसंविना अतःक्रूरापशूद्रसंसर्गेनदोषः॥
पतितसंसर्गेहिसःनचायंतथा॥द्विजानांतुनिषेधात्पातित्यमिति तत्संसर्गेशूद्रस्यदोषएव शूद्रस्यवर्जनेत्वभ्युदयः तदाहमनुः नमांसभक्ष
णेदोषोनमद्येनचमैथुने ॥प्रवृत्तिरेषाभूतानांनिवृत्तिस्तुमहाफलेति सच्छूद्रैर्वर्ज्यमेव यत्तुकालिकापुराणे ॥विक्रयंसर्ववस्तूनांकुर्वन्शूद्रोन
पभाक्॥मधुचर्मसुरालाक्षांभुक्त्वामांसंचपंचममिति॥ अत्रअनापद्विमद्यादिनिषेध इतिकल्पतरुः॥पराशरपुराणेपि ॥पिण्याकमासवंस्ते
लंगव्यंतक्रादिकंतथा ॥शूद्रोदेवतुसंग्राह्यंनद्विजेभ्यःकदाचन॥ स्कांदेप्रभासखंडे ॥नदर्भानुद्धरेच्छूद्रोनपिबेत्कापिलंपयः॥मध्यपर्णेननभुंजीत
ब्रह्मवृक्षस्यभामिनि ॥नोच्चरेत्प्रणवंमंत्रंपुरोडाशंनभक्षयेत्॥नशिखीनोपवीतीस्यान्नोच्चरेत्संस्कृतांगिरं॥नपठेद्देववचनंत्रिषवंनहिसेवयेत्॥न
मस्कारेणमंत्रेणक्रियासिद्धिर्भवेद्ध्रुवं ॥निषिद्धाचरणंकुर्वन्पितृभिःसहमज्जति ॥अन्यान्यपिनिषिद्धानिमात्स्येकलिधर्मेषु॥ततःप्रभृत्ययं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

लोकः सर्वोव्यापत्स्यते भृशमित्युपक्रम्य ब्राह्मणाः शूद्रयोनिस्थाः शूद्रा वै मंत्रयोनयः ॥ उपस्थास्यंति तान्विप्रान्वेदार्थमभिलिप्सवः ॥ लैंगेपि शू-
द्राणां मंत्रयोनिश्च संबंधो ब्राह्मणैः सह ॥ भवतीह कलौ तस्मिन् शयनासनभोजनैः ॥ राजानः शूद्रभूयिष्ठा ब्राह्मणान्बाधयंति ते ॥ शूद्राश्च ब्राह्मणा-
चाराः शूद्राचाराश्च ब्राह्मणाः ॥ अक्षत्रियाश्च राजानो विप्राः शूद्रोपजीविनः ॥ शूद्राभिवादिनः सर्वे ब्राह्मणैरभिवंदिताः ॥ आसनस्थान् द्विजान्दृष्ट्वा
न चलंत्यल्पचेतसः ॥ ताडयंति द्विजेंद्रांश्च शूद्रा वै स्वल्पबुद्धयः ॥ आस्ये निधाय वै हस्तं कर्णे शूद्रस्य वै द्विजाः ॥ नीचस्य च तदा वाक्यं वदंति विनयेन तु ॥ आ
धीयंते तथा वेदान् शूद्रा धर्मार्थकोविदाः ॥ यजंते चाश्वमेधेन राजानः शूद्रयोनयः ॥ तस्मादायुर्बलं रूपं कालं प्राप्य प्रहीयते ॥ तदा त्वल्पेन कालेन सिद्धिं
गच्छंति मानवाः ॥ धन्या धर्मं चरिष्यंति युगांते समुपस्थिते ॥ त्रेतायां वार्षिको धर्म इत्युक्तात्तदह्ना प्राप्यते कलौ ॥ कौर्मेप्येते श्लोकाः पाठांतरयुताः कौ
र्मे ॥ शुक्लदंता जिनाख्याश्च मुंडाः काषायवाससः ॥ शूद्रा धर्मं चरिष्यंति युगांते समुपस्थिते ॥ ताडयंति द्विजेंद्रांश्च शूद्रा राजोपजीविनः ॥ उच्चासनस्था
न् शूद्रांश्च द्विजमध्ये परंतप ॥ पुष्पैश्च भूषणैश्चैव तथान्यैर्मंडनैर्द्विजाः ॥ शूद्रान्नभ्यर्चयंत्यल्पश्रुतभाग्यबलान्विताः ॥ न प्रेक्षंतोऽर्चनस्यापि शूद्रा द्विजव-
रान्नृप ॥ सेवावसरमालोक्य द्वारि तिष्ठंति च द्विजाः ॥ वाहनस्थान् समावृत्य शूद्रान् शूद्रोपजीविनः ॥ सेवंते ब्राह्मणास्तांस्तु स्तुवंति स्तुतिभिः कलौ ॥
अध्यापयंति वै वेदान् शूद्रान् शूद्रोपजीविनः ॥ पठंति वैदिकान्मंत्रान्नास्तिक्यं घोरमाश्रिताः ॥ अतस्तस्मादेवं न कुर्यादिति निषिध्यते ॥ स्कांदकौर्मयोः कलि
धर्मेषु ॥ यत्रो मायानरीवक्रा संवादो नारदस्य तु ॥ तत्र बौद्धं च जैनं च शाक्तं शैवं च वैष्णवम् ॥ योगज्ञानमतं भ्रांतं विरुद्धं वेदशास्त्रतः ॥ वर्तिष्यंते कलौ-
ब्रह्मन्नन्नमतेन द्विजातयः ॥ स्त्रियः शुश्रूषणं पत्युर्विप्राणां शूद्रजातयः ॥ पित्रोः पुत्राः परित्यज्य जपहोमादिसाधनं ॥ कुर्वंते काम्यकर्माणि दृष्टार्थानि
पतंत्यधः ॥ लौकिकैर्नामभिर्गीतैर्देवताराधनं तु यत् ॥ शूद्रादीनामयं धर्मो न द्विजानां कदाचन ॥ शूद्राणां कृतकैर्गीतैर्देवताग्रे कलौ युगे ॥ नृत्यं कुर्वंति वि

प्राग्धारवज्ञायश्रुतीरितं ॥ गायंतिविधवागीतंश्रोतृणामपिपापदाः ॥ विष्णुपुराणे ॥ अपहायनिजंकर्मकृष्णकृष्णेतिवादिनः ॥ तेहरेर्द्वेषिणःपापाध
धर्मार्थंजन्मयद्धरेः ॥ तत्रैव द्विजशुश्रूषयैवैषपाकयज्ञाधिकारवान् ॥ निजानंचतिवैलोकान्शूद्रोधन्यतरस्ततः ॥ दानंचदद्याच्छूद्रोपिपाकयज्ञैर्यजे
त्तच ॥ पित्र्यादिकंचवैसर्वंशूद्रःकुर्वीतवैनरः ॥ पाकयज्ञाः पंचमहायज्ञाः पाकशब्दस्यतंपाकेनमनस्येत्यादौप्राशस्त्यार्थत्वात् ॥ यद्वायोस्मत्पाकेतर
इतिवदल्पार्थः ॥ मदनपारिजातेबृहस्पतिः ॥ शौचंब्राह्मणशुश्रूषासत्यमक्रोधएवच ॥ शूद्रकर्मतथामंत्रोनमस्कारोस्यचोदितः ॥ भारतेआनुशासनि
केपर्वणि ॥ इष्ट्वापितामहःशूद्रमभिभूतंतुतामसैः ॥ द्विजशुश्रूषणंधर्मंशूद्राणांतुप्रयुक्तवान् ॥ नश्यंतितामसाभावाःशूद्रस्यद्विजभक्तितः ॥ द्विज
शुश्रूषयाशूद्रःपरंश्रेयोधिगच्छति ॥ अहिंसकःशुभाचारोदेवताद्विजपूजकः ॥ शूद्रोधर्मफलैरिष्टैःस्वधर्मेणैवयुज्यते ॥ तथा स्वाहाकारनमस्का
रोमंत्रोशूद्रोविधीयताम् ॥ ताभ्यांशूद्रःपाकयज्ञैर्यजेतब्रह्मवान्स्वयं ॥ ब्रह्ममंत्रः संचयांश्चनकुर्वीतजातुशूद्रःकथंचन ॥ पापीयान्हिधनंलब्ध्वा
बाधेतापिगरीयसः ॥ राज्ञावासमनुज्ञातःकामंकुर्वीतधर्मतः ॥ आपस्तंबः ॥ शुश्रूषाशूद्रस्येतरेषांवर्णानांपूर्वस्मिन्पूर्वस्मिन्निःश्रेयसंभू
यः बौधायनः ॥ शूद्राणामार्याधिष्ठितानांमासिमासिवपनमर्थवदाचमनकल्पउपवीतवस्त्रविन्यासादि अर्यौवैश्यः अर्यःस्वामिवैश्ययोरिति
पाणिनिः ॥ मनुरपि शूद्राणांमासिकंकार्यंवपनंन्यायवर्तिनां ॥ वैश्यवच्छौचकल्पश्चद्विजोच्छिष्टंचभोजनं ॥ शौचमाचमनंसूतसूतकंचैववै
श्यवत् ॥ त्रिराचमनंपंचदशरात्रमाशौचमित्यर्थः ॥ यत्तुयाज्ञवल्क्यः ॥ शुद्ध्येरन्स्त्रीचशूद्रस्यसकृत्स्पृष्टाभिरंततइति ॥ तदसच्छूद्रपरमितिम
दनपालः अंततः तालुगाभिः ओष्ठोनमार्जनघ्राणस्पर्शादिकंतुस्त्रीशूद्रयोर्नभवतिइति ॥ त्रिःप्राश्यापोद्विरुन्मृज्यखान्यद्भिःसमुपस्पृशे
दिति याज्ञवल्क्येनत्रिःप्राशनेएवतदुक्तेरितिकेचित् ॥ अन्येतूपलक्षणत्वात्स्त्रीशूद्रयोरपिभवति ॥ अतएवस्त्रीचशूद्रश्चेति शूद्रोविशेषसा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भमुक्तमित्याहुः ॥ उच्छिष्टंभांडस्थः शेषः नतुभुक्तिपात्रस्थं ॥ नशूद्रायमतिंदद्यान्नोच्छिष्टंनहविःकृतमितिपूर्वोक्तेः ॥ ॥ अन्येतुयथाश्रुतमा
हुः ॥ गोतमः ॥ शूद्रश्चतुर्थोवर्णएकजातिस्तस्यसत्यमक्रोधः शौचमाचमनार्थेपादप्रक्षालनमेवैके ॥ श्राद्धकर्मभृत्यभरणंस्वदारवृत्तिरनुज्ञातो
स्यनमस्कारोमंत्रः पाकयज्ञैःस्वयंयजेतेत्येकेइति ॥ पाकयज्ञैरष्टकादिभिःस्वयंयजेतनर्त्विगादिभिरितितद्भाष्येस्वयमितिपत्नीत्यादिव्यावृत्त्यर्थ
मितिलक्ष्मीधरः ॥ एकेत्युक्तेर्विप्रद्वारापिप्रतिष्ठादावुक्तत्वात् ॥ शक्तःस्वयमशक्तस्तुविप्रद्वारा ॥ सच्छूद्रःस्वयमसच्छूद्रोविप्रद्वारेतिजयपालः ॥
हेमाद्रौभारते ॥ श्राद्धकर्मनयश्चैवसत्यमक्रोधएवच ॥ स्वेषुदारेषुसंतोषःशौचंनित्यानसूयता ॥ आत्मज्ञानंतितिक्षाचधर्मःसाधारणोनृप ॥ चा
तुर्वर्ण्यस्येतिशेषः ॥ शूद्राणांपुराणश्रवणेनात्मज्ञानं ॥ श्रोतव्यइतिनियमस्तुद्विजपरइतिव्रतहेमाद्रिः ॥ भगवद्गीतासु ॥ मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेपि
स्युःपापयोनयः ॥ स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांतिपरांगतिं ॥ हेमाद्रौविष्णुः ॥ क्षमाशौचंदमोदानमिंद्रियंसत्यसंयमौ ॥ अहिंसागुरुशुश्रूषातीर्था-
नुसरणंदया ॥ आर्जवंलोभशून्यत्वंदेवब्राह्मणपूजनं ॥ अनभ्यसूयाचतथाधर्मःसामान्यउच्यते ॥ तद्वृत्तिमाहतुर्मनुपराशरौ ॥ शुश्रूषैवतुशूद्रस्यध-
र्मोनिःश्रेयसःपरः ॥ शुचिरुत्कृष्टशुश्रूषुर्मृदुवागनहंकृतः ॥ ब्राह्मणाद्याश्रयोनित्यमुत्कृष्टांजातिमश्नुते ॥ शूद्रस्तुवृत्तिमाकांक्षन्क्षत्रमाराधयेद्य-
दि ॥ धनिनंवाप्युपाराध्यवैश्यंशूद्रोजिजीविषेत् ॥ स्वर्गार्थमुभयार्थंवाब्राह्मणानेवराधयेत् ॥ विप्रसेवैवशूद्रस्यविशिष्टंकर्मकीर्त्यते ॥ यदतोन्यद्धि
कुरुतेतद्भवत्यस्यनिष्फलम् ॥ विप्रसेवांविनाकृतमपिस्नानदानाद्यकृतमित्यर्थः ॥ सेव्यंप्रत्याह ॥ प्रकल्प्यातस्यतैर्वृत्तिःस्वकुटुंबाद्यथार्हतः ॥ श
क्तिंचापेक्ष्यदाक्ष्यंचभृत्यानांचपरिग्रहं ॥ तैर्द्विजैःपुत्रवदसौपालनीयइतिमेधातिथिः ॥ उच्छिष्टमन्नंदातव्यंजीर्णानिवसनानिच ॥ पुलाकाश्चैवधान्या १४
नांजीर्णाश्चैवपरिच्छदाः ॥ पुलाकाधान्यकणाः ॥ उच्छिष्टंभुक्तशिष्टंभांडस्थमितिमेधातिथिः ॥ गोतमः ॥ तेभ्योवृत्तिंलिप्सेततजीर्णान्युपानच्छ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्रवासः कूर्चादीन्युच्छिष्टाशनंशिल्पंवृत्तिश्चयद्यर्थमाश्रयेत्कर्त्तव्यस्तेनक्षीणोपिशूद्रेणचोत्तरस्तदर्थोस्यनिचयःस्यादिति ॥ क्षीणोवृत्तिहीनस्तेनार्येणभर्त्त-
व्यस्तेनशूद्रेणचोत्तरश्च यैर्भर्त्तव्यइत्यर्थः ॥उच्छिष्टदानंदासपरं ॥ अन्येतुउच्छिष्टमन्नंदातव्यंशूद्रायायागृहमेधिने ॥गृहस्थायतुदातव्यमन्नमेवदिनेदिनेइति
व्याघ्रोक्तेरुच्छिष्टनिषेधेगृहस्थपरइत्याहुः ॥मदनरत्नेप्येवम् ॥ तथानपःशूद्रस्यसेवनम् ।याज्ञवल्क्यः ॥ शूद्रस्यद्विजशुश्रूषातयाजीवन्वणिक्भवेत्
॥ शिल्पेर्वाविविधैर्जीवेद्विजातिहितमाचरन् ॥ नृसिंहपुराणे ॥अयाचितंप्रदानास्यात्कृषिंवृत्त्यर्थमाश्रयेत् ॥ पुराणंशृणुयान्नित्यंनरसिंहस्यपूजनम्
॥उशना ॥शूद्रस्यद्विजशुश्रूषासर्वशिल्पानिचाप्यथ ॥विक्रयःसर्वपण्यानांशूद्रधर्मउदाहृतः ॥ देवलः ॥ शूद्रधर्मस्त्रिवर्णशुश्रूषा ॥ कलत्रादिपो
षणं कर्षणपशुपालभारोद्वहनपण्यव्यवहारचित्रकर्मनृत्यगीतवेणुमृदंगवादनानीति ॥मनुः ॥अशक्नुवंस्तुशुश्रूषांशूद्रःकर्त्तुं द्विजन्मनां ॥ पुत्र-
दारात्ययंप्राप्तेजीवेत्कारुककर्मभिः ॥यैःकर्मभिःप्रचरितैःशुश्रूषंतेद्विजातयः ॥ तानिकारुककर्माणिशिल्पानिविविधानिच ॥ कुर्यादितिशेषः ॥-
नृसिंहपुराणे ॥दूराच्छूद्रेणोपचार्योब्राह्मणोग्निरिवज्वलन् ॥ एवंधर्मान्चरणेलोकमाहपैठीनसिः ॥ गांधर्वंशूद्रस्यस्थानमित्यर्थः ॥ ॥इतिश्रीराम
कृष्णभट्टसुतकमलाकरभट्टकृतेशूद्रकमलाकरेशूद्राणांविहितनिषिद्धानि ॥ ॥अथशूद्रस्यसंस्कारप्रयोगः ॥ तत्रादौसर्वकर्मांगत्वात्पुण्याह
वाचनमाचारानुसारेणोच्यते ॥ व्यासः संपूज्यगंधमाल्याद्यैर्ब्राह्मणान्स्वस्तिवाचयेत् ॥ काम्यकर्मणिसांगल्येसंग्रामाद्भुतदर्शने यमःसोंकारंब्रा-
ह्मणेकुर्यान्निरोंकारंमहीपतौ ॥उपांशुचतथावैश्येस्वस्तिशूद्रेप्रकीर्तयेत् ॥ कर्ताचम्य ॥सुमुखश्चैकदंतश्चेत्यादिपठित्वाश्रुत्वादेशकालौसंकीर्त्य
अमुककर्मकरिष्येतदंगतयागणेशपूजनपुण्याहवाचनंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशंपूजयेत् ॥ तथा हेहेरंबत्वमेह्येहिअंबिकात्र्यंबकात्मज ॥ सिद्धि
बुद्धियुतत्र्यक्षसर्वलोकपितःपितः नागास्यनागहारत्वंगणनाथचतुर्भुज ॥ भूषितःस्वायुधैर्दिव्यैःपाशांकुशपरश्वधैः आवाहयामिपूजार्थं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चममक्रतोः इहागत्यगृहाणत्वं पूजांरक्षन्वमेक्रतुम् इत्यावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्य पात्रेसफलमर्घ्यमादाय रक्षरक्षगणाध्यक्ष त्र्यक्षत्रैलोक्य
रक्षक ॥ भक्तानामभयंकर्तात्राताभवभवार्णवात् ॥ द्वैमातुरगणासिंधोदेवषाण्मातुराग्रज ॥ वरदस्त्वंवरंदेहिवांछितार्थप्रदोभव ॥ अनेनफलदानेन
फलदोभवमेप्रभो इत्यर्घ्यंदत्वा वक्रतुंडमहाकायेतिप्रार्थयेत् यद्वा विघ्नेश्वरायवरदायस्फुरप्रियायलंबोदरायसकलायजगद्धिताय ॥ नागाननाय-
सितसर्पविभूषितायगौरीसुतायगणनाथनमोनमस्ते भक्तार्तिनाशनपरायगणेश्वरायसर्वेश्वरायशुभदायस्फुरेश्वरायविद्याधरायविकटाय
चवामनायभक्तप्रसन्नवरदायनमोनमस्ते नमस्तेब्रह्मरूपायविष्णुरूपायतेनमः नमस्तेरुद्ररूपायकरिरूपायतेनमः ॥ इतिप्रार्थना ततः
स्वाग्रेधान्यराशिद्वयेकलशौसंस्थाप्य तत्रगंधदूर्वापंचपल्लवफलहेमपंचरत्नादिक्षिप्त्वाधान्यपूर्णपात्रद्वयंन्यस्य तत्र पाशहस्तंचवरुणमंभसां
पतिमीश्वरम् ॥ आवाहयामि यज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यताम् इतिवरुणमावाह्यसंपूज्य कलशस्यमुखेविष्णुरित्याद्यैःसंप्रार्थ्य मातृदेवोभव
पितृदेवोभव आचार्यदेवोभव अतिथिदेवोभव आशिषःप्रार्थयंते एताःसत्याआशिषःसंतु अवनिकृतजानुमंडलः कमलमुकुलसदृशमंज
लिंशिरस्याधायदक्षिणेनपाणिनास्वर्णःपूर्णकलशंधारयित्वा दीर्घानागानद्योगिरयस्त्रीणिविष्णुपदानिचतेनायुःप्रमाणेनपुण्याहंदीर्घमायुरस्तु
शिवाआपःसंतु सौमनस्यमस्तु ० अक्षतंचारिष्टंचास्तु ० गंधाःपांतुसुमंगल्यंचास्तु ० अक्षताःपांत्वायुष्यमस्तु ० पुष्पाणिपांतुसौश्रियमस्तु ० तां
बूलानिपांत्वैश्वर्यमस्तु ० दक्षिणाःपांतुबहुदेयंचास्तु इतिविप्रहस्तेदत्वा यंकृत्वासर्ववेदयज्ञक्रियाकरणकर्मारंभाःशुभाःशोभनाःप्रवर्तंतेतम
हंनत्वाभवद्भिरनुज्ञातःपुण्यंपुण्याहंवाचयिष्ये वाच्यतामितितैरुक्ते माविघ्नंमाचमेपापंमासंतुपरिपंथिनः सौम्याभवंतुसुखिनःसर्वेलोकाः १५
सुखावहाः इतिकर्तावदेत् विप्रास्तथास्त्वित्युक्त्वा करोतुस्वस्तितेब्रह्मास्वस्तिचापिद्विजातयः सरीसृपाश्चयेश्रेष्ठास्तेभ्यस्तेस्वस्तिसर्वदा यया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तिर्नहुषश्चैव धुंधुमारोभगीरथः तुभ्यंराजर्षयः सर्वेस्वस्तिकुर्वंतुनित्यशः स्वस्तिनेस्तुद्विपादेभ्यश्चतुष्पादेभ्य एवच॥ स्वस्त्यस्त्वपादकेभ्यश्चसर्वेभ्यः
स्वस्तिसर्वदा स्वाहास्वधाशचीचैवस्वस्तिकुर्वंतुतेसदा लक्ष्मीररुंधतीचैवकुरुतांस्वस्तितेऽनघ असितोदेवलश्चैव विश्वामित्रस्तथांगिराः स्वस्तिते
द्यप्रयच्छंतुकार्तिकेयश्चषण्मुखः विवस्वान्भगवान्स्वस्तिकरोतुतवसर्वशः दिग्गजाश्चैवचत्वारः क्षितिश्चगगनंग्रहाः अधस्ताद्धरणीयोऽसौनागो
धारयतेसदा॥ शेषश्चपन्नगश्रेष्ठः स्वस्तितुभ्यंप्रयच्छतु इतिवदेयुः ततः कर्ताब्राह्मणाः मनः समाधीयतां समाहितमनसः स्मइतिते प्रसीदंतुभ
वन्त प्रसन्नाः स्मः इत्युक्तेकुंभाज्जलंपातयन्वदेत् शांतिरस्तु पुष्टिरस्तु तुष्टिरस्तु वृद्धिरस्तु अविघ्नमस्तु आयुष्यमस्तु॰ आरोग्यम॰ शि
वंकर्मा॰ कर्मसमृद्धिर॰ पुत्रसमृद्धिर॰ धनधान्यसमृद्धिरस्तु· इष्टसंपदस्तु· अरिष्टनिरसनमस्तु यत्पापंतत्प्रतिहतमस्तु यच्छ्रेयस्तदस्तु· उत्त
रेकर्मण्यविघ्नमस्तु उत्तरोत्तरमहरहरभिवृद्धिरस्तु उत्तरोत्तराः क्रियाः शुभाः शोभनाः संपद्यंतां तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंप॰ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्र
ग्रहलग्नाधिदेवताः प्रीयंतां दुर्गापांचाल्यौप्रीयेतां अग्निपुरोगाविश्वेदेवाः प्रीयंतां अग्निपुरोगामरुद्गणाः प्रीयंतां ब्रह्मपुरोगाः सर्वेवेदाः प्री॰ वसिष्ठ
पुरोगाऋषिगणाः प्री॰ अरुंधतीपुरोगाएकपत्न्यः प्री॰ ब्रह्मचब्राह्मणाश्चप्री॰ श्रीसरस्वत्यौप्री॰ श्रद्धामेधेप्रीयेतां· भगवतीकात्यायनीप्रीयतां भ·
गवतीमाहेश्वरीप्री॰ भगवतीपुष्टिकरीप्री॰ भगवतीतुष्टिकरीप्री॰ भगवतीवृद्धिकरीप्री॰ भगवतीऋद्धिकरीप्री॰ भगवंतौविघ्नविनायकौप्रीयेतां
भगवान्स्वामीमहासेनः सपत्नीकः ससुतः सपार्षदः सर्वस्थानगतः प्रीयंतां हरिहरहिरण्यगर्भाः प्री॰ सर्वाग्रामदेवताः प्री॰ सर्वाः कुलदेवताः प्री॰
सर्वाइष्टदेवताः प्री॰ हताब्रह्मद्विषः हताः परिपंथिनः हताअस्यकर्मणोविघ्नकर्तारः शत्रवः पराभवंयांतु· शाम्यंतुघोराणि· शाम्यंतुपापा
नि· शाम्यंत्वीतयः शुभानिवर्धंतां· शिवाआपःसंतु शिवाऋतवःसंतु शिवाअग्नयःसंतु शिवाओषधयःसंतु शिवावनस्पतयःसंतु· शि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वाअतिथयःसंतु· अहोरात्रेशिवेस्यातां शुक्रांगारकबुधबृहस्पतिशनैश्चरराहुकेतुसोमसहितआदित्यपुरोगाःसर्वेग्रहाःप्रीयंतां· भगवान्नाराय-
णःप्रीयतां· भगवान्पर्जन्यःप्रीयतां· भगवान्स्वामीमहासेनःप्रीयतां· पुण्याहकालान्वाचयिष्ये·वाच्यतां ब्राह्मंपुण्यमहर्यच्चस्वस्त्युत्पादनका
रकं वेदवृक्षोद्भवंनित्यंतत्पुण्याहंब्रुवंतुनः दीयंतेयत्रदानानिपूजांतेचद्विजातयः दृश्यतेयत्रमांगल्यंतत्पुण्याहंसदास्तुमे ममगृहेस्यकर्मणः
पुण्याहंभवंतोब्रुवंतु स्वस्तिभवंतोब्रुवंतु आयुष्मतेस्वस्तिइतिविप्राः सागरस्यतुयाऋद्धिर्महालक्ष्म्यादिभिःकृता संपूर्णापूर्णचंद्रेयातामृद्धिंभोब्रुवं
तुनः ममगृहेऋद्धिंभवंतोब्रुवंतु ऋध्यतामितित्रिः पृथिव्यामुद्धृतायांतुयत्कल्याणंपुराकृतं ऋषिभिःसिद्धगंधर्वैस्तत्कल्याणंब्रुवंतुनः ममगृ
हेकल्याणंभवंतोब्रुवंतु कल्याणमितित्रिर्विप्राः ततः क्षीरोदधिसमुद्भूतामथ्यमानेमहोदधौ विष्णोःश्चैवप्रियानित्यंतांश्रियंभोब्रुवंतुनः मम
गृहेश्रीरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु अस्तुश्रीरितितैरुक्ते वर्षशतंपूर्णमस्तु शिवमस्तु वंशाभिवृद्धिरस्तु प्रजापतिःप्रीयतां ततोविप्राः सुरास्त्वामभिषिं
चंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणोविभुः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चभवंतुविजयायते आखंडलोग्निर्भगवान्यमोवैनिर्ऋतिस्तथा
वरुणःपवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ब्रह्मणासहिताःसर्वेदिक्पालाः॰ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिःकांति
स्तुष्टिश्चमातरः॥एतास्त्वामभिषिंचंतुदेवपत्न्यःसमागताः॥आदित्यश्चंद्रमाभौमोबुधजीवसितार्कजाः॥ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुकेतुश्चतर्पिताः॥
देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः॥ऋषयोमुनयोगावोदेवमातरएवच॥देवपत्न्योद्रुमानागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः॥अस्त्राणिसर्वशस्त्राणि
राजानोवाहनानिच॥औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये॥सरितःसागराःशैलास्तीर्थानिजलदानदाः॥ एतेत्वामभिषिंचंतुसर्वकामार्थसि
द्धये इत्याद्यैः पूर्वोक्तैरभिषिंचेयुः तत्रपलाशामे ततः करोतु स्वस्तिब्रह्मेत्याद्यैःपूर्वोक्तैर्यजमानस्यनीराजनतिलकौ आशीर्वादश्चएवंसर्वत्र॥ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥ इतिकमलाकरभट्टकृतौशूद्रस्यपुण्याहवाचनं ॥ ततःकर्तातंदुलपुंजेषु गौरीपद्माशचीमेधासाविन्नीविजयाजया॥ देवसेनास्वधास्वाहामातरोलोक
मातरः॥ धृतिःपुष्टिस्तथातुष्टिरात्मनःकुलदेवता:॥ गणेशेनाधिकाह्येता वृद्धौपूज्यास्तुषोडश॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा॥ वाराहीचतथें
द्राणीचामुंडाःसप्तमातर इतिगणेशपूर्वकागौर्यादिषोडशब्राह्म्यादिसप्तचनामभिर्मातृरावाह्य कुड्येघृतेनपंचसप्तवाधाराःकृत्वावसुधारायेनमइत्या
वाह्य षोडशोपचारैसंपूज्य नांदीश्राद्धंकुर्यात् यथा सर्वसव्येनदेवतीर्थेनयवैश्चपित्र्यपि मात्रादित्रयपित्रादित्रय मातामहादित्रय संबंधिनांदीमु
खसत्यवसुसंज्ञकविश्वेदेवस्थाने भवद्भ्यांक्षणःकर्तव्यः प्राप्नुतांभवंतौप्राप्नवावेतिद्वौविप्रौकुशचटौवादेवेनिधाय मातृपितामहीप्रपितामहीना-
ममुकदेवीनादासीनामित्याचार्यचूडामणिः नांदीमुखानांस्थानेइत्यादिनाद्वौपितृपितामहप्रपितामहानांनांदीमुखानांस्थानेइत्यादिना द्वौ माता
महप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानांसपत्नीकानांनांदीमुखानांस्थानेइत्यादिना द्वौ ॥ कोकिलमतानुसारिणांतु मातृमातामहप्रमातामहाइतिमातामह
हेनमहमातुःश्राद्धं तदापार्वणद्वयमेव॥ नाम्ननामगोत्रेमूलंनिर्णयसिंधौज्ञेयं॥ ततःसत्यवसंज्ञकाविश्वेदेवाःइदंवःपाद्यम्॥ एषवोर्घः एवंमात्राद
यःपित्रादयःमातामहादयश्चइदंवःपाद्यं॥ ततःविश्वेदेवाःइदमासनमास्यतांनमः एवमात्रादौ अर्घ्यस्थानेसंकल्पसिद्धिरस्तु विश्वेदेवाःएष
वोगंधः एवंमात्रादौ॥ एवंइमानिपुष्पाणिधूपदीपः आच्छादनं एतेअमुकेभ्यःगंधपुष्पधूपदीपाच्छादनांताःसर्वेउपचाराःसंपूर्णाः भवंतु॥
ततोर्धचंद्रमंडलमभ्युक्षणंवाकृत्वा पात्रेष्वामान्नानिद्विगुणानिसमानिवादत्वाप्रोक्ष्यपात्रेमालभ्ययवान्विकीर्यान्निंगुष्ठंदत्वा सत्यवसुसंज्ञका
विश्वेदेवाः नांदीमुखाःइदंवःयुग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तं द्विगुणमामंसोपस्करंआममूल्यभूतंयथाशक्तिहेमंवासंप्रददेस्वाहानमः एवंमातृ
पितामहीप्रपितामह्यः नांदीमुख्यःइदंवःयुग्मेत्यादि॰ पितृपितामहप्रपितामहाःनांदीमुखाःइदंवःयुग्मेत्यादि॰ एवंमातामहप्रमातामहवृद्ध

प्रमातामहाःसपत्नीकाः नांदीमुखाः इदं वः इत्यादि ॥ एवंमातामह प्रमातामह वृद्धप्रम. हाः सपत्नीकाः नांदीमुखाइत्यादि अत्रपिंडाः कृताः कृ
ताः ॥ पिंडपक्षेवेदिंकृत्वा पूर्वाग्रालेखाः तिस्रः कृत्वा दर्भान्नास्तीर्य मातर्नांदीमुखि अवनेनिक्ष्वेति जलंदत्वा एवंपितामही प्रपितामही० एवंपितः
नांदीमुखेत्यादि ततः सक्तुनागुडेनवादधिबदरयवमिश्रान् पिंडान्कृत्वा एतत्तेमातर्नांदीमुखि एषतेपिंडः इदमन्नंवास्वाहानमः इत्येकंपिंडंदत्वा
परंतूष्णींद्वितीयं एवमेकैकस्य द्वौद्वौदत्वा पुनःप्रत्यवनेनिक्ष्वेति प्रत्यवनेजनं प्राग्वद्दत्वाभ्यंजनांजनेवासांसिचदत्वा शेषमाघ्रायपात्रस्थंजलंप
रिषिच्य शिवाआपःसंत्वित्यादि कृत्वैतन्नांदीश्राद्धकर्मणः सांगतासिद्ध्यर्थंद्राक्षामलकयवः तन्निष्क्रयद्रव्यंवादक्षिणांतुभ्यंसंप्रददेस्वाहानमइ
तिप्रत्येकंदत्वानेननांदीश्राद्धेन नांदीमुखदेवताःप्रीयंतां मातापितामहीन्नैवंतथैवप्रपितामही ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ मातामह
स्तत्पितान्वप्रमातामहकादयः एतेभवंतुसुप्रीताःप्रयच्छंतुचमंगलमितिसंप्रार्थ्य पिंडान्विसृजेत् ॥ ॥इतिवृद्धिश्राद्धं ॥ एतदंतंसर्वत्रसंस्कारेषु
समानम् ॥ यत्रतुग्रहयज्ञतुलादौ ऋत्विग्वरणं तत्राचाराच्छरावे आपः क्षीरंकुशाग्राणिदधिदूर्वास्तिलास्तथा ॥ सर्षपाःकुंकुमंचेति अर्घोष्टांगःप्रकी
र्तितइति अष्टांगमर्घ्यंकृत्वापिधाय स्वागतंभोद्विजश्रेष्ठामदनुग्रहकारकाः ॥ इदमर्घ्यमिदंपाद्यंभवद्भिःप्रतिगृह्यतामितिपादार्घमाचारात्कृत्वा-
चार्यब्रह्मर्त्विग्वरणंकृत्वा ब्राह्मणान्प्रार्थयेत् ॥ ब्राह्मणाःसंतुमेशस्ताः पापात्पांतुसमाहिताः ॥ वेदानांचैवदातारःपातारःसर्वदेहिनाम् ॥ जपय-
ज्ञैस्तथाहोमैर्दानैश्चविविधैःपुनः ॥ देवानांचपितॄणांचतृप्त्यर्थंयाजकाःकृताः ॥ येषांदेहेस्थितावेदाःपावयंतिजगत्त्रयं ॥ रक्षंतुसततंतेमांजपय
ज्ञेष्ववस्थिताः ॥ ब्राह्मणाजंगमंतीर्थंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ येषांवाक्योदकेनैवशुद्ध्यंतिमलिनाजनाः ॥ पावनाःसर्ववर्णानांब्राह्मणाब्रह्मरू
पिणः ॥ सर्वकर्मरतानित्यंवेदशास्त्रार्थकोविदाः ॥ श्रोत्रियाःसत्यवाचश्चदेवध्यानरताःसदा ॥ यद्वाक्यामृतसंसिक्ताऋद्धिंयांतिनरद्रुमाः ॥ अंगी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कुर्वंतुकर्मैतत्कल्पद्रुमसमाशिषः ॥ यथोक्तनियमैर्युक्तामंत्रार्थेस्थिरबुद्धयः ॥ यत्कृत्वालीन्वनात्सर्वांऋद्धयोवृद्धिमाप्नुयुः ॥ ममयज्ञेजपेपूज्याःसंतुमे-
नियमान्विताः ॥ अक्रोधनाःशौचपराःसततंब्रह्मचारिणः ॥ देवध्यानरतानित्यंप्रसन्नमनसःसदा ॥ अदुष्टभाषिणसंतुमासंतुपरनिंदकाः ॥ ममापिनि
यमाह्येतेभवंतुभवतामपि ॥ आस्तांप्रासंगिकम् ॥ ॥ अथगर्भाधानं ॥ ॥ तत्राद्येरजोदर्शनेदुष्टवारर्क्षतिथ्यादौशांतिंमत्कृतशांतिरत्नोक्तविधिना-
कृत्वा आद्यरात्रिचतुष्टयवर्जंसमरात्रिषुगत्कृतनिर्णयसिंधूक्तेकालेतत्कार्यं ॥ कर्तासभार्योदेशकालौस्मृत्वाऽस्यांममभार्यायांजनिष्यमाणसर्वग
र्भाणांबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंगर्भाधानंकरिष्येइत्युक्त्वातदंगतयागणेशपूजापुण्याहवाचनमातृकापूजानांदी
श्राद्धानिप्राग्वत्कृत्वालंकृतोनववस्त्रधृत्वाश्वगंधारसंदूर्वारसंभार्यादक्षिणनासाबिलेसेचयेत् ॥ नीराजिताःसूर्यंनमस्कुर्यात् ॥ ततोरात्रौशय्या
यांविष्णवेनमः एवंत्वष्ट्रे० प्रजापतये० धात्रे० सिनीवाल्यै० सरस्वत्यै० अश्विभ्यां० पर्जन्यायनमः इतियोनिमभिमृश्यस्त्रियंगत्वान्ते तौस्नानाचा
न् ॥ स्त्रियानस्नानं ॥ अनृतौमूत्रवच्छौचाचमने ॥ ॥ इतिगर्भाधानं ॥ ॥ अथपुंसवनम् ॥ द्वितीयेतृतीयेचतुर्थेवामासेपुंनक्षत्रेभर्ताभ्यं
गंकृत्वादेशकालौस्मृत्वाऽस्यांममभार्यायांजनिष्यमाणगर्भस्यपुंरूपताप्राप्त्यर्थंबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणार्थंचपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपुंसवनं
करिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजापुण्याहवाचनमातृकापूजानांदीश्राद्धानिकृत्वासमानवर्णसवत्सगोर्दधिपल्याद्दक्षिणपाणौदत्वामध्येप्रागग्रं
यवंद्वौमाषौपार्श्वयोर्दत्वाकिंपिबसीतित्रिःस्पृष्ट्वापुंसवनंपुंसवनमितित्रिरुक्त्वासाप्राश्नीयात् ॥ एवंत्रिःकुर्यात् ॥ ॥ इतिपुंसवनम् ॥ ॥
अथसीमंतः ॥ ॥ चतुर्थेषष्ठेष्टमेवामासिप्राग्वाप्रसवात्पुंनक्षत्रे भर्तादेशकालौसंकीर्त्य ममास्यांभार्यायांजनिष्यमाणसर्वगर्भाणांबीज
गर्भसमुद्भवैनोनिरसनद्वाराप्रतिगर्भसंस्कारातिशयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसीमंतोन्नयनंकरिष्येइत्युक्त्वातदंगतयागणेशपूजापुण्याह

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वाचनमातृकापूजानांदीश्राद्धानिकृत्वा ऽलंकृतोनववस्त्रधरोदूर्वारसंभार्यादक्षिणनासायांअग्नयेनमः राज्ञेवरुणायनमइतिसिंचेत् ॥ ततःस्त्रिः
शुक्लाशललीकुशत्रयसुतामुदुंबरफलगुच्छयुतामादायपश्चात्स्थित्वाप्रजापतयेनमइतिभ्रूमध्यादारभ्यामूर्ध्नोर्द्वेधाकेशान्कृत्वात्रिःसीमंतंकु
र्यात् ॥ ततोनीराज्यतदुत्संगेफललड्डुकादिदत्वाविप्रेभ्योदशामान्नानिदक्षिणांचदद्यात् ॥ नारदः ॥ विप्रक्षत्रिययोःकुर्यात्द्विधासीमंतकर्मतु ॥
वैश्यशूद्रकयोस्त्वेतद्द्वीवानिश्यपि केचन ॥ अत्रविशेषोगर्भिणीनत्यातिधर्माश्चमत्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयाः ॥ ॥इतिसीमंतः॥ ॥ अथजात-
कर्म ॥ पृथ्वीचंद्रोदयेकार्ष्णाजिनिः ॥ प्रादुर्भावेपुत्रपुत्र्योश्चंद्रसूर्योग्रहेतथा ॥ स्नात्वानंतरमात्मीयान्पितॄन्श्राद्धेनतर्पयेत् ॥ कुमारेजातेनाभिच्छे
दात्प्राक्पितासचेलंस्नानंकृत्वादेशकालौसंकीर्त्यास्यकुमारस्यगर्भांबुपानजनितदोषपरिहारद्वाराबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराबलायुर्वर्चो
भिवृद्ध्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंजातकर्मकरिष्यइतिसंकल्प्य गणेशपूजापुण्याहवाचनंमातृकापूजांहेम्नानांदीश्राद्धंचकृत्वाज्यमधुनीहेम्नाघर्षयि
त्वाहेम्नाप्राशयित्वाकर्णयोर्निधायदेवायसवित्रेनमः सरस्वत्यैनमः अश्विभ्यांनमः इत्युक्त्वासावभिमृश्येंद्रायनमः इत्युक्त्वाविप्रान्पूजये
त् ॥ इतिजातकर्म॥ ॥अथषष्ठीपूजा ॥ ॥ मिताक्षरायांमार्कंडेयः रक्षणीयास्तथाषष्ठीनिशातत्रविशेषतः ॥ रात्रौजागरणंकार्यंजन्म
दानांतथाबलिः ॥ पुरुषाःशस्त्रहस्ताश्च नृत्यगीतैश्चयोषितः ॥ रात्रौजागरणंकुर्युर्दशम्यांचैवसूतके ॥ व्यासः ॥ सूतिकावासनिलयाजन्मदा-
नामदेवताः ॥ तासांयागनिमित्तंतुशुद्धिर्जन्मनिकीर्तिता ॥ प्रथमेदिवसेषष्ठेदशमेचैवसर्वदा ॥ त्रिष्वेतेषुनकुर्वीतसूतकंपुत्रजन्मनि ॥ अपरा
र्केब्राह्मे ॥ कन्याश्चतस्रोराकाद्यावातघ्नीचैवपंचमी ॥ क्रीडनार्थांचबालानांषष्ठीचशिशुरक्षिणी ॥ खड्गतुपूजनीयोवैवैश्यप्रात्यैर्द्विजाति-
भिः ॥ राकानुमतिःसिनीवालीकुहूरितिचतस्रः कन्याइत्यर्थः ॥ पितादेशकालौस्मृत्वाममास्याशिशोः सर्वारिष्टशांत्यायुरारोग्यसिध्यर्थं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गणेशजन्मदाजीवंतिकाराकादीनां पूजनं करिष्य इति संकल्प्य कलशं संस्थाप्य तत्र पूर्णपात्रे वस्त्रोपरि गणेशं जन्मदां जीवंतिकां स्कंदं राकामनुमतिं सिनीवालीं कुहूं वा तत्रैव प्रतिमास्वा वाद्यरवङ्गे शिशुरक्षिणीं कुड्ये लिखितां षष्ठीं चावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्य माषभक्तादिबलिं दत्वा प्रार्थयेत् ॥ गौरीपुत्रो यथा स्कंदः शिशुत्वे रक्षितः पुरा ॥ तथा ममाप्ययं बालः षष्ठिके रक्ष्यतां नम इति ॥ ॥इति षष्ठीपूजा॥ ॥अथ दत्तकपुत्रविधिः ॥ ॥व्याहृत्यादिहोमस्य पुत्रप्रतिग्रहांगत्वात्तत्र च स्त्रीशूद्रयोरनधिकारात्तयोर्दत्तकः पुत्रो न भवत्येवेति रुद्रधरादयः ॥ विप्रद्वारा होमादि कारयेदिति वर्द्धमानहरिनाथाद्यो गौडाः ॥ संबंधतत्त्वेप्येवं ॥ प्रयोगपारिजाते शौनकः ॥ अपुत्रो मृतपुत्रो वा पुत्रार्थं समुपोष्य च ॥ वाससी कुंडले दत्वा उष्णीषं चांगुलीयकं ॥ बंधूनन्नेन संभोज्य ब्राह्मणांश्च विशेषतः ॥ अन्वाधानादि यत्तंत्रं कृत्वाज्योत्पवनांतकम् ॥ दातुः समक्षं गत्वा तु पुत्रं देहीति याचयेत् ॥ देवस्यत्वेति मंत्रेण हस्ताभ्यां परिगृह्य च ॥ अंगादंगेत्यृचं जप्त्वा आघ्राय शिशुमूर्धनि ॥ गृहमध्ये तमाधाय चरुं हुत्वा विधानतः ॥ यस्त्वा हृदेत्यृचा चैव तुभ्यमग्ने ऋचैकया ॥ सोमो ददद् इत्याभिः प्रत्यृचं पंचभिस्तथा स्विष्टकृदादि होमं च कृत्वा शेषं समापयेत् ॥ मिताक्षरादौ वसिष्ठेन तु व्याहृतिभिराज्येन होम उक्तः ॥ स च विप्रद्वारा कारणीयः ॥ विशेषस्तु मत्कृते निर्णयसिंधौ ज्ञेयः ॥ स च दत्तकः पंचवर्षमध्ये ग्राह्यो नोर्ध्वं ॥ ऊर्ध्वं तु पंचमाद्वर्षान्न दत्ताद्याः सुता नृपेति कालिकापुराणात् ॥ ऊर्ध्वं तु स्वदानेच्छोरेव दानं ॥ विक्रयं चैव दानं च न देयाः स्युरनिच्छवः ॥ दाराः पुत्राश्च सर्वस्वमात्मन्येव तु योजयेदिति हेमाद्रौ व्यासोक्तेः ॥ यत्तु याज्ञवल्क्यः ॥ स्वकुटुंबाविरोधेन देयं दारसुतादृते इति ॥ न तत्स्वदानानिच्छुपुत्रपरमित्यन्यत्र विस्तरः ॥ इति दत्तकपुत्रविधिः ॥ ॥अथ सूतिकास्नानं ॥ ॥ज्योतिःशास्त्रे ॥ करेंद्वभाग्यानिलवासवांत्यमैत्रेंदवाश्विध्रुवभेऽह्नि पुंसां ॥ त्रिस्थावरिक्ते शुभमामनंति प्रसूतिकास्नानविधिं मुनींद्राः ॥ अथ नामकर्म ॥ मदनरत्ने बृहस्पतिः ॥ द्वादशे दशमे वापि जन्मतोपि

त्रयोदशे॥ षोडशोविंशतोचैवद्वात्रिंशोवर्णतःक्रमात्॥ नारदीये॥ सूतकांतेनामकर्मविधेयंस्वकुलोचितम्॥ नामपूर्वंतुबालस्यमंगलेंकसमास
रैः॥ तत्रैवगार्ग्यः॥ मासनामगुरोर्नामदद्याद्बालस्यवैपिता॥ कृष्णोनंतोच्युतश्चक्रीवैकुंठोथजनार्दनः॥ उपेंद्रोयज्ञपुरुषोवासुदेवस्तथाहरिः॥
योगीशःपुंडरीकाक्षोमासनामान्यनुक्रमात्॥ अत्रमार्गशीर्षादिश्चैत्रादिर्वाक्रमइतिमदनरत्ने॥ नाक्षत्रमपिनामकार्यं॥ कुलदेवतानक्षत्रसंबद्धं
पितानामकुर्यादितितत्रैवशंखोक्तेः॥ परिशिष्टेपि॥ तदक्षरादिकंनामयस्मिन्धिष्ण्येयदक्षरम्॥ मनुः॥ शूद्रस्यप्रेष्यसंयुतम्॥ तत्रस्वाशौचांते
द्वात्रिंशेवान्हिपिता देशकालौस्मृत्वास्यकुमारस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वारानामव्यवहारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनामकरणंकरिष्ये
॥इतिसंकल्प्य गणेशपूजापुण्याहवाचनमातृकापूजानांदीश्राद्धानिकृत्वाकांस्यादिपात्रेतंडुलपूर्णेहेम्नागणेशनामततःकुलदेवतानामततोमासना
मततोनाक्षत्रंततोव्यावहारिकंशिवदासइत्यादिलिखित्वानामदेवताःसंपूज्य शिशोर्दक्षिणकर्णेऽमुकभक्तोसिअमुकादीत्यादिनामानिउक्त्वोर्ध्वं
कृतांजलिःकुलदेवतानाम्नामुकदासोभवतःसर्वान्ब्राह्मणानभिवादयते॥ आयुष्मान्भवत्वमुकदासइतिविप्राः॥ एवंमासनाम्नानाक्षत्रेणना
म्नाव्यावहारिकेणनाम्नेत्यादिवाच्यम्॥ ततःशतंदशवामान्नानिदत्वाविप्रेभ्योआशिषोगृण्हीयात्॥ इतिनामकर्म॥ ॥अथदोलारोहः॥ ॥
पारिजातेबृहस्पतिः॥ खट्वारोहस्तुकर्तव्योदशमेद्वादशेपिवा॥ ज्योतिर्निबंधे॥ आंदोलाशयनेपुंसोद्वादशोदिवसःशुभः॥ त्रयोदशस्तुकन्याया
नतक्षत्रविचारणा॥ करत्रयेवैष्णवरेवतीषुदितिद्वयेचाश्विनकद्वयेषु॥ कुर्याच्छिशूनांनृपतेश्चतद्वदांदोलनंवैस्फुरितनोभवंति॥ ॥अथकर्णवे
धः॥ ॥ज्योतिर्निबंधेगर्गः मासेषष्ठेसप्तमेवाप्यष्टमेमासिवत्सरे॥ कर्णवेधंप्रशंसंतिपुण्यायुःश्रीविवृद्धये॥ मदनरत्नेवसिष्ठः॥ मासेषष्ठेस
प्तमेवाष्टमेवावेध्यौकर्णौद्वादशेषोडशेन्हि॥ हेमाद्रौव्यासः॥ कार्तिकेपौषमासेवाचैत्रेवाफाल्गुनेपिवा॥ कर्णवेधंप्रशंसंतिशुक्लपक्षेशुभेदिने

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सचमृगार्द्राहस्तचित्रापुनर्वसुपुष्यश्रवणधनिष्ठरेवतीषुरिक्तापर्ववर्जतिथौकार्यः ॥ मदनरत्ने ॥ सौवर्णीराजपुत्रस्यराजतीविप्रवैश्ययोः ॥
शूद्रस्यचायसीसूचीमध्यमाष्टांगुलात्मिका ॥ चंडेश्वरः ॥ सार्धमासद्वयेदद्यात्तांबूलंप्रथमंशिशोः ॥ अथानिष्क्रमणंज्योतिर्निबंधेयमः ॥ तृ-
तीयेवाचतुर्थेवामासिनिष्क्रमणंभवेत् ॥ मनुः ॥ मासेचतुर्थेकर्तव्यंशिशोर्निष्क्रमणंगृहात् ॥ षष्ठेन्नप्राशनंमासियद्वेष्टंमंगलंकुले ॥ अन्नाशि
शुक्तिर्नतुद्विजोक्तिः ॥ तेनशूद्रस्यापीतिमेधातिथिः ॥ मदनरत्नेबृहस्पतिः ॥ अन्नप्राशनकालेवाकुर्यान्निष्क्रमणक्रियां ॥ विष्णुधर्मोत्तरे
॥ दिगीशानांदिनेतत्रतथाचंद्रार्कयोर्द्विज ॥ पूजनंवासुदेवस्यगगनस्यचकारयेत् ॥ बहिर्निष्कासयेद्गेहाच्छंखपुण्याहनिःस्वनैः ॥ पितादे
शकालौस्मृत्वाऽस्यशिशोर्बीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराबलायुर्वर्चोभिवृद्ध्यर्थंनिष्क्रमणंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजापुण्याह
वाचनमातृकापूजानांदीश्राद्धानिकृत्वाप्रतिमास्वक्षतपुंजेषुइंद्रादिदशदिक्पालचंद्रसूर्यवासुदेवगगनानांनामभिरावाहनादिपूजांकृत्वाशंखतू
र्यमंगलस्वनैः ॥ सूर्यचंद्रधेनूनांदर्शनंकारयित्वापठेत् ॥ चंद्रार्कयोर्दिगीशानांदिशांचगगनस्यच ॥ निक्षेपार्थमिमंदद्मितेत्वांरक्षंतुसर्वदा ॥ अप्र-
मत्तंप्रमत्तंवादिवारात्रमथापिवा ॥ रक्षंतुसततंसर्वेदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ ततोविप्राःकरोतुस्वस्तितेब्रह्मेत्याद्याशिषंदद्युः ॥ अथोपवेशनं ॥
प्रयोगपारिजातेपाद्मे ॥ पंचमेचतथामासिभूमौतमुपवेशयेत् ॥ तत्रसर्वेग्रहाःशस्ताभौमोप्यत्रविशेषतः ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ वाराहंपूजये
द्देवंपृथ्वींचैवतथाद्विजम् ॥ पितादेशकालौस्मृत्वास्यकुमारस्यसर्वारिष्टशांत्यायुरारोग्यक्षेमार्थमुपवेशनंकरिष्ये इतिसंकल्प्यगणेशपूजांपु
ण्याहवाचनंचकृत्वापीठेप्रतिमायां वाराहंपृथ्वींचनाम्नाषोडशोपचारैःसंपूज्यतदग्रेपंचसप्तवाधान्यपुंजान्कृत्वातन्मध्येभूमौवस्त्रेक
रोतुस्वस्तितेब्रह्मेत्याद्येर्वाद्यघोषेणशिशुमुपवेश्यमृत्युंजयंस्मृत्वाभस्मनारक्षांकृत्वापठेत् ॥ रक्षैनंवसुधेदेविसदासर्वगतंशुभे ॥ आयुः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

 प्रमणं सकलं निक्षिपस्व हरिप्रिये ॥ अचिराद् आयुषस्त्वस्य ये केचित् परिपंथिनः ॥ जीवितारोग्यवित्तेषु निर्दहस्वाचिरेण तान् ॥ धारिण्यशेषभूता-
 नां माता त्वमसि कामधुक् ॥ अजरा चाप्रमेया च सर्वभूतनमस्कृता ॥ चराचराणां भूतानां प्रतिष्ठा चाव्यया ह्यसि ॥ कुमारं पाहि मातस्त्वं ब्रह्मा तद-
नुमन्यतामिति अत्रैव कटिसूत्रबंधनं शिष्टास्त्वन्नप्राशनदिने एवं निष्क्रमणमुपवेशनं च कुर्वंति ॥ ॥अथान्नप्राशनम्॥ ॥मदनरत्ने
नारदः ॥ षष्ठे वाप्यष्टमे मासि पुंस्त्रीणां तु पंचमे ॥ सप्तमे मासि वा कार्यं नवान्नप्राशनं शुभम् ॥ लौगाक्षिः ॥ षष्ठेन्नप्राशनं जातेषु दंतेषु वा ॥ वि
ष्णुधर्मोत्तरे ॥ ब्रह्माणं शंकरं विष्णुं चंद्रार्कौ च दिगीश्वरान् ॥ भुवं दिशश्च संपूज्य हुत्वा वन्हौ नयाचरुम् ॥ देवतापुरतस्तस्य धात्र्युत्संगगतस्य च
॥ अलंकृतस्य दातव्यमन्नपात्रं सकांचनम् ॥ मध्वाज्यदधिसंयुक्तं प्राशयेत्पायसं तु वा ॥ सर्वन्नमूलं विशेषश्च मत्कृते निर्णयसिंधौ ज्ञेयः ॥ पि
ता देशकालौ स्मृत्वाऽस्य शिशोर्बीजगर्भसमुद्भवैनोविनाशद्वारा बलायुर्वर्चोभिवृद्ध्यर्थमन्नप्राशनं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजापुण्या
हवाचनमातृपूजानांदीश्राद्धानि कृत्वा ब्रह्मादीन् प्रतिमासु तंडुलपुंजेषु वा संपूज्य तन्नामभिर्वन्हौ चरुं हुत्वाज्यदधिमधुयुतमन्नं पायसं वा प्रा
शयित्वा तांबूलं च दत्वा रत्नहेममणिभाजनाद्यग्रे निधाय यत् बालः स्पृशेत्तास्य जीविकेति परीक्षयेत् ॥ इत्यन्नप्राशनम् ॥ अथाब्दपूर्तिः
॥ ॥गौडव्यवहारनिर्णये ॥ नवांबरधरो भूत्वा पूजयेच्चिरायुषम् ॥ मार्कंडेयं नरो भक्त्या पूजयेत्प्रयतस्तथा ॥ ततो दीर्घायुषं व्यासं रामं द्रो
णिं कृपं बलिं ॥ प्रल्हादं च हनूमंतं बिभीषणमथार्चयेत् ॥ स्वनक्षत्रं जन्मतिथिं प्राप्य संपूजयेन्नरः ॥ षष्ठीं च दधिभक्तेन वर्षे वर्षे पुनः पुनः ॥
तिथितत्वे तन्नाम्ना तिलहोमोप्युक्तः ॥ आदित्यपुराणे ॥ सर्वैश्च जन्मदिवसे स्नातैर्मंगलवारिभिः ॥ गुरुदेवाग्निविप्राश्च पूजनीयाः प्रयत्नतः
॥ स्वनक्षत्रं च पितरस्तथा देवः प्रजापतिः ॥ प्रतिसंवत्सरं यत्नात्कर्तव्यश्च महोत्सवः ॥ कृत्यचिंतामणौ ॥ गुडदुग्धतिलान् दद्याद्हस्ते ग्रंथौ च बं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

धयेत्॥गुग्गुलंनिंबसिद्धार्थदूर्वागोरोचनादिकम्॥ संपूज्यभानुविघ्नेशौ महर्षिंप्रार्थयेदिदं जन्मतिथिश्चौदयिकीग्राह्या॥ तदुक्तं कृत्यतत्वार्णवे
स्कांदे॥ युगाद्यावर्षवृद्धिश्चसप्तमीपार्वतीप्रिया॥रवेरुदयमीक्षंतेनतत्रतिथियुग्मतेति ॥पितासबालोभ्यंगंकृत्वान्नववस्त्रधरोदेशकालौस्मृत्वा
स्यशिशोर्दीर्घायुरारोग्यार्थंवर्षदिनकृत्यंकरिष्यइत्युक्त्वाप्रतिमास्वक्षतपुंजेषुवागणेशंसूर्यंमार्कंडेयंव्यासंपरशुराममश्वत्थामानंकृपंबलिंप्रल्हा
दंहनुमंतंबिभीषणंषष्ठीस्वनक्षत्रंपितरौप्रजापतिंगुरुमग्निंचसंपूज्यपक्षेतन्नाम्नातिलहोमंचकृत्वागुग्गुलनिंबसर्षपदूर्वारोचनागुडानांपोटलिंह-
स्तेबध्वामार्कंडेयंप्रार्थयेत् ॥चिरंजीवीयथात्वंभोभविष्यामितथामुने॥रूपवान्वित्तवांश्चैवश्रियायुक्तश्चसर्वदा॥मार्कंडेयनमस्तेस्तुसप्तकल्पांत-
जीवन॥आयुरारोग्यसिध्यर्थंप्रसीदभगवन्मुने॥चिरजीवीयथात्वंतुमुनीनांप्रवरद्विज॥कुरुष्वमुनिशार्दूलतथामांचिरजीविनं॥मार्कंडेयमहाभा
गसप्तकल्पांतजीवन॥आयुरारोग्यसिध्यर्थमस्माकंवरदोभव॥पितात्वेनमितिवदेत्॥ ततोगुडतिलयुतंदुग्धमादाय सतिलंगुडसंमिश्रंअंजल्य-
मितंपयः॥मार्कंडेयाद्वरंलब्ध्वापिबाम्यायुर्विवृद्धये इतिपीत्वाततोगुरुदेवविप्राःपूज्याः॥गौडतिथितत्वेस्कांदे॥खंडनंनखकेशानांमैथुना-
ध्वगमौतथा॥आमिषंकलहंहिंसांवर्षवृद्धौविवर्जयेत्॥ तत्रैव ॥कृतांतकुजयोर्वारेयस्यजन्मतिथिर्भवेत्॥अनृक्षयोगसंप्राप्तोविघ्नस्तस्यपदे
पदे॥ कृतांतःशनिः जन्मनक्षत्रयोगेनदोषः॥तस्यसर्वौषधिस्नानं॥गुरु देवाग्निपूजनं ॥विशेषोनिर्णयसिंधौज्ञेयः॥ अथहेमाद्रौवर्धापनवि
शेषः॥ भविष्ये ॥युधिष्ठिरउवाच ॥देवदेवमहाभागबालानांहितकाम्यया॥वर्द्धापनविधिंब्रूहिराज्ञामपिविशेषतः॥ श्रीकृष्णउ०॥ ॥
प्रयागेव्यासेनपृष्टःसनत्कुमारःप्राह॥मासिप्रविष्टेप्रथमेबालवर्द्धापनंबुधैः॥राज्ञांवातन्मुनिश्रेष्ठसमांतेचविधीयते॥कुमुदामाधवीगौरी-
रुद्राणीपार्वतीउमा॥कालीसरस्वतीचैवसावित्रीब्रह्मणःप्रिया॥सतीसंज्ञातथामेधापुष्टितुष्टिसमन्विता॥नृपडिंभपरित्राणाजीवंतीनाम-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

षोडशी॥पूजनीयाःप्रयत्नेनसूर्यमध्येविलिख्यतु ॥रजनीपिष्टतोवापिलिखेद्वाकुंकुमेनतु ॥ गंधपुष्पैःसुगंधैश्चदीपवस्त्रनिवेदनैः॥पूजनीया
स्तुसंस्थाप्यकुमुदाद्याःपृथक्पृथक्॥नामभिःपूजनीयास्ताःपूजयित्वातुबालकम् ॥ भूपातिंतुमुनेवाथसर्वालंकारभूषितम् ॥ पूजयेन्मातृपित
रौबालवर्धापनेसति॥पुरोधाःपूजयेद्भक्त्याऽनुराजवर्धापनाविधौ ॥कुमुदाद्याःसमुद्दिश्यवंशपात्राणिकल्पयेत्॥एकैकस्याधनोदद्यस्तुदद्यात्षोड
शषोडश॥तदर्धानितदर्धानिद्वेद्वेचैकैकमथापिवा ॥बहुपक्वान्नयुक्तानिबहुपुष्पफलानितु ॥सुवासिनीभ्योविप्राणांदद्भक्तिपुरःसरं ॥प्रीयतांकुमु
दाद्यामेबालकायुर्विवर्द्धनाः॥बलनयशसातुष्ट्याबालंमेवर्द्धयंतुवै ॥प्रयच्छंतुसदारोग्यसौख्यंसौभाग्यमेवच ॥ श्रीश्वतेतिचमंत्रेणत्वर्घ्यंताभ्यःप्र
दापयेत्॥वस्त्रतांबूलपुष्पादिदिनेतस्मिन्प्रकल्पयेत्॥सुवासिनांदेयंतुकुमुदाप्रीयतामिति ॥ तत्रैवस्कांदे ॥ एवंवर्द्धापनंवत्सरांतेवैजन्मवासरे
॥व्यतीतेषुचमासेषुबालानांबलवृद्धये॥नबालरोगाःप्रभवंतितस्यनस्कंदरोगानतुशाकिनीभ्यः॥ भयंभवेन्नैवजलाग्निदिग्भ्योबालस्यभूता
दिविशेषतश्च॥संप्राप्यराज्यंनृपतिःसमांतेकुर्यादिमंशांतिमहोत्सवंच॥ग्रहास्तथापूज्यविनायकंचदुर्गांचभक्त्याकुमुदादिदेवीः॥यःपूजयेद्भ
क्तिपुरःसरंहिसहेमपूर्णोबलवृद्धियुक्तः॥गोपथब्राह्मणेतुराजानमभिवर्द्धयिष्यन्नायुषावर्चसातेजसायशसाविजयेनकीर्त्यापवित्रैर्मंगलैर-
भ्युक्ष्यउदकेरुक्मैरर्चयित्वामाहेंद्रंहविर्निरूप्यलोकपालेभ्यश्चश्रपयेन्महाइंद्रीयेओजसेतिलोकपालांश्चत्वाराजानमन्वारभ्यजुहुयादर्वाचमिं
द्रंत्रातारमिंद्रंवर्धयइतित्रिभिःरक्षांकृत्वास्रुगुरुणासआसतेइतिरोचनेनालंकुर्यात्प्रजायेतंतुमितिसूक्तंसंपातवंतंकृत्वाधातातेयमित्यक्तमभि
वर्द्धस्वेति॥ ॥इतिकमलाकरभट्टकृतौशूद्रधर्मेऽब्दपूर्तिः॥ ॥अथचौलम्॥ ॥बृहस्पतिः ॥ पापग्रहाणांवारादौविप्राणांशुभ २१
दंभवेत्॥क्षत्रियाणांक्षमासूनोर्विट्शूद्राणांशनेःशुभम् ॥ ॥अथकालनिर्णयःसर्वेषांतुगर्भेरजोदर्शनेचनकार्यमित्यादिरन्यश्चविशेषोद्विज

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तुल्योमत्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयः॥ शूद्रस्यविशेषमात्रंतूच्यते ॥ प्रथमेद्वितीयेतृतीयेपंचमेवाब्देयथाकुलधर्मंचोक्तकालेपितादेशकालौस्मृत्वास्य
शिशोर्बीजगर्भसमुद्भवदोषनाशद्वाराबलायुर्वर्चोभिवृद्ध्यर्थंचौलकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजापुण्याहवाचनमातृकापूजावसोर्धारानांदी-
श्राद्धानिकृत्वाभद्रासनेशिशुमुपवेश्यैकांशिखांकेशपंक्तिंवासंरक्ष्यसर्वेषांवपनंयथाचारंकार्यं॥ ततोनीराजनादिकार्यं॥ ॥इतिचौलम्॥ ॥
अथविद्यारंभः॥ ॥मदनरत्नेनृसिंहः॥ अक्षरस्वीकृतिंकुर्यात्मासेपंचमहायने॥उत्तरायणगेसूर्येकुंभमासंविवर्जयेत्॥ अथधनुर्विद्यादी
पिकायां॥अदितिगुरुयमार्कस्वातिचित्राश्विपित्र्यध्रुवहरिवसुमूलेष्विंदुभाग्यांत्यभेषु॥ शनिशशिबुधवारेविष्णुबोधेपियोषेरुसमयतिथि
योगेचापविद्याप्रदानम्॥ तत्रहरिंलक्ष्मींसरस्वतींचपूजयित्वाकार्यं॥सर्वायुधमहामात्रसर्वदेवारिसूदन॥ चापमांसमरेरक्षसाकंशरवरैरिह
॥धृतंकृष्णेनरक्षार्थंसंहारायहरेणच॥ त्रयीमूर्तिगतंदेवंधनुरस्त्रंनमाम्यहमितिमंत्रेणसंपूज्यनत्वाबाणंप्राच्यांमुक्त्वाविप्रान्पूजयेत्॥अथ
छुरिकाबंधनं॥ ज्योतिर्निबंधेनारदः॥ छुरिकाबंधनंवक्ष्येनृपाणांप्राक्करग्रहात्॥ विवाहोक्तेषुमासेषुशुक्लपक्षेत्यनस्तगे॥जीवेशुक्रेचभूपुत्रे
चंद्रताराबलान्विते॥मौंजीबंधर्क्षतिथिषुकुजवर्जितवासरे॥ संग्रहे ॥ शूद्राणांराजपुत्राणांमौंज्यभावेस्यबंधनम्॥मौंजीबंधोक्ततिथ्यादौ-
कार्यंभौमदिनंविना॥ विष्णुधर्मे ॥ पूजयित्वाहरिंलक्ष्मींतथादेवींसरस्वतीम्॥स्वविद्यासूत्रकारांश्चस्वांचविद्यांविशेषतः॥एतेषामेवदे
वानांनाम्नातुजुहुयाद्धुतम्॥दक्षिणाभिर्द्विजेंद्राणांकर्तव्यंचात्रपूजनम्॥मंत्रस्तु॥सर्वायुधानांप्रथमंनिर्मितासिपिनाकिना॥शूलायुधाद्विनि
ष्कृष्यकृत्वामुष्टिग्रहंशुभम्॥चंडिकायाःप्रदत्तासिसर्वदुष्टनिबर्हणी॥ तयाविस्तारिताचासिदेवानांप्रतिपादिता॥सर्वसत्वांगभूतासिसर्वाशुभनिबर्हणी॥छुरिकेरक्षमांनित्यंशांतिंयच्छनमोस्तुते॥इतिसंपूज्यनत्वादक्षिणेवटिभागेबध्नीयात्॥अपरार्केवृद्धशातातपः॥शिशोरभ्यु-

क्षणंप्रोक्तंबालस्याचमनंस्मृतम् ॥ जलस्थलादिसंस्पर्शेस्नानमेवकुमारके॥ प्राक्चूडाकरणाद्बालःप्रागन्नप्राशनाच्छिशुः॥ कुमारःसतुविज्ञेयोयाव
न्मौंजीनिबध्यते॥ बालस्यपंचमाद्वर्षाद्दक्षार्थेशौचमादिशेदित्यादिमत्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयम्॥ ॥अथविवाहः॥ ॥तत्रसापिंड्यंशूद्राणांद्वि-
जवदेवसर्वत्रावयवानुवृत्तेः॥सद्भावादितिविज्ञानेश्वरः॥ तच्चमयानिर्णयसिंधावुक्तमितिनात्रोच्यते॥ तत्रब्राह्मार्षदैवप्राजापत्यगांधर्वासुरराक्षसपै
शाचाष्टौविवाहाः॥तानाहयाज्ञवल्क्यः॥ब्राह्मोविवाहआहूयदीयतेशक्त्यलंकृता॥यज्ञस्थऋत्विजेदैवआदायार्षस्तुगोद्वयम्॥इत्युक्त्वाचरतांधर्मंसह
यादीयतेर्थिने॥सकायःपावयत्तज्जःषट्षड्वंश्यान्सहात्मना॥आसुरोद्रविणादानाद्गांधर्वःसमयान्मिथः॥राक्षसोयुद्धहरणात्पैशाचःकन्यकाछ
लादिति एषुशूद्रस्यप्राजापत्योमुख्यः॥ आसुरगांधर्वौमध्यमौ॥राक्षसपैशाचौकनिष्ठौ॥ तदाहमनुः॥ आसुरंवैश्यशूद्रयोः॥षडानुपूर्व्याविप्रस्य
क्षत्रस्यचतुरोवरान्॥विट्शूद्रयोस्तुतानेवविद्याद्धर्म्यानराक्षसान्॥चतुरः आसुरगंधर्वराक्षसपैशाचान्॥ तान्चतुरोराक्षसवर्जान्॥ कल्पतरौ-
ब्राह्मविवाहमुक्त्वाब्राह्मणानांसतामेषधर्मइत्युक्तेब्राह्मदैवौविप्रस्यैव॥अन्येत्रयाणांतुल्याः॥हेमाद्रौपैठीनसिः॥पैशाचःप्रतिलोमानां॥ का
श्यपः॥ शुल्केनयेप्रयच्छंतिस्वसुतांलोभमोहिताः॥आत्मविक्रयिणःपापामहाकिल्बिषकारिणः॥पतंतिनरकेघोरेघ्नंतिवासप्तमंकुलम्॥शू
द्रेणासुरत्वसिद्ध्यैप्रीत्यादेयंनतुमूल्यं तेननदोषः॥अतएवगांधर्वासुरयोःफलमादित्यपुराणे॥ गांधर्वेणविवाहेनयस्तुकन्यांप्रयच्छति॥गं
धर्वलोकंव्रजतिगंधर्वैःपूज्यतेचसः॥शुल्केनदद्याद्यःकन्यांवरायसदृशायच॥किन्नरैरुपगीयेतगांधर्वलोकमेतिच॥ हारीतः॥ एषामन्य
तमेनोढांधर्मपत्नींपरेप्राहुः॥ विशेषोमेधातिथौकल्पतरौचज्ञेयः॥तत्रगांधर्वराक्षसपैशाचान्विनासर्वत्रोदकपूर्वंदानंनियतम्॥वसिष्ठः॥नो
दकेननवाचाचकन्यायाःपतिरुच्यते॥पाणिग्रहणसंस्कारात्पतित्वंसप्तमेपदे॥गांधर्वादिष्वपिहोमादिकार्यमेव॥गांधर्वासुरपैशाचाविवाहारा- २२

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

क्षसश्चयः॥पूर्वंपरिग्रहस्तेषुपश्चाद्धोमाविधीयते॥इत्यपरार्केवसिष्ठोक्तेः॥अतएवहोमाद्यभावेन्यस्मैदानमाहतुस्तत्रैववसिष्ठबौधायनौ॥बला-
दपहृता कन्यामंत्रैर्यदिनसंस्कृता॥अन्यस्मैविधिवद्देयायथाकन्यातथैवसा॥इदंराक्षसपैशाचपरम्॥तयोरेव बलादपहारात्॥ शूद्रस्यनमोमन्त्र-
एव॥मनुरपि॥ पाणिग्रहणिकामंत्रानियतंदारलक्षणम्॥तेषांनिष्ठातुविज्ञयाविद्वद्भिःसप्तमेपदे॥तत्रपाणिग्रहणंसवर्णसमानं॥पाणिर्ग्रा-
ह्यःसवर्णास्वित्यविशेषेणयाज्ञवल्क्योक्तेः॥उदकपूर्वकन्यादानस्यशूद्रेविकल्पः॥ तदुक्तंस्मृतिकौमुद्यांब्राह्मे॥युक्तंतुपाणिग्रहणंसर्ववर्णेषुसर्वशः
॥जलपूर्वंतुविप्राणामन्येषामपिकाम्ययेति॥ अन्येत्वनेनब्राह्मोपिभवति अलंकृत्यकन्यामुदकपूर्वंदद्यादेषब्राह्मोविवाहइत्याश्वलायनेनब्राह्मएव-
जलपूर्वंनोक्तेः॥ अन्येविशेषानिर्णयसिंधौज्ञेयाः॥स्मृतिकौमुद्यांब्राह्मे॥इष्टिंवैनायकींकृत्वाशचीयागंचशोभनम्॥नांदीमुखेभ्यःश्राद्धंचपितृ-
भ्यःकार्यसिद्धये॥ वाराहसंहितायां॥गृहेस्थितांवैपुरुहूतपत्नींप्राङ्मध्यसंध्यास्तमयेषुकन्या॥स्रक्गंधधूपैःप्रतिपूजयेत्तुपाणिग्रहंयासमुपागः-
तेति॥अथप्रयोगः॥शूद्रस्यशूद्रापरिणयनेमंत्ररहितंक्रियामात्रंकार्यमितिहरिहरभाष्येउक्तम्॥ तेनकातीयंकर्मोच्यते॥ तत्रविवाहोक्तेमुहूर्तेक-
न्यायाःपिताभ्रातान्यो वाबंधुर्वरगृहंगत्वा तत्स्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणविवाहांगत्वेनवाग्दानंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणेशंवरुणंचसंपूज्य
वरस्यपादप्रक्षालनंगंधवस्त्राद्यैःपूजांकृत्वापूगीफलनारिकेरकुंकुमादिरंजितवस्त्रंचादायामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकदासायव
रायामुकप्रपौत्रींअमुकपौत्रींअमुकपुत्रींअमुकनाम्नींकन्यांतुभ्यंज्योतिर्विदुक्तेमूहूर्तेदास्येइत्युक्त्वा॥अव्यंगेपतितेक्लीबेदशदोषविवर्जिते॥ न-
ष्टालोपास्थितेकन्यांपितातुभ्यंप्रदास्यतीति॥ पितातु अहंदास्याम्यसंशयमितिवदेत्॥स्नातेस्नातामरोगिणीवापाठः॥ केचित्तुकन्यागृहेगत्वा
तांसंपूज्य॥अव्यंगेपतितेक्लीबेदशदोषविवर्जिते॥इमांकन्यांप्रदास्यामिदेवाग्निद्विजसन्निधौ इतिकन्यापितावरबंधुहस्तेदत्वा वाचादत्ता

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू.क. वाचादत्तात्वयाकन्यावरार्थंस्वीकृतामया ॥ कन्यावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंस्मरस्तीभवेतिकन्यापिता ॥ वाचादत्तात्वयाकन्यावरार्थंस्वीकृतामया ॥ व
२३ रावलोकनविधौइत्यूहेनवरपितावदेदित्याहुः ॥ ततः परस्परमर्चनं विप्रपूजादिकार्यम् ॥ आचारात्हरिद्राचंदनादिविवाहोक्तेमुहूर्तेकार्यम् ॥ ॥
इतिवाग्दानम् ॥ ॥ ततः पूर्वदिनेविवाहदिनेवाप्रातः कन्यावरयोः पिताभ्यंगंकृत्वाग्रहविनायकशांत्यादिकृत्वा देशकालौसंकीर्त्य अमुकस्य
विवाहांगतयागणेशपूजा पुण्याहवाचनमातृकापूजावसोर्धाराशचीपूजानांदीमुखं निश्चान्द्वानिकरिष्य इत्युक्त्वातानिपूर्ववत्कृत्वातंडुलपू
र्णकुंभद्वयेऽविघ्नार्थंवंशपात्रेशरावेस्म ॥ नंदिनीनलिनीमैत्रीत्युमाचपशुवर्द्धिनी ॥ शस्त्रेभगवतीचमातृसन्निधौसंस्थाप्य चतुर्थदिनेमंडपदेव
ताः पूजयेत् ॥ पीतसूत्रेणकंकणंबध्वाकन्यायाःसप्तभिःपंचभिर्वाकरैर्मितांपंचसप्तसोपानांवेदींकुर्यात् ॥ चतुर्हस्तावेदीतिहरिहरः ॥ वरस्य
सीमांतपूजांकृत्वा गृहागतंवरंसमानेनोपवेशयेत् ॥ ततआचार्योवेद्यांहस्तमात्रंस्थंडिलंदर्भैःपरिसमूह्यगोमयेनोपलिप्ययज्ञियकाष्ठेनप्रा-
गग्रास्तिस्रोलेखाःकृत्वानिर्मृदमुद्धृत्याभ्युक्ष्याग्निंप्रतिष्ठाप्यवरस्यमधुपर्कपूजांकुर्यात् ॥ तथाकन्यापितासनंदत्वातस्यपश्चात्तिष्ठंतंवरमाह
साधुभवानास्तामर्चयिष्यामोभवंतमिति ॥ अर्चयेतिवरः ॥ ततोविष्टरोइत्यनेनत्रिरुक्तेदाताप्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रतिगृह्यतामिति कूर्चंपंचविं
शतिकुशमयंदद्यात् ॥ तंवरआसनस्यपश्चात्तिष्ठन्गृहीत्वाविष्टरायनमइत्यासनेदत्वोपविशेत् ॥ ततोन्येनत्रिःपाद्यमित्युक्तेगंधदूर्वाक्ष-
तायुतंपाद्यंदाताप्रतिगृह्यतामितिदद्यात् तेनवरः आहोसव्यंततोदक्षिणमितिपादौप्रक्षालयेत् ॥ तदादातान्यंविष्टरमन्येनत्रिर्निवेदि-
तमादायवरपादाधोदद्यात् ॥ ततोगंधपुष्पाक्षतकुशतिलसर्षपदधिदूर्वायुतमर्घ्यमादायान्येनार्घ्यइतित्रिरुक्तेदाताप्रतिगृह्यतामिति २३
दद्यात् ॥ वरस्तमर्घ्योनमइत्यंजलिनादायशिरसाभिवाद्यभूमौनिक्षिपेत् ॥ ततोन्येनाचमनीयमितित्रिरुक्तादत्तंप्रतिगृह्यसकृत्माश्या

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चामेत् ॥ ततोन्येनमधुपर्कइत्युक्तेदात्रादत्तंकांस्यस्थंतेनैवपिहितंदधिमधुघृतंवरोदातृहस्तस्थमुद्घाट्यसावित्रेनमइत्यवेक्ष्यसवित्रेनमइति
प्रगृह्यवामेनिधायमधुपर्कायनमइत्यनामिकयालोड्यानामिकांगुष्ठाभ्यांबहिःक्षिप्त्वापुनरेवंद्विःकृत्वाताभ्यामेवत्रिःप्राश्नीयात् ॥ मधु
पर्कायनमइतिवाअंगुष्ठानामिकाभ्यांद्वितीयमंगुष्ठमध्यमाभ्यांतृतीयमितिस्मृतिकौमुदी ॥ तच्चिंत्यं ॥ ततःशेषमसंचरेनिनीयद्विराचम्यपुनरा
चम्य वाचेनमःमुखे प्राणायनमः नसोः चक्षुर्भ्यांनमः चक्षुषोः श्रोत्राभ्यांनमः कर्णयोः बलायनमः बाह्वोः ओजसेनमइत्यूर्वोः अंगेभ्यःइत्यं
गेषु ततोन्येनत्रिगौरित्युक्तेप्रतिगृह्यरुद्राणांमातेवसूनांदुहितेआदित्यस्वसेगवेनमः मघार्न्कस्यन्वपाघ्माहतइत्युक्त्वापाशमुत्सृजततृणान्यत्त्वित्यु
क्त्वाविसृजेत् ॥ ततोदात्रावस्त्रालंकारगंधस्रगाद्यैर्वरंपूजयेत् ॥ ततःकृतलग्नेऽन्तःपटंधृत्वासुखंनिरीक्षेत ॥ अन्येतुलग्नसमयेपाणिग्रहणमिच्छंति ॥
ततोऽन्तःपटमपसार्यवरोवधूमुखमीक्षेत ॥ अत्रवाग्निंप्रतिष्ठाप्यपश्चादग्नेस्तृणफलकंकटंवानिधायकन्यापितृदत्तवस्त्रचतुष्टयमध्येद्वेआयुष्मती-
दंवासःपरिधत्स्वेतिआहृत्यादद्यात् ॥ सान्त्ववाससेनमइत्यापरिदधीत ॥ ततोदात्रावधूःश्रीरस्त्वितिप्रेषितोवधूमीक्षेत ॥ ततःकन्यादानमितिहरिह
रः ॥ अन्येतुकन्यादानोत्तरंवस्त्राद्याहुः ॥ ततःकरोतुस्वस्तितेब्रह्मेत्याद्यैरक्षतारोपणांतेकन्यापितोदङ्मुखःस्वदक्षिणःपत्नीमुपवेश्यकुशपाणिराच
म्यदेशकालौसंकीर्त्य ममसमस्तपितृणांनिरतिशयसानंदब्रह्मलोकावाप्त्यादिकन्यादानकल्पोक्तफलावाप्तयेऽनेनवरेणास्यांकन्यायामुत्पाद
यिष्यमाणसंतत्याब्राह्मपक्षेद्वादशावरान् द्वादशपरान्प्राजापत्यपक्षेऽष्टावरान् अष्टौपरान्पुरुषान्पवित्रीकर्तुमात्मनश्चलक्ष्मीनारायणप्रीतये
ब्राह्मविवाहविधिनाप्राजापत्यविधिनावालंकृत्यकन्यादानमहंकरिष्ये इत्युक्त्वापठेत् ॥ कन्यांकनकसंपन्नांकनकाभरणैर्युतां ॥ दास्यामिवि
ष्णवेतुभ्यंब्रह्मलोकजिगीषया ॥ विश्वंभरःसर्वभूतःसाक्षिण्यःसर्वदेवताः ॥ इमांकन्यांप्रदास्यामिपितॄणांतारणायचेति ॥ ततःकांस्यपात्रेवर

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

हस्तोपरि वधूहस्ते स्वहस्तं न्यस्य वरहस्ते प्रोक्षितमस्तु ॥ शिवा आपः सन्तु सौमनस्यमस्तु इत्युक्त्वा कन्यातारयतु पुण्यं वर्धतां शांतिः पुष्टिस्तुष्टि
श्चास्तु तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंपदस्तु पुण्याहं भवंतोब्रुवंतु पुण्याहमिति विप्राः स्वस्तिं भवंतोब्रु० ऋद्धिं भवंतो० श्रीरस्त्विति भवंतो० अमुक
दासोहं ममसमस्तपितॄणामि त्यादि लक्ष्मीनारायणप्रीतये इत्यंतं प्राग्वदुक्त्वा काश्यपगोत्रस्य ब्रह्मदासस्य प्रपौत्राय विष्णुदासस्य पौत्राय शिवदा
सस्य पुत्राय काश्यपगोत्राय देवदत्तदासाय वराय काश्यपगोत्रां चैत्रदासस्य प्रपौत्रीं मैत्रदासस्य पौत्रीं भोजदासस्य मम पुत्रीं ममुकप्रेष्ठ्यां नाम्नीं वाक
न्यां प्रजापतिदैवत्यां यथाशक्त्यलंकृतामित्युक्त्वा पुनरेवं द्विरुच्चार्य शतज्योतिष्टोमातिरात्र फलसमफलप्राप्तिकामः प्रजोत्पादनार्थं सहधर्मं चर
णार्थं प्राजापत्ये सह धर्मं चरतं भार्यात्वेन तुभ्यमहं संप्रददे इति कुशयवयुतं जलं कन्याहस्तं च वरहस्ते क्षिपेत् ॥ मयापि दत्तेति माता पि वदेदिति केचि
त् ॥ गोत्रोच्चारणं नेति केचित् ॥ वरः प्रतिगृण्हामि स्वस्तीत्युक्त्वा भुवं स्पृशेत् ॥ गौरीं कन्यामिमां प्रोत्वं यथाशक्ति विभूषितां ॥ गोत्राय चैवदासा
य तुभ्यं दत्तां समाश्रय ॥ कन्ये ममाग्रतो भूयाः कन्ये मे देवि पार्श्वयोः ॥ कन्ये मे पृष्ठतो भूयास्त्वद्दानात्स्वर्गमाप्नुयाम् ॥ मम वंशकुले जाता पालिता व
त्सराष्टकं ॥ तुभ्यं दास मया दत्ता पुत्रपौत्रविवर्द्धिनी इति पठेत् ॥ ततः कन्यादानप्रतिष्ठार्थमिदं सुवर्णं गोमिथुनं च दक्षिणां संप्रददे इति दद्यात् ॥ त
तः शक्तौ सत्यां ताम्रकांस्यपात्रगवाश्वदासीदासादि दद्यात् ॥ कन्याबांधवाश्चयौतकं दद्युः ॥ वरस्त्वस्यि त्रादयोपि दद्युरिति केचित् ॥ होमांते यौतकं केचि
दाहुः ॥ ततः चतुर्वारं पंचवारं वा वधूवरौ सूत्रेणावेष्ट्योपरितनमधोमार्गेणाधस्तनं चोपरि निष्काश्य त्रिगुणीकृतं च कृत्वाधस्तनं वरहस्ते उपरितनं च
वधूहस्ते कंकणं बध्नीयात् ॥ येन बद्धो बली राजा दानवेंद्रो महाबलः ॥ तेन त्वामपि बध्नामि रक्षे मा चल मा चलेति ॥ ततः वधूवराभ्यां दुग्धाद्रक्षितारो २४
पणं ॥ वध्वादौ ततो वरेण च कार्यं ॥ मंत्रास्तु भगाय नमः ॥ यज्ञाय नमः ॥ श्रियै नमः ॥ धर्माय नमः ॥ प्रजायै नमः ॥ यशसे नमः इति ततः प्राङ्मुखा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

उपविश्यवस्त्रेकन्यायैदद्यात् ॥ साचवासोभ्यांनमइतिपरिदध्यात् ॥ ततोवरो मांगल्यतंतुनानेनभर्तृजीवनहेतुना ॥ कंठेबध्नामिसुभगेसाजीव-
शरदांशतमितिसौभाग्यतंतुंवधूगलेबध्नीयात् ॥ ततोविश्वेदेवाद्युमातविश्वधातृभ्योनमइतिवधूमीक्षेत् ॥ अन्नवाकौसुंभसूत्रेणकंकणम् ॥
ततोवेद्यांप्राङ्मुखौतेजनावीरणकटेपश्चादग्नेरुपविश्यदक्षिणईशान्यांवामंगलकुंभंस्कंधेगृहीत्वाकश्चित्तिष्ठेदासमाप्तेः उत्तरतोदृषदुपलेवालं
कृतेनिधायान्नवरःकन्यानामवदेदित्याचारः ॥ ततोवधूपित्रापरस्परंसमीक्षितव्यमित्युक्तेन्योन्यंसमीक्ष्य ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्नी शिवाचसुम-
नास्तथा ॥ सुवर्चाःपुत्रसूर्देकामाचसुखदाभवेतिवरोवदेत् ॥ सोमगंधर्वाग्निपूषभ्योनमइतिच शूद्राणांगृह्यसूत्राध्ययनाभावात्तदुक्तहोमा-
गकलापज्ञानाभावान्मंत्रयुक्तिशक्त्यभावाच्च विवाहेहोमएवनास्तीतिमदनपालः ॥ अन्येतुप्रधानेधिकारसिद्धेरस्थपतीष्टिवदंगेपित्रवणोपदे
शादिनाज्ञानसंभवाद्धोममाहुः ॥ यथागुरुर्दक्षिणेब्रह्मासनंदत्वातमुपवेश्य मृन्मयेपात्रेजलपूर्णे कुशान्निधायोत्तरतःकुशेषुनिधायाग्निं
दर्भैःपूर्वादिपरिस्तीर्यासादनंकुर्यात् ॥ त्रीणितृणानिद्वेपवित्रेप्रोक्षणीमाज्यस्थालींचरुस्थालींसंमार्गकुशाःउपयमनकुशास्तिस्रःसमि-
धःस्रुवंआज्यंतंदुलाःलाजाःशूर्पंसंस्रावपात्रंअश्माआनडुहंचर्मगोर्दक्षिणेति ततःप्रादेशमात्रेपवित्रेछित्वाप्रोक्षणींसंस्कृत्यपवित्रा-
भ्यामुत्पूयतत्रतेनिधायदक्षिणेनसव्येकृत्वोदगग्रंकृत्वापात्राणिप्रोक्ष्यनिधायाज्यंस्थाल्यांनिरूप्याग्नेर्दक्षिणेधिश्रित्योल्मुकेनलाजैःसहप
र्यग्निकृत्वास्रुवंप्रतप्यकुशैःसंमृज्यप्रोक्षणीभिःप्रोक्ष्यपुनःप्रताप्यदक्षिणेनिधायाज्यमुद्वास्योत्पूयावेक्ष्यशूकंनिरस्यपुनःप्रोक्षणीरुत्पू
यावेक्ष्योपयमनकुशानादायोत्थायाग्नौतिस्रःसमिधोभ्याधायप्रोक्षणीभिःपर्युक्ष्यवरेणान्वारब्धोगुरुर्दक्षिणंजान्वाच्य ब्रह्मणादक्षिणह
स्तेनान्वारब्धःस्रुवेणजुहुयात् ॥ प्रजापतयेनमःइंद्रायनमइत्याघारौ ॥ इदंप्रजापतयेनमेत्यादिवरःसर्वत्रत्यागंकुर्यात् ॥ अग्नयेनमःसो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू॰क॰ मायेत्याज्यभागौ ॥ अग्नये॰ वायवे॰ सूर्याय॰ अग्निवरुणाभ्यां॰ द्विः अग्नये॰ वरुणसवितृविष्णुविश्वेदेवमरुत्स्वर्केभ्योनमः ॥ वरुणायादित्या
२५ यादितयेप्रजापतयेनमः इतिनवा ॥ ततस्त्रिरग्नयेमृत्यवेन्द्रजुहुयान्नवा ॥ ततः कन्यांजलावुपस्तीर्यवध्वाः भ्राताततस्थानोवान्यः शमीपलाश-
मिश्रान् लाजान्शूर्पादंजलिनाद्विः क्षिपति ततोभिघार्यतिष्ठं ती अग्नयेनमइतिनिर्जुहुयात् ॥ मंत्रोवरस्यैव ॥ ततोवरोवध्वादक्षिणंहस्तंसांगु-
ष्ठमुत्तानमुत्तानेनहस्तेनगृण्हीयात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ भगोर्यमसवितृभ्योनमः ॥ वित्तसौम्यगुणेयुक्तावीरसूर्जीवसूभव ॥ कुलेमदीयेसम्राज्ञीम-
च्चित्तानुगतासदेति ॥ ततोगृहीतामेववधूमुत्तरतोग्नेर्दक्षिणेनपादाश्मानमारोहयति ॥ कन्यायैनमइतिततः सरस्वत्यैनमइति ॥ गाथागायती
॥ ततोऽग्नयेनमइति अग्निंपरिक्रम्यपुनर्द्विर्लाजादिपरिक्रमांतंकृत्वाचतुर्थेशूर्पपुटेनवधूभ्रातासर्वलाजान् कन्यांजलावावपति ॥ तान्भगायन
मइतितिष्ठंतीजुहोति ॥ ततोऽग्निंचतुर्थेपरिक्रम्योपविश्य ब्रह्मान्वारब्ध ः प्रजापतयेनमइतिहुत्वोत्तरतःउदक्संस्थान्सप्ततंदुलपुंजान्कृत्वाव
धूविष्णवेनमइतिदक्षिणेनपदावरः सप्तपदानिक्रामयति ॥ इषेनमः विष्णवेनमः सर्वत्रऊर्जेनमः रायस्पोषाय॰ मायोभव्याय॰ प्रजाभ्यो॰ यातुभ्यो॰
सरिवभ्योनमइति एतेरितिकेचित् ततः सप्तमेपदेगुरुद्वयोः शिरसीसन्निधायपूर्वकुंभोदकेनवरआम्रपल्लवैरभिषिंचेत् ॥ वरेणसूर्यमुदीक्षस्वेत्य-
क्तासूर्यायनमइतिसूर्यंपश्येत् ॥ ममतवचित्तवाग्भ्योनमइतिवधूदक्षिणांसोपरिहस्तंनीत्वात्हृदयमालभ्यउत्तरतोवधूमुपवेश्यवध्वैनमइत्यभिमं
त्र्यतस्याः सीमंतेसिंदूरंदत्वान्योवरोवावधूमुत्थाप्यगोश्वपुरुषेभ्योनमइत्यानडुहेरक्तचर्मणिवधूमुपवेश्याग्नयेस्विष्टकृतेनमइतिहुत्वासंस्रवप्राश
नं ॥ प्रणीतानांपवित्राभ्यांमार्जनं ॥ तयोरग्नौक्षेपः ॥ आचार्यायगोदानंप्रणीताविमोकः ॥ ब्रह्मणेपूर्णपात्रंविप्रेभ्यआमान्नसंकल्पः ॥ दिनेविवा २६
हेरात्रौध्रुवमुदीक्षस्वेतिवरप्रेषितावधूर्ध्रुवायनमइतिपश्येत् ॥ ततोऽब्दंद्वादशरात्रंषड्रात्रंत्रिरात्रंवाऽक्षारलवणाशिनौब्रह्मचारिणावलंकुर्वाणाव-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

धःशायिनौ दंपती स्यातां ॥ तैलाक्षतचंदनादि यथाचारं कुर्यात् ॥ चतुर्थ्यामपररात्रे पंचभूसंस्कारान् कृत्वा विवाहाग्निं संस्थाप्य ब्रह्मोपवेशनादि समि-
दाधानांतं प्राग्वत्कुर्यात् ॥ तत्राज्यं निरूप्य स्थाल्यां तूष्णीं चतुरो निरूप्य तथैव त्रिः प्रोक्ष्य त्रिः प्रक्षाल्याग्नौ पक्त्वा समिधोऽभ्याधायाग्निं पर्युक्ष्याधा
राज्यभागांते अग्नये प्रायश्चित्ते वायव ० सूर्याय ० चंद्राय ० गंधर्वाय ० नवाहुत्यंते प्रजापतये न मम इति चरुं हुत्वोदकुंभे संस्रवानादा-
याग्निवायुसूर्यचंद्रनक्षत्रगंधर्वप्रजापतिभ्यो न मम इति वधूशिरसि दत्वा मम व्रतानुसारिणी भवेत्युक्त्वोत्तरतोऽग्नेश्चरुशेषं प्राणेभ्यो नमः ॥ अस्थि
भ्यो नमः ॥ मांसेभ्यो ० त्वचे नम इति वधूं प्राशयित्वा तामाचम्य आज्येनाग्नये स्विष्टकृते न मम इति हुत्वा अग्न्यादि प्रजापत्यंता नवाहुतयः ॥ प्राशनार्थं भिन्न-
पात्रे संस्रवाः ॥ संस्रवप्राशनं मार्जनं पवित्रप्रतिपत्तिर्गुरवे दक्षिणां ब्रह्मणे पूर्णपात्रमामान्नदानं चेति ॥ स्मृतिकौस्तुभे तु शूद्रस्य कोऽपि होमो ने
त्युक्तम् ॥ तन्न साम्प्रतं पिहितेनैक्यं गतामंत्राहुतिर्व्रतैरित्यस्य शूद्रेऽप्यविशेषात् ॥ ततो वरस्य तत्पक्षीयाणां पूजनं वरमात्रे वंशपात्रदानं च कार्यम् ॥
कन्यापित्रेपि केचित् ॥ षोडशलघुशूर्पयुतवंशपात्रे उमामहेश्वरौ संपूज्य प्रार्थयेत् ॥ ऐरिणि त्वमुमा देवी महेशो गिरिजापतिः ॥ अतस्त्वां पूजयि-
ष्यामि ऐरिणीं सर्वकामदाम् ॥ सवस्त्रां च सदीपां च शूर्पैः षोडशभिर्युताम् ॥ वरमात्रे प्रदास्यामि कन्यादानस्य सिद्धये ॥ इत्युक्त्वा कृतस्य कन्या
दानस्य संपूर्णफलप्राप्त्यर्थमिदं वंशपात्रं वरमात्रे संप्रददे न मम मेऽस्त्विति पठेत् ॥ वंशो वंशकरः श्रेष्ठो वंशो वंशविवर्धनः ॥ अनेन वंशदानेन तुष्टः स्त्वं वृद्धिक
रो भव मे ॥ वंशपात्रमिदं पुण्यं वंशजातसमुद्भवम् ॥ दानानामुत्तमं दानमतः शांतिं प्रयच्छ मे इति ॥ इदं केचिन्न कुर्वंति ॥ ततः कन्यापिता अष्टवर्षा ति
यं कन्या पुत्रवत्पालिता मया ॥ इदानीं तु मया तुभ्यं दत्ता स्नेहेन पाल्यतामिति पिता वरांके वधूमुपवेशयेत् ॥ ततो वरो यानेन वध्वा सह गृहं गत्वा तत्र
श्रियं संपूज्य स्थापितानां मातॄणां मंडपदेवतानां च पूजां कृत्वा विसृज्य वस्त्रग्रंथिकंकणमोक्षौ कृत्वा विप्रान् पूजयेत् ॥ वध्वा गृहप्रवेशे मंडपोद्वासने

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कालोन्यश्चविशेषोमत्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयः॥एतेसंस्काराः सच्छूद्राणांएवंवक्ष्यमाणमान्हिकाद्यपितेषांनियतं॥असच्छूद्राणांविवाहमात्रम्॥
॥इतिश्रीमन्नारायणभट्टसूनुकमलाकरभट्टकृतेशूद्रधर्मतत्वेशूद्रसंस्काराः॥ ॥अथशूद्रस्यान्हिकमुच्यते॥ तत्रविष्णुः॥ ब्राह्मेमुहूर्तेउत्थाये-
ति॥विष्णुधर्मे॥शयनादुत्थितोयस्तुकीर्तयन्मधुसूदनम्॥कीर्तनात्तस्यपापानिनाशमायांत्यशेषतः॥तत्राचम्यपितरौइष्टदेवंचनत्वा॰प्रातःस्मरा
मिभवतीतिमहार्त्तिशात्येनारायणंगरुडवाहनमब्जनाभम्॥ग्राहाभिभूतवरवारणमुक्तिहेतुंचक्रायुधंतरुणवारिजपत्रनेत्रम्॥प्रातर्नमामिम
नसावचसाचमूर्ध्नापादारविंदयुगुलंपरमस्यपुंसः॥नारायणस्यनरकार्णवतारणस्यपारायणप्रवणविप्रपरायणस्य॥प्रातर्नमामिभजतामभ
यंकरंतंप्राग्सर्वजन्मकृतपापभयापहत्यै॥योग्राहवक्त्रपतितांघ्रिगजेंद्रघोरशोकप्रणाशमकरोन्धृतशंखचक्रः॥श्लोकत्रयमिदंपुण्यंप्रातः
प्रातस्तुयःपठेत्॥लोकत्रयगुरुस्तस्मैदद्यादात्मपदंहरिः॥प्रातःस्मरामिशिवमेकमनंतमाद्यमित्यादियथावासनंपठित्वा॥पुण्यश्लोकोनलो
राजापुण्यश्लोकोयुधिष्ठिरः॥पुण्यश्लोकाचवैदेहीपुण्यश्लोकोजनार्दनइत्युक्त्वाभूमिंनमस्कृत्य अंतर्धायतृणैर्भूमिंशिरःप्रावृत्यवाससा॥वाचंनि
यम्ययत्नेननिष्ठीवोछ्वासवर्जितः॥कुर्यान्मूत्रपुरीषेतुशुचौदेशेसमाहितइत्यंगिरसोक्तविधिना दिवासंध्यासुउदङ्मुखः॥कुर्यान्मूत्रपुरीषेतुरात्रौचदक्षि
णामुखः॥ग्रामात्स्यदशतंगच्छेन्नगराच्चचतुर्गुणमितियाज्ञवल्क्यपराशराद्युक्तेदेशेमूत्रपुरीषेकृत्वा अपकृष्यचविण्मुत्रंकाष्ठलोष्ठतृणादिनेतिम
रद्वाजोक्तेर्लोष्ठादिनावामेनगुदंप्रमृज्य गृहीतशिश्नश्चोत्थायमृद्भिरभ्युन्हृतेजलैः॥गंधलेपक्षयकरंशौचंकुर्याद्दतंद्रितइतियाज्ञवल्क्योक्तेःशौचंकु
र्यात्॥तत्रमूत्रेशातातपः॥एकालिंगेकरेसव्यतिस्रोद्वेहस्तयोर्द्वयोः॥मूत्रेशौचंसमाख्यातंशुक्रेतद्विगुणंभवेत्॥पुरीषेतुद्क्षयमौ॥द्वेलिंगेमृत्ति
केदेयेगुदेपंचकरेदश॥उभयोःसप्तदातव्यामृदःशौचोपपादिका॥शंखः॥मेहनेमृत्तिकाःसप्तालिंगेद्वेपरिकीर्तिते॥एकस्मिन्विंशतिर्हस्तेद्वयोर्ज्ञेया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्चतुर्दश ॥ एकोवामः ॥ तिस्रस्तु मृत्तिका देया कर्तुर्वैनरवशोधनम् ॥ तिस्रस्तु पादयोर्ज्ञेयाः शौचकामस्तु सर्वदा ॥ विष्णुपुराणे ॥ एका लिंगे गुदे तिस्रो
दशवामकरे तथा ॥ उभयोः सप्त दातव्या मृदः शौचोपपादिकाः ॥ अत्र लेपन्यूनाधिकभावाभ्यां गृहस्थपत्यादिपरतया वा व्यवस्था ॥ सूत्रे मृत्परिमाणमाह-
दक्षः ॥ लिंगे तु मृत्समाख्याता त्रिपर्वपूर्यते यथा ॥ गुदे तु मनुः ॥ अर्द्धप्रसृतिमात्रा तु प्रथमा मृत्तिका स्मृता ॥ द्वितीया च तृतीया च तदर्धार्धा प्रकीर्तिता ॥ आदि
त्यपुराणे ॥ स्त्रीशूद्रयोरर्धमानं शौचं प्रोक्तं मनीषिभिः ॥ उक्तशौचेन गंधानपगमे तु देवलः ॥ यावत्साधिति मन्येत तावच्छौचं विधीयते ॥ दक्षः ॥ यद्दिवा-
विहितं शौचं तदर्धं च निशि स्मृतम् ॥ तदर्धमातुरे प्रोक्तमातुरस्यार्धमध्वनि ॥ वृद्धपराशरः ॥ उपविश्य तु विण्मूत्रं कर्तुं यस्तन्न विंदति ॥ स कुर्यादर्धशौचं तु
स्वस्थे शौचस्य सर्वदा ॥ बालस्यानुपनीतस्य गंधलेपक्षयावहम् ॥ ब्राह्मे ॥ न यावदुपनीयेत विप्रः शूद्रस्तथांगना ॥ गंधलेपक्षयकरं शौचं तेषां विधीय
ते ॥ प्रमाणं शौचसंख्या वा न शिष्टैरुपपादितेति ॥ शूद्रे विवाहात्प्रागेवं विवाहाभावे तु द्वादशवर्षोर्ध्वं वा सर्वे धर्मा नियताः ॥ न प्राक् ॥ एतच्च वक्ष्यामः
॥ भोजने गुदस्रावे बृहस्पतिः ॥ भुंजानस्य तु विप्रस्य कदाचित्स्रवते गुदम् ॥ पूर्वं कृत्वा तु शौचं तु ततः पश्चादुपस्पृशेत् ॥ ततः कृत्वोपवासं च पंचग
व्येन शुद्ध्यति ॥ हस्तं प्रक्षाल्य शौचं कृत्वा गंडूषोत्तरमुपवसेदित्यर्थः ॥ विप्रस्येत्युपलक्षणम् ॥ ॥ इति श्रीकमलाकरभट्टकृते शूद्रधर्मकमलाक
रे शौचविधिः ॥ ॥ अथाचमनम् ॥ शुचौ देशे प्राङ्मुख उदङ्मुखो वोपविश्यांतर्जानुकरं गोकर्णाकृतिं कृत्वा नालुगाभिः शुद्धाभिरद्भिः सकृदा
चामेत् ॥ त्रिर्वेति स्मृतिकौमुद्याम् ॥ अंगुष्ठमात्रं स्पृशेद्द्विरिति भट्टाः ॥ ततोऽगुष्ठमूलेनोष्ठौ द्विरुन्मृज्यांगुष्ठतर्जनीभ्यां नासिके ऽगुष्ठमध्यमाभ्यां चक्षु
षी अंगुष्ठानामिकाभ्यां श्रोत्रे ऽगुष्ठकनिष्ठिकाभ्यां नाभिं पाणितलेन हृदयं सर्वैः शिरोंऽसौ च स्पृशेत् ॥ अथ दंतधावनम् ॥ बदरोदुंबरापामार्ग
पनसकदंबाम्रजातीबिल्वप्रियंगुमयं कंटकिक्षीरद्रुसोत्थं ॥ द्वादशांगुलकं विप्रे काष्ठमाहुर्मनीषिणः ॥ क्षत्रविट्शूद्रजातीनां नवषट्चतुरंगुलं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मितिमदनपारिजातेविष्णूक्तम् ॥ कनिष्ठाग्रस्थूलंपर्वार्द्धकृतकूर्चंदंतधावनंप्रक्षाल्य आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधां
चत्वंनोदेहिवनस्पतेइतिमंत्रेणप्राङ्मुखोभक्षयित्वादंतान्संशोध्यतथैवजिह्वोल्लेखंकृत्वाप्राच्यामुदीच्यांवात्यक्त्वाषोडशद्वादशवागंडूषान्कृत्वा
॥ एतत्प्रतिपन्नवमीषष्ठ्यमापौर्णमासीचतुर्दश्यष्टमीसंक्रमश्राद्धव्रतरविदिनेषुनकार्यम् ॥ तत्रद्वादशगंडूषाः ॥ ततःकेशप्रसाधनंकृत्वास्नायात्
॥ छंदोगपरिशिष्टे ॥ यथाऽहनितथाप्रातर्नित्यंस्नायादनातुरः ॥ दंतान्प्रक्षाल्यनद्यादौगृहेचेत्तदमंत्रवत् ॥ स्मृतिकौमुद्यांयोगयाज्ञवल्क्यः ॥ मृत्ति
लान्गोमयंदर्भान्पुष्पाणिसुरभीणिच ॥ आहरेत्स्नानकालेतुस्नानार्थंप्रयतःशुचिः ॥ गंगोदकांतंगत्वातुसंस्थाप्यतत्पृथक्क्षितौ ॥ त्रिधा
कृत्वामृदंतांतुगोमयंचविचक्षणः ॥ अधमोत्तममध्यानामंगानांक्षालनंतुवै ॥ भागैःपृथक्पृथक्कुर्यात्क्षालनेमृदसंकरः ॥ अद्भिर्मृद्भिश्चचरणौप्र
क्षाल्याचम्यवैशुचिः ॥ अद्भिर्मृद्भिश्चगात्राणिक्रमशस्त्ववनेजयेत् ॥ एकयाशिरःप्रक्षाल्यद्वाभ्यांनाभेस्तथोपरि ॥ कटिबस्त्यूरुजंघेचचरणौ
चत्रिभिस्त्रिभिः ॥ प्रक्षाल्यहस्तावाचम्यनमस्कृत्यजलंतुतत् ॥ यत्किंचेदंतुमंत्रेणनमस्येत्प्रयतांजलिः ॥ ततःकातीयविधिनोस्नानमुक्ताह
॥ ब्रह्मक्षत्रविशांत्वेवंमंत्रवत्स्नानमिष्यते ॥ तूष्णीमेवतुशूद्रस्यसनमस्कारकंमतम् ॥ तेनशूद्राणांकातीयएवामंत्रस्नानविधिः ॥ मैथिलश्री
दत्तेनतुपाद्मोक्तंस्नानंसर्ववर्णसाधारणमुक्तं ॥ यथा ॥ अनुद्धृतैरुद्धृतैर्वाजलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ तीर्थंप्रकल्पयेद्विद्वान्मूलमंत्रेणमंत्रवित्
॥ नमोनारायणायेतिमूलमंत्रउदाहृतः ॥ दर्भपाणिस्तुविधिनात्वाचांतःप्रयतःशुचिः ॥ चतुर्हस्तसमायुक्तंचतुरस्रंसमंततः ॥ प्रकल्प्यावाह
येद्गंगामेभिर्मंत्रैर्विचक्षणः ॥ विष्णोःपादप्रसूतासिवैष्णवीविष्णुपूजिता ॥ पाहिनस्त्वेनसस्माद्राजन्ममरणांतिकात् ॥ तिस्रःकोट्योर्धको
टीचतीर्थानांवायुरब्रवीत् ॥ दिविभुव्यंतरिक्षेचतानितेसंतिजान्हवी ॥ नंदिनीत्येवतेनामदेवेषुनलिनीतिच ॥ वृंदापृथ्वीचसुभगाविश्वकाया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्रिवासिता ॥ विद्याधरीस्कप्रसन्नातथालोकप्रसादिनी ॥ वेण्यांचजान्हवीचैवशांताशांतिप्रदायिनी ॥ एतानिपुण्यनामानिस्नानकालेप्रकीर्तयेत् ॥
भवेत्सन्निहितातत्रगंगात्रिपथगामिनी ॥ विप्रेणवाचंपठनीयः ॥ ससवाराभिज स्नेन करसंपुटयोजितम् ॥ आगुक्तमूलमंत्रेणेत्यर्थः ॥ मूर्ध्निकुर्या-
ज्जलंभूयस्त्रिचतुः पंचसप्तवा ॥ स्नानंकुर्यान्मृदापश्चाच्छ्वादामंत्र्यन्तुविधानतः ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ शिरसाधारयिष्यामिर-
क्षस्वमांपदेपदे ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ नमस्तेसर्वलोकानांप्रभवारणिस्कव्रतेइति ॥ एतत्पू
र्वोक्तवचनेशूद्रस्यविशेषोक्तेरत्रतदभावात् पुराणमंत्रपाठेशूद्रस्यानधिकाराच्चचिंत्यं ॥ सत्वेपिसर्वेषांपूर्वोक्तेनास्यसमुच्चयइतितत्वम् ॥ नृसिंहपुरा
णे ॥ नद्यांस्त्रवत्स्कचस्नायात्प्रतिस्रोतःस्थितोद्विजः ॥ तडागादिषु तोयेषुप्रत्यर्कस्नानमाचरेत् ॥ कातीयानांनद्यामपिसूर्यमुखस्यस्नानम् ॥ त
त्रैवब्रह्मांडपुराणे ॥ नैवब्रह्मांडपुराणे ॥ ऊर्ध्वपुंड्रंद्विजःकुर्यात्क्षात्रियस्तत्रिपुंड्रकम् ॥ अर्धचंद्रंतुवैश्यस्यवर्त्तुलंशूद्रजातिषु ॥ इत्स्कक्तम् ॥ लला
टशिरःकंठबाहुहृदयनाभिपृष्ठपार्श्वद्वयेषुतिलकंकृत्वाकुशासनोपविष्टः ॥ नमोनमइतित्रिर्जपेत् ॥ अथतर्पणं व्यासः एकैकमंजलिं
देवाद्वौद्वौतुसनकादयः ॥ अर्हंतिपितरस्त्रींस्त्रीन्स्त्रियस्त्वेकैकमंजलिं ॥ मातृवर्गेजलिंत्रयमेकैकस्य ॥ विष्णुपुराणेतु ॥ त्रिरधःप्रीणनार्था
यदेवानामपिनिर्वपेदितिदेवेत्रयउक्ताः ॥ पाद्मे ॥ देवान्ब्रह्मऋषीन्सर्वांस्तर्पयेताक्षतोदकैः ॥ संतर्पयेत्पितॄन्भक्त्यासतिलोदकचंदनैः ॥
शंखः ॥ सौवर्णेनराजतेनौदुंबरेणश्रृंगपात्रेणकुशेनवाप्युदकंपितृतीर्थस्पृशन्दद्यात् ॥ योगयाज्ञवल्क्यः ॥ तिलानामप्यलाभेतुस्कवर्ण
रजतान्वितम् ॥ तदभावेनिषिंचेत्तुदर्भैर्मंत्रेणवाप्यथ ॥ तृप्यात्वितिसमुच्चार्यतृप्यतामित्यथापिवा ॥ विधिज्ञोनिक्षिपेत्तोयंदेवादीना
मशेषतः ॥ सत्यंजान्वाच्य ततःसतिलदक्षिमुखइतितेनेवोक्तेर्देवर्ष्योर्दक्षिणजानुपातःसिद्धः ॥ यमः ॥ द्वौहस्तौयुग्मतःकृत्वापूरयेदुद-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कांजलिं ॥ गोशृंगमात्रमुद्धृत्य जलमध्ये जलं क्षिपेत् ॥ दक्षः ॥ अग्रैस्तु तर्पयेद्देवान्मनुष्यान्कुशमध्यतः ॥ पितॄंस्तु कुशमूलाग्रैर्विधिः कौशो यथा-
क्रमम् ॥ योगयाज्ञवल्क्यः ॥ ब्रह्माणं तर्पयेत्पूर्वं विष्णुं रुद्रं प्रजापतिम् ॥ देवान्छंदांसि वेदांश्च ऋषींश्चैव सनातनान् ॥ आचार्यांश्चैव गंधर्वानाचा
र्यतनयांस्तथा ॥ संवत्सरं सावयवं देवीश्चाप्सरसस्तथा ॥ तथा देवानुगान्नागान्सागरान्पर्वतानपि ॥ सरितोऽथ मनुष्यांश्च यक्षान्रक्षांसि चैव हि
॥ पिशाचांश्च सुपर्णांश्च भूतान्यथ पशूंस्तथा ॥ वनस्पतीनोषधीश्च भूतग्रामं चतुर्विधं ॥ विष्णुः ॥ ततः कृत्वा निवीतं तु यज्ञसूत्रमतंद्रितः ॥ प्राजा
पत्येन तीर्थेन मनुष्यांस्तर्पयेत्पृथक् ॥ कार्ष्णाजिनिः ॥ सनकश्च सनंदनश्च तृतीयश्च सनातनः ॥ कपिलश्चासुरिश्चैव वोढुः पंचशिखस्तथा ॥ पा
श्चैस्यानंतरं ॥ मरीचिमत्र्यंगिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुं ॥ प्राचेतसं वसिष्ठं च भृगुं नारदमेव च ॥ योगयाज्ञवल्क्यः ॥ अपसव्यं ततः कृत्वा भूत्वा च
पितृदिङ्मुखः ॥ पितॄन् दिव्यानदिव्यांश्च पितृतीर्थेन तर्पयेत् ॥ दिव्याम्बरधरो ध्रुव इत्यादयो वसवः ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्य इत्यादय आ-
दित्याश्चैव प्रत्येकं समुदितावा ॥ स एव ॥ कव्यवालं नलं सोमं यमं मर्यमणं तथा ॥ अग्निष्वात्ताः सोमपाश्च तथा बर्हिषदोपि च ॥ यदि स्याज्जीव
त्पितृक एतान्विद्यात्तदा पितॄन् ॥ तर्पणे यद्यप्यनेकप्रकाराः ॥ स्मृतिकौमुद्यां पाद्मादावुक्तास्तथापि कात्यायनसूत्रसंवादात् ॥ शूद्रावाजसनेयिन
इति गौडोक्तदक्षसंवादात्स्नानादौ दर्शनाच्च योगयाज्ञवल्क्योक्त एवायं प्रकारः ॥ शूद्राणामिति नितलं ॥ एवं वैश्वदेवाद्यपि कातीयमेव ॥ अथ
प्रयोगः ॥ यथा मृद्गोमयकुशतिलपुष्पाक्षतानादाय नद्यादौ गत्वा पाणिपादं प्रक्षाल्यानामिकाभ्यामेककुशपत्रात्मके पवित्रे धृत्वा कुशो
पग्रहः ॥ ऊर्ध्वकेशि विरूपाक्षि मांसशोणितभोजने ॥ तिष्ठ देवि शिखाबन्धे चामुण्डे ह्यपराजिते ॥ इत्युक्त्वा शिखां बध्वाचम्य देशकालौ- २८
स्मृत्वा मम सर्वपापक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं प्रातःस्नानमहं करिष्ये ॥ तीर्थे तु सागरस्वननिर्घोष दंडहस्तासुरांतक ॥ जगत्स्रष्टा जन्म

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नदीर्निमामित्वांसुरेश्वर ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रमहाकायकल्पांतदहनोपम ॥ भैरवायनमस्तुभ्यमनुज्ञांदातुमर्हसीसंप्रार्थ्य ॥ वरुणायनमइतिजलमाल-
मालभ्यतेनैवावर्त्यनमोऽस्त्वोममपापंयात्वित्यंजलिंबहिः क्षिप्त्वाऽमुकतीर्थायनमइत्यंजलिंदत्वामृदमादायकटिंबस्त्यूरुजंघापादकराननूत्रि
र्विलिप्यप्रक्षाल्यैवंजलेपरंस्थलेपादंकृत्वाविष्णवेनमइतिसर्वांगंमृदालिप्त्वासूर्याभिमुखोद्विरित्रिर्द्वादशवानिमज्याद्योनमइत्युन्मृज्यनिमज्यो
न्मृज्याचम्यतथैववरुणायनमइतिगोमयेनालिप्यस्नात्वाचम्यकुशैर्मार्जयेत् ॥ वरुणायनमइत्यष्टवारंपरमात्मनेनमः अग्नयेनमः वायवेनमः सूर्या-
यनमः सवित्रेनमः यज्ञायनमइतिनिमज्याद्योनमइतिद्वाविंशतिवारं यज्ञाग्नयेनमइतित्रिर्जातवेदसेसावित्रेचित्यत्यादिभ्योनमइतिसवित्रेइत्ये
तैः नाभित आनाभिदर्भैः पावयित्वापरमात्मनेनमइतिसवित्रेनमइत्यंतैः पुनःपावयित्वा नमइतित्रिः परमात्मनेनमइतिवा अघमर्षणंकृत्वा
स्नात्वा विष्णवेनमइतिस्मृत्वा ब्रह्मादिदेवास्तृप्यंतां नमइतिवादेवतीर्थेनत्रिःसव्येनदेवान्निवीतिकृष्णद्वैपायनादिऋषयस्तृप्यंतामितिद्वौद्वा
वित्यृषीनपसव्येनसोमपितृमदादिपितरस्तृप्यंतामित्यंजलित्रयंत्रिर्दत्वाधौतेवाससीपरिधायमृदूरूकरौप्रक्षाल्याचम्यवेणुपत्राकारमर्धचं
द्रवर्तुलंवातिलकंकृत्वामुद्रादिकृत्वाधृत्वावा नमोब्रह्मणेविष्णवेसवित्रेमित्रायवरुणायदिग्भ्योदिग्देवताभ्यइति प्रत्येकंजलपुष्पांजलिरि
त्याचार्यचूडामणिः ततउदितंसूर्यंरक्तचंदनाक्षतपुष्पैरष्टदलेभ्यर्च्यतद्युक्तमर्घ्यं नमोविवस्वतेतुभ्यंभास्वतेविष्णुतेजसे नमःसवित्रेशुच
येसवित्रेकर्मदायिने इत्यर्घ्यंदद्यादितिकल्पतरौ ॥ उदितंसूर्यंरक्तचंदनाक्षतपुष्पैरभ्यर्च्यतद्युतमंजलित्रयंदद्यादितिकल्पतरौ ॥ ततःसूर्यमंडल
स्थायपरमात्मनेनमइति पुनरर्घ्यंदत्वा ब्रह्मविष्णुरुद्रेभ्योनमइतिवाविष्णुशिवनामादिवायथाशक्त्यावर्त्य नमःसवित्रेजगदेकचक्षुषेजगत्प्र
सूतिस्थितिनाशहेतवे ॥ त्रयीमयायत्रिगुणात्मधारिणेविरिंचिनारायणशंकरात्मनेनमइतिनमस्कुर्यात् ॥ एवंस्नानंप्रातर्मध्याह्नेचकार्यं ॥ अ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शक्तौमध्यान्हएव ॥ गृहेउष्णोदकेनस्नानेप्येवम् ॥ आतुरादिनास्नानाशक्तौदर्भैर्मार्जनंभस्मस्नानंगोरजसावार्द्रवस्त्रेणांगमार्जनंकार्यम् ॥ जाबा
लिः ॥ अशिरस्कंभवत्स्नानंस्नानाशक्तौतुकर्मिणां ॥ आर्द्रेणवाससावापिमार्जनंदैहिकंविदुः ॥ विद्वत्सरस्वतीप्राप्तंस्नानंसारस्वतंविदुः ॥ विप्र
वाक्येनेत्यर्थः ॥ मार्जनंमानसंवास्नानंकार्यम् ॥ यथा ॥ ध्यायेदादित्यसंकाशंवासुदेवंचतुर्भुजम् ॥ शंखचक्रगदापद्मवनमालाविराजितम्
॥ तत्पादोदकजांधारांनिपतंतींस्वमूर्द्धनि ॥ चिंतयेद्ब्रह्मरंध्रेणप्रविशंतींस्वकांतनुं ॥ तयासंक्षालयेत्सर्वमंतर्देहगतंमलम् ॥ तथा अपवित्रःप
वित्रोवासर्वावस्थांगतोपिवा ॥ यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्याभ्यंतरःशुचिरिति ॥ ततःकांस्यपात्रेआज्येप्रतिबिंबमवलोक्य आज्यंतेजःस
मुद्दिष्टमाज्यंपापहरंस्मृतम् ॥ आज्यंसुराणामाहारआज्येलोकाःप्रतिष्ठिताः ॥ कामधेनुषुसंभूतंसर्वक्रतुषुसंस्थितम् ॥ देवानामाज्यमा-
हारमतःशांतिंप्रयच्छमेइतिविप्रायदत्वादक्षिणांदद्यात् ॥ एतद्विष्णुधर्मोत्तरेस्पष्टम् ॥ ततोमध्यान्हेपूर्ववत्स्नात्वाब्रह्मयज्ञंकुर्यात् ॥ तत्रय
द्ब्राह्मणानीतिहासान्पुराणानिकल्पानितिश्रुतेर्वेदाथर्वपुराणानिसेतिहासानिशक्तितः ॥ जपयज्ञप्रसिद्ध्यर्थंविद्यांचाध्यात्मिकींजपेत्इतियाज्ञ
वल्क्योक्तेश्चपुराणभारतादिपाठविधानेपिशूद्रस्यपाठाप्रसक्तेः श्रवणस्यैवकर्मांगत्वात्पुराणश्रवणमेवब्रह्मयज्ञमितिकेचित् ॥ तन्न ॥ नम-
स्कारेणमंत्रेणपंचयज्ञान्नहापयेदितियाज्ञवल्क्योक्तेनमस्कारेणतस्यबाधात् ॥ तत्रयोनमसास्वध्वरइतिश्रुतेर्यज्ञोवैनमइतिहिब्राह्मणंभवती
तिवचनाच्चनमोनमोनमइतिमंत्रिजपेदितिस्मृतिकौमुद्यामुक्तम् ॥ तत्वंतुवेदादीनामर्थबाधेस्वरूपस्यैवग्रहणात् ॥ नमः श्रुतेश्चतदंतत्वेनाप्यु
पत्तेर्नमोंतःशब्दैःकार्यमिति ॥ तद्यथा दर्भासनेउपविश्याचम्यपरमेश्वरप्रीत्यर्थंब्रह्मयज्ञंकरिष्येइतिसंकल्प्योपस्थंकृत्वादर्भगर्भंब्रह्मां
जलिंकृत्वानमोनमोनमइतिजपेत् ॥ यद्वातत्रऋग्वेदायनमः एवंयजुर्वेदाय॰ सामवेदाय॰ अथर्ववेदाय॰ शिक्षायै॰ कल्पाय॰ व्याकरणाय॰

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निरुक्ताय॰ ज्योतिषाय॰ छंदोविचित्यै॰ अध्यात्मविद्यायै॰ इतिहासपुराणेभ्यो॰ तर्कविद्यायै॰ पूर्वमीमांसायै॰ उत्तरमीमांसायैनमइतिजपित्वा देव
ताभ्यः पितृभ्यश्चमहायोगिभ्यएवच ॥ नमःस्वाहायैस्वधायैनित्यमेव नमोनमइतित्रिर्जपित्वा विद्याधरतपोयोनिरथो निर्विघ्नुरीडितः ॥ वाग्यज्ञेनार्चि
तोदेवः प्रीयतांमेजनार्दनइत्युक्त्वाउदकंस्पृशेत् ॥ अथतर्पणम् ॥ तच्चब्रह्मणेनमइति नमोंतैर्मंत्रैः कार्यंतस्यनमः शब्दोक्तेरितिकेचित् ॥ अन्ये
तुतृप्यतामित्योंकारपूर्वमिति कातीयसूत्रस्य तृप्यतां शब्दस्यत्यागेमानाभावात्तदंतावित्याहुः ॥ आसनेदक्षिणंजान्वाच्यसमदर्भाक्षितेर्हस्तेद्वयेन
देवतीर्थेनतर्पयेत् ॥ तच्चमदनपारिजातेयोगियाज्ञवल्क्यः ॥ कातीयसूत्रानुसारेणोच्यते ॥ यथाब्रह्मातृप्यताम् विष्णुस्तृप्यताम् ॥ रुद्रः । प्रजा-
पतिः । देवाः । छंदांसि । वेदाः । ऋषयः । पुराणाचार्याः । गंधर्वाः । इतराचार्याः । संवत्सरः । सावयवः । देव्यः । अप्सरसः । देवानुगाः । नागाः । सा-
गराः । पर्वताः । सरितः । मनुष्याः । यक्षाः । रक्षांसि पिशाचाः । सुपर्णाः । भूतानि । पशवः । वनस्पतयः । ओषधयः । भूतग्रामश्चतुर्विधस्तृप्य
ताम् । आचार्यचूडामणौतु प्रजापत्यंते देवायक्षास्तथानागागंधर्वाप्सरसोसुराः ॥ क्रूराःसर्पाःसुपर्णाश्चतरवोजंभकाः खगाः ॥ विद्याधराज
लाधारास्तथैवाकाशगामिनः ॥ निराहाराश्चयेजीवाः पापेधर्मेरताश्चये ॥ तेषामाप्यायनायैतद्दीयतेसलिलंमयेति मात्स्योक्तेर्नतर्पणमुक्तम्
॥ अथऋषयः ॥ निवीतंकृत्वोदगग्रदर्भमध्येनप्रजापतितीर्थेनतिलाक्षतमिश्रौद्वौद्वावंजलीन्नाम्नावृत्यादद्यात् ॥ सनकः । सनंदनः । सनातनः ।
कपिलः । आसुरिः । वोढः पंचशिखः ॥ अथपितृतर्पणम् ॥ दक्षिणाभिमुखःसव्यंजान्वाच्यप्राचीनावीती ॥ पितृतीर्थेनद्विगुणदर्भैस्तिलमिश्रां
स्त्रींस्त्रीनंजलीन्दद्यात् ॥ वसवस्तृप्यताम् ॥ रुद्राः । आदित्याः । मरुतः । अश्विनौ । कव्यवालनलस्तृ॰ । सोमः । यमः । अर्यमाः । अग्निष्वात्ताः । सो
मपाः । बर्हिषदः । यमः । धर्मराजः । मृत्युः । अंतकः । वैवस्वतः । कालः । सर्वभूतक्षयः । औदुंबरः । दध्नः । नीलः । परमेष्ठी वृकोदरः । चित्रः । -

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चित्रगुप्तः। जीवत्पितृकोप्येतदंतान्सर्वांस्तर्पयेत्॥ ततःस्वपितृतर्पणम्॥ पितृभ्योनमइत्यावाह्य काश्यपगोत्रः अस्मत्पिताऽमुकदासस्तृप्यता
म्॥ एवंत्रिः॥ एवंपितामहः॥ प्रपितामहः॥ पितृभ्योनमइतिषट्त्रिर्मधुशब्देनवाअंजलिंप्रसिंचेत्॥ अस्मन्माताकाश्यपगोत्राऽमुकदेवीदातृप्यतां
॥ एवंपितामही॥ प्रपितामही। सापत्नमाता एवंपितृभ्योनमः। आवाह्य मातामहः प्रमातामहः। वृद्धप्रमातामहः॥ एवंमातामही। प्रमातामही।
वृद्धप्रमातामही॥ एवंभार्या। पुत्रः कन्या। पितृव्यः। मातुलः। स्वभ्राता तत्पत्न्यः॥ पितृष्वसा। मातृष्वसा। स्वभगिनी। सापत्न्यास्वभर्तृकेतितिसृषु। श्व
शुरः। गुरुः। सखा। मित्रभूतः। यद्वा आब्रह्मस्तंभपर्यंतंदेवर्षिपितृमानवाः॥ तृप्यंतुपितरःसर्वेमातृमातामहादयः॥ अतीतकुलकोटीनांसप्तद्वीप-
निवासिनां॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकादिदमस्तुतिलोदकमिति॥ यत्तुमदनपारिजातेहारीतः॥ वसित्वावसनंशुक्लंस्थलेनिस्तीर्णबर्हिषि॥ विधि
ज्ञस्तर्पणंकुर्यान्नतुपात्रेकदाचनेति। तदनुद्धृतोदकस्थलतर्पणपरं॥ उद्धृतेसएवपात्राद्वाजलमादायस्वयंपात्रांतरेक्षिपेत्॥ जलेपूर्णेऽथवागर्ते-
नस्थलेनतुबर्हिषि॥ योगयाज्ञवल्क्यः॥ यद्युद्धृतेनसिंचेततिलान्संमिश्रयेज्जले॥ अतोन्यथातुसव्येनतिलाग्राह्याविचक्षणैः॥ एतच्चगृहेपुत्रव
तानकार्यम्॥ सप्तम्यांरविवारेचगृहेजन्मदिनेतथा॥ भृत्यपुत्रकलत्रार्थीनकुर्यात्तिलतर्पणमितिमरीचिस्मृतेः॥ ततःयेकेचास्मत्कुलेजाताअ
पुत्रागोत्रिणोमृताः॥ तेगृण्हंतुमयादत्तंवस्त्रनिष्पीडनोदकमिति तीरेस्थलेवस्त्रंपीडयेत्॥ आचार्यचूडामणौतु येबांधवाबांधवावायेचजन्म
निबांधवाः॥ तेतृप्तिमखिलायांतुयेचास्मत्तोभिकांक्षिणः॥ नमोनमइतिशाठीपीडनमुक्तम्॥ ततःसव्येनविष्णुपुराणोक्तैस्तर्पयेत्॥ देवासुरास्तथा
नागायक्षगंधर्वराक्षसाः॥ पिशाचागुह्यकाःसिद्धाःकूष्मांडास्तरवःखगाः॥ जलेचराभूनिलयावाय्वाधाराश्चजंतवः॥ तृप्तिमेतेनयांत्वाशुम- ३०
द्दत्तेनांबुनाखिलाः॥ नरकेषुसमस्तेषुयातनासुचयेस्थिताः॥ तेषामाप्यायनायैतद्दीयतेसलिलंमया॥ येबांधवाबांधवावायेन्येजन्मनिबांध

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

या:॥ तेसर्वेतृप्तिमायांतुमयादत्तेनास्तिलोदकैरिति॥ संक्षेपस्तु॥ आब्रह्मस्तंभपर्यंतंजगत्तृप्यतु॥ इत्येकांजलिः॥ ततोब्रह्मणेनमः॥ विष्ण
वे॰ रुद्राय॰ सवित्रे॰ मित्राय॰ वरुणायनमइतिजलेसंपूज्य हस्तेनपुनः ब्रह्मणेनमः अग्नये॰ पृथिव्यै॰ ओषधिभ्योनमः॥ वाचस्पतये॰ वि
ष्णवे॰ महद्भ्यः॰ अद्भ्यः॰ अपांपतये॰ वरुणायनमइतितर्पणंकृत्वा मुखंसंपूज्य देवेभ्योनमइतिविसर्जयेत्॥ ॥इतिकमलाकरभट्टकृ
ते शूद्रधर्मकमलाकरेशूद्रस्यस्नानतर्पणादि॥ ॥अथदेवपूजा॥ साचविश्वेश्वरादिजीर्णलिंगार्चादौस्वस्थापितपार्थिवलिंगादौस्पर्श
सहिताकार्या॥ शालग्रामस्फटिकद्विजस्थापितलिंगार्चादौस्पर्शरहितादूरतःकार्या॥ यदाप्रतिष्ठितंलिंगंमंत्रवद्भिर्यथाविधि॥ तदाप्रभृति
शूद्रश्चयोषिद्वापिनसंस्पृशेदितिनारदीयात्॥ एतच्चप्रागुक्तम्॥ साचनाम्नाकार्या॥ एवंस्त्रियाअपि॥ विष्णोस्तुपूजनंकार्यंपतिबुद्ध्यानचान्य-
थेतिमदनपारिजातेविधवाधर्मेस्कांदोक्तेः॥ तत्रैवपाद्मे॥ आदित्यंगणनाथंचदेवींरुद्रंचयथाक्रमम्॥ नारायणंविशुद्धाख्यमंतेचकुलदेवताम्॥ नि
गमः॥ ब्रह्माणंविष्णुमीशंवारुद्रमग्निगणाधिपम्॥ दुर्गांसरस्वतींलक्ष्मींगौरींवानित्यमर्चयेत्॥ यत्तुमनुः॥ जपस्तपस्तीर्थसेवाप्रव्रज्यामंत्रसा
धनम्॥ देवताराधनंचैवस्त्रीशूद्रपतनानिषडिति॥ तद्विहितभिन्नपरम्॥ मात्स्ये॥ सौवर्णीराजतीवापिताम्रीरत्नमयीतथा॥ शैलीदारुम
यीवापिलोहसंघमयीतथा॥ लोहसंघः पंचधातुरसाः॥ रीतिकाधातुयुक्तावाताम्रकांस्यमयीतथा॥ शुभदारुमयीवापिदेवतार्चाप्रशस्य-
ते॥ अंगुष्ठपर्वादारभ्यवितस्तिंयावदेवतु॥ गृहेषुप्रतिमाकार्यानाधिकाशस्यतेबुधैः॥ भागवते॥ वैदिकस्तांत्रिकोमिश्र इतिमेत्रिविधोम-
खः॥ शिवार्चनचंद्रिकायांपाद्मे॥ वैदिकोमिश्रितोवापिविप्रादीनांविधीयते॥ तांत्रिकोविप्रभक्तस्यशूद्रस्यापिप्रकीर्तितः॥ तत्रोपचाराअने-
कविधाराघवभट्टैःपदार्थादर्शेउक्ताः॥ आचारचिंतामणौ॥ सपर्याविविधाःप्रोक्तास्तासामेकांसमाश्रयेत्॥ गंधादिकानिवेद्यांतापूजापंचोप-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चारिका ॥ अथदशोपचाराः ॥ अर्घ्यपाद्यमाचमनमधुपर्कासनानिच ॥ गंधादिपंचकंचेतिउपचाराद्शोदिताः ॥ अथषोडशोपचाराः ॥ आसनंस्वा
गतंचार्घ्यः पाद्यमाचमनंतथा ॥ मधुपर्काचमस्नानवसनाभरणानिच ॥ गंधपुष्पेधूपदीपौनैवेद्यंदंदनंतथा ॥ अथाष्टदशोपचाराः ॥ आसनावा
हनंचार्घ्यंपाद्यमाचमनंतथा ॥ स्नानंवस्त्रोपवीतंचभूषणानिचसर्वशः ॥ गंधपुष्पेतथाधूपंदीपंनैवेद्यमेवच ॥ माल्यानुलेपनंचैवनमस्कारविसर्ज
नं ॥ अथषट्त्रिंशोपचाराः ॥ आसनाभ्यंजनेतद्वदुद्वर्तनविरूक्षणे ॥ संमार्जनंसर्पिरादिस्नेपनावाहनेततः ॥ पाद्यार्घाचमनीयंचस्नानीयमधुपर्क
कौ ॥ पुनराचमनीयंचवस्त्रयज्ञोपवीतके ॥ अलंकारोगंधपुष्पेधूपदीपौतथैवच ॥ तांबूलानिचनैवेद्यंपुष्पमालास्तथैवच ॥ अनुलेपंचशय्याचचामर-
व्यजनंतथा ॥ आदर्शदर्शनंछत्रंनमस्कारोथवर्तनम् ॥ गीतवाद्येचदानानिस्तुतिहोमप्रदक्षिणम् ॥ दंतकाष्ठप्रदानंचततोदेवविसर्जनम् ॥ उपचाराइमेज्ञे
याषट्त्रिंशत्करपूजने ॥ अन्येचतुःषष्ट्युपचाराः ॥ तेचकाम्यपूजायां ॥ एतेविकल्पायथाविभवंबह्लुचपरिशिष्टे ॥ एकांविनायकेकुर्यात्द्वेसूर्येत्रीणिशंक
रे ॥ चत्वारिकेशवेदद्यात्सप्ताश्वत्थेप्रदक्षिणाः ॥ अन्यत्रतु एकाचंड्यांरवेःसप्ततिस्रोदद्याद्विनायके ॥ चतस्रोविष्णवेदेयाःशिवस्यार्धप्रदक्षिणा-
॥ वृषंचंडंवृषंचैव सोमसूत्रंपुनर्वृषम् ॥ चंडंचसोमसूत्रंचपुनश्चंडंपुनर्वृषम् ॥ अपसव्यंयतीनांतुसव्यंतुब्रह्मचारिणाम् ॥ सव्यापसव्यंगृहिणामेवं
शंभोःप्रदक्षिणा ॥ तथाग्नेये ॥ प्रदक्षिणत्रयंकुर्याच्छिवस्यायतनेबुधः ॥ लैंगे ॥ सव्यंव्रजेत्ततोसव्यंप्रनालंनैवलंघयेत् ॥ तथा उरसाशिरसाचैवम
नसावचसातथा ॥ पद्भ्यांकराभ्यांजानुभ्यांप्रणामोऽष्टांगउच्यते ॥ अपिपूजाचदेवतीर्थेनकार्या ॥ मार्जनार्चनबलिकर्मभोजनानिदेवतीर्थेनेति
हारीतोक्तेः ॥ ब्राह्मे ॥ ब्रह्मांगलग्नंविप्रेभ्योवैष्णवंचप्रदीयते ॥ रुद्रांगलग्नमग्नौतुदहेत्सर्वंचतत्क्षणात् ॥ शिष्टेभ्यस्त्वथदेवेभ्योदत्तंदीनेषुनिक्षिपे
त् ॥ मदनपारिजातेगारुडे ॥ धात्रीफलेनयत्पुण्यंजयंत्याःसमुपोषणे ॥ स्वर्गेद्रसलभेन्मर्त्यस्तुलसीपूजनेननत् ॥ नृसिंहपुराणे ॥ शतपुष्पाबिल्वपत्रं ३१

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चंपकं तगरं तथा ॥ करवीरं तथा श्वेतं पालाशकुशपुष्पकम् ॥ वनमालाप्यशोकं च सेवंतीकुब्जमालती ॥ त्रिसंध्यं च तथा श्वेतं कुंदं च शतपत्रकम् ॥ मल्लिका
चैव जाती च सर्वपुष्पादि शिष्यते ॥ पत्राण्यपि तत्रैव ॥ अपामार्गं भृंगराजं शमीपत्रं च खादिरम् ॥ दूर्वा च कुशपत्रं च दमनं गरुकं तथा ॥ ततः श्रेष्ठं बिल्वपत्रं
ततश्च तुलसी वरा ॥ पल्लवान्यपि चैषां स्युः शस्तान्यर्चाविधौ हरेः ॥ अगस्त्यवृक्षसंभूतैः कुसुमैरसितैः सितैः ॥ येऽर्चयिष्यंति देवेशं तैः प्राप्तं वैष्णवं पदम्
॥ तथा ॥ तुलसीमालया विष्णुः केतक्या वापि पूजितः ॥ समासहस्रं सुप्रीतो भवते मधुसूदनः ॥ शिवे वर्ज्यानि तत्रैव ॥ जपा बंधूकसिंदूरं तथा नेसं धि
केऽघुमे ॥ नंदंतीकेतकी यूथी मालती कुटजा निवा ॥ घुसृणं च कुमारं च प्रमादेनापि नार्पयेत् ॥ बर्बरीसर्जपत्राणि तथा च कुमुदद्वयम् ॥ विष्णुरहस्ये ॥
जलं पर्युषितं त्याज्यं पत्राणि कुसुमानि च ॥ तुलस्यगस्त्यबिल्वानि गांगवारि न दुष्यति ॥ विशेषस्तु मत्कृते निर्णयसिंधौ पूर्तकमलाकरे च ज्ञेयः
॥ अथ तीर्थमहिमा ॥ स्कांदे ॥ शालग्रामोद्भवो देवो यत्र द्वारवतीभवः ॥ उभयोः स्नानतोयेन ब्रह्महत्या निवर्तते ॥ हेमाद्रौ लक्षणकांडे स्कांदे ॥ कुंकुमं
चंदनं पत्रं नैवेद्यं सुसमं जलम् ॥ शालग्रामशिलालग्नं तीर्थकोटिशताधिकम् ॥ पाद्मे ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ शालग्रामशिला
तोयैर्योऽभिषेकं समाचरेत् ॥ गंगा गोदावरी रेवा नद्यो मुक्तिप्रदास्तु याः ॥ नावसंती हि सर्वत्र शालग्रामशिलाजले ॥ गौतमांबरीषसंवादे ॥ येषां येनां
घ्रि गात्राणि हरेः पादोदकेन वै ॥ अंबरीष गृहे तेषां दासोऽहं वशगः सदा ॥ हरेः स्नानावशेषं तु जलं यस्योदरे स्थितम् ॥ अंबरीष प्रणम्योच्चैः पादपांसुः प्रगृ
ह्यताम् ॥ गर्जंति तावदन्यानि तीर्थानि भुवनत्रये ॥ यावन्न प्राप्यते तीर्थं शालग्रामाभिषेचनम् ॥ जन्मप्रभृति पापानां प्रायश्चित्तं यदीच्छसि ॥-
शालग्रामशिलावारि पापहारि निषेव्यताम् ॥ नृसिंहपुराणे ॥ गंगाप्रयागगयपुष्करनैमिषाणि पुण्यानि यानि कुरुजांगलयामुनानि ॥ काले
न तीर्थसलिलं विनिहंति पापं पादोदकं भगवतस्तु पुनाति सद्यः ॥ ब्रह्मचारी सव्रती च आश्रमी च सदा शुचिः ॥ विष्णुपादोदकं यस्य मुखे शिर-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सिविग्रहे ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ देहःशुध्यतिचाप्यात्मापीत्वापादोदकंहरेः ॥ नित्येनैमित्तिकेकाम्येपीत्वाभुक्त्वानदुष्यति ॥ व्रतादौविष्णुपादोदकं
पीत्वानंतरंभुक्त्वानदुष्यति ॥ कृत्वेतिपाठेनित्येकाम्येचएकादशीव्रतादौनैमित्तिकेसांवत्सरिकश्राद्धादौपादोदकंपीत्वातत्कर्मकृत्वानदुष्यतीत्य
र्थः ॥ ननु ॥ जलस्यापिनरश्रेष्ठप्राशनाद्भेषजादृते ॥ नित्यक्रियानिवर्तेतकाम्यनैमित्तिकैःसहेतिकालिकापुराणात् ॥ ननुतत्कर्मकृत्वानदुष्यती
त्यर्थः ॥ अभुक्तेभुक्तवतोयमितिनिषेधाच्चकथंकर्महितेइतिचेन्न ॥ सामान्यस्यविशेषेणबाधात् ॥ रागप्राप्तनिषेधाच्च ॥ विष्ण्वर्चायांशिलार्चा
गुरुषुनरमतिर्वैष्णवेजातिबुद्धिर्विष्णोर्वैवैष्णवानांकलिमलमथने पादतीर्थेंबुबुद्धिः विष्णोस्तन्नाम्निमंत्रेसकलकलुषहेशब्दसामान्य·
बुद्धिर्विष्णोसर्वेश्वरेशेतदितरसमधीर्यस्यवानारकीस इतिदोषदर्शनाच्च ॥ तच्चपूजांतेप्ययम् ॥ तदुत्तरांगत्वात् ॥ येतुउपवासदिनेप्राकृतवर्मेण
श्चनपिबंतितेभ्रांताः ॥ अशितानशितायद्यापोजलेनैवहिपारयेदितिदर्शनाच्चेतिविष्णुवाजपेयिनः ॥ गरुडपुराणे ॥ जलंनयेषांतुलसीविमिश्रं
पादोदकंचक्रशिलासमुद्भवम् ॥ नित्यंत्रिसंध्यंप्लवतेनगात्रंखगेंद्रतेधर्मबहिष्कृतानराः ॥ आह्निकप्रदीपे ॥ सूतकेमृतकेवापिआशौचंनैवविद्यते ॥ तेषां
पादोदकंमूर्ध्निप्राशनंयेचकुर्वते ॥ अंतकालेपियस्येहदीयतेपादयोर्जलम् ॥ सोपिसद्गतिमाप्नोति पापाचारोबहिष्कृतः ॥ भुक्त्वापीत्वाविशङ्कःस्या
त्पीत्वापादोदकंहरेः ॥ स्कांदेशिववचनं ॥ दृष्टिपूतंतुयत्तोयंविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ तद्वैपापहरंपुत्रकिंपुनःपादयोर्जलम् ॥ विष्णुरहस्ये ॥ वि
ष्णुपादोदकंपीत्वापश्चादशुचिशंकया ॥ यश्चाचामतिसंमोहात्ब्रह्महत्यांसविंदति ॥ गारुडे ॥ पादोदकंपिबेन्नित्यंनैवेद्यंभक्षयेद्धरेः ॥ शेषं-
चमस्तकेधार्यमितिवेदानुशासनं ॥ शालग्रामशिलातोयमपीत्वायस्तुमस्तके ॥ प्रक्षेपणंप्रकुर्वीतब्रह्महासनिगद्यते ॥ शालग्रामशिलातोयं
पिबेत्सोमकरेणतु ॥ अज्ञानादेवंप्रोक्तंज्ञानादब्दंसचरेत् ॥ विष्णोःपादोदकंपीत्वाकोटिजन्माघनाशनं ॥ तदेवाष्टगुणंपापंभूमौबिंदुनिपात

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नात् ॥ भक्तिचंद्रोदये ॥ आयसेचतथाकांस्येकाष्ठेवालांबुकेतथा ॥ उद्धृत्यपादसलिलंमद्यतुल्यंविनिर्दिशेत् ॥ श्रीविष्णोःपादसलिलंकरेधृ
त्वासुखेक्षिपेत् ॥ अदत्वापिव्रतेतोयंरौरवेनरकेवसेत् ॥ अदत्वाविष्वक्सेनादिभ्यइतिशेषः ॥ ग्रहणसंमोहलायुधे ॥ अकालमृत्युहरणंसर्वव्या-
धिनिवारणम् ॥ विष्णोःपादोदकंपीत्वाशिरसाधारयाम्यहमितिहेमाद्रौसाधर्वीयेचस्कांदे ॥ एकादश्यामुपोष्याथयोश्नातिद्वादशीदिने ॥ नैवेद्यं
तुलसीमिश्रंहत्याकोटिविनाशनम् ॥ यत्तुश्रीदत्तीये ॥ आचारादर्शे ॥ सात्वतीमिषुत्यहुत्वाभक्षयंतीतितेन्निवेदनसमानकर्तृकभक्षणोक्तेः ॥ प
रेणनिवेदितेस्वत्वाभावादेवद्रव्यंगुरुद्रव्यंयत्नेनपरिवर्जयेदितिनिषेधात् ॥ स्पृष्ट्वादेवलकंचैवसवासाजलमाविशेदितिनिषेधात्स्पृष्ट्वायूपंदेवा
कीर्तिंदेवद्रव्योपजीविनम् ॥ सवासाजलमाविश्यघृतंप्राश्यविशुध्यतीतिस्मृतेश्च ॥ विशेषोमत्कृतेआचारदीपेज्ञेयः ॥ अथशूद्रस्यवैश्वदेवः ॥ शं
खः ॥ पंचयज्ञविधानंतुगृहीनित्यंनहापयेत् ॥ यमः ॥ ब्रह्मयज्ञोदेवयज्ञःपितृयज्ञस्तथैवच ॥ भूतयज्ञोनृयज्ञश्चपंचयज्ञाःप्रकीर्तिताः ॥ सचलौ
किकाग्नौकार्यः ॥ वैवाहिकेग्नावित्याचार्यइतिविज्ञानेश्वरः ॥ अतएवतंत्ररत्नेस्थपतीष्टिर्लौकिकेग्नावुक्ता ॥ येतुलौकिकाग्नावपिशूद्रस्यनभवती-
त्याहुस्तेमूर्खाएव ॥ विज्ञानेश्वरापरार्कमेधातिथयोप्येवमाहुः ॥ तत्रापिपाकाग्नौकार्यः ॥ गृह्याग्नौतुपचेदन्नंलौकिकेवापिनित्यशः ॥ यस्मिन्न
ग्नौपचेदन्नंतस्मिन्होमोविधीयते ॥ इतिमनूक्तेः ॥ असंभवेशातातपः ॥ लौकिकेवैदिकेवापिहुतोत्सृष्टेजलेक्षितौ ॥ वैश्वदेवस्तुकर्तव्यःपंचसू
नापनुत्तये ॥ सचपक्केनापिकार्यः ॥ स्थपतीष्टिवत् ॥ अन्यथातत्राप्यामस्यादितिकेचित् ॥ पक्कमुच्छिष्टमुच्यतेइत्युक्तेः स्वकर्तृकआमेनैवेतिस्मा
र्तगौडाः ॥ तत्रवैश्वदेवेमन्वाद्यैर्नानाप्रकाराउक्ताः ॥ तेषुमनूक्तोनिरग्निद्विजपरः ॥ तस्यकातीयसूत्रोक्तेर्गृह्याग्निंविनानधिकारादितिस्मृतिकौ
मुदीकारः ॥ तत्र निरग्नेःशाकलमंत्रैर्होमाद्युक्तेः ॥ तदाह मदनपारिजातेत्रवसिष्ठः ॥ अनग्निकस्तुयोविप्रःसोऽन्नंव्याहृतिभिःस्वयं ॥ हुत्वा-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शाकलमंत्रैस्तच्छेषाद्भूतबलिं हरेत् ॥ शाकलमंत्राः देवकृतस्यैनसोइति षट् शूद्रस्यापि प्रागुक्तरीत्या कातीयकर्मोक्तैरेतद्देवतानां नाम्ना होमः ॥ न
तु मनूक्तः ॥ शूद्रस्य श्रुतिश्रवणाभावेन तत्कर्मण्यनधिकारात् ॥ तेन येषां करादीनां शाखायां वैश्वदेवो नोक्तस्तेषामनूक्तः ॥ यद्वा शूद्राणां
पुराणश्रवणाधिकारात्तदुक्तो वैश्वदेवस्तैः कार्यः ॥ तथा मार्कंडेयपुराणे ॥ ततः संपूजयेद्वह्निं दद्याच्चैवाहुतीः क्रमात् ॥ प्रथमां ब्रह्मणे दद्या
त्प्रजानां पतये ततः ॥ तृतीयां चैव गृह्याभ्यः कश्यपाय तथा परां ॥ ततोऽनुमतये दद्याद्द्यो गृहबलिं ततः ॥ पर्जन्यांभाधरित्रीणां दद्याच्चमणि-
केत्रयम् ॥ वायवे प्रतिदिग्भ्यश्च दिग्भ्यः प्राच्यादितः क्रमात् ॥ ब्रह्मणे चांतरिक्षाय सूर्याय च यथाक्रमं ॥ विश्वेभ्यश्चैव देवेभ्यो विश्वभूतेभ्य
एव च ॥ उषसे भूतपतये दद्याच्चोत्तरतस्ततः ॥ स्वधा नम इत्युक्त्वा पितृभ्यश्चापि दक्षिणे ॥ कृत्वापसव्यं वायव्यां यक्ष्मैतत्तावनेजनं ॥ ततस्तोय
मुपादाय तेषां नाम्ना क्षिपेद्बुध इति ॥ विष्णुपुराणेऽप्येवं होममुक्त्वा बलौ विशेष उक्तः ॥ तच्छेषं मणिके पृथ्वीपर्जन्याद्भ्यः क्षिपेत्ततः ॥ द्वारे धा
तुर्विधातुश्च मध्ये च ब्रह्मणः क्षिपेत् ॥ इंद्राय धर्मराजाय वरुणाय तथेंदवे ॥ प्राच्यादिषु बुधो दद्याद्धुतशेषात्मकं बलिं ॥ प्रागुत्तरे च दिग्भागे ध
न्वंतरिबलिं विदुः ॥ वायव्ये वायवे दिक्षु समस्तासु ततो दिशां ॥ ब्राह्मणे चांतरिक्षाय भानवे च क्षिपेद्बलिं ॥ विश्वेदेवान्विश्वभूतांस्ततो विश्वपतीन्पितॄ
न् ॥ यक्ष्माणं च समुद्दिश्य बलिं दद्यान्नरेश्वर ॥ कातीयसूत्रेऽपीदमेव बलिहरणं किंचिन्न्यूनं ॥ तेन शूद्रेऽपीदमेव तत्र स्वाहाकारे नमस्कारो मंत्रः शू
द्रे विधीयते इति भारतोक्तेर्होमे स्वाहाशब्दो बलौ नमः शब्दः इति स्मृतिकौमुदी ॥ तन्न नमस्कारेण मन्त्रेणेत्येतद्विरोधात् ॥ तच्च बलिदानं गृहदे-
षुकार्यं अग्नेः पश्चाद्वा अथ प्रयोगः दर्भहस्तः आचम्य तूष्णीं प्राणानायम्य देशकालौ स्मृत्वा पंचसूनापनुत्तये परमेश्वरप्रीत्यर्थं वैश्वदे ३२
वं करिष्ये इति संकल्प्य स्थंडिलं संमृज्योपलिप्योल्लिख्यांगुष्ठानामिकाभ्यां मृदमुद्धृत्याभ्युक्ष्य लौकिकाग्निं संस्थाप्याग्नये नमः सुरंवयः सर्वदे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वानांहव्यभुक्कव्यभुक्तथा ॥ पितॄणांचनमस्तस्मैविष्णवेपावकात्मने इतिसंपूज्य पर्युक्ष्याग्नौचरुपाकंकृत्वा गृहान्नेनतंडुलैराज्यप्लुतैः फलै-
र्वाकुर्यात् ॥ तद्द्रव्यमग्नौनिधायोद्धृत्याभ्युक्ष्यहस्तेनघृतप्लुतंजुहुयात् ॥ आहुतीर्द्वादशपर्वपूरिकाआमलकमात्रावा यथा अग्नयेनमः इदमग्न
येनममेतित्यागः एवमग्नेपि वायवे॰ सूर्याय॰ प्रजापतये॰ अग्नये॰ ब्रह्मणे॰ इतिषट् इतिशाकलहोमः अथपौराणः ब्रह्मणे॰ प्रजापत
ये॰ गृह्याभ्यो॰ कश्यपाय॰ अनुमतये॰ विश्वेभ्योदेवेभ्यो॰ अग्नयेस्विष्टकृतेइति ततःपर्युक्ष्य विभूतिंधृत्वानमस्कुर्यात् ॥ विज्ञानेश्वरमते-
देवताभ्यःपितृभ्यश्चमहायोगिभ्यएवच ॥ नमःस्वाहायैस्वधायैनित्यमेवनमोनमइत्यनेनसकृत्होमः ॥ नमइत्येवमंत्रेणहोमइत्येके मदनपा
रिजातेपरिशिष्टेशाकंवायदिवापत्रंमूलंवायदिवाफलम् ॥ संकल्पयेद्यदाहारंतेनाग्नौजुहुयादपि व्यासः जुहुयात्सर्पिषाभ्यक्तंतैलक्षारविव
र्जितम् दध्यक्तंपयसाभ्यक्तंतदभावेंभसापिवा चतुर्विंशतिमते अलाभेयेनकेनापिफलशाकोदकादिभिः पयोदधिघृतैःकुर्याद्वैश्वदेवंस्रुवे
णतु हस्तेनामादिभिःकुर्याददिरंजलिनाजले इतिदेवयज्ञः अथभूतयज्ञः मध्येपर्जन्याय॰ अद्भ्यो॰ पृथिव्यै॰ द्वारशाखयोः धात्रेनमः इ
दंधात्रे॰ एवमग्रेपि विधात्रेनमः प्रदिशंवायवे॰ प्रतिदिशंदिग्भ्यो इंद्राय॰ धर्मराजाय॰ वरुणाय॰ इंदवे ईशान्यांधन्वंतरये॰ वायव्यांवायवे॰ ब्र
ह्मणे अंतरिक्षाय॰ सूर्याय॰ उत्तरेविश्वेभ्योदेवेभ्योनमः विश्वेभ्योभूतेभ्यो॰ भूतानांपतयेनमः ततः दक्षिणे प्राचीनावीती पितृभ्यःस्व-
धानमः इदंपितृभ्यः जलस्पर्शः अयंकातीयःपक्षः पौराणश्च स्वधाशब्दोनेत्येके पात्रंप्रक्षाल्यवायव्येयक्ष्मैतत्तेइतिनिनयेत् इदंयक्ष्मणे अ
थवा देवताभ्यःपितृभ्यश्चेत्यनेनैवभूमौबलिः तेनैवपितृयज्ञइत्येके आचार्यचूडामणौतु ॐ भूःस्वाहेतिविप्रेणोक्ते नमोनमइतिस्वयंजुहु-
यात् ॥ एवंव्यस्ताःसमस्ताश्च ततोदेवकृतस्येनसोवयजनमसिस्वाहेतिविप्रेणोक्तेनमइतिस्वयंहोमः तन्न नमस्कारेणवैदिकबाधात्

श्र.क. अग्नयइदं एवंषट् ततोयमायस्विष्टकृतेच भूमौविश्वेभ्योदेवेभ्यः सर्वेभ्योभूतेभ्योनमः नमःपितृभ्योनमइतिदक्षिणे ऐशानेयक्ष्मैतन्ने
३४ पौराणेरेकः चांडालादिभ्योवायसेभ्यश्च दक्षिणेधर्मराजचित्रगुप्ताभ्यांदद्यादित्युक्तक्रमम् ततःशेषमादायगृहांगणेप्रोक्ष्य १८ धन्वंतरये
१० प्राच्येदिशे ५ विधात्रे० ६ वायवे० १३ उदीच्यै ० २२ सूर्याय० १४ इंद्राय० ९ वायवे० २७ विश्वपत० २१ अंतरिक्षाय० ४ धात्रे० १७ इंद्रवे०
२६ भूपतये० २० ब्रह्मणे० ११ दक्षिणा० १८ वायवे० २५ विश्वेभ्योभू० ३ पृथिव्यै० ७ वायवे० २४ १९ यक्ष्मणे० २३ विश्वेभ्यो० २ अत्यः १५
धर्मराज० १२ प्रतीच्यै० १ पर्जन्याय० २ स्वधापि० ८ वायवे० पितृभ्यः १५ वरुणाय० द्वौश्वानौश्यामशबलौवैवस्वतकुलोद्भवौ ताभ्यांपिं
डंप्रदास्यामिस्यातामेतावहिंसकौ श्वभ्यांनमइतिदत्वापुनरादाय ऐंद्रवारुणवायव्यांसौम्यावैनै॰ तास्तथा। वायसाःप्रतिगृण्हंतुभूमौपिं
डंमयार्पितमितिकाकबलिंदत्वा इदंवायसेभ्यः इत्युक्त्वापुनरादायविष्णुपुराणोक्तैर्मंत्रैर्बलीन्दद्यात् तथा देवामनुष्याःपशवोवयांसि-
सिद्धाःसयक्षोरगदैत्यसंघाः प्रेताःपिशाचास्तरवःसमस्तायेचान्नमिच्छंतिमयाप्रदत्तं इदंदेवादिभ्यःपिपीलिकाः कीटपतंगाद्या बुभुक्षि-
ताःकर्मनिबंधबद्धाः प्रयांतुतेतृप्तिमिदंमयान्नंतेभ्योविसृष्टंसुखिनोभवंतु इदंपिपीलिकादिभ्यः येषांनमातानपितानबंधुर्नैवान्नसिद्धि
र्नतथान्नमस्ति तत्तृप्तयेऽन्नंभुविदत्तमेतत्तेयांतुतृप्तिमुदिताभवंतु इदमनाथबंधुभ्यः भूतानिसर्वाणितथान्नमेतदहंचविष्णुर्नयतोन्यदस्ति त
स्मादहंभूतनिकायभूतमन्नंप्रयच्छामिभवायतेषाम् इदंभूतेभ्यःचतुर्दशोभूतगणोयएषतत्रस्थितायेखलुभूतसंघाः तृप्त्यर्थमन्नंहिमया
विसृष्टंतेषामिदंतेमुदिताभवंतु इदंभूतगणादिभ्यः इत्युच्चार्यनरोदद्यादन्नंश्रद्धासमन्वितः भुविभूतोपकारायगृहीसर्वाश्रयोयतः श्वचांडा ३४
लविहंगानांभुविदद्यात्ततोनरः येचान्येपतिताःकेचिदप्रुत्राभुविमानवाः ततोगोदोहमात्रंवैकालंतिष्ठेत्गृहांगणइति ततःकुम्यादिपति

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तपापरोगिरिवपश्चादिभ्योदद्यादितिनागदेवान्हिकेहरिहरभाष्येच तदेतद्वैश्वदेवंद्विजानांयद्यपिसायंप्रातरुक्तंतथापिशूद्राणांदिवैवनतुसा
यं पंचयज्ञमात्रोक्तेःवैश्वदेवविध्यभावात् तदाहमदनपारिजातेजमदग्निः वैश्वदेवंतथारात्रौकुर्याद्बलिंददातितथा महतःपंचयज्ञांस्तुदिवैवे
त्याहधर्मवित् तेनरात्रौवैश्वदेवः पंचयज्ञाभिन्नत्वान्नशूद्रस्येतिसंक्षेपः अथनित्यश्राद्धं तत्पृथक्कार्यंनवा श्राद्धंवापितृयज्ञःस्यात्पि
त्र्योबलिरथापिवेतिछंदोगपरिशिष्टात् मनुः एकमशयेद्विप्रंपूर्णामप्यन्वहंगृही प्रचेताः नामंत्रणंनहोमश्चनावाहनविसर्जने नपिंडदानं
नस्रुरान्नित्येकुर्याद्द्विजोत्तमः व्यासः नावाहनंस्वधाकारःपिंडाग्नौकरणादिकम् ब्रह्मचर्यादिनियमोविश्वेदेवास्तथैवच तत्तुषट्पुरुषंज्ञेयंद
क्षिणापिंडवर्जितम् दक्षिणायांविकल्पः किंचिद्दत्वाविसर्जयेदितिप्रचेतसोक्तेः अथप्रयोगः आचम्यदेशकालौस्मृत्वानित्यश्राद्धंकरिष्य
इत्युक्त्वाऽस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांकाश्यपगोत्राणाममुकदासानां एवंमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानांसपत्नीकानांस्था
नेक्षणःकर्तव्यः इतिक्षणंदत्वा पित्रादयोमातामहाश्चइदंवःपाद्यमितिपाद्यंदत्वाचम्योदङ्मुखःकुशासनेउपविश्यपितृणांमातामहानांचेदमा
सनं पित्र्येक्षणःक्रियतांप्राप्नोतुभवान्प्राप्नवानिइत्युक्ते पितरोमातामहाश्चएषवोगंधः इमानिपुष्पाणिधूपोदीपआच्छादनंचेतिदत्वापू
र्णतांवाचयित्वाद्विगुणमामान्नमुपकल्प्यप्रोक्ष्यपात्रमालभ्यतिलान्विकीर्य अन्नेंऽगुष्ठंदत्वापितरःइदंवः आमान्नंद्विगुणंसमंवासोपस्क
रंगयेयंभूःगदाधरोविष्णुः ब्रह्मरूपमिदंपितृभ्यः काश्यपगोत्रेभ्योमुकदासेभ्योवसुरुद्रादित्यस्वरूपेभ्य स्तथामातामहादिभ्यश्चेदमामंस्व
धासंपद्यतांनमःदत्तमक्षय्यमस्तु ब्रह्मार्पणमस्तु मधु ३ इत्युक्त्वा सुप्रोक्षितमस्तु शिवाआपःसंतु सौमनस्य० अक्षतं० दीर्घमायुःश्रे
यःपितरःस्वस्तीतिब्रूतपितृणांयद्दत्तंतदक्षय्यमस्तु दक्षिणांदद्यान्नवा एतावत्यशक्तोपित्र्यबलिनैवनिश्राद्धसिद्धिः इतिनित्यश्राद्धम्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथमनुष्ययज्ञः हारीतः सर्वाअस्यदेवतागृहानागच्छंतियस्यैवंब्रह्मणोविद्वान्गृहमभ्येतितमभ्युपतिष्ठतःप्राणदेवतांअपशमंति बृहस्प
तिःप्रीयतेस्वागतेनाग्निरासनेनशतक्रतुः पितरःपादशौचेनभाजनेनप्रजापतिः यज्ञवल्क्यः अध्वनीनोतिथिर्ज्ञेयःश्रोत्रियोवेदपार-
गः मान्यावेतोगृहस्थस्यब्रह्मलोकमभीप्सतः अतिथिंश्रोत्रियंतृप्तमासीमांतमनुव्रजेत् यमः नपृच्छेद्गोत्रचरणंदेशंनामकुलंस्मृतम् अध्व
नोभ्यागतंविप्रंभोजनार्थमुपस्थितम् विष्णुपुराणे दिनेतिथौतुविमुखेगतेयत्पातकंनृणाम् तदेवाष्टगुणंपुंसांसूर्येचविमुखेगते सू
र्यास्तइत्यर्थः ततोऽतिथिप्रतीक्ष्य पादौप्रक्षाल्यसंपूज्यामान्नंनिवेद्यकस्मैचिद्विप्रायवासनकादिमनुष्येभ्यइदंनममेत्युक्त्वादद्यात् इदं
नित्यश्राद्धात्प्रागितिहरिहरः विष्णुपुराणे इष्टोवायदिवाद्वेष्योमूर्खःपंडितएववा संप्राप्तोवैश्वदेवांतेसोऽतिथिःस्वर्गसंक्रमः ततोगोग्रा
सः मदनपारिजाते ऋष्यशृंगः गवांग्रासंचकुर्वीतनित्यमेवसमाहितः गवांकंडूयनंस्पर्शग्रासमाह्निकमेवच मंत्रस्तु सौरभेयाःसर्वहिताःप
वित्राःपापनाशनाः प्रतिगृह्णंत्विमंग्रासंगावस्त्रैलोक्यमातरः स्कंदेत्वंजगन्मातर्देविविष्णुपदेस्थिता ग्रासंगृहाणमद्दत्तंगोमातुस्त्रातुमर्हसी
ति श्रीदत्तीयेभविष्ये तृणोदकेनसंयुक्तंप्रदद्याच्चगवाह्निकम् कपिलाशतदानस्यफलंविद्यान्नसंशयः गवाह्निकमहोरात्रपर्याप्तंगोभक्ष्यं
मंत्रस्तु पंचभूतेशिवेपुण्येपवित्रेसूर्यसंभवे प्रतीच्छेमंमयादत्तंसौरभेयिनमोस्तुते अथभोजनम् बालसुवासिनीगर्भिण्यातुरकुमारीबांधवादीन्संभो
ज्यपाणिपादप्रक्षाल्यद्विराचम्यशुचौदेशेरहसि चतुरस्रंत्रिकोणंचवर्तुलंचार्धचंद्रकम् कर्तव्यमानुपूर्व्येणब्राह्मणादिषुमंडलमिति व्यासोक्तम-
र्धचंद्रं शूद्रस्याभ्युक्षणंमतमितिशंखोक्तमभ्युक्षणंवाकृत्वा पंचाशत्पलिकंकांस्यंह्यधिकंभोजनायवै गृहस्थैस्तुसदाकार्यमभावेहेमरूप्ययो ३५
रितिहेमाद्रावत्रिप्रोक्तंकांस्यादिपात्रेपरिविष्टमन्नंप्राङ्मुखोपविष्टोमौनीघृताक्तंप्रोक्ष्य ॰ धर्मराजायनमःचित्रायनमः चित्रगुप्तायनमःप्रेतेभ्यो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नमइतिबलिंदक्षिणतोदत्वाजलंदत्वाजलंप्राश्यदेवतीर्थेनसांगुष्ठेनतूष्णींनमइत्येववा पंचग्रासान्प्राश्ययथासुखंभुंजीयात् आदित्यपुराणे नो-
च्छिष्टोग्राहयेदाज्यंदग्ध्वाशिष्टंनसंत्यजेत् पुलस्त्यः भोजनंतुननिशेषंकुर्यात्प्राज्ञःकथंचन अन्यत्रदधिक्षीराज्यक्षौद्रसक्तुभ्यएवच छंदोगमनुः
नैकहस्तेनचजलंशूद्रेणावर्जितंपिबेदित्यादिद्विजवच्छूद्रेज्ञेयं देवलः भुक्तोच्छिष्टंसमादायसर्वस्मात्किंचिदाचमेत् उच्छिष्टभागधेयेभ्यःसोदकं
निर्वपेद्भुवि भोजनांतेपुनर्जलंप्राश्यशेषंसिंचेत् मंत्रस्तु रौरवेपूयनिलयेपद्मार्बुदनिवासिनां अर्थिनामुदकंदत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ततोमु-
खपाणिपादंप्रक्षाल्यद्विराचम्यजानुनीस्पृष्ट्वापुनराचम्य अगस्तिरग्निर्वडवानलश्च भुक्तंमयान्नंजरयत्वशेषम् सुखंचमेतत्परिणामसं-
भवंयच्छत्वरोगोममचास्तुदेहः अगस्त्यंकुंभकर्णंचशनिंचवडवानलम् आहारपरिपाकार्थंस्मरामिचवृकोदरं संस्पृश्यतांबूलंप्राश्यपुरा-
णश्रवणादिनाहःशेषंनयेत् ततोरात्रौरविपर्वसंक्रमव्यतीपातवैधृतिश्राद्धतत्पूर्वदिनभिन्नरात्रौद्वितीयवारंभुक्त्वायामोत्तरं अगस्त्याय
नमः माधवायनमः मुचुकुंदायनमः कपिलाय॰ आस्तिकायनमः इतिनत्वाप्राच्यांदक्षिणतोवाशिरः कृत्वास्वपेत् ततस्त्रियाऋतावाद्यदिन-
चतुष्कैकादशत्रयोदशवर्जंषोडशदिनमध्ये चतुर्थीषष्ठ्यष्टमीचतुर्दशीपर्वद्वयश्राद्धतत्पूर्वदिनभिन्नायांरात्रौशांतरविभौमवर्जं भरणीकृत्ति-
कार्द्रामघापूर्वाविशाखाज्येष्ठामूलपूर्वाषाढापूर्वाभाद्रपदत्रिजन्मसंक्रमपातवैधृतिवर्जं समरात्रौसंगंकृत्वामूत्राश्रिगुणंशौचंस्नानंचकुर्यात्
एतच्चप्रागुक्तम् अनृतौस्नानवर्जंकृत्वास्वपेत् इदमान्हिकंप्रत्यहंकुर्यात् इतिश्रीजगद्गुरुनारायणभट्टसूनुरामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्ट-
कृतेशूद्रधर्मकमलाकरेशूद्राह्निकम् अथशूद्रस्यपार्वणश्राद्धप्रयोगः सचोपदेष्टृब्राह्मणवशादनियतशाखयाकार्यइतिमदनपालः तन्न
अनियतस्यधर्मत्वायोगात् तेनशूद्रावाजसनेयिन इतिगौडग्रंथेदक्षोक्तेर्हरिहरभाष्यादिसंवादाच्छिष्टाचाराच्च माध्यंदिनशाखयोच्यते कर्ता

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पूर्वेद्युर्निरामिषं सकृत् भुक्त्वा प्रदोषे परेद्युः प्रातर्वा द्विजगृहं गत्वा मंडले तमुपवेश्य सव्येन दक्षिणं जान्वाच्य शूद्रः प्रणतिपूर्वकमिति वचनात् प्रणम्य दे
शकालौ स्मृत्वा श्वः करिष्यमाणपार्वणश्राद्धे पित्रादित्रयमातामहादित्रयविश्वेदेवार्थं त्वामहं निमंत्रये यद्वाक्षणं दत्त्वा भवद्भिः प्रसादः कार्य इति
फलं तांबूलं वा दत्त्वैकं द्वौ वा विप्रौ निमंत्र्य तथा निमंत्रितोस्मीति वा तेनोक्ते ० अक्रोधनैः शौचपरैः सततं ब्रह्मचारिभिः भवितव्यं भवद्भिश्च मया च-
श्राद्धकर्मणि पूर्वदिने तु सर्वायासविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविवर्जितैः भवद्भिर्भवितव्यं नः श्वोभूते श्राद्धकर्मणीति जपेच्छृणुयाद्वा ततस्तथैवाप
सव्येन वामं जान्वाच्य श्वः करिष्यमाणश्राद्धे पितृस्थाने त्वामहं निमंत्रये निमंत्रितोस्मि एवं पितामहस्थाने प्रपितामहस्थाने च एवं मातामहादिस्था
नेत्रय इति षट् वैश्वदेविके चत्वार इति दश तत्र वैश्वदेवपक्षे द्वौ एकोद्देशे तंत्रेण पित्रादावेको मातामहादौ चैक इति त्रयो वा यद्वा षण्णामेकः दैवे चैक
इति द्वौ तदामान्नं षोढा विभज्य यद्यपि दर्शे मातृमध्यं नवदैवत्यं मातामह्यं तं द्वादशदैवत्यं वा श्राद्धमुक्तमस्ति तथापि देशाचारा द्व्यवस्था षट्दै-
वतमेव तु बहुसंमतम् सर्वथा विप्रालाभे दर्भवटून्निधाय पि श्राद्धं प्रेषप्रत्युक्तिपूर्वं कृत्वा तदामान्नं विप्राय दद्यात् द्व्यौ वा क्षिपेत् सर्वत्रामंत्रितो
स्मीति प्रत्युक्तिः एकोधनैरिति च ततः परेद्युः प्रातः स्थानोपलेपनं कृत्वा सचैलं स्नातः श्राद्धसामग्रीं संपाद्य दिनस्य षण्मुहूर्तानंतरं द्विजानाहूय
तेषामनिषिद्धदिने श्मश्रुकर्म कारयित्वा स्नानीयजलतैलामलकोद्वर्तनानि प्रेषयित्वा मध्याह्ने स्नातागतान् प्रांजलिस्तिष्ठंस्तान् स्वागतं स्पृष्ट्वा-
सुस्वागतमिति तैरुक्ते द्विराचम्य देशकालौ स्मृत्वा स्मत्पितृपितामहप्रपितामहानां काश्यपगोत्राणां अमुकदासानां वसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां
पार्वणश्राद्धं सदैवं सपिंड पार्वणविधिना आमान्नेन हविषा सद्यः करिष्ये इति संकल्प्य गोमूत्रगोमयाभ्यां द्वारप्रादेशमात्रमुत्तरदक्षिणयोश्चतुर- ३६
स्रं वृत्तं च मंडलं कृत्वा तत्र कुशान्देवेयवान्पित्र्ये तिलान् क्षिपेदिति मदनपालः तत्त्वं तु शूद्रस्याभ्युक्षणं मतमिति वचनादभ्युक्षणं कृत्वोत्तरे उदङ्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सुखः सव्येन पुरूरवार्द्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाः स्वागतमितिपृष्ट्वासुस्वागतमितितेनोक्ते गंधपुष्पैः सव्यंसूद्धायेतिवचनादादौसव्यंततोदक्षिण
मिति पादौसंपूज्य पुरूरवार्द्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाः इदंवः पाद्यमर्घ्यंच नमइतिपादयोर्जलंदत्वा एवंदेवद्वितीयेविप्रेदत्वा पित्र्यविप्रेकृता
पसव्येऽस्मत्पितः काश्यपगोत्रामुकदासवसुरूपेदं तेनचपाद्यमर्घ्यंचनमः एवंपितामहे प्रपितामहेचरुद्ररूपादित्यरूपेतिज्ञेयं ॥ एवं
मातामहादित्रयेच ततोद्विराचांतास्तानाचम्य देवद्वौप्राङ्मुखौदेवेभ्योनमः इदमासनमास्यतामितिवामेनासनंस्पृष्ट्वादक्षिणेनविप्रानुपवे
श्येवंपित्र्येऽपसव्येनोदङ्मुखान् ॥ ततःप्राच्यांमातामहानांश्राद्धारंभेवसानेचपादशौचेतथार्चने ॥ विकिरेपिंडदानेचद्विराचमनमिष्य
ते ॥ ततःसव्येनकर्मपात्रेप्रपूर्यगंधपुष्पकुशान् क्षिप्ता तज्जलेन अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थांगतोपिवा ॥ यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्या
भ्यंतरःशुचिः पुंडरीकाक्षायनमइति ॥ श्राद्धीयद्रव्यंप्रोक्ष्य तिलारक्षंत्वसुरतोदर्भारक्षंतुराक्षसान् ॥ पंक्तिंवैश्रोत्रियोरक्षेदतिथिःसर्व
रक्षकः इतितिलान्विकीर्यप्रतिद्विजंदीपान्दद्यात् ॥ आमान्नादीनांपवित्रतास्तु ॥ केचित्तुसप्तव्याधादशारण्येमृगाःकालंजरेगिरौ ॥ चक्र
वाकाःशरद्वीपेहंसाःसरसिमानसे ॥ तेपिजाताःकुरुक्षेत्रेब्राह्मणावेदपारगाः ॥ प्रस्थितादीर्घमध्वानंयूयंकिमवसीदथ ॥ अमूर्तानांचमूर्ता
नांपितॄणांदीप्ततेजसाम् ॥ नमस्यामिसदातेषांध्यायिनांयोगचक्षुषाम् ॥ श्राद्धभूमौगयांध्यात्वाध्यात्वादेवंजनार्दनं ॥ वस्वादींश्चपितॄन्ध्यात्वाततःश्राद्धं
प्रवर्तयेत् ॥ इतिजपंति ॥ ततोनीवीबध्वापसव्येनचदेवताभ्यःपितृभ्यश्चमहायोगिभ्यएवच ॥ नमःस्वाहायैस्वधायैनित्यमेवनमोनमइति त्रिर्जप्त्वादेशकालौस्मृ
त्वाकाश्यपगोत्राणामस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानाममुकदासानां तथाकाश्यपगोत्राणामस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकदासा
नांसदेवमुपक्रांतंपार्वणश्राद्धमहंकरिष्येकुरुष्वेतितैरुक्तेदक्षिणंजान्वाच्य पित्रादित्रयमातामहादित्रयसंबंधिनः पुरूरवार्द्रवसंज्ञिकाविश्वेदेवाः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रा. २७

दमासनंवोनमइत्युजुप्रागग्रकुशपत्रद्वयमासनेदद्यादितिदोंदुपद्धतौ षष्ठीतुयुक्ता दैवेक्षणः क्रियतामितिकुशंदत्वातथेतितेनोक्तेप्राप्नोतुभ-
वानित्याह ॥ प्राप्नवानितिविप्रः एवंद्वितीयदैवे ॥ ततोऽपसव्येनवामंजान्वाच्यकाश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासवसुरूपेदमासनंतेस्वधा नमइति
वा सतिलद्विगुणभुग्नकुशान्दत्वापित्र्येक्षणः क्रियतामित्यादिप्राग्वत् एवंपितामहादौमातामहादौच सव्येनविश्वान्देवानावाहयिष्येइतिपृष्ट्वावाह
येत्यनुज्ञातः देवद्विजकरमंगुष्ठेगृहीत्वा आगच्छंतुमहाभागाविश्वेदेवामहाबलाः ॥ येअत्रविहिताःश्राद्धेसावधानाभवंतुते ॥ इतिश्रुत्वा ॥ पुरूर
वार्द्रवसंज्ञकविश्वेदेवाः आगच्छतेत्युक्त्वा पादादिमूर्धांतंतिलान्विकिरेदितिकर्कः यवैरन्वविकीर्येतिस्मृतेर्यवानित्यन्ये ॥ ततोहस्तोदकम् ॥
एवमतिपदार्थं ततोऽपसव्येन काश्यपगोत्रानस्मत्पित्रादिनमुकदासान् एवंमातामहादींश्च आवाहयेइतिपृष्टेआवाहयेतिअनुज्ञातः मूर्धादिपादां
तंतिलान्विकीर्यास्मत्पितरमुकदासकाश्यपगोत्रवसुरूपागच्छ एवंपितामहरुद्ररूपप्रपितामहादित्यरूपे एवंमातामहेषु ततः देवाग्रेसव्येनैकपा-
त्रेद्वौकुशपात्रेकृत्वादैवतीर्थेनदेवेभ्योनमइतिजलंनमइतियवान्गंधपुष्पेचक्षिपेत् ॥ ततोपसव्येनपित्र्येषट्सुराजततात्रखड्गपलाशपात्रादिमृन्मय
पात्रेष्वेकद्रव्येषुवाद्वेद्वेदक्षिणाग्रेपवित्रेकृत्वा स्वधानमइतिजलम् तिलेभ्योनमइतितिलान् ॥ गंधपुष्पाणिचक्षिप्त्वार्घ्यपात्राणिसंपन्नानीत्युक्त्वा
सुसंपन्नानीत्युक्ते सव्येनदेवकरेपवित्रेदत्वादक्षिणहस्तस्थेनपात्रेणपित्रादित्रयमातामहादित्रयसंबंधिपुरूरवार्द्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाएषवो
र्घो नमः इदंवोर्घ्यंनमइतिवादत्वाऽस्वधानमइति स्रवदभिमंत्र्यैवंद्वितीयेदत्वापात्रेपवित्रादिकृत्वा देवेभ्यःस्थानमसीत्युत्तरतोन्युब्जंकुर्यात् ॥
केचिदेतद्वैवेनेच्छंति ॥ न्युब्जतानेतिदोंदुः ॥ ततोपसव्येनपित्र्येकरेदक्षिणाग्रंपवित्रंदत्वाकाश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासएषतेर्घः स्वधानमः इ
तिपितृतीर्थेनदत्वाऽस्वधानमइतिसंस्रवानतुमंत्र्य तत्रपत्रादिधृत्वैवं पितामहप्रपितामहाभ्यांमातामहादिभ्यश्चदद्यात् ॥ ततः प्रथमेपात्रेसंस्रवाने २७

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कीकृत्यपितृवामे कर्तुर्दक्षिणे पितृभ्यः स्थानमसीतिन्युब्जंकृत्वादक्षिणाग्रंतन्नचालयेत् ॥ ततः सव्येनजलंदत्वा विश्वेदेवाएषगंधोवोनमः इ
मानिपुष्पाणिवोनमः एवंधूपदीपआच्छादनयज्ञोपवीतालंकारतांबूलानिदत्वाजलंदत्वापसव्येनकाश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासएषतेगंधोनमः
एवंपुष्पधूपदीपआच्छादनालंकारान्दत्वैवंपितामहप्रपितामहाभ्यांदद्यात् ॥ एवंमातामहादिभ्यः ततोऽर्चनपूर्णतांवाचयित्वा द्विजाग्रेभुवंसंमृज्यपला
शादिपत्रावलीन्यस्यगौरमृद्भस्मादिनामंडलंकृत्वा श्राद्धीयादामान्नादग्रं गृहीत्वाग्नौकरिष्य इतिपंक्तिमूर्धन्यंपृष्ट्वा कुरुष्वेत्युक्तेसव्येनाद्यद्विजकरे
पर्युक्ष्यदर्भानास्तीर्यविदानधर्मेणद्विरादायाऽग्नयेकव्यवाहनायनमः इतिहुत्वेदमग्नयेकव्यवाहनायेतित्यक्त्वापुनरादायसोमायपितृमतेनमः इ
दंसोमायपितृमते अपसव्यपक्षेसोमाहुतिः पूर्वअग्न्याहुतिरुत्तरा ॥ इतिहुत्वाहुतशेषंपिंडार्थमवशेष्यपितामहादिमातामहादिपात्रेषुतूष्णींद
द्यात् ततोदेवेन्यदामेदत्वापात्राण्यभिधायदेवपूर्वमामन्नचतुर्गुणद्विगुणसमंवादत्वाग्रास्यदेवेदक्षिणजान्वाच्योपवीतीदक्षिणोत्तानसव्यनीचाभ्यांपात्र
मालभ्यविष्णोवेनमइतिविष्णोहव्यंरक्षस्वेतिवाद्विजांगुष्ठंनिवेश्यैवंपित्र्येऽपसव्येनपात्रमालभ्यांगुष्ठंदत्वातिलानूर्ध्वंविकीर्योदकस्पृष्ट्वाएवंप्रतिपात्रं
कृत्वावामेनदेवपात्रंधृत्वादक्षिणेनकुशयवजलान्यादायपित्रादित्रयमातामहादित्रयश्राद्धसंबंधिपुरूरवार्द्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाःइदंवःआमान्नंसप
रिकरंगयेयंभूःगदाधरोभोक्ताअहंब्रह्मगृहीनाब्रह्मब्रह्मरूपमामंमनःकल्पितसुवर्णपात्रस्थमक्षय्यवटच्छायास्थंपुरूरवार्द्रवसंज्ञिकेभ्योविश्वे
भ्योदेवेभ्यः अक्षय्यतृप्त्यर्थंसंप्रददेस्वाहा नमम इदमामंसोपस्करममृतरूपेणसंपद्यतांहव्यंनममः काश्यांविश्वेश्वरपादेदत्तमक्षय्यमस्तु गया
गदाधरःप्रीतोभवतु ततोऽपसव्येनद्विगुणभग्नकुशतिलजलान्यादायवामेनपात्रंधृत्वामंजान्वाच्यकाश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासैतत्तेआमान्नंसपरिकरंगये
यंभूरित्यादिरजतपात्रस्थमक्षय्यवटच्छायास्थंकाश्यपगोत्रायास्मत्पितरेमुकदासायवसुरूपायेदमामंसोपस्करमक्षय्यतृप्त्यर्थंसंप्रददेस्वधानमःअमृतत-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रा० रूपेणास्वधासंपद्यतां कव्यंनमम : काश्यामित्यादि प्राग्वत् एवंपितामह प्रपितामहायो र्मातामहादिभ्यश्चदद्यात् असंस्कृत प्रमीते श्रा०
३८ भ्य एषपिंड इतिविकिरंदत्वा आममादाय अग्निदग्धेभ्यो अनग्निदग्धेभ्यश्च एषउच्छिष्टपिंडोनमम इतिसोदकमाम पिंडं दत्वा तिलोदकं दत्वास्म
धुमांध्विति त्रिर्जपेत् अथपिंडदानं तच्चपाकेनपायसेन सक्तुभि मूलेनफलेनवाक्यार्थे पिंडार्थवेदींकृत्वा धामजान्वाच्य अपसव्येन दर्भमूलेनदक्षि
णाग्रांरेखांकृत्वैवद्वितीयांकृत्वाप : स्पृष्ट्वा रेखाग्रेउल्मुकंनिधायोदपात्रेणाग्ररेखामूल मध्याग्रेषु काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदास वसुरूपावने नि-
क्षैवंपितामह प्रपितामहयोर्दत्वा द्वितीयरेखायां मातामहादिभ्य स्त्रिभ्योदत्वा सकृदाच्छिन्न : कुशान्दक्षिणाग्रानुरेखाद्वयेनिक्षिप्य मध्वाज्यसर्वव्यज-
नोपेतमन्नम ग्नौकरणशेषसहितंपात्रं कृत्वा षट्पिंडान् कृत्वापितृतिथनकाश्यपगोत्रास्मत्पितरमुदास एतत्तेऽन्नस्वधा एषतेपिंडानममइतिवादत्वाइदंपित्रे ततः
कुशानंतर्धायकाश्यपगोत्रास्मत्पितामहेत्यादिनात्रिभ्योदत्वालेपभुक्भ्यो दर्भमूलेषुकरमार्जयित्वैवंमातामहादित्रिभ्योदत्वाकरौप्रक्षाल्याचम्योदङ्मुखस्त्वाम
त्रप्राणानायम्यवसंतायनमः ग्रीष्मायनमइत्येवंषट् ऋतून्नमस्कृत्वापसव्येनपितृभ्योनमइत्यंजलिंबध्वैवं मातामहेभ्योनमइतिततोधामावर्तेनोदङ्मु-
खः श्वासंनियम्यपुनरावृत्य पितृभ्योनमः मातामहेभ्योनमइतिनत्वा काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदास प्रत्यवने निक्ष्वेति प्राग्वत् षट्सु-
पिंडेषु प्रत्यवनेजनंदत्वा निवीं विसृज्य पितृभ्योनमः मातामहेभ्योनमः इति नत्वा पितृभ्योनमः मातामहेभ्योनमइति प्रतिपिंडंसु
त्राणि दत्वा पितृभ्योनम इत्यवने जनशेषं पिंडमात्रं क्षालनजलंवापि पिंडेषु प्रदक्षिणंनिषिंचेव मातामहेभ्योनमः पितृभ्यश्चेति ३८
ततोदेवताभ्यः पितृभ्यश्चेति त्रिर्जप्त्वा पिंडेषु पित्रादि नाम्ना गंध पुष्प धूप दीप नैवेद्य फल तांबूल दक्षिणा निवेद्य कु-
र्म पात्रजलं सुप्रोक्षितमस्तु॰ शिवा आपः संतु इतिदेवे दत्वा सौमनस्यमस्तु॰ पुष्पाणिअक्षतंचारिष्टंचास्तु॰ अक्षता अपसव्येन

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पितृभ्योमातामहेभ्यश्च दत्वास्वमूर्ध्निदीर्घमायुरस्तु ॰पुष्टि॰ वृद्धि॰ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॰ यत्पापंतत्प्रतिहतमस्तु भूमौद्विपदचतुष्पदेभ्यः शांतिर-
स्तु॰ अस्त्वितिद्विजाः ततःपुरूरवार्द्रवसंज्ञिकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यः यद्दत्तमामान्नादि तदक्षय्यमस्तु॰एवंकाश्यपगोत्रस्यास्मत्पितुरमुकदा
सस्ययद्दत्तमित्यादि एवंपितामहादौमातामहादौच अस्त्वक्षय्यमितिविप्राः अघोराःपितरःसंतु॰एवंमातामहाःगोत्रंनोवर्धतां दातारो-
नोभिवर्धंतां संततिश्च॰ श्रद्धाचनोमाव्यगमत् बहुदेयंचोस्तु अन्नंचनोबहुभवेत् अतिथींश्चलभेमहि याचितारश्चनःसंतु माचयाचिष्मकंच
न तथास्त्वितिविप्राः ततःपित्रादिभ्योमातामहादिभ्यश्चस्वधोच्यताम् अस्तुस्वधेतिविप्राः कुशान्पिंडेषुन्यस्यार्घ्यपात्रमुत्तानंकृत्वादेवेषु
वर्णपितृणांरजतंदक्षिणांदत्वा नानानामगोत्रेभ्यः आमान्नंहिरण्यंचदत्वापिंडानुद्वास्याग्रार्थविश्वेदेवाःप्रीयंतामितिब्रूहीत्युक्त्वा वाच-
यित्वा॰एवंपित्र्येकृत्वा सव्येनस्वस्तिभवंतोब्रुवंतु॰स्वस्तीत्युक्ते संपूर्णतांवाचयित्वा॰कुशेकृत्तिष्ठंतुपितरः विश्वेदेवैःसहेत्युद्वास्यमंडले
प्रदक्षिणीकृत्यनमस्कृत्यविसर्जयेत् इतिश्रीकमलाकरभट्टकृतौशूद्राणांपार्वणश्राद्धप्रयोगः रामकृष्णतनुजेनकमलाकरशर्मणाशूद्र-
धर्मान्निरूप्याथतदाशौचंनिरूप्यते तत्रयद्यप्यस्मत्कृतेनिर्णयसिंधौसर्वमुक्तमस्ति तथापितत्त्यमेवसंक्षेपेण शूद्राणांकिंचिदुच्यते मूले
तुतत्रैवज्ञेयं तत्रादौगर्भाशौचं आचतुर्थमासांतंस्रावः पंचमषष्ठयोःपातः सप्तममासादि पूर्णप्रसवः मनुः रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्गर्भस्रा
वेविशुध्यति इदंचतुर्थपरं त्रिमासमध्येरजस्वलावत्त्रेवभिरान्नसिद्धंमरीचिः गर्भस्रुत्यायथामासमचिरेतूत्तमेत्रयः राजन्येतुचतूरात्रंवै
श्येपंचाहमेवच अष्टाहेनतुशूद्रस्य शुद्धिरेषाप्रकीर्तिता अचिरेत्रिमासमध्येउत्तमेब्राह्मणे अस्यार्थःस्मृतिकौमुद्यांगर्भस्रावेत्रिमासो
र्ध्वंचतुर्थमाससमंदिनचतुष्टयंसर्ववर्णसमंमासत्रयमध्येत्रिदिनं अपिसर्ववर्णसमं ब्राह्मणेत्रिमासमध्येत्रिदिनांतेत्रयोदिवसाअधिकाः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नयइत्यस्यातृप्तिरेकशेषश्च तेनत्रिमाससमध्येत्रिरात्रांतेविप्रेत्रिदिनंक्षत्रियादौचतुरहादि केचित्तु प्रथमादिमासेष्वपिएकरात्राद्यनंतरंवर्णे
ष्वित्रिसप्ताद्याहुः अन्यथापंचमादिमासेषुवैश्यादेः पंचाहादित्रिमाससमध्येनचतुरहादीत्यनौचित्यास्यात् स्नावेसपिंडानांस्नानंपितुर्मातुर्यथा
मासं पित्रादीनांचत्रिदिनंनिर्गुणानांसगुणानांत्वेकाहमितिमदनपालः इदंसर्ववर्णसमं तुल्यंवयसिसर्वेषामतिक्रांतेतथैवचेतिव्याघ्रोक्तेः अ
थप्रसवाशौचंसंवर्तः जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैलंतुविधीयते पुत्रपदात्कन्यापिचन्तुहारलतायां सूतकेतुमुखंदृष्ट्वाजातस्यजनकस्ततः
कृत्वासचैलंस्नानंतुशुद्धोभवतितत्क्षणादिति ब्राह्मणोक्तेर्मुखदर्शनोत्तरंपुनःस्नानपरत्वंपरास्तं मूलैक्येनदृशिज्ञानपरत्वात् गौडास्तुसाप
त्न्यमातुःप्राक्स्नानादस्पृश्यत्वंअन्याश्चमातरस्तद्गृहंनव्रजंतिचेदिति ब्राह्म्यादित्याहुः अंगिराः नाशौचंसूतकेपुंसःसंसर्गंचेन्नगच्छति रजस्त
त्राशुचिर्ज्ञेयंतच्चपुंसिनविद्यते संसर्गोमैथुनं शयनासनादिकमितिमाधवः स्पर्शइतिगौडाः तन्न संस्पर्शे सूतिकायास्तु स्नानमेवविधीयतेइ-
त्यांगिरसोक्तेः एवकाराद्बालस्पर्शेनदोषः व्यासः प्रथमेदिवसेषष्ठेदशमेचैवसर्वदा त्रिष्वेतेषुनकुर्वीत सूतकंपुत्रजन्मनि अत्रविशेषः षष्ठी
पूजादिचप्रागुक्तं प्रयोगपारिजातेतुपुंप्रसवेदशाहः कन्याप्रसवेतुत्र्यहः स्त्रीजन्मनिसपिंडश्चसोदकश्चत्र्यहाच्छुचिः स्त्रीषुत्रिपुरुषंज्ञेयंस
सपिंडत्वंद्विजोत्तमाः इत्यग्निस्मृतेरित्याह गौडास्तुवाग्दानोत्तरंकानीनकन्याविषयंचैतदित्याहुः अथमृताशौचंहारीतः जातेमृतेमृतेजाते-
वासपिंडानांदशाहंनालच्छेदोर्ध्वंमृतइत्यर्थः नाड्यांछिन्नायामाशौचमितितेनैवोक्तेः नालछेदात्पूर्वंमातुर्नास्पृश्यतेतिशुद्धिः तत्त्वेनाछेदात्पूर्वं-
मृतेतुबृहन्मनुः जीवन्जातोयदितनोमृतः सूतकएवतु सूतकंसकलंमातुःपित्रादीनांत्रिरात्रकं शावनिमित्तंस्नानमात्रं प्राक् नामकरणात्स २९
द्यःशौचमितिशंखोक्तेः नामकरणंचौलकालोपलक्षणमितिमेधातिथिहरदत्तगौडादयः नेतिमाधवादयः नामोत्तरंदंतोत्पत्तेःप्राक्दाहेसति

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सपिंडानामहः दाहाभावेस्नानमात्रं आदंतजन्मनः सद्यइतियाज्ञवल्क्योक्तेः दंतोर्ध्वंत्रिवर्षात्प्राक् चूडाभावेऽहः अत्राग्निदाहेप्यहइतिमाधवः
त्रिवर्षात्प्रागूर्ध्वंवासंचूडेप्यहएव अब्दोर्ध्वंत्वचूडेपिप्यहः इदंसपिंडानांपित्रोस्तु दशाहोर्ध्वंमृतेबालेसर्वत्रैवत्रिरात्रं बालानामजातदंतानांत्रिरात्रेण
शुद्धिरितिकश्यपोक्तेः बैजिकादभिसंबंधादनुरुंध्यादघंत्र्यहमितिमनूक्तेश्चेति मिताक्षरामाधवादयः शुद्धितत्वादयोगौडास्त्वेतत्त्रिरात्रंशूद्र
परं द्विजानांत्वजातदंते एकाहः जातदंतेत्रिरात्रम् अजातदंतमरणेपित्रोरेकाहमिष्यते दंतजातेत्रिरात्रंस्याद्यदिस्यातांतुनिर्गुणौइतिकौर्मा
त् अनूढानांतुकन्यानां तथैवेशूद्रजन्मनामितित्र्यहानुवृत्तौशंखोक्तेः त्रिरात्रंतुभवेच्छूद्रे षण्मासेपिशिशौमृतेइतिमत्स्यसूक्ताच्च जात
दंतेशूद्रेतुपंचाहः यथाह्यांगिराः शूद्रेत्रिवर्षन्यूनेतुमृतेशुद्धिस्तुपंचभिः अतऊर्ध्वंमृतेशूद्रेद्वादशाहोविधीयते षड्वर्षान्तमतीतोयःशूद्रः-
संम्रियतेयदि मासिकंतुभवेच्छौचमित्यांगिरसभाषितम् तेनानूढभार्येनिर्गुणेशूद्रेमृतेत्रिवर्षोर्ध्वंद्वादशाहः षडब्दोर्ध्वंमासः यत्तुअनूढ
भार्यःशूद्रस्त्वितिशंखोक्तं षोडशाब्दोर्ध्वंमासाशौचंतत्सगुणसच्छूद्रपरम् कृतोद्वाहेतुसर्वत्रषडब्दात्प्रागपिमासः यत्तु तुल्यंवयसिसर्वे
षामितिव्याघ्रोक्तेः शूद्रेन्यूनाशौचंतद्दक्षिणात्परम् अन्यदेशेप्रागुक्तकौर्मोक्ताव्यवस्थेत्याहुः तुल्यंवयसिसर्वेषा मित्येतद्विरोधाच्छि
ष्टविगानाच्चांगिरसादीनिनादर्तव्यानीति विज्ञानेश्वरमदनपारिजातादयः षोडशाब्दमध्येविवाहाभावेत्रिरात्रंतत्सत्वेमासः ऊर्ध्वंविवा-
हाभावेपिमासइत्यपरार्कमदनपालादयः कन्यानांतुचौलात्प्राक्मृतौस्नानं अनूढायांतुकन्यायांसद्यःशौचंविधीयतइत्यापस्तंबोक्तेः इदं-
त्रिपुरुषमध्ये चौलोत्तरंवाग्दानात्प्रागेकाहः अविशेषेणवर्णानामर्वाक्संस्कारकर्मणः त्रिरात्रात्तुभवेच्छुद्धिः कन्यास्वन्हाविधीयतइत्यंगि
रसात्रिरात्रविषयेअह्नोविधानात् अहस्त्वदत्तकन्यास्वित्युक्तेश्चेदंत्रिपुरुषमध्ये अप्रत्तानांस्त्रीणांत्रिपुरुषीविज्ञायतेइतिवसिष्ठोक्तेः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू·क·
४०

गौडास्त्विदंवाग्दानोत्तरं अप्रत्तानांतथास्त्रीणांसापिंड्यंसाप्तपौरुषमिति कौर्मोक्तेरित्याहुः वाग्दानोत्तरंप्राक्विवाहान्मृतौभर्तृकुलेपितृकु
लेचसप्तपुरुषावधित्रिरात्रं अवारिपूर्वंप्रत्तातुयानैवप्रतिपादिता असंस्कृतातुसाज्ञेयात्रिरात्रमुभयोःस्मृतमितिमरीच्युक्तेः अथासंस्कृतेशूद्रे
मृतेविशेषः माधवीयेब्राह्मे स्त्रीणांतुपतितागर्भःसद्योजातोमृतोऽथवा अजातदंतोमासैर्वामृतःषड्भिर्गतेर्बहिः वस्त्राद्यैर्भूषितंकृत्वानिक्षि
पेत्तंतुकाष्ठवत् खनित्वाशनकैर्भूमौसद्यःशौचंविधीयते विष्णुः अनिवृत्तेदशाहेतुपंचत्वंयदिगच्छति सद्यएवविशुद्धिःस्यान्नप्रेतंनोदकक्रि
या यमःऊनद्विवार्षिकंप्रेतंघृताक्तंनिखनेद्बहिः तेननाम्नःपूर्वंखननमेवतदूर्ध्वंवर्षत्रयात्पूर्वंचौलाभावेऽग्न्युदकयोर्विकल्पः जातदंतस्यवा
कुर्युर्नाम्निवापिकृतेसतीतिमनूक्तेः चूडोत्तरंत्वग्निदानंत्रिवर्षोत्थागूर्ध्ववानियतमेव तूष्णीमेवोदकंकुर्यात्तूष्णींसंस्कारमेवच सर्वेषांकृतचू
डानामन्यत्रापीच्छयाद्वयमितिलौगाक्षिस्मृतेः अन्यत्राकृतचूडेइच्छयेतिविकल्पउक्तः चूडोत्तरंदशपिंडाअपिकार्याः असंस्कृतानांभूमौ-
पिंडंदद्यात् संस्कृतानांकुशेष्वितिप्रचेतसोक्तेः द्वादशाद्वत्सरादर्वाक्पौगंडमरणेसति सपिंडीकरणंनस्यादेकोद्दिष्टानिकारयेदितिहरदत्तधृ
तदेवलोक्तेश्च द्वादशादित्यनूटशूद्रपरंमरीचिः प्रेतपिंडंबहिर्दद्याद्दर्भमंत्रविवर्जितः एतदसंस्कृतपरमितिविज्ञानेश्वरः त्रिरात्रेदशपिंडाना-
हपारस्करः प्रथमेदिवसेदेयास्त्रयःपिंडाःसमाहितैः द्वितीयेचतुरोदद्यादस्थिसंचयनंतथा त्रींस्तुदद्यात्तृतीयेऽह्निवस्त्रादिक्षालयेत्ततः अस्थिसंच-
यनंसंस्कृतेएवनान्यत्र अनंतदेवयाज्ञिककृतेक्रियानिबंधेविशेषः गारुडेशिशुरदंतजननाद्बालःस्याद्यावदाशिखः कथ्यतेसर्वशास्त्रेषुकुमारो-
मौंजिबंधनात् तथा गर्भेनष्टेक्रियानास्तिदुग्धंदेयंशिशौमृते पंचपायसंक्षीरंदद्याद्बालविपत्तितः एकादशाद्वादशाहे वृषोत्सर्गविधिंविना ४०
तथा यत्रप्रलीयतेबालस्तत्रप्रायःप्रदीयते किंचित्समानवयसांसत्कृत्यान्नंयथाविधि भक्ष्यंभोज्यंचदातव्यंतथाचक्रस्त्रभक्षिका तद्वस्त्राणि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रदेयानिसोपानत्कानितत्समे कुमाराणांचबालानांभोजनंवस्त्रवेष्टनं यच्चोपजीवनेबालस्तत्तद्धिप्रायदीयते तथा भूमिनिक्षेपणंबालआव
र्षद्वयमाशिखं ततःपरंस्वगश्रेष्ठदेहदाहोयथाविधि अचूडेप्यूर्ध्वंखननाभावार्थमावर्षद्वयमिति प्रागपिकृतचूडस्यतन्निवृत्यर्थमाशिखमि
ति चूडाकर्मणिसंजाते विपत्तिस्तुयदाभवेत् सूतकांतेप्रकर्तव्यंवृषस्योत्सर्जनंतदा तत्रदाहःप्रकर्तव्यउदकंतत्रनिश्चितम् श्राद्धानिषोडशा
धिस्युःसपिंडीकरणंविना इदंपंचवर्षोत्तरं जन्मतःपंचवर्षाणिभुक्तेदन्नमसंस्कृतं पंचवर्षाधिकेबालेविपत्तिर्यदिजायते वृषोत्सर्गादिकंकर्मक
र्तव्यमुदकंततः अहन्यहनिसंप्राप्तेकुर्याच्छ्राद्धानिषोडश पायसेनगुडेनैवपिंडंदद्याद्यथाक्रमं उदकुंभप्रदानंचपदद्रानानियानिच दीपदा-
नादियत्किंचित्पंचवर्षाधिकेसदा कर्तव्यंतुखगश्रेष्ठव्रतावांक्रमेणतृप्तये ऋजुदर्भैस्तिलैःशुक्लैःप्राचीनावीतिनातथा वार्षिकंतुनभवत्येव
सपिंडनाभावेपितृत्वाभावात् दिवोदासीये अव्रतेनिधनंप्राप्तेविप्रादेःशूद्रजातिवत् क्रियाःसर्वाःसमुद्दिष्टाःसपिंडीकरणंविना उदकंपिंडदानं
चकृतचूडेविधीयते अनूढकन्यानांपिंडविकल्पः स्त्रीणांचैकेप्रत्तानामितिगोतमोक्तेः अथशूद्रस्यजात्याशौचं तत्रमनुपराशरगौतमाद्यैः
शूद्रोमासेनशुध्यतीतिमासमात्रमुक्तं याज्ञवल्क्यस्तुत्रिंशद्दिनानिशूद्रस्य तदर्धंन्यायवर्तिनइतिपंचयज्ञादिपरस्यशूद्राणांपंचदशाहमाह अं
गिरास्तु सर्वेषामेववर्णानांसूतकेमृतकेतथा दशाहाच्छुद्धिरेतेषामितिशातातपोब्रवीदित्याह शुद्धितत्वेदेवलोपि आशौचंदशरात्रंतुसर्वेषा
मपरेविदुः निधनेप्रसवेचैव पश्यंतःकर्मणःफलं अत्यंतोत्कृष्टकर्मणोहानोपीडावतोविप्रपरिचर्यापरंशूद्रंदशरात्रमितिहारलताकारः यत्तुद
क्षः सद्यःशौचंतथैकाहस्त्र्यहश्चतुरहस्तथा षड्दशद्वादशाहाश्चपक्षोमासस्तथैवच मरणांतंतथाचान्येदशपक्षास्तुसूतकेइति अत्रमर-
णानंतरं सूतकादेर्भिन्नं सद्यःशौचादिषडहांतंयायावरादिपरं अन्यपूर्वायस्यगेहे भार्यास्यात्तस्यनित्यशः आशौचंसर्वकार्येषुदेहेभवति

सर्वदेतिब्राह्मणक्षेर्व्यवस्थेत्यपरार्कादयः तत्रविवाहोत्तरं सर्वशूद्रेपूर्णाशौचं विवाहाभावेपिनिर्गुणानांषडब्दोर्ध्वंमासइतिगौडाः सगुणा
नांविवाहाभावेषोडशाब्दोर्ध्वंमास इत्यपरार्कः अत्रापदनापद्विषयागुणवदगुणपरादेशभेदाद्व्यवस्था द्विजदासादीनांतुस्वाम्याशौचमे
व दासीदासमथसर्वेवैयस्यवर्णस्ययोभवेत् तद्वर्णस्यभवेच्छौचंदास्यामासस्तुसूतकमित्यांगिरसोक्तेः शातातपः तदाश्रितस्यतद्वत्स्यादिति
तंद्विजमाश्रितइत्यर्थः अन्येषांकुंडगोलकादीनांसूतादीनांचप्रतिलोमानांमासमाशौचं शूद्राणांतुसधर्मणः सर्वेऽपध्वंसजाःस्मृताइतिमनू
क्तेः अपध्वंसजाव्यभिचारजाः शौचाशौचंप्रकुर्वीरन् शूद्रवद्वर्णसंकराः इतिशूद्रत्वे ब्राह्मणाश्च म्लेच्छादीनांतुनातुनाशौचं केवलं मलापकर्षा
र्थंमूत्रपुरीषवच्छौचमात्रमितिविज्ञानेश्वरः तत्रसूतकेमातृवर्जमस्पृश्यत्वंनास्ति सूतकेसूतिकावर्जंसंस्पर्शोननिषिध्यतेइत्यांगिरसोक्तेः
पितुरपिस्नानोर्ध्वं माताशुध्येद्दशाहेनस्नानात्तुस्पर्शनंपितुरितिस्मृतेः शौचेतुदेवलः स्वाशौचकालाद्विज्ञेयंस्पर्शनंतुत्रिभागतः इदमल्पे-
पूर्णाशौचेत्वंगिरः दशाहादित्रिभागेनकृतेसंचयनेक्रमात् अंगस्पर्शनमिच्छंतिवर्णानांतत्वदर्शिनः इदंकलौनिषिद्धं अस्थिसंचयनादूर्ध्व
मंगस्पर्शनमेवचेतिहेमाद्र्यादिपुराणेकलिवर्ज्येषूक्तेः सूतिकायास्तुदशाहएव सूतिकासर्ववर्णेषुदशरात्रेणशुध्यति ऋतौचनपृथक्शौचं
सर्ववर्णेष्वयंविधिरितिप्रचेतसोक्तेः यत्तुब्राह्मे ब्राह्मणीक्षत्रियावैश्याप्रसूतादशभिर्दिनैः गतैःशूद्राचसंस्पृश्यात्रयोदशभिरेवचेतित
दसच्छूद्रपरं कर्मार्हतात्वाहपैठीनसिः सूतिकांपुत्रवतींविंशतिरात्रेणकर्माणिकारयेन्मासेनस्त्रीजननीं एतच्चविंशतिरात्रमाशौचोत्तरंज्ञेयं
अन्यथामासाशौचेसपिंडानामाशौचेमध्येतस्याःकर्मार्हतेत्यनौचित्यात् दशरात्रपर्यंतविधिवैषम्याच्च आपस्तंबः क्षत्रविट्शूद्रजातीनां ४१
येस्तोमृतकसूतके तेषांतुपैतृकंशौचंविभक्तानांतुमातृकं मनुः दशाहंशावमाशौचंसपिंडेषुविधीयते दशाहपदंस्वाशौचपरं तथा शव

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्पृशोविशुद्ध्यंतित्र्यहाच्चोदकदायिनः सोदकाइत्यर्थः अग्निपुराणे सपिंडतातुसर्वेषां गोत्रतःसाप्तपौरुषी समानोदकभावश्चनिवर्तेताचतुर्दशात् जन्मनामस्मृतेरेके तत्सरंगोत्रमुच्यते समानोदकानांतु त्र्यहोगोत्रजानामहः स्मृतंप्रयोगपारिजाते अग्निस्मृतौ स्त्रीजन्मनिसपिंडश्चसोदकश्चत्र्यहाच्छुचिः स्त्रीषुत्रिपुरुषंज्ञेयंसपिंडत्वंद्विजोत्तमाः वसिष्ठः अप्रत्तानांतुस्त्रीणांत्रिपुरुषीविज्ञायते इदमाशौचमौरसस्यैव दत्तकाद्येकादशपुत्राणांजननेमरणेवाद्व्योः पित्रोस्त्रिरात्रमेव तदुक्तंस्मृतिकौमुद्यांब्राह्मे औरसोयदिनोपुत्रस्त्वथवापुत्रिकासुतः विद्यतेतत्रतेषांतुविज्ञेयाःक्षेत्रजादयः दत्तकश्चस्वयंदत्तः कृत्रिमःक्रीतएवचेत्युपक्रम्य एकादशपृथग्गोत्रावंशमात्रकरास्तुते श्राद्धादिदासवत्सर्वेतेषांकुर्वंतिनित्यशः सूतकेमृतकेवापित्र्यहाशौचस्यभागिनः शुद्धितत्त्वेप्येवं एवंजनकस्यापि बैजिकादभिसंबंधादनुरुंध्यादघंत्र्यहमितिमनूक्तेः एवंजनकपालकपितृमातृमृतौदत्तकानांत्र्यहमेव अयंचत्र्यहोविप्रपरः शूद्राणांतत्रद्वादशाहः यत्रत्रिरात्रंविप्राणामाशौचंसंप्रदृश्यते तत्रशूद्रेद्वादशाहंषण्णवक्षत्रवैश्ययोरिति ऋष्यशृंगोक्तेरितिमदनपालः यत्रवर्णविशेषानुपादानेनत्रिरात्रं यथासोदकेदत्तकादौच तत्रद्वादशाहः शूद्रेनतुवयोवस्थानिमित्ते तुल्येवयसिसर्वेषामतिक्रांतेतथैवचेति व्याघ्रपादोक्तेः ऋष्यशृंगादिवचनानिशिष्टविगानान्नादर्तव्यानीतिविज्ञानेश्वरादयः देशभेदाद्व्यवस्थेतिमदनपालः एवंव्यभिचारिणीनांस्त्रीणांदत्तकादीनांचप्रसवेमरणेचपूर्वापरभर्त्रोः पित्रोश्चत्रिरात्रं तथाचत्रिरात्रानुवृत्तौविष्णुः अनौरसेषुपुत्रेषुजातेषुचमृतेषुच परपूर्वासुभार्यासुप्रसूतासुमृतासुच मरीचिः सूतकेमृतकेचैवत्रिरात्रंपरपूर्वयोः एकाहस्तुसपिंडानांत्रिरात्रंयत्रवैपितुः यत्तुयाज्ञवल्क्यः अनौरसेषुपुत्रेषुभार्यास्वन्यगतासुचेत्यहोरात्रमाह तत्सपिंडपरंदेशपरंवा परपत्नीसुतादत्तकादयः बृहस्पतिः अन्याश्रितेषुदारेषुपरपत्नीसुतेषुच मृतेष्वाप्लुत्यशुद्ध्येत्तुत्रिरात्रेणद्विजोत्तमाः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू.क. माधवीयेहारीतः परपूर्वासुभार्यासुपुत्रेषुकृतकेषुच भर्तृपित्रोस्त्रिरात्रंस्यादेकाहस्तुसपिंडतः शूद्रेतुद्वादशरात्रंप्रागुक्तं परपत्नीस्वयं
४२ संगृहीतापरपूर्वा इदंसवर्णासु हीनवर्णासुतुआशौचाभावः आशौचंतुत्रिरात्रंस्यात्समवर्णेषुनिश्चितमितिब्राह्मोक्तेः पूर्वापरभर्तुरुत्प-
न्नपुत्रयोस्त्वाहमरीचिः मातुरेकस्याद्वौपितृकौभ्रातरावन्यगोत्रजौ एकाहंसूतकंतत्रत्रिरात्रंमृतकेतयोः शूद्रेतुविवाहाभावेषड्वर्षोर्ध्वंजात्या
शौचमितिकेचित् तथाचकाश्यपांगिरसौ शूद्रेत्रिवर्षन्यूनेतुमृतेशुद्धिस्तुपंचभिः अतऊर्ध्वंमृतेशूद्रेद्वादशाहोविधीयते षड्वर्षेतमती-
तीयःशूद्रःसंम्रियतेयदि मासिकंतुभवेच्छौचमित्यांगिरसभाषितं मेधातिथिरपि प्रागष्टमाच्छुचिः प्रोक्तोन्यैस्त्वाषोडशाद्वालेइति येपि
षोडशाद्वाल्यनिवृत्तिमाहुस्तेषामप्यष्टमादूर्ध्वंमासिक्यंचशुद्धिः ऊर्ध्वंतुषड्भ्योवर्षेभ्यःशुद्धिः शूद्रस्यमासिकीतिस्मृतेः अष्टवर्षस्यमास
इत्यन्यप्रोक्तमित्याह अपरार्केशंखस्तु विवाहाभावेषोडशवर्षोर्ध्वंमासमाह अनूढभार्यःशूद्रस्तुषोडशाद्वत्सरात्परं मृत्युंसमधिगच्छेच्चे
न्मासात्तस्यापिबांधवाः शुद्धिंसमधिगच्छंतिनात्रकार्याविचारणेति यत्तुमदनपारिजातेहारीतः आमौंजिबंधनाद्विप्रःक्षत्रियश्चधनु
र्ग्रहात् आप्रतोदग्रहाद्वैश्यःशूद्रोवस्त्रद्वयग्रहादिति तत्रापिवस्त्रद्वयंषोडशवर्षपरमेव यत्तुमदनोद्वादशेवस्त्रद्वयमाह तन्निर्मूलं अ-
त्रसदसच्छूद्रपरापदत्नापद्विषयाव्यवस्था ऊढकन्यानांतुपितृगृहेप्रसवेएकरात्रं मरणेत्रिरात्रमितिविज्ञानेश्वरापरार्कौ माधवस्तु प्रस
वेपित्रिरात्रं पित्रोः एकरात्रंबंधुवर्गस्य दत्तानारीपितुर्गेहे सूयेताथम्रियेतवा तद्बंधुवर्गस्त्वेकेनशुचिस्तज्जनकस्त्रिभिरितिब्राह्मोक्तेरि
त्याह कल्पतरौशुद्धितत्वेचकौर्मे दत्तानारीपितुर्गेहेप्रधानेसूयतेयदा म्रियतेवातदातस्याःपिताशुध्येत्त्रिभिर्दिनैः पतिगृहेप्रसवेपित्रा- ४२
दीनामाशौचंनास्ति मृतौपित्रोस्त्रिरात्रमस्त्येव प्रत्ताप्रत्तासुयोषित्सु संस्कृतासंस्कृतासुच मातापित्रोस्त्रिरात्रंस्यादितरेषांयथाविधीतिमाधवी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

येकाघ्र्याजिनिस्मृतेः सोदराणांतुभगिनीमृतौशुद्धिनत्वेकोर्मे आदंतात्सोदरेसद्य आचूडादेकरात्रकं आप्रदानात्त्रिरात्रंस्याद्दशरात्रमतःपरं
बृहस्पतिरुक्तपक्षिणीमाह श्वशुरयोर्भगिन्यांचमातुलान्यांचमातुले ।पित्रोःस्वसरितद्वच्च पक्षिणींक्षपयेन्निशां पित्रोर्मृतौतुमाधवीयेवृद्धमनुः
पित्रोरुपरमेस्त्रीणामूढानांतुकथंभवेत् त्रिरात्रेणैवशुद्धिःस्यादित्याहभगवान्यमः भ्रातृभगिन्योःपरस्परंपक्षिणी परस्परमृतौभ्रातृभगि
न्योःपक्षिणीभवेदितिब्राह्मात् षडशीतौचैवंत्रिंशच्छ्लोक्यां प्रेतेघाचार्यमातामहदुहितृसुतश्रोत्रियर्त्विक्सयाज्यस्वस्त्रीयेषुत्रिरात्रंत्रिदिव
समशुचिःसोदकस्तूभयत्र पक्षिण्याशौचमृत्विग्दुहितृसुतसहाध्यायिबंधुत्रयांतेवासिश्वश्रूसुमित्रश्वशुरभगिनिकाभागिनेयप्रयाणे मा
तामह्यांचपित्रोःस्वसरिचविरतौमातुलेमातुलान्यांचाथोसज्योतिरेवस्वविषयनृपतौग्रामनाथेचनष्टे शिष्योपाध्यायबंधुत्रयगुरुतनयाचा
र्यभार्यासगोत्रानूचानश्रोत्रियेषुस्वगृहपरमृतौमातुलेचैकरात्रं रात्रिंसब्रह्मचारिण्यथतुकथमपिस्वल्पसंबंधयुक्तेस्नानंवासोयुतंस्यादिदम
पिसकलंसर्ववर्णेषुतुल्यं अत्रमूलंमाधवीयेमिताक्षरायांचज्ञेयं दौहित्रभागिनेययोरनूढयोःपक्षिणी ऊढयोस्त्रिरात्रं संस्थितेपक्षिणींरात्रिं
दौहित्रेभगिनीसुते संस्कृतेतुत्रिरात्रंस्यादितिधर्मोव्यवस्थितइतिवृद्धमनूक्तेः संस्कृतेदाहेनेतिगौडाः तन्न विशेषवैय्यर्थ्यात् यत्त्वेकमातुला
दौपक्षिण्येकाहावुक्तौतत्रसन्निधिविदेशाभ्यांव्यवस्था श्रोत्रियेस्वगृहेमृतेत्रिरात्रं श्रोत्रियेनूपसंपन्नेत्रिरात्रमशुचिर्भवेदितिस्मृतेः एक
ग्रामस्थितेत्वेकाहः बंधुत्रयमुक्तंमिताक्षरायां आत्मपितृष्वसुःपुत्रा आत्ममातृष्वसुःसुताः आत्ममातुलपुत्राश्चविज्ञेयाआत्मबांधवाः १
पितुःपितृष्वसुःपुत्राः पितुर्मातृष्वसुःसुताः पितुर्मातुलपुत्राश्चविज्ञेयाःपितृबांधवाः २ मातुःपितृष्वसुःपुत्रामातुर्मातृष्वसुःसुताः मा
तुर्मातुलपुत्राश्चविज्ञेयामातृबांधवाः ३ अत्रपक्षिणींगौडास्तु समानोदकानांत्र्यहोगोत्रजानामहःस्मृतंमातृबंधौगुरौमित्रेमंडला-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू.क. धिपतौनश्येति जाबालोक्तेर्मातृबंधुष्वेकाहमाहुः यत्तुमाधवीयेप्रचेताः मातृष्वसामातुलयोः श्वश्रूश्वशुरयोर्गुरोः मृतेचर्त्विजियाज्येचत्रि
४३ रात्रेणविशुध्यतीति तत्स्वगृहमृतौज्ञेयं अन्यत्रतुवृद्धमनुः पित्रोःस्वसरिनद्वच्चपक्षिणींक्षपयेन्निशां श्वशुरयोःसन्निधौत्रिरात्रं असन्नि-
धौ पक्षिणी देशांतरे एकरात्रं शालकेपिस्वदेशे एकाहः देशांतरेस्नानं आचार्यपत्नीपुत्रोपाध्यायमातुलश्वशुरश्वश्रूश्वशुर्यसहाध्यायिशि
ष्येष्वेकरात्रमिति माधवीयेविष्णूक्तेः हरदत्तोप्येवमाह श्वशुर्यः शालकः गौडाअप्येवं तदुक्तंषडशीत्यां एवंपित्रोर्भगिन्यौयेयेपितामहयो
स्तथा येमातामहयोश्चैव भगिन्यौतत्प्रजाश्चयाः मातुलाःस्वस्यपित्रोश्च पत्न्यश्चैषांप्रजाश्चयाः मातरश्चेतिसर्वेषुपक्षिणीस्वगृहेत्र्यहं एवंश्व
शुरजामातृदौहित्रविपदिस्मृतं पितामहीत्वपितामहश्चेत्येकशेषः यत्तुवृद्धमनुः भगिन्यांसंस्कृतायांतु भ्रातर्यपिचसंस्कृते मित्रेजामातरि
प्रेतेदौहित्रेभगिनीसुते शालकेतत्सुतेचैव सद्यःस्नानेनशुध्यति तद्ग्रामादौदेशांतरेशालकसुतजामात्रोःस्वदेशेज्ञेयं विष्णुपुराणे असपिं
डे स्ववेश्मनिमृते एकरात्रंप्रधानगृहमृतौतुत्रिरात्रमितिमाधवः शुद्धितत्त्वेवृद्धमनुः शूद्रपतिताश्चात्यामृताश्चेद्विजमंदिरे द्विजेष्वुपलक्ष-
णं संबुद्धिर्वा शौचंतत्रप्रवक्ष्यामि मनुनाभाषितंपुरा दशरात्राच्छुनिमृते मासाच्छूद्रेभवेच्छुचिः द्वाभ्यांतुपतितेगेहेचांत्येमासचतुष्टयात् अं
त्यजेवर्जयेद्गेहमित्येवंमनुरब्रवीत् अंत्योम्लेच्छः अंत्यजः श्वपाकइतिवाचस्पतिः मनुः द्विजस्यमरणेवेश्मविशुध्यतिदिनत्रयात् संवर्तः
गृहशुद्धिंप्रवक्ष्यामि अंतस्थशवदूषिते प्रोत्सृज्यमृन्मयंभांडंसिद्धमन्नंतथैवच गोमयेनोपलिप्याथछागेनघ्रापयेत्ततः ब्राह्मणैर्मंत्रपू
तैश्चहिरण्यकुशवारिभिः सर्वमभ्युक्षयेद्वेश्मततःशुध्यत्यसंशयं क्रियाकर्तुस्तुमूल्यादेपिपूर्णाशौचं निरन्वयेसपिंडेतुमृतेसतिदयान्वि ४३
तः तदाशौचंपुराचीर्त्वाकुर्यात्तुपितृवत्क्रियामितिमाधवीयेब्राह्मोक्तेः दिवोदासीये सगोत्रोवासगोत्रोवायोऽग्निंदद्यात्सखेनरः सोपिकुर्यात्त्रि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वश्राद्धंशुध्येत्तुदशमेहनि युद्धहतेतुमनुः उद्यतैराहवेशस्त्रैः क्षत्रधर्महतस्यच सद्यःसंतिष्ठतेयज्ञस्तथाशौचमितिस्थितिः यज्ञोंत्यकर्मसर्वं
तदेवेत्यर्थः यत्तुआहवेपि हतानांचएकरात्रमशौचकमिति तद्युद्धते कालांतरमृतेज्ञेयं असन्निधौस्नानं सन्निधावेकाहइतिमाधवः यत्तु भा
रतेराजधर्मेषु अशोच्योहिहतःशूरःस्वर्गलोकेमहीयते नह्यन्नमुदकंतस्य नस्नानंनाप्यशौचकमितिश्राद्धादिनिषेधः सपुत्राद्यभावपरः
अतएवतत्रकर्मादीनांश्राद्धाद्युक्तम् अन्येतुयतिवद्दशपिंड निषेधमाहुः शुद्धितत्वेऽग्निपुराणेदंष्ट्रिभिःशृंगिभिर्वापि हताम्लेच्छैश्चतस्करैः
येस्वाम्यर्थेहतायांतिराजन्स्वर्गंनसंशयः सर्वेषामेववर्णानांक्षत्रियस्यविशेषतः यत्तुबृहस्पतिः डिंबाहवेविद्युताचराज्ञागोविप्रपालने सद्यः
शौचंमृतस्याहुस्त्र्यहंवान्येमहर्षयः तत्रशस्त्रंविनातेनवापराङ्मुखहतेत्रिरात्रं राज्ञावध्येहतेसद्यःशौचमन्यत्रत्रिरात्रं तत्रैवव्याघ्रः क्षतेनम्रिय
तेयस्तु तस्या शौचंभवेद्विधा आसप्ताहात्त्रिरात्रंस्याद्दशरात्रमतःपरं शस्त्राघातेत्र्यहादूर्ध्वं यदिकश्चित्प्रमीयते आशौचंप्राकृतंतत्रसर्वव
र्णेषुनित्यशः शस्त्राघातक्षतंविनाशवस्पर्शेनिर्हारेच तद्गृहवासे तदन्नाशनेचशवजातीयंपूर्णाशौचं तद्गृहवासमात्रेत्र्यहः उभयाभावेए
कहः भृतिग्रहेणनिर्हारेपूर्णोमासः विजातीयनिर्हारेशव जातीय भृतिग्रहणेद्विगुणं आपदिसमंसोदक निर्हारेपूर्णं शवालंकरणेज्ञा
नतः कृच्छ्रपादः आज्ञानादुपवासः अनाथसवर्णनिर्हरणेऽग्निदानेचानंतफलं स्नानमात्रेणशुद्धिः वोढाचैवाग्निदाताचसद्यःस्नात्वावि
शुध्यतीत्यपरार्केवृद्धपराशरोक्तेः मातुलत्वादिसंबंधेस्नेहेवात्रिरात्रं गौतमव्याख्यायांहरदत्तः सूतकाद्द्विगुणंशावंशावाद्द्विगुणमार्त
वं आर्त्तवाद्द्विगुणासूतिस्ततोपिशवदाहकः अनुगमनेतुसपिंडेनदोषः असपिंडेतुसमवर्णेस्नानंघृताशनंपक्षिपीच उत्तमेस्नानमात्रं
रादनेतुशूद्रस्यशूद्रेस्पर्शंविनासंचयनात्पूर्वमेकाहःउर्ध्वंसज्योतिरितिमाधवः शुद्धितत्वेपारस्करः अस्थिसंचयनादूर्ध्वंमासंयावद्द्विजात

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ये दिवसेनैवशुध्यंतिवाससांक्षालनेनच सजातेर्दिवसेनैवत्र्यहात्क्षत्रियवैश्ययोः सपिंडानांनदोषः मिताक्षरायांपारस्करस्तु मृतस्यबांध
वैः सार्धंकृत्वातुपरिदेवनं वर्जयेत्तदहोरात्रंदानश्राद्धादिकर्मचेतिसर्वत्रैकमाह आशौच्यन्नभक्षणेत्वज्ञानेऽन्नजरणावधि ज्ञानतःशूद्रस्यस्ना
नमात्रं अथदासाशौचं तत्रस्वदास्युत्पन्नस्यदासस्यस्वसपिंडमृतौस्नानमात्रात्स्वामिकार्येस्पृश्यत्वं भक्तदासस्यत्र्यहोर्ध्वंसद्यःस्पृश्योगर्भदा
दासोभक्तदासस्त्र्यहाच्छुचिरितिमिताक्षरायांस्मृत्यंतरात् मूल्यकर्मकराःशूद्रदासीदासास्तथैवच स्नानेशरीरसंस्कारेगृहकर्मण्यदूषिताः इ
तिशातातपोक्तेश्च अत्रैवदत्तादित्रयोदशदासानांस्वाम्याशौचसमसंख्यदिनोर्ध्वंस्वस्यमासाद्याशौचेसत्यपिस्वामिकार्येस्पृश्यता दासांतेवा
सिभृतकाःशिष्याश्चैकग्रवासिनः स्वामितुल्येनशौचेनशुध्यंतिमृतसूतकेइतिबृहस्पतिस्मृतेः स्वस्याद्दृष्टार्थकार्येमासाद्याशौचंसर्वेषाम
स्त्येव एवंदास्याअपि प्रसूतौतुतस्याः स्वामिकार्येपिमासमात्रं दासीदासश्चसर्वोवैयस्यवर्णस्ययोभवेत् तद्वर्णस्यभवेच्छौचं दास्यामास-
स्तुसूतकमित्यंगिरसोक्तेः षडशीतावपि स्वामिशौचेनदासाद्याःस्पृश्यामासात्तुकर्मसु योग्याःस्युर्मासतोदासीसूतौचेत्स्पृश्यतामियात्
दासास्तुनारदोक्ताः गृहेजातस्तथाक्रीतोलब्धोदायादुपागतः अनाकालभृतस्तद्वद्दाहितःस्वामिनाचयः मोक्षितोमहतश्चर्णाद्युद्धप्राप्तः
पणेजितः तवाहमित्युपगतःप्रव्रज्यावसितःकृतः भक्तदासश्चविज्ञेयस्तथैववडवाहृतः विक्रेताचात्मनःशास्त्रेदासाःपंचदशस्मृताः
वडवादासीतल्लोभाद्दासोजातइत्यर्थः दासादेः स्वामितत्सपिंडमरणेतुविष्णुः पत्नीनांदासानामानुलोम्येनस्वामितुल्यमाशौचं मृतेस्वामि
न्यात्मीयमिति प्रतिलोमदासादेर्नाशौचं वर्णानामानुलोम्येनप्रतिलोमइतियाज्ञवल्क्योक्तेः शास्त्रातिक्रमेणदास्यकरणेपिनाशौचम् ४६
आनुलोम्येनाशौचमितिविष्णूक्तेः सर्वाशौचेरजोदर्शनेचरात्रौजातेचेत्तदारात्रिंत्रिभागांकृत्वाद्येभागद्वयेपूर्वदिनं अत्येतूत्तरं मद्यभागर्द्दरा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ज्ञात्याग्वासूर्योदयात्पूर्वदिनं अनंतरं तूत्तरमिति पक्षत्रयं मिताक्षरादौ रुक्तं अत्र देशाचारतो व्यवस्था अथातिक्रांताशौचं तत्राशौचमध्ये
ज्ञाने तच्छेषमात्रं नाधिकं प्रोषिते कालशेषः स्यादिति याज्ञवल्क्योक्तेः प्रसवे अतिक्रांताशौचं नास्त्येव नाशुद्धिः प्रसवाशौचे व्यतीतेषु दिनेष्व
पि इति देवलोक्तेः तत्रापि पितुः स्नानं भवत्येव आशौचोत्तरं ज्ञाने तु वृद्धवसिष्ठः मासत्रये त्रिरात्रं स्यात्षण्मासे पक्षिणी तथा अहस्तु नवमास-
दर्वागूर्ध्वं स्नानेन शुध्यति इदं पूर्णजात्याशौचविषये एव न तु वयोवस्थानिमित्ते अतिक्रांते दशाहे त्रिरात्रमिति मनूक्तेः यत्तु माधवीये देवलः आत्रिप
क्षात्त्रिरात्रं स्यात्षण्मासात्पक्षिणी ततः परमेकाहमावर्षादूर्ध्वं स्नातो विशुध्यतीति तदनापद्विषयं इदं चैकदेशे देशांतरे तु स्नानमात्रं देशांतरमृतं श्रु
त्वा क्लीबे वैखानसे यतौ मृते स्नानेन शुध्यंति गर्भस्रावे च गोत्रिण इति पराशरोक्तेरिति विज्ञानेश्वरः माधवीये विष्णुरुक्त अर्वाक्त्रिपक्षात्त्रिनि
शं षण्मासाच्च दिवानिशं अहः संवत्सरादर्वाग्देशांतरमृतेष्वपीत्याह अत्रापदनापद्भ्यां व्यवस्था देशांतरं त्वाह बृहस्पतिः महानद्यंतरं यत्र गि
रिर्वा व्यवधायकः वाचो यत्र विभिद्यंते तद्देशांतरमुच्यते वाचो देशभाषाः तच्चेदं उभयशेषमिति द्वावेव पक्षौ वाशब्दस्यैकत्वात् मातापित्रोस्तु-
सर्वत्र पूर्णमेवाशौचं पितरौ चेन्मृतौ स्यातां दूरस्थोपि हि पुत्रकः श्रुत्वा तद्दिनमारभ्य दशाहं सूतकी भवेदिति पारस्करोक्तेः स्त्रीपुंसयोः परस्परं स
पत्न्योश्चैवमिति स्मृत्यर्थसारे सापत्नमातुस्त्रिरात्रं व्याघ्रः तुल्यं वयसि सर्वेषामतिक्रांते तथैव च आशौचसंपाते निर्णयः तत्र पूर्णाशौच-
स्य द्वितीयाद्यहः स्वयदि सजातीयं शावे जननं वा समं न्यूनं वा स्यात्तदा पक्षद्वये पूर्वशेषेण शुद्धिः अंतरा जन्ममरणे शेषाहोभिर्विशुध्यती
ति याज्ञवल्क्योक्तेः इदं पूर्णाशौचे त्र्यहाद्यल्पाशौचसंपाते तूत्तरमेवेति गौडाः हरदत्तोप्येवं अन्ये तु तत्रापि पूर्णेन शुद्धिमाहुः यदा तु जनने
शावं समं न्यूनमधिकं वा तदा परमेव कार्यं न पूर्वशेषाच्छुद्धिः अस्पृश्यत्वाधिक्यात् शावेन शुध्यते सूतिर्न सूतिः शावशोधिनीति षट्त्रिंश

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न्मतान् मरणोत्पत्तियोगेतु गरीयोमरणंभवेदितिकौर्मात् षडशीतौतुस्वभावबहुसूतिस्तु न्यूनशावविशोधनीतिशावस्यापिसूत्यानिवृ-
त्तिरुक्ता त्र्यहादिशावमध्येसजातीयंविजातीयंवादीर्घकालमुत्तरंचेत्तदानपूर्वेणशुद्धिरित्यपरार्कः शुद्धिविवेकेतुशावेनशुध्यतेसूति
रित्यविशेषात्तत्रापिपूर्वेणशुद्धिरुक्ता तन्न उत्तरस्यकालाधिक्येनबलवत्त्वात् यथात्रिरात्रेप्रक्रांतेदशाहंप्रविशेद्यदि आशौचंपुनरागं-
च्छेत्तत्समाप्यविशुध्यतीतियमोक्तेरिति माधवहरदत्तमिताक्षरादयः इदंशावेनशुध्यतेसूतिरित्यस्यबाधकं अन्यथावचनवैयर्थ्यात्
तेनसूत्याशावाशौचे त्रिरात्रशुद्धावपिशावनिमित्तमस्पृश्यत्वंभवत्येव गरीयोमरणंभवेदितिकौर्मात् पूर्वशेषशुद्धे परवादमाहशाता
तपः रात्रिशेषेद्व्यहाच्छुद्धिर्यामशेषेशुचिस्त्र्यहात् अत्ररात्रिशब्दोऽहोरात्रपरः अहःशेषेद्वाभ्यांप्रभातेतिसृभिरितिशंखलिखितोक्तेः
अथयदिदशरात्राःसन्निपातेः पुराद्यंदशरात्रमाशौचमानवमाद्दिवसादतऊर्ध्वंद्विरात्रेणव्युष्टायांत्रिरात्रेणेतिबोधायनोक्तेश्चेतिपराश
रमाधवहारलताशुद्धितत्त्वादयः गौडाअप्येवं रात्रिमात्रावशिष्टेइतितुविज्ञानेश्वरादयः अत्रदेशाचारतोव्यवस्थाविशेषोनिर्णयसिं-
धौज्ञेयः रात्रिशेषेत्रिरात्रादिसंपातेतुपूर्वशेषेणैवशुद्धिः पूर्वाशौचांतर्वर्धितद्वित्रिदिनमध्येधिकाशौचांतरपातेतुवर्धितस्याल्पत्वा-
दधिकेनैवशुद्धिः नचवर्द्धितस्यपूर्वशेषत्वंरात्रिशेषेपूर्वशेषशुध्यपवादेनैमित्तिकावृत्तिन्यायोज्जीवनात् अपवादाभावेउत्सर्गप्रा
प्तेः अपवादांतरमाहशंखः मातर्यग्रेप्रमीतायामशुद्धौम्रियतेपिता पितुःशेषेणशुद्धिःस्यान्मातुःकुर्यात्तुपक्षिणीं पित्राशौचमध्ये-
मातृमृतौपक्षिणीमधिकांकुर्यादितितुर्यपादार्थः इदंदशमदिनात्पूर्वं मातृमरणेदशम्यांरात्रौतत्प्रभातेवामातृमरणेद्व्यहत्र्यहयोःपक्षि
ण्यासमुच्चयइत्येके तन्न संख्यांतरापत्त्यात्र्यहादिश्रुतिबाधापत्तेः अतएवैकादेयाषड्देयाइत्यादिश्रुतसंख्याबाधापत्तेः समुच्चयो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निरस्तोद्वादशाध्यायेमातुरन्वारोहणेतुनपक्षिणी यदानारीविशेदग्निंप्रियस्यप्रियवांछया तदाशौचंविधातव्यंभर्त्ताशौचक्रमेणहीतिपृथ्वी-
चंद्रोदयेलघुहारीतोक्तेः मातापित्रोर्भर्तुश्चान्यसपिंडाशौचेननिवृत्तिर्नास्त्येव श्रुत्वातद्दिनमारभ्यदशाहंसूतकी भवेदितिस्मृतेः भर्त्राशौचोत्त
रमन्वारोहणेत्रिरात्रंत्र्यहाशौचेतुनिवृत्तेश्चाहंप्राप्नोतिशास्त्रतइत्यकरार्केब्राह्मोक्तेः सहगमनेतुसंपूर्णंयुद्धहतस्यसद्यःशौचेन्वारोहणे ब्राह्मोक्ते
स्त्रिरात्रत्वात् भर्तुरपित्र्यहेणपिंडदानं एकचितौतुसद्यःशौचं षडशीतौपूर्वाशौचेनयाशुद्धिःसूतकेमृतकेचसा सूतिकामग्निदंहित्वाप्रेतस्यचसु
तानपि तथाशावादिमध्येपुत्रोत्पत्तौजातकर्मादिकार्यमेव मातुःपक्षिणीमध्येपितुरेकादशाहवृषोत्सर्गादिकार्यमेवेतिदेवयाज्ञिकः अथा-
शौचापवादः शुद्धितत्वेकौर्मे सद्यःशौचंसमाख्यातंदुर्भिक्षेवाप्युपद्रवे डिंबाहवहतानांचविद्युतापार्थिवैर्द्विजैः उपद्रवेत्यंतमारके पराश
रोपि उपसर्गमृतेचैवसद्यःशौचंविधीयते उपसर्गोत्यंतमारकइतिशूलपाणिहारलतादयः तथामुमूर्षोर्दीनादौनाशौचं आपद्यपिचकि
ष्टानांसद्यःशौचंविधीयतेइतियाज्ञवल्क्योक्तेः शुद्धिरत्नाकरेदक्षोपि स्वस्थकालेत्विदंसर्वंसूतकंपरिकीर्तितं आपद्गतस्यसर्वस्यसूत-
केपिनसूतकं प्रचेताः कारवःशिल्पिनोवैद्यादासीदासास्तथैवच राजानोराजभृत्याश्चसद्यःशौचाःप्रकीर्तिताः कारवःसूपकारावाशि-
ल्पि नखेलधावकाः लघुविष्णुः व्रतयज्ञविवाहेषुश्राद्धेहोमेर्चनेजपे आरब्धेसूतकंनस्यादनारब्धेतुसूतकम् प्रारंभोवरणंयज्ञेसं
कल्पोव्रतसत्रयोः नांदीमुखंविवाहादौश्राद्धेपाकपरिक्रिया यत्तुविष्णुः यत्तुविष्णुः नव्रतिनांप्रतेइति तदप्यारब्धपरम् त्रिशच्छ्लो
क्यां नप्रारब्धेषुदानोपनयनयजनश्राद्धयुद्धप्रतिष्ठाचूडातीर्थार्थयात्राजपपरिणयनाद्युत्सवेष्वेतदर्थेअपिशब्देनभारतहरिवंशादि
श्रवणेपिनाशौचं गृहीतनियमस्यापिनस्यादन्यकस्यचिदितिब्राह्मोक्तेः चंद्रिकायांजाबालिः संध्यापंचमहायज्ञानैत्यकंस्मृतिकर्म

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

च तन्मध्ये हापयेत्तेषां दशाहांते पुनः क्रिया ग्रहणे त्वाशौचमध्येऽपि श्राद्धदानादिकार्यमेव नवदेवभवेच्छुद्धिर्यावन्मुक्तिर्न दृश्यत इति लैंगो-
क्तेः अथ मृतदोषे हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्मतकौर्मयोः व्यापादयेद्य आत्मानं स्वयमग्न्युदकादिभिः विहितं तस्य नाशौचं नापि कार्योदकक्रिया: भ-
विष्ये स्वेच्छया मरणं विप्राग्निशृंगिदंष्ट्रिसरीसृपैः अंत्यांत्यजविप्रोद्बंधैरात्मनाचैव ताडनैः पाखंडमाश्रिताश्चैव महापातकिनस्तथा स्त्रियश्च
व्यभिचारिण्य आरूढपतितास्तथा न तेषां स्नानसंस्कारो न श्राद्धं न सपिंडनं ब्राह्मे एतानि पतितानां तु यः करोति विमोहितः तप्तकृच्छ्रद्वये-
नैव तस्य शुद्धिर्न चान्यथा इदं कामतः अज्ञाने त्वर्द्धं स्पर्शाश्रुपातोऽज्ञाने तस्मिन्त्रिरात्रं अज्ञाने एकोपवास इत्यादि निर्णयसिंधौ ज्ञेयं इदं दर्पाद्बुद्धि-
पूर्वमृते ज्ञेयं अबुद्धिपूर्वप्रमादहते तु सर्वं कार्यं अथ कश्चित्प्रमादेन म्रीयेताग्न्युदकादिभिः तस्याशौचं विधातव्यं कर्तव्या चोदकक्रियेत्यं-
गिरसोक्तेः प्रमादमरणे त्रिरात्राशौचमिति शुद्धितत्त्वादयो गौडाः दशाहादीति दाक्षिणात्याः अस्यापवादो हेमाद्रौ भविष्ये प्रमादादिच्छया
वापि न कुर्यात्सर्पतो मृते नागपूजां विनानेत्यर्थः तत्र प्रमादमृते दुर्मरणनिमित्तं दानाद्युक्तं शातातपेन व्याघ्रेण निहते विप्रे विप्रकन्यां विवा-
हयेत् सर्पदष्टे नागबलिर्देयः सर्पश्च कांचन इत्यादिना तन्निर्णयसिंधौ ज्ञेयं सर्पदष्टेऽपि व्यासः सौवर्णभारनिष्पन्नं नागं कृत्वा तथैव गाम्
व्यासादयत्वा विधिवत्पितुरानृण्यमाप्नवान् हेमाद्रौ भविष्ये पंचम्यां पन्नगं हैमं स्वर्णेनैकेन कारयेत् क्षीराज्यपात्रमध्यस्थं पूज्यं विप्राय
दापयेत् प्रायश्चित्तमिदं प्रोक्तं नागदष्टस्य शंभुना दर्पात्सर्पमृते नारायणबलिनास्य समुच्चयः तथा वेधमरणेऽपि न दोषः वृद्धः शौचस्मृ-
र्लुप्तः प्रत्याख्यातभिषक्क्रियः आत्मानं घातयेद्यस्तु भृग्वग्न्यनशनांबुभिः तस्य त्रिरात्रमाशौचं द्वितीये तूदकं कृत्वा चतुर्थे श्राद्धमाच- ४६
रेदिति वृद्धगार्ग्योक्तं अपरार्के ब्रह्मगर्गः यो जीवितुं न शक्नोति महाव्याध्युपपीडितः सोऽग्न्युदकमहायात्रां कुर्वन्नामुत्र दुष्यति तच्च

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रयागभिन्ने देशे रोगिणामेव तदपि जीर्णवानप्रस्थस्यैवेति विज्ञानेश्वरादयः प्रयागे त्वरोगिणामपि विशेषतः शूद्रस्यान्यत्रापि अब्रा
ह्मणो वा स्वर्गादिमहाफलजिगीषया प्रविशेज्ज्वलनं दीप्तं करोत्यनशनं तथेत्यादिपुराणात् इदं च स्वेच्छादिमरणं यद्यपि भृग्वग्निपतनैश्चैव वृद्धा
दिमरणं तथेति माधवीये आदिपुराणोक्तेः कलौ निषिद्धं तथापि प्रयागे भवत्येव येवै तन्वां विसृजंतीति श्रुतेः नलोकवचनात्तातन वेदवचनाद
पि मतिरुत्क्रमणीया ते प्रयागमरणं प्रतीति भारतमात्स्योक्तेः तत्र यो मुंचति प्राणान्वटमूलेषु सुंदरि सर्वलोकानतिक्रम्य मम लोकं प्रपद्य
ते इति वाराहोक्तेः अत्र दशाहादिपूर्णाशौचमिति भट्टाः युक्तं तु त्रिरात्रं अनशनमृतोक्तेः दिवोदासोप्येवं यत्तु पूर्वोक्तानामशनिहतानाम
ग्निजलविषहतानां भृगुसंग्रामदेशांतरमृतानां जातदंतानां च त्रिरात्रमिति शुद्धितत्वे काश्यपोक्तेः आत्मघातिनो दाहाशौचादिनिषेधः सनदा
नीमेव वर्षांते तु सर्वं कुर्यात् गोब्राह्मणहतानां च पतितानां तथैव च ऊर्ध्वं संवत्सरात्कुर्यात्सर्वमेवौर्ध्वदैहिकमिति हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्मतात् न
त्रात्मवधप्रायश्चित्तं नारायणबलिश्चोक्तः तत्रैव कृत्वा चांद्रायणं पूर्वं क्रियाकार्या यथाविधि नारायणबलिः कार्यो लोकगर्हाभयान्नरैः
पिंडोदकक्रियाः पश्चाद्वृषोत्सर्गादिकं च यत् एकोद्दिष्टानि कुर्वीत सपिंडीकरणं तथा मदनरत्ने ब्राह्मे तु प्रमादादपि निःशंक स्त्वकस्माद्वि
धिचोदितः चंडालैर्ब्राह्मणैश्चौरैर्निहतो यत्र कुत्रचित् तस्य दाहादिकं कार्यं यस्मान्न पतितस्तु सः चांद्रायणं ततः कृच्छ्रद्वयं तस्य विशु-
द्धये यद्वा कृच्छ्रान्पंचदश कृत्वा तु विधिना दहेत् बुद्धिपूर्वमृतानां तु त्रिंशत्कृच्छ्रं समाचरेदित्युक्तं स्मृतिरत्नावल्यां तद्द्विगुणं प्रायश्चि
त्तं कृत्वा वाग्निरप्यब्दात्सर्वं कार्यमित्युक्तं नारायणबलिरुक्तमिताक्षरायां मत्कृते निर्णयसिंधौ ज्ञेयः विदेशमृते त्वस्थ्नामेव संभवे दाहः
तदभावे पलाशवृंतैः तदभावे कुशैः विदेशमरणेऽस्थीनि आहृत्याभ्यज्य सर्पिषा अस्थ्नामलाभे पर्णानि शकलान्युक्तया वृता दाहये

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दस्थिसंख्यानिततःप्रभृतिसूतकं हेमाद्रौषट्त्रिंशन्मते कुर्याद्दर्भमयंप्रेतंकुशैस्त्रिशतषष्टिभिः पालाशीभिःसमिद्भिर्वासंख्याचैवंप्र-
कीर्तिता मदनरत्नेयज्ञपार्श्वः शिरस्यशीत्यर्द्धंदद्याद्ग्रीवायांतुदशैवतु बाह्वोश्चैकशतंदद्याद्दशचैवांगुलीषुच उरसित्रिंशतंदद्याद्विंशतिं
जठरोदरे द्वादशार्द्धंवृषणयोरष्टार्धंशिश्नएवतु ऊर्वोश्चैकशतंदद्यात्त्रिशतंजंघयोर्द्वयोः पादांगुलीषुदशदद्यादेतत्प्रेतस्यकल्पनं
मस्तकेनारिकेलंतुअलाबुंतालुकेतथा पंचरत्नंमुखेन्यस्यजिव्हायांकदलीफलं चक्षुषोस्तुकपर्दौद्वौनासिकायांतुकालकं कर्णयोर्ब्रह्म
पत्राणिकेशेवटप्ररोहकाः नालकंकमलानांतु अंत्रस्थानेविनिक्षिपेत् मृत्तिकांतुवसाधातुर्हरितालकगंधकौ शुक्रेतुपारदंदद्यात्पुरीषे
पित्तलंतथा संधिषुतिलपिष्टंतुमांसेस्याद्यवपिष्टकं मधुस्याल्लोहितस्थानेत्वचस्थानेमृगत्वचा स्तनयोर्गुंजकेदेयेनासायांशतपत्रकं
कमलंनाभिदेशेस्याद्वृंताकेवृषणाश्रिते लिंगेचरक्तमूलंतुपरिधानंदुकूलकं गोमूत्रंगोमयंगंधंसर्वौषध्यादिसर्वतः क्रियानिबंधेगारु
डेत्वेतदंते धृतंनाभ्यांप्रदेयंस्यात्कौपीनेचत्रपुस्मृतम् मौक्तिकेस्तनयोर्मूर्ध्नि कुंकुमेनविलेपनं प्रोषितस्यवार्ताश्रवणाभावेतुपितुः पंच
दशाब्दानिप्रतीक्षा तदन्यस्यद्वादशाब्दानीतिमदनरत्नेउक्तं तत्रपत्नीपुत्रयोः पूर्वमगृहीताशौचयोःपूर्णाशौचं गृहीताशौचयोस्त्रिरात्रं
द्वादशवर्षप्रतीक्षोत्तरंदाहेतुपुत्रादीनांसर्वेषांत्रिरात्रमितिकल्पतरुः पर्णशरदाहोत्तरमस्थ्युपलंभेतुमदनरत्नेब्राह्मे अर्धपार्णनरेदग्धे
पत्रन्यासेकृतेसति गतेष्वग्निषुतद्देहोयदूर्ध्वंलभ्यतेक्वचित् तदार्धदग्धकाष्ठानितानिनिर्मथ्यतंदहेत् यद्यर्द्धदग्धकाष्ठंतु तद्वीयंनैवल-
भ्यते तदातदस्थिखंडंतुनिक्षेप्तव्यंमहाजले अथप्रेतदाहकालः प्रत्यक्षशवदाहेनशोधनं आशौचमध्येसंस्कारेसतिसंभवशोध्यंतदं
तेशोध्यमेव अब्दांतेउत्तरायणंश्रेष्ठं तत्रापिकृष्णपक्षः भरणीकृत्तिकारोहिण्यार्द्रामघाश्लेषामूलत्रिपादज्येष्ठाधनिष्ठादिपंचच ज

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न्मदशमैकोनविंशतारा: चतुर्थाष्टमद्वादशचंद्रदिनक्षयवेधतिव्यतीपातपरिघविष्टिकरणनंदाभद्रात्रयोदशीचतुर्दशीतिथिशुक्रभौमशनिवा-
रगुरुशुक्रास्तपौषमलमासा: सर्वथावर्ज्या: मन्वादियुगादिसंक्रांतिदर्शेष्वपिमपिनशोध्यं मूलंविशेषश्च निर्णयसिंधौज्ञेय: इतिनारायणभ
ट्टसूनुरामकृष्णभट्टसूनुकमलाकरभट्टकृतेशूद्रधर्मतत्वे आशौचनिर्णय: अथशूद्रस्यौर्ध्वदैहिकप्रयोग: तत्राधिकारिणोनिर्णयसिंधौज्ञे
या: सर्वाभावेधर्मपुत्रोवाकार्य: अपुत्रेणस्कृत:कार्योयादृक्तादृक्प्रयत्नत: पिंडदानक्रियाहेतोर्धर्मसंस्थापनायचेतिव्यासोक्ते: दिवोदासी
ये दृष्ट्वास्थानस्थमासन्नमर्धोन्मीलितलोचनं भूमिस्थंपितरंपुत्रोयद्दिदानंप्रदापयेत् तद्विशिष्टंगयाश्राद्धाद्दश्वमेधशतादपि भारते शु
क्लपक्षेदिवाभूमौगंगायांचोत्तरायणे धन्यास्तातमरिष्यंतिहृदयस्थेजनार्दने हेमाद्रौवाराहे व्यतीपातोथसंक्रांतिस्तथैवग्रहणंरवे: पुण्यका-
लास्तदासर्वेयदामृत्युरुपस्थित: तत्रैवव्यास: आसन्नमृत्युनादेयागौ:सवत्सातुपूर्ववत् तदभावेतुगौरेवनरकोत्तारणायवै मदनरत्नेजातूक-
र्ण्य: उत्क्रांत्यादीनिदानानिदशदद्यान्मृतस्यतु गोभूतिलहिरण्याज्यवासोधान्यगुडानिच रौप्यंलवणमित्याहुर्दशदानान्यनुक्रमात् एतानि
दशदानानिनराणांमृत्युजन्मनो: कुर्यादभ्युदयार्थंतु प्रेतेपिहिपरत्रवै ब्राह्मे ताम्रपात्रंतिलै:पूर्णंप्रस्थमात्रंद्विजायतु सहिरण्यंचयोदद्या
च्छ्रद्धाविभवानुसारत: सर्वपापविशुद्धात्मालभतेगतिमुत्तमां उत्क्रांतिवैतरण्योश्चदशदानानिचैवहि प्रेतेपिकृत्वातंप्रेतं शवधर्मेणदाहये
त् क्रियानिबंधेगारुडेत्वष्टौदानान्युक्तानि तुलसीसन्निधौकृत्वाशालग्रामशिलांतथा तिलालोहंहिरण्यंच कार्पासंलवणंतथा सप्तधान्यं
क्षितिर्गावएकैकंपावनंस्मृतं तिलपात्रंयथाशक्तिशय्यादानंचकारयेदितिपरिशिष्टे म्रियमाणस्यकर्णेतुपुण्यमंत्रान्जपेत्तत: मुमूर्षो
मधुपर्कदानमुक्तंवाराहे दृष्ट्वास्फविह्वलंध्येनं यममार्गानुसारिणं प्रयाणकालेतुनरोमंत्रेणविधिपूर्वकं मधुपर्कंत्वरन्गृह्यइमंमंत्रमु

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दीरयेत् गृहाणत्वेमंमधुपर्कमाद्यंसंसारनाशनकरंत्वमृतेनतुल्यं नारायणेनरचितंभगवत्प्रियाणांदाहेनशांतिकरणंसुरलोकपूज्यं अनेनैं
वतुमंत्रेणदद्याच्चमधुपर्ककं नरस्यमृत्युकालेतुपरलोकसुखावहं दैवजानीयेप्येवं अथप्रयोगः पुत्रादिरासन्नमृत्युंपित्रादिंज्ञात्वा षडब्दं
त्र्यब्दंसार्द्धाब्दंवाप्रायश्चित्तंकारयेत् यथासप्तपंच त्रीनेकंवाद्विजपर्षदमुपवेश्याद्वीवासासुवर्णरौप्ययोर्निष्कंतदर्धंवागोस्तच्चतुर्गुणंवृषस्ये
त्येवंगोवृषमूल्यंनिधायसाष्टांगंप्रणम्यतैः किंतेकार्यमितिपृष्टे ममजन्मप्रभृत्यद्ययावत् ज्ञानाज्ञानकामाकामसकृदसकृत् कायिकवाचिक
मानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतज्ञाताज्ञातसकलपातकातिपातकोपपातकसंकलीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकर
प्रकीर्णपातकानांनिरासार्थमनुग्रहंकृत्वाप्रायश्चित्तमुपदिशंतुभवंतः इत्युक्त्वा सर्वेधर्मविविक्तारोगोसारः सकलाद्विजाः ममदेहस्यसंशु
द्धिंकुर्वंतुद्विजसत्तमाः मयाकृतंमहाघोरंज्ञानमज्ञानकिल्बिषं प्रसादःक्रियतांमह्यंशुभाज्ञांप्रयच्छथ पूज्यैःकृतःपवित्रोहंभवेयंद्विज
सत्तमैरितिपठेच्छृणुयाद्वा निष्कस्तुचतुःसुवर्णः पुत्रादिस्तस्येत्यादिवदेत् ततःसभ्यास्तस्यशक्त्यनुसारेणप्रायश्चित्तमनुवादकाग्रेवदे
युः तदाशोध्योगंधादिनापुस्तकस्यसभ्यानामनुवादकस्यचपूजांकृत्वातस्मैदक्षिणांपापानुसारेणदद्यात् गोमूल्यंनिबंधपूर्वंनपुस्तकेनिवे
दयेदित्याचारः ततःसभ्याअमुकप्रायश्चित्तेनपूर्वोत्तरांगयुतेनयथाशक्ति प्रत्याम्नायद्वाराचीर्णेनत्वंशुद्धोभविष्यसीत्यनुवादकाग्रेनिर्वदेयुःशो
ध्यस्त्वनुग्रहइत्युक्त्वारिक्तायांनद्यादौगत्वान्वयदेशकालौस्मृत्वा ममजन्मप्रभृतीत्यादिनिरासार्थमित्यंतमुक्त्वा सभ्योपदिष्टममुकप्रायश्चित्तं
पूर्वोत्तरांगयुतममुकप्रत्याम्नायद्वारा यथाकालंकरिष्येइत्युक्त्वा यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच केशानाश्रित्यतिष्ठंतितस्मात्के ४८
शान्वपाम्यहमितिकक्षोपस्थवर्जंकेशश्मश्रुलोमनखानिवापयित्वाथुर्बलमितिदंतधावनंकृत्वा तूष्णींस्नात्वा प्रायश्चित्तांगत्वेनभस्म-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्नानंकरिष्ये इत्युक्त्वा भस्मस्नानं कृत्वा गोमयमृद्वारिगोमूत्रगोमयक्षीरदधिसर्पिः कुशोदकैः स्नात्वा धौतं वासः परिधाय तिलकं धृत्वा
गवामंगेषु तिष्ठंति भुवनानि चतुर्दश यस्मात्तस्माच्छिवं मेस्यादिहलोके परत्र चेत्यादि गोदानं कृत्वा पापहा विष्णुप्रीत्यर्थं चतुरादियुग्मानानामा
न्नाम्नानि दत्वा पंचगव्यं प्राश्नीयात् नवा आज्यहोमस्तु नशूद्रस्य आज्येनैव हि शालाग्नौ जुहुयाद्वा त्वहुतीः पृथगिति जाबालिना गृह्याग्निनियमात्
अग्नेः प्रतिनिध्यभावाच्च तस्माच्छूद्रं समासाद्य सदाधर्मपथे स्थितं प्रायश्चित्तं प्रदातव्यं जपहोमविवर्जितमिति पराशरोक्तेश्च नेन विप्रद्वारा
होमः परास्तः ततस्तद्दिने उपवासी मौनी निशामति बाह्य तीर्थयात्रा द्वादशमासान्नगोदान द्वादशस्नानादि प्रत्याम्नायैः प्रायश्चित्तं कृत्वा विष्णु
श्राद्धांते गोदानानि प्राग्वत्कृत्वा पूर्वोक्तदशदानानि दद्यात् दानमंत्रास्तु मत्कृते दानकमलाकरेज्ञेयाः ततो वैतरणी दानं यथा देशकालौ-
स्मृत्वा मम यमद्वारस्थनद्याः सुखोत्तरणार्थं दिव्यमानुष्यसर्वसुखप्राप्त्यर्थं वैतरणीदानं करिष्य इत्युक्त्वा द्रोणप्रमाणकार्पासं शिरवरी प
रिताम्रपात्रे हैमं महिषारूढं दक्षिणे लोहदंडं वामे पाशं च दधानं यमं संपूज्य तत्र इक्षुदंडमयीं नौकां पट्टसूत्रेण बध्वा तत्रस्थां कृष्णां धेनुं सवत्सां स्व-
र्णशृंगरौप्यखुरकांस्यदोहन कृष्णवस्त्रयुगसप्तधान्य छत्रोपानद्युतां संपूज्याधिवास्यापरदिने पात्रं त्वत्वा संपूज्य प्राङ्मुख्याः धृतदुग्धकु
शहेमतिलयुतं पुच्छं गृहीत्वा देशकालौ स्मृत्वा पूर्वोक्तफलोक्त्युक्त्वा तेइमां कृष्णां गां द्रोणप्रमाणकार्पासशिरहैममयशृंगरौप्यखुरकांस्यदोहनकृष्णा-
वस्त्रयुगसप्तधान्यछत्रोपानाद्युपस्करयुता मे शक्त्योगामे वामुकगोत्रायतुभ्यमहं संप्रददे नममेत्युक्त्वा मंत्रपठेत् यमद्वारे महाघोरे कष्टां वै
तरणीनदीं तर्तुकामो ददाम्येतां तुभ्यं वैतरणीं च गां अधिवासनेयं मंत्र इत्येके विष्णुरूपद्विजश्रेष्ठ भूदेवपंक्तिपावन सदक्षिणा मया तु
भ्यं दत्ता वैतरणीं च गौः यमद्वारे महाघोरे या सा वैतरणीनदी तां ततुं गां ददाम्येनां तुभ्यं वैतरणीमहमिति दत्वा दक्षिणां दत्वा धेनुं यमं विप्रं च

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रदक्षिणीकृत्यसर्वंनिवेद्य धेनुकेलंप्रतीक्ष्यस्त्वयमद्वारेमहाभये उत्तितीर्षुरहंदेविवैतरण्यैनमोनमइत्यनुगच्छेत् इतिवैतरणीदानं. द्विो
दासीयेऽन्यान्यपिदानान्युक्तानि यथायथा मोक्षंदेहिहृषीकेशमोक्षंदेहिजनार्दन मोक्षधेनुप्रदानेन मुकुंदःप्रीयतांममेतिमोक्षधेनु एहि
कामुष्मिकंयच्चसप्तजन्मार्जितंऋणं तत्सर्वंशुद्धिमायातु गामेतांददतोममेतिऋणधेनुः आजन्मोपार्जितंपापंमनोवाक्कायकर्मभिः तत्स
र्वंनाशमायातु गोप्रदानेनकेशवेतिपापधेनुंदद्यात् अथदुर्मरणेप्रायश्चित्तं तत्रचांडालादिहतेंऽतरिक्षमृते कृच्छ्रातिकृच्छ्रचांद्रायणिवा र
जस्वलासूतिकांत्यस्पर्शेम्लेंछहतेच कृच्छ्रंब्दंऊर्ध्वोच्छिष्टधरोच्छिष्टोभयोच्छिष्टचंडालकृव्यादस्पर्शेखड्गमरणेशवेकृमिकीटोद्भवेत्रीन्ष
ट्पंचदशवाकृच्छ्रान्चांद्रायणंवाकृत्वादहेत् अंत्यजस्पर्शेकृच्छ्राब्दंवा प्रपातेविषेवानवकृच्छ्रान् शृंगीविप्रशस्त्रचौराद्येरात्मघातेऽब्दं शा
वेपर्युषितेकृच्छ्रत्रयं आशौचमरणेप्येवं मूलंतुमत्कृतेनिर्णयसिंधौज्ञेयं ततपुण्यस्तोत्रंरामकृष्णादिनामजपंकुर्यात्कारयेद्वाततः प्राणो-
त्क्रमणेजातेपुत्रोवपनंकृत्वास्नात्वा नववस्त्रैकदेशंपरिधाय तदेकदेशमुत्तरीयंकृत्वा प्रेतस्यवपनंकृत्वास्नापयित्वावाससाच्छाद्यपुष्पमा
लाद्यैरलंकृत्य मदनरत्नेगालवः प्रथमेहनिकर्त्तव्यंवपनंचानुभाविना प्रेतस्यकेशश्मश्र्वादिवापयित्वाथदाहयेत् मनुः दक्षिणेनमृतंशूद्रं
पुरद्वारेणनिर्हरेत् अंत्यक्रियानिबंधे गारुडे षट्पिंडाउक्ताः मृतस्योत्क्रांतिसमयेषट्पिंडान्क्रमशोददेत् मृतिस्थानेतथाद्वारिचत्वरेता
र्क्ष्यकारणात् विश्रामेकाष्ठचयनेतथासंचयनेचषट् तथा आदौदेयास्तुषट्पिंडा दशपिंडादशाहिकाः स्थानेचार्द्धपथेनीतेचितायांशव
हस्तके श्मशानवासिभूतेभ्यःषष्ठंसंचयनेतथा छंदोगपरिशिष्टे दुर्बलंस्नापयित्वातु शुद्धचेलाभि दक्षिणाशिरसंभूमौ बर्हिष्मत्यांनि ४९
धापयेत् घृतेनाभ्यक्तमाप्लाव्य शुद्धवस्त्रोपवीतिना चंदनोक्षितसर्वांगंसुमनोभिर्विभूषयेत् हिरण्यशकलान्यस्यक्षिप्त्वाछिद्रेषुसप्तसु

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुखेषु यथापिधायैनं निर्हरेयुः स्रुतादयः सप्तछिद्राणि तत्रैव कर्णे नेत्रे मुखे घ्राणे हिरण्यशकलं न्यसेदित्यन्यत्रोक्तं आमपात्रेऽन्नमादाय प्रेतम
ग्निपुरःसरं एकोनुगच्छेत्तस्यार्द्धमर्धं पथ्युत्सृजेद्भुवि ऊर्ध्वमादहनं कार्यमासीनो दक्षिणामुखः सव्यं जान्वाच्य शनकैः सतिलं पिंडदानवत् अ-
थपुत्रादिशत्कृत्य कुर्याद्दारुचयं महत् तत्रोत्तानं निपात्यैनं दक्षिणाशिरसं मुखे एतदग्नेः पात्रन्यासोक्तेरुत्तानत्वं साग्निपरं शूद्रः पुमानधोमु
खः स्त्री तूत्तानाद्याद्या तदुक्तं शुद्धितत्त्वे हारलतायां चादिपुराणे स्वगोत्रजैर्गृहीत्वा तु चितामारोप्यते शवः अधोमुखो दक्षिणादिक्चरणस्तु पु
मानपि उत्तानदेहा नारी तु सपिंडैरपि बंधुभिरिति इदमन्ये ब्राह्ममुक्तं इदं निरग्निद्विजपरमपीति गौडाः स्मृतिकौमुद्यां मदनपालस्तु सदग्धव्य
उपेतश्चेदाहिताग्न्यावृतार्थवदिति निरग्नेरप्याहिताग्निवद्दाहोक्तेस्तस्य च कात्यायनेन तत्रोत्तानं निपात्यैनं दक्षिणाशिरसं मुखे इत्युत्तानत्वोक्ते
र्निरग्नेरपि तद्देवेत्याह तन्त्वतिदेशेन कथमुपदेशस्य बाध इति चिंत्यं केचित्तु वाचनिकातिदेशस्योपदेशतुल्यादुपेतश्चेदित्यस्य द्विजपरत्वाद्ब्रा
ह्मे तु तत्पदाभावाच्छूद्रपरमेवेति न द्विजानामुत्तानत्वमेवेत्याहुः अन्ये तु छंदोगद्विजानामुत्तानत्वमन्येषामधोमुखत्वमित्याहुः आस्तां निरग्नि
द्विजवार्ता अनुपनीतद्विजशूद्राणां त्वधोमुखत्वमुदक्शिरस्त्वं चेत्यविवादं दाहस्तु शूद्रस्यामंत्रकः निषेकादि श्मशानांतो मंत्रैर्यस्योदितो-
विधिरिति मदनपालः तत्त्वं तु वैदिकस्यैव निषेधः पौराणस्तु भवत्येव स च प्रयोगे वक्ष्यते अत एव वाराहे चतुर्वर्णेषु संस्थानमेवं भवति पुत्रिके
इत्युक्तं प्रचेताः नग्नदेहं दहेन्नैव किंचिद्देयं परित्यजेत् यमः प्रेतं दहेच्छुभैर्गंधैः स्नापितं स्रग्विभूषितं क्रियानिबंधे गारुडे उदधारामविछि-
न्नां सिंचेत्कर्ता प्रदक्षिणं स्कंधावसक्तकुंभेन पादतः परितश्चितेः दंपत्योरेकदा मृतौ तु बोधायनः दाहांतमेकतंत्रत्वं संचयनं चैकं उदकपिंडदा
नादि पृथगेव अन्वारोहणे चैव उदकदानं ब्राह्मे आदौ तु वस्त्रं प्रक्षाल्य तेनैवाच्छादितैस्ततः कर्तव्यं तैः सचैलं तु स्नानं सर्वमलापहं ततः पाषा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

णपृष्ठेतुसर्वैर्देयंतिलोदकं त्रिंशच्छूद्रायदेयास्तुप्रेतभूमिगतायच विशेषोनिर्णयसिंधौज्ञेयः अथप्रयोगः पुत्रादिरपसव्येन देशकालौ
स्मृत्वा काश्यपगोत्रस्यास्मत्पितुरमुकदासप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्त्याउत्तमलोकप्राप्त्यर्थमौर्ध्वदेहिकंकरिष्यइत्युक्त्वा मृतिस्थानेदर्भेकाश्यपगो
त्रामुकदासप्रेतेदंतेवनेजनं एषतेपिंडःप्रत्यनेजनंच एवंउत्थापनपिंडंदत्वाप्रेतवस्त्रेपिंडंबध्वादक्षिणद्वारानयेत् द्वारेचतुष्पथेविश्रांतौचितायां-
चैवदेयाः ततःशुचिदेशेपंचभूसंस्कृतेक्रव्यादसंज्ञकाग्निंप्राज्वाल्यगंधमाल्यैःसंपूज्यप्रेतस्यवपनंकारयित्वागंधमाल्यैरलंकृत्यमुखस्रच्छि
द्रेषुहेमशकलान्यभावेआज्यंवाक्षिप्त्वानववस्त्रवेष्टितंघृताक्तंघृताक्तंकृत्वा चितोउत्तरशीर्षमधोमुखंपुरुषमुत्तानांस्त्रियंनिनाय असौसंस्का
र्यलोकायस्वाहेतितूष्णींवाज्याहुतिंदत्वा शिरःस्थानेऽग्निंदद्यात् मंत्रस्तुवाराहे कृत्वातुदुष्कृतंकर्मजानतावाप्यजानता मृत्युकालवशंप्राप्य-
नरंपंचत्वमागतं धर्माधर्मसमायुक्तंलोभमोहसमावृतं दहेयंसर्वगात्राणिदिव्यान्लोकान्सगच्छतु ज्वलमानंमहावन्हिंशिरस्थानेप्रदापये
त् चतुर्वर्णेषुसंस्थानमेवंभवतिपुत्रिके चतुर्वर्णोक्तिरनुपनीतद्विजपरा क्रियानिबंधेगारुडेत्वन्योमंत्रउक्तः त्वंभूतकृज्जगद्योनेत्वंलोकप
रिपालकः उक्तःसंहारकस्तस्मादेनंस्वर्गंमृतंनयेति ततःकिंचिच्छवेदग्धेसकुंभमादाय पादतोप्रदक्षिणंत्रिःपरिक्रम्यत्रिरश्मनाकुंभंभि-
त्वाकुंभंक्षिप्त्वानवेक्षमाणाः बालपुरःसराजलंगत्वा पूर्वधृतंवस्त्रंप्रक्षाल्यपुनःपरिधाय वामनासिकयाजलमालोड्यवृद्धाद्याःस्नात्वाती
रेदर्भेषाणंनिधायऋजुदर्भतिलपूर्णांजलिं काश्यपगोत्र अमुकदासप्रेत एषतेतिलांजलिरुपतिष्ठतु उपतिष्ठतामितिवासर्वेदक्षिणामुखाः
सकृत्त्रिर्वादत्वापुनःस्नायुः मित्रोढानूढकन्याभागिनेयश्वश्रूश्वशुरमातामह तत्स्त्रीमातुलराज्ञउदकदानंकृताकृतं क्लीबभर्तृगर्भस्त्री
पतितैरुदकंनकार्यं तेभ्योप्यन्यैः एवंत्रिंशत्पंचदशवादिनोनिप्रत्यहंदद्यात् प्रत्यहमेकवृद्धिर्द्विकवृद्धिस्त्रिकवृद्धिर्वा कार्या ततोबालपु

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रः सराजलादुत्तीर्यधौतशंवस्त्रंनिष्पीड्यगृहद्वारिस्थित्वा त्रीणिनिंबपत्राणिविदश्याचम्यगोमयसर्षपदूर्वांकुरदूर्वाग्नीनालभ्याश्मनिपदं निधायगृहंप्रविशेयुः वृद्धाः शोकापनोदनंकुर्युः ततोमृन्मयेपात्रद्वये एकाहंत्र्यहंवाप्रेतात्रस्नाहीतिजलंपिबेदमितिक्षीरंनिदध्यात् दशरात्रमिनिर्हेमाद्रौ मत्स्यहंभूमौकर्ताभोजनसमयेऽन्नंसंकल्पयेत् ततस्त्र्यहमुपवासः क्रीतलब्धाशनंवा अधःशय्यासनंसर्वेषांयावदाशौचं म यमतृतीयसप्तमदशमेषुवाज्ञातिनासहभोजनं तच्चदिवैव बहिःप्रेतायदीपोदेयइत्यादिनिर्णयसिंधौज्ञेयं अथसंचयनं तत्र प्रथमद्वितीय तृतीयचतुर्थसप्तमनवमेषु शूद्राणांविशेषतोदशमेऽन्हि तदुत्तरंभौमार्कमंदतिथियुग्मैकपाद्द्विपात्त्रिपादकर्तृनक्षत्रवर्जदिने कार्यं कर्ता देशकालौस्मृत्वास्मत्पितुःकाश्यपगोत्रस्यामुकदासप्रेतस्य प्रेतत्वनिवृत्त्याउत्तमलोकप्राप्त्यर्थमस्थिसंचयनश्राद्धंकरिष्येइत्युक्त्वा कुशबटुं निधाय इहलोकंपरित्यज्यगतोऽसिपरमांगतिं मनसावायुरूपेणविप्रेत्वाहंनियोजये अमुकप्रेतेदंतआसनउपतिष्ठतां एवमर्घःगंधःपुष्प धूपदीपआच्छादनउपतिष्ठतां एवंक्रव्याददेवताभ्यःप्रेतायतत्सखिभ्यश्चत्रीण्यामान्नानिदत्वा घृतक्षीरोदकैःक्षितिंप्रोक्ष्यपलाशशाखयाचि तेर्भस्मापोह्यांगुष्ठकनिष्ठाभ्यांशिरसउरसःपाण्योःपार्श्वयोःपादयोरस्थीन्यादायपंचगव्येनगंगोदकेनप्रक्षाल्यगंधाद्यर्चितानिक्षौमेणावे ष्ट्यनवकुंभेनिधायशरावेणपिधायवनेवृक्षमूलेवाभूमौनिखायभस्मनद्यांक्षिप्त्वा चितिदेशेवेदिंकृत्वा तत्रावकाशमीपत्रछत्रपताकायुतंकुं भत्रयसस्थाप्यक्रव्याद्देवताभ्यःप्रेतायतत्सखिभ्यश्च निवेद्यकुंभेषुपिंडान्दद्यात् मंत्रस्तु नमःक्रव्यादमुख्येभ्योदेवेभ्यइहसर्वदा श्म शानवासिनोदेवाःशवानांपरिकीर्तिताः तेभ्योन्नमुदकंकुंभमक्षय्यमुपतिष्ठतु येत्रश्मशानेदेवाःस्युर्भगवंतःसनातनाः तेस्मत्सकाशा त्गृह्णंतुबलिमष्टांगमक्षयं प्रेतस्यास्यशुभान्लोकान्प्रयच्छंतुचशाश्वतान् अस्माकमायुरारोग्यंसुखंचददताश्चिरं इतिप्रथमश्म

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू॰ क॰ शानवासिभ्योमध्यमंत्रेणायतद्दक्षिणेतत्सारिविभ्यश्चदत्वास्नायात् शिष्टान्यस्थीनिगंगायांक्षिपेत् तद्विधिस्तु हेमश्राद्धंतर्पणंचकृत्वा
५१ स्थीनिपंचगव्येनप्रक्षाल्यहेममुक्तारूप्यप्रवालकान्यस्थिमध्येक्षिप्त्वा तीर्थंगत्वास्नात्वापंचगव्येनप्रोक्ष्य हिरण्यमध्वाज्यतिलैःसंयोज्यमृत्पिं
डेनिधाय दक्षिणामुखोनमोस्तुधर्मायेतिजलंप्रविश्यसप्रेभीतोस्तुइतिक्षिप्त्वाविप्रेभ्योदक्षिणांदत्वापुनःश्राद्धंतर्पणंचकुर्यात् अत्रदशदान·
गोदानादिकुर्वंति इदमधिमाससंक्रान्त्यादौनकार्यं दशाहमध्येतुनदोषः अथपाथेयश्राद्धं काश्यपगोत्रस्यामुकदासप्रेतस्य मनुष्य·
लोकात्प्रेतलोकंगच्छतःपाथेयसिद्ध्यर्थंपाथेयश्राद्धंकरिष्ये इत्युक्त्वाकुशबटौ इहलोकंपरित्यज्येतिप्रागुक्तमंत्रांते इदंतेआसनउप·
तिष्ठतां एवमर्घोगंधःपुष्पंधूपोदीपआच्छादनमामान्नंचोपतिष्ठतामितिसर्वत्रवदेत् ततःइदंतेपिंडासनं अवनेजनंपिंडःप्रत्यवनेज
नंपिंडपूजादक्षिणाच अयमेवसर्वप्रेतश्राद्धानांप्रयोगः एवंनग्नप्रच्छादनंश्राद्धंकुर्यात् अत्रवस्त्रदानं अथनवश्राद्धं तच्चविषमदिने
षुप्रथमतृतीयपंचमसप्तमनवमैकादशेषुकार्यं अमुकप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्त्याउत्तमलोकप्राप्त्यर्थमाद्येऽन्हिविषमश्राद्धंकरिष्ये अत्रवि
प्रनिमंत्रणमंत्रोयथाहे गतोसिदिव्यलोकंत्वंकृतांतविहितात्पथः मनसावायुभूतेनविप्रेत्वाहंनियोजये पूजयिष्यामिभोगैस्त्वामेवंवि
प्रंनिमंत्रयेत् अन्यत्प्रागवत् भविष्ये नवसप्तविंशांराज्ञांनवश्राद्धान्यनुक्रमात् आद्यंतयोर्वर्णयोस्तु षडित्याहुर्महर्षयः अथप्रेतपिं
डाः तेचामान्नेनैवेतिहलायुधः चरुणेत्यन्ये यद्यपिहेमाद्रौपारस्करेणशूद्रेत्रिंशत्प्रकीर्तिताइत्युक्तं तथापिप्रेतेभ्यः सर्ववर्णेभ्यःपिंडा
न्दद्यात्दशैवचेति तेनैवोक्तेर्दशैव अन्येतु यावदाशौचंप्रेतस्योदकंपिंडंचदद्युरितिविष्णूक्तेस्त्रिंशद्विंशतिपंचदशरात्रपक्षस्तत्संख्यया· ५१
पिंडाइत्याहुः हेमाद्रौश्राद्धेतुविप्रान्येषुदशपिंडपक्षेंत्यपिंडोत्कर्षउक्तः देयस्तु दशमःपिंडोराज्ञांवैद्वादशेऽहनि वैश्यानांवैपंचदशेमासे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शूद्रेषु दीयते सद्यःशौचंत्र्यहाद्यौतुलर्भेवहि सद्यःशौचंप्रदातव्याः सर्वेऽपि युगपत्तथा त्र्यहाशौचेप्रदातव्याः प्रथमेत्वेकएवहि द्वितीयेहनिच
त्वारस्तृतीयेपंचचैवहि शातातपः आशौचस्यत्वहासेपिपिंडान्दद्याद्दशैवतु आशौचेऽभरंदाहे पर्णशरेचाशौचव्हासः अत्रदेशकर्तृद्रव्येषु-
ज्ञेयंप्रथमेहनियद्द्रव्यंतदेवस्याद्दशाहिकं यत्राद्येदीयतेपिंडस्तत्रसर्वंसमापयेदितिक्रियानिबंधे व्यासोक्तेः ब्राह्मे प्रथमेहनियोदद्यात्सोता
यान्नेसमाहितः अन्यंनवस्त्रंचान्येषुसएवप्रददात्यपि दाहकर्तैवदशाहंकुर्यादितिमिताक्षरायां शुद्धितत्वेवायवीयेपि असगोत्रःसगोत्रो
वायदिस्त्रीयदिवापुमान् यश्चाग्निदाताप्रेतस्य पिंडंदद्यात्सएवहि कर्तृमृतौतुतत्रैवबृहस्पतिः एवंक्रियाप्रवृत्तानांयदिकश्चिद्विपद्यते
तद्बंधुनाक्रियाकार्यासर्वैर्वासहकारिभिः अन्येनशेषःकार्यइतिगौडाः आदितःसर्वमित्यन्ये आदिपुराणे उपतिष्ठतामयंपिंडःप्रेतायेति
समुच्चरेदिति अथप्रयोगः ऐशान्यांवेदिंकृत्वा तैजसेमृन्मयेवा चरुंश्रपयित्वा सक्तुनावातिलमधुघृतयुतं कपित्थमात्रंपिंडंकृत्वा तिथ्या द्यु-
त्का काश्यपगोत्रस्यामुकप्रेतस्य मूर्धाक्षिदंतावयवसंभूत्यैप्रथमाहिकदेहपूरकपिंडदानंचकरिष्ये द्वितीयाहादौद्वितीयाहादिकेत्यादि-
ततः पाषाणाग्रेविष्णुसंपूज्य दर्भासनमवनेजनंचकृत्वामुकप्रेतेत्यादिमूर्धावयवसंभूत्यैदेहपूरकः प्रथमाहिकएषतेपिंडउपतिष्ठता
प्रत्यवनेजनं भृंगराजतुलसीदलानिपिंडजलेक्षिपेत् अंजलिदानंतूक्तमेव एवंदशाहं तत्रसंकल्पेविशेषः चक्षुःश्रोत्रनासामुखावयव
निष्पत्यर्थमितितृतीयेविषमश्राद्धंच नाभिलिंगगुदनिष्पत्यर्थमितिचतुर्थे जानुजंघापादावयवसिध्यर्थमितिपंचमे विषमसश्राद्धं
च सर्वमर्मावयवनिष्पत्यर्थमितिषष्ठे मज्जामेदोमांसस्नायुनाडीरूपावयवसंभूत्यैइतिसप्तमे विषमश्राद्धंवा दंतलोमनखावयवसि
ध्यर्थमित्यष्टमे वीर्यावयवसिध्यर्थमितिनवमे विषमश्राद्धंच देहपूर्णत्वतृप्ततोक्षाद्विपर्ययसिध्यर्थमितिदशमे प्रत्यहमंजलिसंख्य

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

योदकुंभाश्चदेयाः अत्यशक्तौतु पिंडयज्ञावृतादेयं प्रेतायान्नं दिनत्रयमितिज्ञेयं अपरार्केव्यासः आशौचांत्यदिने क्षौरं जनन्यां च गुरौ मृते आ
पस्तंबः अनुभाविनांचपरिवापनं अनुभाविनः कनिष्ठाइतिमिताक्षरारत्नाकरादयः आशौचमनुभवतांसर्वेषांवपनमितिशुद्धितत्वादयो गौ
डाः तदुक्तंरत्नमालायां आज्ञयानरपतेर्द्विजन्मनांदारकर्ममृतसूतकेषुच बंधमोक्षमखदीक्षणेषुचक्षौरमिष्टमखिलेषुचोडुषु अपरार्केव्या-
सः पुत्रः पत्नीचवपनंकुर्याद्दत्तेयथाविधि पिंडदानोचितोन्योपिकुर्यादित्थंसमाहितः पुत्राणामाद्यंतयोःसमुच्चयश्चज्ञेयः दशदिनेत्वव
यवपिंडंदत्वा त्रिकोणीं वेदीं कृत्वाप्रेतसखिभ्यः प्रेतायमायचपिंडत्रयंदत्वा अपूपध्वजछत्रोदकुंभान्निवेद्यकाकबलिंदत्वा अश्मानं
तैलेनाभ्यज्य जलेक्षिप्त्वाप्रेतस्पृष्टवाससीत्यक्त्वा पुत्रः पत्नीसर्वेप्रेताल्पवयसश्चवपनंकुर्युः ततःस्नात्वा सर्वैः त्रिर्धर्मोदकांजलिंदत्वास
र्षपकल्केनतिलामलकैर्वास्नात्वागृहंव्रजेयुः दशाहमध्येदर्शेतुमाधवीयेऋष्यशृंगः आशौचमंतरादर्शोयदिस्यात्सर्ववर्णिनां समाप्तिंप्रे
ततंत्रस्यकुर्यादित्याहगौतमः श्लोकगौतमः अंतर्दशाहेदर्शश्चेत्तत्रसर्वंसमापयेत् पित्रोस्तुयावदाशौचंदद्यात्पिंडान्जलांजलीन् इद
मपित्र्यहमध्येदर्शेतदूर्ध्वंदर्शेतुपित्रोरपितंत्रंसमाप्यमेव पित्रोराशौचमध्येतुयदिदर्शःसमापतेत् तावदेवोत्तरंतंत्रंपर्यवस्येत्र्यहात्परमि
तिगालवोक्तेः अन्येषांतुत्र्यहमध्येपिसमाप्यं कालामृतेनिर्णयामृतेचैव मदनरत्नपारिजातयोस्तुगालवीयमापद्गोरसपुत्रादिपरं पि
त्रोस्त्र्यहोर्ध्वमपिनापकर्षइत्युक्तं तत्रमूलंचिंत्यं इतिश्रीकमलाकरभट्टकृतेशूद्रधर्मेशूद्राशौचं तत्कृत्यंच अथैकादशाहः मनुः वि
प्रः शुध्यत्यपः स्पृष्ट्वाक्षत्रियोवाहनायुधं वैश्यःप्रतोदरश्मीन्वायष्टिंशूद्रःकृतक्रियः शुद्धितत्वेदेवलः अद्याहःसुनिवृत्तेषुस्नाताःकृत ५२
मंगलाः आशौचाद्विप्रमुच्यंतेब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्यच इदंसपिंडनोत्तरमितिशिष्टाः हेमाद्रौशंखः अयंश्राद्धमशुद्धोपिकुर्यादेकाद-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शेऽहनि कर्त्तुस्तात्कालिकी शक्तिरशक्तः पुनरेव सः शूद्रेऽप्येवं तदाह पैठीनसिः एकादशेऽन्हि यच्छ्राद्धं तत्सामान्यमुदाहृतं चतुर्णामपि व-
र्णानां सूतकं तु पृथक् पृथक् यत्तु मरीचिः आशौचान्ते ततः सम्यक् पिंडदानं समाप्यते सर्वश्राद्धं प्रदातव्यं सर्ववर्णेष्वयं विधिरिति तत्सर्वे-
षां दशाहपर्यन्तं तु मात्स्ये एकादशेऽहनि तथा विप्रानेकादशे व तु क्षत्रादिः सूतकान्ते तु भोजयेदयुजो द्विजानिति तद्द्विगुणश्राद्धपरं रुद्रमु-
द्दिश्य कर्तव्यं प्रेतप्रीतिकरं हि तदिति वचनादिति मदनपारिजातः कल्पतरौ शूलपाणिवाचस्पत्यादयस्त्वस्माद्वचनादप्याशौचापगम इति विष्णू-
क्तेः प्रागुक्तशंखादिवचनानां वानाकस्त्वाच्छूद्रादीनामप्याशौचान्त एवाहुः अन्ये तु द्विविधवाक्यवशाद्देशाचारतो विकल्पमाहुः सत्यव्रतः सद्यः
शौचेऽपि दातव्यं प्रेतस्यैकादशेऽहनि उशना त्र्यहाशौचेऽपि कर्तव्यमाद्यमेकादशेऽहनि इति अतीतविषये सत्र्यहोर्ध्वं सातदिष्यते हेमाद्रौ बौधा-
यनः एकोद्दिष्टं श्व एवस्या द्वादशेऽहनि वा पुनः अत ऊर्ध्वमयुग्मेषु कुर्वीताहःसु शक्तितः अर्धमासेऽथवा मासि ऋतौ संवत्सरेऽपि वा अथ वृषो-
त्सर्गः हेमाद्रौ मात्स्ये कौर्मे न करोति वृषोत्सर्गं कृतीर्थे वा जलांजलिं न ददाति सुतो यस्तु पितुरुच्चार एव सः एष्टव्या बहवः पुत्रा यद्येकोऽपि ग-
यां व्रजेत् यजेत वाश्वमेधेन नीलं वा वृषमुत्सृजेत् षट्त्रिंशन्मते पतिपुत्रवती नारी भर्तुरग्रे मृता यदि वृषोत्सर्गं न कुर्वीत गां दद्याच्च पय-
स्विनीं एकादशेऽन्हि प्रेतस्य यस्य नोत्सृज्यते वृषः प्रेतत्वं सुस्थिरं तस्य दत्तैः श्राद्धशतैरपि यत्तु हेमाद्रौ भविष्ये चैत्र्यां वापि तृतीयायां वै-
शाख्यां द्वादशेऽन्हि वा यच्च विष्णुधर्मे विषुवद्द्वितये चैव मृताहे बांधवस्य चेति तत्पूर्वासंभवे ज्ञेयं ब्राह्मे लोहितो यस्तु वर्णेन मुखे पुच्छे च पां-
डुरः श्वेतः खुरविषाणाभ्यां स नीलो वृष उच्यते देवीपुराणे चतस्रो वत्सिका भद्रे ह्येकस्य संभवन्तोऽपि वा अथ प्रयोगः तत्र पूर्वं विष्णुरूपि-
णे तर्पणमुक्तं देवजातीये तत्र मूलं चिंत्यं उपवीती देशकालौ स्मृत्वा काश्यपगोत्रस्यामुकदासप्रेतस्य प्रेतत्वनिवृत्त्या रुद्रलोकप्राप्त्यर्थं-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू. क.
५२

वस्त्वादिलोकप्राप्त्यर्थं वृषोत्सर्गं करिष्ये इत्युक्त्वा नंदादिसमनाम्नीं वत्सकशीलवपयस्विनीसुरभिः पंचमीप्रोक्तेति वृषमातृः पूजयेन्नवान्
तऐशानेकुंभेरुद्रं संपूज्याग्निंप्रतिष्ठाप्य ब्रह्मासनं कृत्वाप्रणीतापात्रेद्वयोर्भागयोर्जलक्षीरेप्रणीय पायसं पिष्टचरुं च कृत्वा आदौइह शांतिः षट्-
चआज्यभागावतः परमितिस्मृतेरग्नयेस्वाहेतिषट् ततआघारावाज्यभागौच ततःप्रजापतये० इन्द्रायाग्नये सोमायचाज्यं हुत्वाग्नयेरुद्राय शे-
र्वाय पशुपतये उग्राया शनये भगाय महादेवायेशानायच पायसं हुत्वा पूष्णोस्वाहेति पिष्टं चरुं हुत्वा द्वयोः स्विष्टकृतं हुत्वाज्येन प्राजापत्यं ता
नवाहुतीर्हुत्वा वृषंचतस्त्रोड्वे एकां वावत्सतरीमलंकुर्यात् अत्रहोमस्य वेदमंत्रैरुक्तेः शूद्रस्यहोमोनेति मदनपालः अन्येतु नाम्नाहुः ततो
वृषमग्निं चतुः परिक्रम्य रुद्रकुंभोदकेनाभिषिच्य वृषं गाश्चगंधस्रक्वस्त्राद्यैरलंकृत्य रुद्रस्वरूपविप्राये तत्पाद्यमासनं गंधंचचतुर्भ्यो दत्वारु
द्ररूपप्रेतस्वरूपि विप्रेभ्यश्चत्वार्यामान्नानि दत्वा वृषोत्सर्गश्राद्धप्रतिष्ठार्थं दक्षिणां दत्वा वृषपदे पिंडान् दद्यादिति केचित् ततो वामांगे त्रिशू
लेनदक्षिणे चक्रेण व्यत्ययेनवा वृषं गाश्चांकयित्वा कुशतिलहेमजलयुतं पुच्छमादाय देशकालौ कुत्वा काश्यपगोत्रस्यास्मत्पितुरमुकप्रेतस्य वि-
मुक्तिद्वारारुद्रलोकप्राप्त्यर्थं इमंवृषं वत्सतरीसहितं रुद्रदैवतममुकगोत्रायामुकप्रेतायोत्सृजामि युष्मभ्यपतिं ददाम्येतेन पतिनास्वच्छंदं
चरत तेनश्रीरुद्रः प्रीयतामित्युक्त्वापसव्येनतिलं पुच्छोदकमादायामुकप्रेतइदं ते वृषवत्सतर्योः पुच्छोदकमुपतिष्ठतामित्युक्त्वा पठेत् धर्म
स्त्वं वृषरूपेण जगदानंदकारक अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतः पाहि सनातन वृषोहि भगवान्धर्मश्चतुष्पादः प्रकीर्तितः वृणोमितमहं भक्त्या
प्रेतं स्वर्गंनयत्वसौ अयंहि वोमयादत्तः सर्वासंपात्तिरुत्तमः तुभ्यंचैतामयादत्ताः पत्न्यः सर्वामनोरमाः वृषएषमयादत्तस्तंतारयतु सर्व-
दा ब्रह्मणे पूर्णपात्रमाचार्याय सहिरण्यं गोमिथुनं दत्वा विसृज्येश्वरार्पणं कुर्यात् इतिवृषोत्सर्गः ततानवश्राद्धवत् धरभ्रुवाद्यष्टवस्तू ५२

द्देशेनाष्टावेकं वा विप्रमित्येवं वसुश्राद्धमेकादशाभ्य एकस्मैवारुद्रगणश्राद्धं चकृत्वाचम्यदेशकालौ स्मृत्वा काश्यपगोत्रस्यास्मत्पितुरमुकप्रेत
स्यप्रेतत्वनिवृत्त्यावस्त्वादिरूपप्राप्त्यर्थमाद्यश्राद्धमेकादशेऽह्न्येकोद्दिष्टविधिनाकरिष्येइत्युक्त्वाद्यश्राद्धेऽमुकप्रेतस्थानेक्षणःकर्तव्यः त
थाप्राप्नोतुभवान्प्राप्नुवानि इत्येकादशैकंवाविप्रंनिमंत्र्याक्रोधनैः शौचपरैरित्युक्त्वादर्भबटुंवानिमंत्र्य सर्वंनवश्राद्धंतु पार्वणवच्चकार्यं तत्र
द्वारिवृत्तंमंडलं कृत्वाचम्याभ्यर्च्यामुकप्रेतैतत्तेपाद्यमुपतिष्ठतामित्येवंपाद्यंदत्वाचम्योदङ्मुखमुपविश्यामुकप्रेतामुकगोत्रैषतेगंधः पुष्पा-
णिधूपोदीप आच्छादनंछत्रालंकारादिर्वोपतिष्ठतांसंपूर्णतांवावाचयित्वाग्नौकरणंनेतिबह्वृचः गृह्यभाष्यमतेत्वस्ति तदामुकप्रेतायस्वाहेत्या
मेनैकाहुतिः ततःसोदकुंभमामान्नंसोपस्करममुकप्रेतायाद्यश्राद्धेउपतिष्ठतां विकिरेविकल्पः ततोवेद्यारेखांकृत्वाउच्छिष्टपिंडेच इदंपिंडा
सनं अवनेजनं अयंपिंडःप्रत्यवनेजनं पिंडपूजासूत्रंच ततःस्वधोक्षितादिकृत्वा गोत्रंनोवर्द्धतामित्युक्त्वाक्षय्योदकेदत्वादक्षिणादलेकादश
पक्षेआद्यायप्रेतालंकारवाहनादिदद्यात् बृहस्पतिः प्रेतालंकारवस्त्रादिपितुर्यद्वाहनादिकं संपूज्यगंधमाल्यैःस्वश्राद्धभोक्त्रेतदर्पयेत् त
तोऽभिरम्यतामितिविसर्जयेत् शेषंनवश्राद्धवत् ततआद्यमासिकंकुर्यात् तत्समानतंत्राणिषोडशश्राद्धानिवा आद्याब्दिकमपीत्येके
अन्नपददानमुक्तंदेवजानीयेगारुडे एकादशाहंप्रक्रम्य तदन्हीदीयतेसर्वंद्वादशाहेविशेषतः पदानिसर्ववस्तूनिवरिष्ठानित्रयोदश याद-
दातिमृतस्येहजीवन्नप्यात्महेतवे सुखीभूत्वामहामार्गेवैतनेयसगच्छति आसनोपानहौछत्रंमुद्रिकाचकमंडलुः भोजनंभाजनाधा-
रोवस्त्राण्यष्टविधंपदंतथा भाजनासनदानेनमुद्रिकाभोजनेनच आज्ययज्ञोपवीतेनपदंसंपूर्णतांव्रजेत् महिषीरथगोदानात्सुखी
भवतिनिश्चितं सर्वोपस्कारयुक्तानिपदान्यत्रत्रयोदश योददातिमृतस्येहजीवन्नप्यात्महेतवे सगच्छतिपरंस्थानंसहाकष्टविवर्जि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तः त्रयोदशपदानीत्थंप्रेतायैकादशेहनि दातव्यानियथाशक्तितेनासौप्रीणितोभवेत् अन्नंचैवोदकंचैवोपानहौचकमंडलुः छत्रंवस्त्रंतथा
यष्टिंलोहदंडंतथाष्टमं अग्नीष्टिकांचदीपंचतिलान्तांबूलमेवच चंदनंपुष्पदानंचोपदानानिचतुर्दश योऽश्वंरथंगजंवापिब्राह्मणेप्रतिपा-
दयेत् स्वमहिम्नानुसारेणतत्तत्फलमवाप्नुयात् अत्रतत्तद्दानमंत्राश्चमत्कृतेदानकमलाकरेज्ञेयाः अत्रमूलंतुचिंत्यं अथशय्यादानं हेमाद्रौभ
विष्ये तस्माच्छय्यांसमासाद्यसारदारुमयींदृढां दंतपत्रचितांरम्यांहेमपट्टैरलंकृतां हंसतूलीप्रतिच्छन्नांशुभगंडोपधानिकां प्रच्छादनपटी
युक्तांगंधधूपाधिवासितां तस्यांसंस्थापयेद्धैमंहरिंलक्ष्म्यासमन्वितं अत्रहरिस्थानेप्रेतं उच्छीर्षकेघृतपूर्णंकलशंपरिकल्पयेत् विज्ञेयःपांड
श्रेष्ठसानिद्राकलशोबुधैः तांबूलंकुंकुमक्षोदकर्पूरागरुचंदनं दीपिकोपानहच्छत्रचामरासनभाजनं पार्श्वेषुस्थापयेद्भक्त्यासप्तधान्यानि
चैवहि शयनस्थस्यभवतियदन्यदुपकारकं भृंगारकरकाद्यंतुपंचवर्णवितानकं मंत्रस्तु यथानकृष्णशयनंशून्यंसागरजातया शय्या
ममाप्यशून्यास्तुतथाजन्मनिजन्मनि यस्मादशून्यंशयनंकेशवस्यशिवस्यच अर्हंतदेवदत्त्वेवंतस्यसकलंप्रणिपत्यविसर्जयेत् एकादशा
हेपितथाविधिरेषःप्रकीर्तितः विशेषंचात्रराजेंद्रकथ्यमानंनिशामय तेनोपभुक्तंयत्किंचिद्वस्त्रवाहनभाजनं यद्यदिष्टंचतस्यासीत्तत्सर्वं
परिकल्पयेत् तमेवपुरुषंहैमंतस्यांसंस्थापयेत्सदा पूजयित्वाप्रदातव्यामृतशय्यायथोदिता तत्रैवपाद्मे मृतकांतेद्वितीयेन्हिशय्यांदद्यात्सु
लक्षणां कांचनपुरुषतद्वत्फलंवस्त्रसमन्वितं अस्थिलालाटिकंगृह्यसूक्ष्मंकृत्वातुपायसं भोजयेद्द्विजदांपत्यंविधिरेषसनातनः एषएववि
धिर्दृष्टःपार्वतीयैर्द्विजोत्तमैः एतत्प्रतिग्रहेतत्रैव गृहीतायांतुतस्यांवैपुनःसंस्कारमर्हति भविष्ये स्वर्गेपुरंदरपुरेसूर्यपुत्रालयेतथा सु ५४
खंवसत्यसौजंतुःशय्यादानप्रभावतः आभूतसंप्लवंयावत्तिष्ठत्यातंकवर्जितः इतिशय्यादानं क्रियानिबंधेस्मृत्यंतरे सूतकेमृतके

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चैवद्वितीयंमृतकंयदि पिंडदानंप्रकुर्वीतवृषोत्सर्गंतथैवचनहन्यात्सूतकंकर्मद्वादशेकादशाहिकं शूद्रोवायदिवाशूद्रः कुर्यादेवाविचार
यन् अथोदकुंभः हेमाद्रौस्मृतिसमुच्चये एकादशाहात्प्रभृतिघटस्तोयान्नसंयुतः दिनेदिनेप्रदातव्योयावत्संवत्सरंसुतैः मदनरत्नेगौत
मः अदैवंपार्वणश्राद्धंसोदकुंभमधर्मकं कुर्यात्प्रत्याब्दिकाच्छ्राद्धात्संकल्पविधिनान्वहं अत्रपिंडेविकल्पः अहरहरन्नमस्मैब्राह्म
णायोदकुंभंचदद्यात् पिंडमप्येकेनिपृणंतीतिहेमाद्रौपारस्करोक्तेः विशेषोनिर्णयसिंधौज्ञेयः देवजानीयेगारुडे प्रत्यहंदीपकोदेयो-
मार्गेतुविषमेनरे यावत्संवत्सरंवापिप्रेतस्यसुखलिप्सया कुर्याद्याम्यसुखंपिच्यमद्भिःसंकल्प्यसुस्थितं अथमासिकानितानिकृत्वैवस-
पिंडनंकार्यं श्राद्धानिषोडशादत्त्वानैवकुर्यात्सपिंडनमितिलौगाक्षिस्मृतेः सपिंडीकरणोत्तरंपुनःकार्याणि यस्यसंवत्सरादर्वाक्सपिं
डीकरणंकृतं मासिकंचोदकुंभंचदेयंतस्यापिवत्सरमितितेनेवोक्तेः सपिंडीकरणादर्वागपकृष्यकृतान्यपि पुनरप्यपकृष्यंतेवृध्युत्तर
निषेधनादितिगालगालवोक्तेश्च तानिसपिंडनात्प्रागेकोद्दिष्टविधिनोर्ध्वंतुपार्वणेन कार्याणीत्यादिनिर्णयसिंधौज्ञेयं तान्याहकात्यायनः
द्वादशप्रतिमास्यानि आद्यषाण्मासिकेतथा सपिंडीकरणंचैवइत्येतच्छ्राद्धषोडशं त्रिपक्षिकाब्दिकेचेतिश्राद्धान्येतानिषोडशेतिजातूक-
र्ण्यपाठः आद्यमूनमासिकंषाण्मासिकंऊनषष्ठं आब्दिकमूनाब्दिकंतेनामुकदासप्रेतत्वनिवृत्त्यापितृलोकप्राप्त्यर्थमाद्यमासिकंद्विती
यंचत्रैपक्षिकः तृतीयचतुर्थ॰ पंचम॰ षष्ठ॰ ऊनषष्ठ॰ सप्तमे॰ नवम॰ दशम॰ एकादश॰ द्वादश॰ ऊनाब्दिकानिश्राद्धानिस्वस्वकाले
कर्तव्यानिसपिंडीकरणाधिकारसिद्ध्यर्थमेकादशेद्वादशेवाहन्यपकृष्यकरिष्येइत्युक्त्वाद्यमासिकेयंतेक्षणउपतिष्ठतामित्येवंषोडशवि
प्रान्कुशबटूंन्वानिधायाद्यमासिकेइदंतेपाद्यमित्यवंसर्वंनवश्राद्धवत्कृत्वाषोडशामान्नानिपिंडांश्चदत्वा अथसपिंडनं भविष्ये द्वादशे-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ह्निषण्मासे त्रिपक्षे वा त्रिमासि वा एकादशेथ पूर्णेब्दे मंगलस्याप्युपस्थितौ विष्णुः मासिकार्थं वद्द्वादशाहं श्राद्धं कृत्वा त्रयोदशेन्हि वा कुर्यात् मंत्रवर्जं हि शूद्राणां द्वादशेहनि कीर्तितं एतद्दर्शश्राद्धकारि शूद्रपरमित्यपरार्के कल्पतरौ च आशौचोत्तरं द्वादशस्वहः स्व द्वादशमासिकानि कृत्वा द्वादशे सपिंडनं अधिकमासे तु त्रयोदश इत्यर्थः विस्तरो निर्णयसिंधौ ज्ञेयः अथ प्रयोगः देशकालौ स्मृत्वा काश्यपगोत्रस्यास्मत्पितुरमुकप्रेतत्वनिवृत्त्या वस्वादिपितृलोकप्राप्त्यर्थं मेकोद्दिष्टपार्वणोभयात्मकं सपिंडीकरणश्राद्धं करिष्ये इत्युक्त्वास्मत्पितुरमुकप्रेतस्य स्थाने क्षणं दत्वा भवद्भिः प्रसादः कर्तव्य इत्युक्त्वा ततः सव्येन कामकालसंज्ञकविश्वेदेवस्थाने क्षणं दत्वेत्यादि द्वौ देवदेवानं तरं वा प्रेतक्षणस्तनो पसव्येनास्मत्पितुरमुकदासस्य वसुरूपस्य स्थाने क्षणं दत्वेत्यादि एवमस्मत्पितुः पितामहस्यामुकदासरुद्ररूपस्य स्थाने इत्यादि एवमस्मत्पितुः प्रपितामहस्यामुकदासस्यादित्यरूपस्य एवं षड्विप्राः कुशवटवो वा अक्रोधनैः शौचपरै रितिजपः सर्वत्र प्रेतस्थाने नवश्राद्धवत् पित्र्ये पार्वणवत् ततः परेद्युः संकल्प्य पुनः क्षणं दत्वा देवे चतुरस्रं मंडलं कृत्वा तद्दक्षिणे प्रेताय वर्तुलं त्रिकोणं वा कृत्वा क्रमेण पाद्यं दत्वाचम्य कामकालसंज्ञकविश्वेदेवाः समाध्वं प्रेत समाध्वं प्रेतस्य पितृपितामहप्रपितामहाः समाध्वमित्यासनेषूपवेश्य नीवीसंबधं कृत्वा पक्वान्नश्राद्धकर्म करिष्ये करुष्वेत्युक्त्वा कामकालसंज्ञकानां विश्वेषां देवानामिदमासनं स्वरवासनं अत्रास्यतां धर्मोसि दैवे क्षणः क्रियतां० तथा प्राप्नवानि० एवं द्वितीय देवे अतो देव्यर्घपात्रे संपन्ने इत्युक्त्वा कामकालसंज्ञकान् विश्वान्देवान् भवत आवाहयिष्ये आवाहयेत्युक्ते कामकालेभ्यो नमः आगच्छंतु महाभागा इति वा ऽत्वाद्य कामकाल० देवा इदं वो अर्घ्यमिति विप्रहस्ते दत्वा पात्रं न्युब्जं कृत्वा गंधपुष्पधूपदीपाच्छादनानि दत्वा संपूर्णतां वाचयित्वा अपसव्येनास्मत्पितुः काश्यपगोत्रस्यामुकदासस्येदमासनमुपतिष्ठतां स्वासनं प्राप्नोतु भवानित्यादि ततः पितुः ५५

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पित्रादीनां पार्वणवदासनानि चत्वार्यर्घ्यपात्राणि तत्राद्ये चत्वारि पवित्राणि त्रिषु त्रीणि ततः काश्यपगोत्रामुकप्रेत एष तेऽर्घ्य उपतिष्ठतामिति द-
त्वाद्येत्यादि काश्यपगोत्रस्यामुकप्रेतस्यार्घ्यं तत्पितृपितामहप्रपितामहार्घ्येषु संयोजयिष्ये संयोजयेत्युक्ते एकं पवित्रं पितृपात्रे दत्वा काश्यपगोत्रा-
मुकप्रेत त्वं पित्रामुकदासेन वसुरूपेण सह संसृज्य स्वसायुज्यं गच्छेति तदर्घ्यं निनीयैवं तत्पितामहेन रुद्ररूपेणेति द्वितीये स्वप्रपितामहेनादि-
त्यरूपेण सहेति तृतीये ततः एष वोऽनुगतः प्रेतः पितरस्तं ददामि वः शिवं भवतु शेषाणां जायन्तां चिरजीविनः इत्यभिमृशेत् संसर्जनोत्तरं प्रेताया-
र्घ्यदानमिति मदनपालः ततः प्रेतपितादिभ्यः पार्वणवदर्घ्यत्रयं दत्वा न्युब्जं पात्रं कृत्वा गंधपुष्पधूपदीपाच्छादनालंकारान् प्रेताय तत्पित्रादिभ्यश्च
दत्वा पूर्णतां वाचयित्वा प्रेते प्रेताय यमाय चेयमाहुतिरुपतिष्ठतामिति पाणौ हुत्वा वा तत्पित्रादिषु चाग्नौकरणं कृत्वा देवे प्रेते तत्पित्रादिषु चामान्नानि
संकल्प्योच्छिष्टपिंडं विकिरं च दत्वा गृहपाकात्पायसेन सक्तुभिर्वा प्रेताय तत्पित्रादिभ्यः पिंडान्दत्वाद्येत्यादि काश्यपगोत्रस्यामुकदासप्रेतस्य प्रेत-
त्वविमुक्त्यावस्वादि पितृलोकप्राप्त्यर्थं तत्पिंडं तत्पितृ पितामहानां काश्यपगोत्राणाममुकदासानां वसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां पिंडैः सह संयोज-
यिष्ये ॰ संयोजयेत्युक्ते प्रेतपिंडं त्रेधा कृत्वैकं भागं मधु चादाय काश्यपगोत्रामुकप्रेत त्वत्पिंडं त्वत्पित्रामुकगोत्रेणामुकदासेन वसुरूपेण संयुनज्मि
एष ते पिंडः तस्मै ते स्वधा नमः एवं द्वितीयं भागं पितामहेन रुद्ररूपेण तृतीयं भागं प्रपितामहेनादित्यरूपेण ततः एष वोऽनुगतः प्रेतः इति प्रागुक्तं मं-
त्रमुक्त्वा प्रत्यवनेजनं पिंडपूजादि कृत्वा दक्षिणां दत्वा दशदानवैतरणीदानानि कृत्वा शेषं समापयेत् ततः पाथेयश्राद्धं कृत्वा वर्षांतं यावत् प्रत्यहमुद-
कुंभश्राद्धं स्वकाले पुनर्मासिकानि च कुर्यात् इति श्रीकमलाकरभट्टकृते शूद्रधर्मतत्वे और्ध्वदेहिकप्रयोगः अथ शूद्रधर्माः तत्रानुपनीता द्वि-
जाः शूद्रसमाः शूद्रेण हि समस्तावद्यावद्वेदे न युज्यते इति मनूक्तेः साम्यं च कर्मानधिकारमात्रेण न तु रूपं पंचयज्ञाद्यस्ति प्रागुपनयनो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ःकामचारकामवाद भक्षाइतिगोतमोक्तेः श्राद्धंतु मन्त्रवद्भवत्येव नाभिव्याहारयेद्ब्रह्मस्वधानिनयनादृतेइति मनूक्तेः ब्रह्मवेदः पाद्मेसृष्टिखं
पि अमावास्याष्टकाकृष्णपक्षपंचदशीषुच एतत्स्थानुपनीतोपिकुर्यात्सर्वेषुपर्वसु श्राद्धंसाधारणंनामसर्वकामफलप्रदं भार्याविरहितो
प्येतत्प्रवासस्थोपिनित्यशः शूद्रोप्यमन्त्रवत्कुर्यादनेनविधिनाबुधः एवंतत्रार्थे विशेषस्तु निर्णयसिंधौश्राद्धाधिकारेज्ञेयः एवंद्विजस्त्रियोपि
तासामपितस्यायावदुक्तमाशौचब्रह्मचर्यमतुल्यत्वादिति षाष्ठन्यायेनानधिकारात् श्रौतस्मार्तकर्मण्यग्निसाध्येधिकारोस्त्येव कामश्रुतिगतस्य
पुंस्त्वस्योद्देश्यविशेषणस्य षाष्ठन्यायेबनाविवक्षितत्वात् पाणिग्रहणाद्धिसहत्वंकर्मसु तथापुण्यफलेषुचेत्यापस्तंबोक्तेश्च सूतसंहितायाम-
पि द्विजस्त्रीणामपिश्रौतज्ञानाभ्यासेधिकारिता वदंतिकेचिद्विद्वांसः स्त्रीणांशूद्रसमानतामिति स्त्रीशूद्राश्चसधर्माणइतिस्मृतेश्च संस्काराअ-
पि शूद्रवत्तूष्णीं अमंत्रिकातुकार्येयंस्त्रीणामावृदशेषतइतिमनूक्तेः तेनाधिकारीभवच्छूद्रः पूर्तधर्मेनवैदिकेइतिजातूकर्ण्योक्तेर्बहिर्वेदिचय
द्दानंतत्पौर्तिकंसुदात्ततमिव्यासोक्तेश्चशूद्रवत्तुलादिषोडशमहादानप्रासादजलाशयोत्सर्गादावप्यधिकारः फलेवाक्यगतस्यपुंस्त्वस्यषाष्ठ-
नीत्याऽविवक्षितत्वात् ततःसधवानांपत्यनुमत्यापृथगप्यधिकारः अग्निसाध्यत्वाभावात् विधवानांतुस्वातंत्र्यादस्त्येवाधिकारः एतच्च
विज्ञानेश्वरेणव्यवहाराध्यायेसविस्तरमुक्तं अतएवतुलादौ पुमान्प्रद्युम्नवत्स्यान्नारीस्यात्पार्वतीसमेति स्त्रीणांफलश्रवणं नचैवंशू-
द्रधर्मत्वात्पंचयज्ञाअपिस्त्रीणांस्युरितिचेत् शृणु पंचयज्ञविधानंतुगृहीनित्यंनहापयेदितिशंखाद्युक्तेर्यजेतेत्यादौकर्त्रैकत्ववत्पुंस्त्वस्य
विवक्षितत्वान्नस्त्रियाःप्रसक्तिः नचनित्येकार्येश्रुतिरस्ति येनतद्गतपुंस्त्वाविवक्षयास्त्रियाअप्यधिकारःस्यात् नित्यत्वानुपपत्त्याप्रत्यवाया ५६
भावस्यकल्प्यत्वात् वचनात्परंनित्येधिकारः यथामदनरत्नेस्कांदे प्रत्यहंतर्पणंकार्यंभर्तुःकुशतिलोदकैरितिश्राद्धेष्वपिनित्यनैमित्तिककाम्ये

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ष्वपुत्रायाभवत्येवाधिकारः भार्यापिंडंपतिर्दद्यात् भर्त्रेभार्यातथैवचेतिशंखोक्तेः अपुत्राशानं भर्तुः पालयंतीव्रतेस्थिता पत्न्येवदद्यात्तत्पिं
डंकृत्स्नमंशलेतचेतिवृद्धमनूक्तेश्च एतत्सविस्तरंनिर्णयसिंधावुक्तं यत्रफलश्रवणंविष्णुशिवपूजनादौतत्राधिकारोस्त्येव एवंव्रतादावपि
तस्माच्छूद्रसमत्वेपिस्त्रीणांनपंचयज्ञाः किंतुभोजनकालेग्रासमात्रंघृतप्लुतमग्नौक्षिपेत् यस्यतेषामग्रतोन्नंसित्यादेः तस्वन्होकुलाध्नीया
दितिधृर्व्वीचंद्रोदयेगोभिलोक्तेरितिदिक् विस्तारापत्तेर्बहुनोच्यते अथस्त्रीधर्माः मनुः उत्पादनमपत्यस्यजातस्यपरिपालनं प्रत्यहंलो
कयात्राचप्रत्यक्षंस्त्रीनिबंधनं अपत्यंधर्मकार्याणिशुश्रूषारतिरुत्तमा दाराधीनस्तथास्वर्गः पितृणामात्मनश्चह तस्माद्यत्नेनरक्ष्यास्ताभर्त
व्यामनुरब्रवीत् अस्वतंत्राःस्त्रियःकार्याःपुरुषैश्चदिवानिशं विषयेषुचसज्जंत्यःसंस्थाप्यात्यात्मनोवशे पितारक्षतिकौमारेभर्तारक्षतियौ
वने पुत्रास्तुस्थाविरेभावेनस्वातंत्र्यंक्वचित्स्त्रियाः सूक्ष्मेभ्योपिप्रसादेभ्यःस्त्रियोरक्ष्याविशेषतः द्वयोर्हिकुलयोःमावहेयुररक्षिताः काले
दातापितावाच्योवाच्यश्चानुपयन्पतिः अगच्छन्नित्यर्थः मृतेभर्तरिपुत्रस्तुवाच्योमातुररक्षिता कल्पतरौपैठीनसिः अप्रमत्तारक्षततं
तुमेनमापरक्षेत्रेपरबीजानिवाप्सु भार्यारक्षतकौमारोबिभ्यंतःपररेतसः स्त्रियोगृहदेवतास्तासांनशौचंनव्रतंनोपवासः पतिशुश्रूषयाग
च्छतिपरमांगतिं ब्राह्मे अमीमांस्यानिशौचानिस्त्रीषुबालातुरेषुच भारते पानंदुर्जनसंसर्गःपत्याचविरहोऽटनं स्वापोन्यगेहेवासश्च
स्त्रीणांवेदूषणानिषट् नैतारूपंपरीक्ष्यंतेनासांवयसिसंस्थितिः सुरूपंवाकुरूपंवापुमानित्येवभुंजते शय्यासनमलंकारंकामंक्रोध
मनार्जवं द्रोहभावंकुकार्यंचस्त्रीभ्योमनुरकल्पयत् नास्तिस्त्रीणांक्रियामंत्रैरितिधर्मोव्यवस्थितः निरिंद्रियाह्यमंत्राश्चस्त्रियोनि
त्यमितिस्थितिः नकश्चिद्योषितःशक्तःप्रसह्यपरिरक्षितुं अर्थस्यसंग्रहेचैनांव्ययेचविनियोजयेत् ग्राम्यधर्मेचपत्यांचपरिग्राह

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्यरक्षणं मनुः बालयावायुवत्यावावृद्धयावापियोषिता नस्वातंत्र्येणकर्तव्यंकिंचित्कार्यंगृहेष्वपि पित्राभर्त्रासुतेनापिनेच्छेद्विरहमात्मनः ए
षांहिविरहेणस्त्रीगर्हितास्यात्कुलद्वये विष्णुः भर्तरिप्रोषितेनप्रतिकर्मक्रियापरगृहेष्वनाभिगमनंद्वारदेशगवाक्षेष्वनवस्थानं याज्ञवल्क्यः
यत्रानुकूल्यंदंपत्योस्त्रिवर्गस्तत्रवर्धते रक्षेत्कन्यांपितावित्रांपतिपुत्रास्तुवार्धके अभावेज्ञातयस्तेषांनस्वातंत्र्यंक्वचित्स्त्रियाः भर्तृभ्रा
तृपितृज्ञातिश्वश्रूश्वशुरदेवरैः बंधुभिश्चस्त्रियःपूज्याभूषणाच्छादनाशनैः संयतोपस्करादक्षाहृष्टाव्ययपराङ्मुखी कुर्याच्छ्वशुरयोः
पादवंदनंभर्तृतत्परा स्त्रीभिर्भर्तृवचःकार्यमेषधर्मःपरःस्त्रियाः आशुद्धेःसंप्रतीक्ष्योहिमहापातकदूषितः क्रीडांशरीरसंस्कारंसमाजो
त्सवदर्शनं हास्यंपरगृहेयानंत्यजेत्प्रोषितभर्तृका बृहस्पतिः प्रसाधनंनृत्यगीतेसमाजोत्सवदर्शनम् मांसमद्याभियोगंचनकुर्यात्प्रो
षितेप्रभौ कल्पतरौशंखलिखितौ प्रोषितेभर्तरिप्रेंखातांडवविहारचित्रदर्शनापानोद्यानमालविकृतशयनोत्कृष्टपानभोजनकंदुकक्री
डागंधमाल्यालंकारदंतधावनांजनादर्शप्रसाधनादीनामनारंभः तत्रैवभारतेकल्पतरौ एताःश्रियःस्त्रियोनामसत्कार्याभूतिमिच्छता ला
लितानिगृहीताचस्त्रीःश्रीर्भवतिभारत मनुः यत्रनार्यस्तुपूज्यंतेरमंतेतत्रदेवताः यत्रैतास्तुनपूज्यंतेसर्वास्तत्राफलाःक्रियाः शोचंतिजा
मयोयत्रविनश्यत्याशुतत्कुलं नशोचंतितुयत्रैतावर्द्धतेतद्धिसर्वदा तस्मादेताःसमभ्यर्च्याभूषणाच्छादनाशनैः जामयस्नुषाभगिन्या
दयः कल्पतरौदक्षः जलौकेवचसर्वास्त्रीभूषणाच्छादनाशनैः सुभृतापिकृतानित्यंपुरुषंह्यपकर्षति जलौकारक्तमादत्तेकेवलंसात
पस्विनी इतरातुधनंवित्तंमांसंवीर्यंबलंसुखं साशंकाबालभावेतुयौवनेभिमुखीभवेत् तृणवन्मन्यतेनारीवृद्धभावेस्वकंपतिं अ- ५७
नपत्याभवेत्सख्याद्ययाव्याधिरुपेक्षितः मनुः विधायवृत्तिंभार्यायाःप्रवसेत्कार्यवान्नरः अवृत्तिकर्शिताहिस्त्रीप्रदुष्येत्स्थितिमत्यपि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

याज्ञवल्क्यः सत्यामन्यांसवर्णायांधर्मकार्यंनकारयेत् सधर्मास्वविधौधर्म्येज्येष्ठयानविनेतरा छंदोगपरिशिष्टे अग्निशिष्टादिशुश्रू
षांबहुभार्यःसवर्णया कारयेत्तद्बहुत्वंचेज्ज्येष्ठयागर्हितानचेत् यावास्याद्वीरसूरासामाज्ञासंपादिनीचया दक्षाप्रियंवदाशुद्धाताम-
त्रविनियोजयेत् कल्पतरौदक्षः धर्मपत्नीसमाख्यातानिर्दोषायदिसाभवेत् दोषेसतिनदोषःस्यादन्याकार्यागुणान्विता मनुः संव
त्सरंप्रतीक्षेतद्विषंतींयोषितंपतिः ऊर्ध्वंसंवत्सरादन्याकृत्वातांतुनसंवसेत् अतिक्रामेत्प्रमत्तंवामत्तंरोगार्तमेववा सात्रिमासान्परित्या
ज्याविभूषणपरिच्छदा उन्मत्तंपतितंक्लीबमबीजंपापरोगिणं नचद्विषंत्यास्त्यागोस्तिनचदायप्रवर्तनं मनुकात्यायनौ विशीलःका
मवृत्तोवागुणैर्वापरिवर्जितः उपचर्यःस्त्रियाभर्तासततंदेववत्पतिः नास्तिस्त्रीणांपृथग्यज्ञोनव्रतंनाप्युपोषणं पतिंसंसेवतेयातुतेन
स्वर्गेमहीयते पत्यौजीवतियानारीउपोष्यव्रतचारिणी आयुष्यंहरतेभर्तुर्नरकंचैवगच्छति कल्पतरौहारीतः नप्रोषितेलंकुर्यान्न
वेणींमुंचेत् मदनरत्नेस्कांदे प्रसुप्तंचस्थितंवासीनंरममाणंयदृच्छया आतुरेष्वपिकालेषुपतिंनोत्थापयेत्क्वचित् रजोवतीत्रिरात्रंतु
स्वमुखंनैवदर्शयेत् स्ववाक्यंश्रावयेन्नापियावत्स्नातानशुध्यति सुस्नाताभर्तृवदनमीक्षेन्नान्यस्यकस्यचित् अथवामनसिध्या
त्वापतिंभानुंविलोकयेत् हरिद्रांकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलंतथा कूर्पासकंचतांबूलंमांगल्याभरणंशुभं केशसंस्कारकबरीकरक
र्णविभूषणं भर्तुरायुष्यमिच्छंतीदूषयेन्नक्वचित्सती नचदुर्भगयानार्यासखित्वंकुरुतेतुसा भर्तुर्विद्वेषिणींनारींनसंभाषेत
कर्हिचित् नैकाकिनीक्वचिद्भूयान्ननग्नास्नातिवैक्वचित् नोलूखलेनमुसलेनवर्द्धन्यांदृषद्यपि नयंत्रकेनदेहल्यांमग्निनोप
विशेत्क्वचित् उत्क्रामत्युत्तरंदद्याद्यानारीक्रोधतत्परा साशुनीजायतेग्रामे शृगालीनिर्जनेवने अपवादोनवक्तव्यःकलहद्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रतस्त्यजेत् गुरूणांसन्निधौचापिनोच्चैर्ब्रूयान्नवाहसेत् नाडितातांडितुंयेच्छेत्साव्याघ्रीदीपदंशिका भर्त्तारंयासमुत्सृज्यमिष्टमश्नातिके
वलं ग्रामेसाशूकरीवास्यात्द्धर्मीवाश्ववविट्भुजा कल्पतरौयमः ऋतुस्नातातुयानारीभर्तारंनोपसर्पति तांग्राममध्येविख्याप्यभ्रू-
णघ्नींतुविवासयेत् बौधायनः अशक्भूषोकरींवंध्यांवंधकांपरिहिंसकीं त्यजंतिपुरुषाःप्राज्ञाःसद्यस्त्वप्रियवादिनीं अप्रजादशो
मेवर्षेस्त्रीप्रजांद्वादशेत्यजेत् मृतप्रजांपंचदशेसद्यस्त्वप्रियवादिनीं वसिष्ठः व्यवायेतीर्थगमनेधर्मेभ्यश्वनिवर्तते व्यवायोव्यभि
चारः तीर्थंयोनिः हारीतः धनधान्यक्षयकरींस्त्रियंसद्योविवर्जयेत् नारदः व्यभिचारेस्त्रियामौंड्यमधःशयनमेवच कदन्नं
चकुवासश्च कर्मचावस्करोद्धृतं शंखः नानुज्ञातागृहान्निर्गच्छेन्नानुत्तरीयानत्वरितंव्रजेन्नपरपुरुषंसंभाषेतननाभिः संदर्शयेदा
गुल्फाद्वासःपरिदध्यान्नस्तनौविवृतौकुर्यान्नहसेदपावृतंनभर्तारंनतद्बंधून्वादिष्यान्नगणिकाधूर्तादिभिःसहैकत्रतिष्ठेत् स्कांदे
याप्रियंप्रीणयेत्प्रीतात्रिलोकीप्रीणितातया भुंक्तेभुंक्तेतथापत्यौनास्मिन्तिष्ठतितिष्ठति निद्रितेचविनिद्रातिप्रथमंपरिबुध्यति अ
नलंकृतमात्मानंपत्युर्नोदर्शयेत्क्वचित् कार्यार्थंप्रोषितेपत्यौसर्वमंडनवर्जिता नचतन्नामगृण्हीयात्तस्याःपुण्यविवृद्धये आक्रुष्टापिन-
चाक्रोशेत्ताडितापिप्रसीदति एवंकुरुकृतंस्वामिन्मन्यतामितिवक्तिच आहूतागृहकार्याणित्यक्त्वागच्छतिसत्वरं पूजोपकरणंस
र्वमप्कसंशोधयेत्स्वयं नियमोदकवर्न्हिश्च पत्रपुष्पादिकंचयत् सेवेतभर्तुरुच्छिष्टमिष्टमन्नंफलादिकं महाप्रसादइत्युक्त्वापतिद
त्तंप्रतीच्छति कल्पतरौश्रृंगः गृहमेधाभवेन्नित्यंभूषणानिचपूजयेत् गृहकार्यपरानित्यंपूजयेन्मार्जयेद्गृहं नित्यंस्नानकृतावेणीपूजये
त्पुष्पवाससा पूर्वमेवरहोगच्छेद्यावन्नान्यःप्रबुध्यते देवताराधनंकुर्याद्धूपपुष्पबलिंहरेत् शंखलिखितौवेलानुत्सवे गंधमाल्या

CC-0: Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भरणानि विकृतानि वासांसि विभूयान्न परपुरुषमभिभाषेतान्यत्र वणिक् प्रव्रजितवृद्धेभ्यः हारीतः स्नात्वा शुक्लेवाससी परिधाय देवागारं प्र-
विश्य नमस्कृत्वान्नाद्यभिघार्य तन्नहुते देवेभ्य उद्धाहाग्नौ देवपत्नीभ्यां हुत्वा बलिं हरेत् कृते देवातिथ्ये यथास्वं गृहिणस्तर्पयित्वा शेषं पत्नी गु
से भुक्त्वा भांडानि निर्णेज्य प्रक्षाल्य बहिरुत्तरपूर्वस्यां दिशि नमस्कृपतये भूपतये रुद्राय नम इति निनीय एवं सायंभृतादि यथार्थसंविष्टेषु नमो भुव
नपतेर. द्वाय भस्मसद्भस्मनारक्षां करोमीति भस्मना द्वारमपिधाय स्वामीस्कृतादीनात्मानं चालयेत् यच्चान्यद्रक्ष्यं स्यात्तत् भस्मनास्पृशेदित्यर्थः
आनम्य भर्तृपादौ संविशेन्नोपविष्टा स्थित आसीत नोच्चैर्न वितर्कस्थानेनावीक्षणमीक्षेत् परिमृज्य संवाहयित्वोपासीत व्यजनेन नोष्णो वर्षघर्मा
भोस्य गात्रेभ्यः परिमृज्यात् ग्रामांतरगतं भाराक्रांतं शयानमुद्यच्छेत्धृष्टमना अर्थेनार्चयेत् तथा परशयनासनवस्त्राभरणानि मनसापि ना-
ध्यवस्येति तथैकपात्र्यं मद्यमांसोच्छिष्टनिर्माल्यं चान्यत्र गुरुभर्तृसुतेभ्यः इति स्कांदे तीर्थस्नानार्थिनी नारी पतिपादोदकं पिबेत् शंकरा
दपि विष्णोर्वा पतिरेकोधिकः स्त्रियाः परशुरामप्रतापे रत्नावल्यां च स्कांदे प्रातःकाले तु या नारी दद्यादर्घ्यं विवस्वते सप्तजन्मसु वैधव्यं सा ना
रीनैव पश्यति कृत्वा तु मंडलं बाह्ये सूर्यं तत्राक्षतादिभिः पूजयेत्सततं या वै तस्यास्तुष्यंति देवताः प्रातःकाले तु या नारी शुचिर्भूत्वा समाहि
ता पूजयेद्द्वारदेशं तु सर्वान्कामान्समश्नुते न ददाति यदा नारी ज्येष्ठायै प्रत्यहं बलिं भोज्यान्नं च यथाशक्ति सा प्रेत्य नरकं व्रजेत् अवश्यमे
व नारीभिर्ज्येष्ठाया बलिकर्मणा श्रीपालं प्रत्यहं कार्यं पुत्रपौत्रधनेप्सुभिः कल्पतरौ भारते यदैव भर्ता जानीयान्मंत्रमूलपरां स्त्रियं उद्वि
जेत तदैवास्याः सर्पाद्वेश्मगतादिव तत्रैव विष्णूक्तं पृथ्वीं प्रति श्रीवाक्यं नारीषु नित्यं शुचिभूतिकासु स्वभर्तृभक्तप्रियवादिनीषु असु
क्तहस्तासु सुतान्वितासु सुगुप्तभांडासु बलिप्रियासु मृष्टवेश्मासु जितेंद्रियासु कलिव्यपेतासु विलोलुपासु धर्मव्यपेक्षासु द-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यान्विता स्त्रस्थितासदाहंजगतांविधात्री व्यासः द्वारोपवेशनंनित्यंगवाक्षेणनिरीक्षणं असत्प्रलापोहास्यंचदूषणंकुलयोषितां भारते अट्टशूलाजनपदाः शिवशूलाश्चतुष्पथाः वनिताः केशशूलिन्योभविष्यंतिकलौयुगे अस्यार्थमाहपरशुरामः अट्टमन्नंशिवोवेदः शूलं विक्रयएवच केशश्चभगमित्याहुर्वेदतत्वार्थदर्शिनः मनुः भर्तादैवंगुरुर्भर्ताधर्मतार्थव्रतानिच तस्मात्सर्वंपरित्यज्यपतिरेकंसमर्चयेत् भुंक्तेभुक्तेपतौयातुस्वासीनाचापिवासिते विनिद्रितेविनिद्रातिसास्त्रीज्ञेयापतिव्रता रजोवतीगर्भिणीधर्माः सहगमनान्वारोहणादौनिर्णयेविधिश्चनिर्णयसिंधावुक्तोस्माभिः अथविधवाधर्माः मदनरत्नपारिजातयोः स्कांदे पत्यौमृतेपियायोषिद्वैधव्यंपालयेत्क्वचित् सापुनःप्राप्यभर्तारंस्वर्गलोकंसमश्नुते विधवाकवरीबंधोभर्तृबंधायजायते शिरसोवपनंतस्मात्कार्यंविधवयासदा एकाहारःसदाकार्योनोद्वितीयःकदाचन त्रिरात्रंपंचरात्रंवा पक्षव्रतमथापिवा मासोपवासंवाकुर्याच्चांद्रायणमथापिवा कृच्छ्रंपराकंवाकुर्यात्तप्तकृच्छ्रमथापिवा यवान्नेनफलाहारैः शाकाहारैः पयोव्रतैः प्राणयात्रांप्रकुर्वीतयावत्प्राणःस्वयंव्रजेत् पर्यंकशायिनीनारीविधवापातयेत्पतिं तस्माद्भूशयनंकार्यंपतिसौख्यसमीहया नैवांगोद्वर्तनंकार्यंस्त्रियाविधवयाक्वचित् गंधद्रव्यस्यसंयोगोनैवकार्यःस्वयंपुनः तर्पणंप्रत्यहंकार्यंभर्तुःकुशतिलोदकैः तत्पितुश्चापिकर्तव्यंनामगोत्रादिपूर्वकं इदंपुत्राद्यभावे विष्णोस्तुपूजनंकार्यंपतिबुद्ध्यानचान्यथा पतिमेवसदाध्यायेद्विष्णुरूपधरंपरं यद्यदिष्टतमंलोकेयद्यत्पूर्वसमीहितं तत्तद्गुणवतेदेयंपतिप्रीणनकाम्यया ॥ वैशाखेकार्तिकेमाघेविशेषनियमंचरेत् स्नानंदानंतीर्थयात्रांविष्णोर्नामग्रहः वैशाखेजलकुंभाश्च कार्तिकेघृतदीपकाः माघेतिलधनोत्सर्गास्स्वर्गलोकेविशिष्यते प्रपाकार्याचवैशाखेदेवेदेयागलंतिका उपानद्व्यजनंछत्रंसूक्ष्मवासांसिचंदनं देयानिद्विजमुख्येभ्यःपतिर्मेप्रीयतामिति एवंविधैश्चविधवाविविधैर्नियमैर्व्रतैः वै

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वैशाखान्कार्तिकान्माघानेवमेवातिवाहयेत् नाधिरोहेन्ननड्वाहंप्राणैःकंठगतैरपि कंचुकंनपरीदध्याद्वासोनविकृतंवसेत् एवंधर्मसमायु
क्ताविधवापिपतिव्रता पतिलोकमवाप्नोतिनभवेत्क्वापिदुःखिनी श्राद्धंचषट्पिंडकार्यं स्वभर्तृप्रभृतित्रिभ्यःस्वपितृभ्यस्तथैवच वि
धवाकारयेच्छ्राद्धंयथाकालमतंद्रितेति स्मृतिरत्नावल्यांवृद्धमनूक्तेः कृतव्रतानां तासांतुलोकाःपतिभिःसमानागोमायुलोकाव्यभिचारिणी
नां हारीतः पतिव्रतातुसाध्वीयानिष्ठांयातिप्रभौमृते साहित्वासर्वपापानिपतिलोकमवाप्नुयात् बृहस्पतिः व्रतोपवासनिरताब्रह्मच
र्येव्यवस्थिता दमदानव्रतानित्यमपुत्रापि दिवंव्रजेत् मनुः कामंतुक्षपयेद्देहंपुष्पमूलफलोदकैः नतुनामापिगृह्णीयात्पत्यौप्रेतेपरस्यतु
मनुयमौ आसीतामरणात्क्षांतानियताब्रह्मचारिणी धर्मेणैवचकांक्षंतिसत्यतित्वमनुत्तमं स्त्रियाःश्रुतौवाशास्त्रेवाप्रव्रज्यानाभिधी
यते प्रजाहितस्याःस्वोधर्मःसवर्णादितिधारणा अष्टाशीतिसहस्राणिमुनीनामूर्ध्वरेतसां दिवंगतानिविप्राणामकृत्वाकुलसंततिं मृ
तेभर्तरियानारीब्रह्मचर्येव्यवस्थिता स्वर्गंगच्छत्यपुत्रापियथातेब्रह्मचारिणः स्कांदे अपृष्ट्वातुसुतान्किंचिन्नकुर्याद्भर्तृतत्परा इतिवि
धवाधर्माः तथाकुंडगोलकावपिशूद्रसमौ तथाचस्मृतिकौमुद्यांदेवलः द्वितीयेनतुयःपित्रासवर्णायांप्रजायते सवर्णोदइतिज्ञेयःशू
द्रधर्माचजातितः व्रतहीनास्त्वसंस्कार्याःसवर्णास्वपियेसुताः उत्पादिताःसवर्णेन व्रात्याइतिबहिष्कृताइति तत्रैवाहमनुः परदारेषुजा
येतेद्वौसुतौकुंडगोलकौ अमृतेजारजःकुंडोमृतेभर्तरिगोलकः ननुकुंडगोलकयोरब्राह्मणत्वे कथंश्राद्धेनिषेधः सहिब्राह्मणःश्राद्धसं
पदेइत्युक्तेर्ब्राह्मणमात्रप्राप्तौतेषांमध्येकेषांचिन्निषेधार्थः यदाहयाज्ञवल्क्यः रोगीहीनातिरिक्तांगःकाणःपौनर्भवस्तथा अवकीर्णी
कुंडगोलौकुनखीश्यावदंतकइति तयोश्चाब्राह्मण्येप्राप्त्यभावान्निषेधोव्यर्थः तथास्मृत्यर्थसारेब्राह्मेचतयोःसंस्कार्यत्वमुक्तम् के·

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू.क. ६० केचिदाहुर्द्विजैर्जातौ संस्कार्यौ कुंडगोलकाविति तदपि न युज्यत इति उच्यते ब्राह्मण्यां ब्राह्मणाज्जातो ब्राह्मण इति क्रमप्राप्तस्य श्राद्धनिषेध
इति विज्ञानेश्वरः कुंडगोलकयोः संस्कार्यत्वं श्राद्धे निषेधश्च क्षेत्रजपरः शास्त्रानुज्ञानात् अन्यस्या ब्राह्मणत्वेन प्राप्त्यभावादुपधेयसंकरेष्वुपा
धेरसंकरादित्यपरार्कः कल्पतरौ कात्यायनः स्ववार्थं या स्वदत्ता स्त्री न भर्त्तुः स्वतकाम्यया पुत्रं तु जनयेद्देवं निंद्या पापा च सा स्मृता भर्तृ
गोत्रं समुत्सृज्य नारी यद्यन्यमाश्रयेत् निंद्यैव सा स्मृता लोके परपूर्वेति चोच्यते परपूर्वा तु यत्र स्यात्तत्र स्यान्नाश्रितः प्रभुः कथा ह तेषु धर्मार्थे-
लब्ध्वा वा स्वामिनो भवेत् निरोद्धव्या च ताऽयान्व परपूर्वापराधतः चौरहस्तान्नदीवेगाद्दुर्भिक्षाद्देशविप्लवात् विनिस्तीर्य स कांताराल्लब्ध्वा त्य
क्त्वा क्रमागता आसां भोगेन दोषः स्यादिति शास्त्रविनिश्चयः स्वासिदत्ता तु गृण्हीया द्वेया चेन्न त्वतोन्यथा दीयमानमथात्मानं या नारी
नानुमोदते न सा देया न च ग्राह्या विधिरेष स्मृतो बुधैः न चोत्तमां न चाकामां तथा पुत्रवतीं न च ईदृशीं त्वनुरूपेण निष्क्रयेण प्रमीलयेत् यमः
जारजातः सवर्णायां कुंडो जीवति भर्तरि मृते तु गोलको नाम तु जातिहीनौ च तौ स्मृतौ असवर्णासु नारीषु द्विजैरुत्पादितास्त्वये परपत्नीषु
सर्वास्तु कुंडाःस्ते गोलकाः स्मृताः मातृवर्णा न ते प्रोक्ताः पितृवर्णा न च स्मृताः अविवाह्याः स्तुतास्त्वेषां बंधुभिः पितृमातृतः स एव कृच्छ्र-
तांतपनं कुर्यान्हत्वा संकीर्णयोनिजं शूद्रं हत्वातिकृच्छ्रं तु कुंडगोलकमेव च मनुः जातो नार्यामनार्यायामार्याद्दार्यो भवेद्गुणैः जातोप्यनार्या
दार्यायामनार्य इति निश्चयः नीचायामुत्तमं जौ संस्कार्यौ उत्तमायां नीचजौ नेत्यर्थः स्मृतिकौमुद्यामादित्यपुराणे सवर्णासु सवर्णैस्तु
ये जायंते परैरपि अवरोटकसंज्ञास्ते व्रतसंस्कारवर्जिताः विप्रायां विप्रजा उपनेया नान्ये इति तन्त्रे चोक्तं चतुर्णामपि वर्णानां जीवतामन्य ६०
संभवः कुंडस्तु संकरो ज्ञेयो मृतानामथ गोलकः जातिहीनः स मातॄणां ग्राहयेत्कर्मनामनि तदीयं कर्मनाम च तन्मातॄणामित्यर्थः यो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ज्योदेवपुरेशङ्गावर्णसंकरभीरुणा देवपुरेदेवद्वारेकुंडोवागोलकोविप्रः संध्योपासनमात्रवित् स्नानभोजनसंध्यासु देवेषुसपठेच्चतत् विप्र
इत्युक्तेस्तस्यैवसंध्योपनयनंच मिताक्षरायामपिकुंडगोलकौयथार्हंसंस्कार्यावित्युक्तं स्मृत्यर्थसारेप्रयोगपारिजातेब्राह्मेच एवमेवद्विजैर्जा
तौसंस्कार्यौकुंडगोलकाविति स्नानेतिस्नानादिसमयेवेदवाक्यंपठेदित्यर्थः इतिकुंडगोलकौ तथाद्विजोत्पन्नः षंढोपिशूद्रसमः वसं
तेब्राह्मणमुपनयीतेत्युपनयनविधौचमसाध्वर्युवदुपादेयत्वेनविवक्षितपुंस्त्वात्स्त्रीणामिवतस्याप्युपनयनाभावात् अष्टवर्षवाक्येउद्देश्य
त्वेपिप्राप्तानुवादेनपुंसएवानुवादात् मिताक्षरायांदेवलोपि षंढकोलिंगहीनःस्यात्संस्कारार्हश्चनैवसइति अतएवतन्नैवद्रूमनुः षं
ढंतुब्राह्मणंहत्वाशूद्रहत्याव्रतंचरेदिति बौधायनसूत्रेस्मृत्यर्थसारेचवचनादुपनयनमुक्तं प्रयोगपारिजातेब्राह्मेपि ब्राह्मण्यांब्राह्मणा
ज्जातोब्राह्मणःसइतिश्रुतिः तस्माच्चषंढबधिरकुब्जवामनपंगुषु इत्याद्युक्त्वाध्वस्तपुंस्त्वेषुसंस्काराःस्युर्यथोचितमिति एतच्चोक्तंप्राक्
सचसप्तविधः तथाचगौडधृतदेवलः षंढकोवातजःषंढःषंढःक्लीबोनपुंसक कीलकश्चेतिसप्तैवक्लीबभेदोव्यवस्थितः एषांस्वरूप-
माह सएव तेषांस्त्रीतुल्यवाक्चेष्टःस्त्रीतुल्यःषंढकोभवेत् उन्नतकुचककूर्पहीनत्वादिधर्मकइत्यर्थः पुमान्कृत्वासलिंगानिपश्चाल्लिं
ग्यात्तथैवच स्त्रीचपुंभावमास्थायपुरुषाचारवद्गुणः वातकोनामषंढःस्यात्स्त्रीषंढोवापिनामतः लिंगानिस्त्रीपुंनपुंसकानिबिभृयात् त्य
जेत् कदाचित्स्त्री कदाचित्पुमान् कदाचित्षंढइत्यर्थः स्त्रीवपुरुषवत्स्त्र्यंतरंभुंक्तेशुक्रोत्सर्गंविनैववातवशादित्यर्थः असाल्लिंगोथषं
ढःस्यात्षंढस्तूम्लानमेहनः अमेध्याशीपुमान्क्लीबोनष्टरेतानपुंसकः अमेध्याशीमुखमैथुनात्सरशुक्राशीअयंवैद्यकेआसेक्यइत्युक्तः
तदुक्तंसुश्रुते आसेक्योनामभवतिदंपत्योरल्पवीर्ययोः सशुक्रंप्राश्यलभतेलिंगोच्छ्रयमसंशयं सकीलकइतिप्रोक्तोयःक्लैब्यादात्म-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नःस्त्रियं अन्येनसहसंयोज्यपश्चात्तामेवसेवते स्मृतेतन्योपि यःपूतियोनौजायेतससौगंधिकसंज्ञकः सयोनिशोफसौगंधमाघ्रायलभतेबलं:
स्वेगुदेमैथुनाद्यस्तुस्त्रीषुपुंवत्प्रवर्तते कुंभीकःसतुविज्ञेयईर्ष्यकंशृणुचापरं दृष्ट्वाव्यवायमन्येषां व्यवायेयःप्रवर्तते ईर्ष्यकःसतुविज्ञेयःषंढकं
शृणुपंचमं योभार्यायामृतौमोहादंगनेवप्रवर्तते ततःस्त्रीचेष्टिताचारोजायतेषंढसंज्ञितः माधवीयेतुचतुर्दशभेदाउक्ताः तत्रैवज्ञेयाः ते-
षांचोपनयनव्रतचतुष्टयसमावर्तनविवाहवर्जं सर्वसंस्कारातूष्णींभवंति कुमारंजातमित्यादौसंस्कार्यरूपोद्देश्यगतत्वेनपुंस्त्वस्याविवक्ष-
यास्त्रीणामिवषंढस्यापिप्राप्तेः तूष्णीमेताःक्रियाःस्त्रीणांविवाहस्तुसमंत्रकइतियाज्ञवल्क्योक्तेः तेचस्त्रीतुल्यवाकृचेष्टाःस्त्रीधर्माणःप्रकी-
र्तिताः इतिवृद्धमनूक्तेश्च जलाशयागमप्रासादद्देवप्रतिष्ठामहादानादिविषयेवं षाष्ठन्यायेनकामश्रुतिगतस्यपुंस्त्वस्योद्देश्यगतत्वेनाविवक्षया
स्त्रीणामिवाधिकारात् एवंसर्वदानेषु अहिंसादेःसाधारण्याच्चपितुःश्राद्धादौतुनाधिकारः यश्चार्थहरःसपिंडदायीत्यापस्तंबेनार्थहरस्यैव
पिंडदानोक्तेः षंढस्यच अनंशौक्लीबपतितौपंगुरुन्मत्तकोजडइतिमन्वाद्यैरर्थहरत्वनिषेधात् याज्ञवल्क्योपि क्लीबाद्यानोदकंकुर्युस्तेना
व्रात्याविधर्मिणइति इतिषंढाः अन्येपिशूद्रसमाः कल्पतरौयमेनोक्ताः प्रव्रज्योपनिवृत्ताश्च वृथाप्रव्रजिताश्चये यश्चप्रव्रजिताज्जातः
प्रव्रज्यावसितश्चयः एतेशूद्रसधर्माणोमनुनापरिकीर्तिताः याज्ञवल्क्यः प्रव्रज्यावसितोराज्ञोदासआमरणांतिकः अन्येपिशूद्रसमा-
याज्ञवल्क्येनोक्ताः सद्यःपततिमांसेनलाक्षयालवणेनच मासेनशूद्रोभवतिब्राह्मणःक्षीरविक्रयात् अत्रधर्मनिंदामात्रमितिवार्त्ति-
केभट्टाचार्याः द्विजातिकर्महानिपराणीतिविज्ञानेश्वरः अतस्तेशूद्रसमाः तथाव्रात्याअपि तथाचमनुः ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याः ६१
स्वावधेरूर्ध्वमब्दतः अकृतोपनयाःसर्वेवृषलाएवतेस्मृताः व्रात्यस्तोमंविना तदाहयाज्ञवल्क्यः आषोडशाद्द्वाविंशाच्चवत्सरात्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ब्रह्मक्षत्रविशांकालऔपनायनिकःपरः अतऊर्ध्वंपतंत्येतेसर्वधर्मबहिष्कृताः सावित्रीपतिताव्रात्याव्रात्यस्तोमादृतेक्रतोः अथशूद्र
समान्वक्तुंसंकरजाउच्यंतेकल्पतरौदेवलः नष्टःप्रव्राजितःक्लीबःपतिपतितोराजकिल्बिषी लोकांतरगतोवापिपरित्याज्यःस्त्रियापतिः
मृतेभर्तरिजीवेद्वास्त्रीविंदेतापरंपतिं संतत्यनाशार्थतयानस्वातंत्र्येणयोषितः नारदः अष्टौवर्षाण्युदीक्षेतब्राह्मणीप्रोषितंपतिं अ-
प्रसूतातुचत्वारिद्वेसमेचप्रसूतिका नश्रूद्रायाःस्मृतःकालोनचधर्मव्यतिक्रमः विशेषतोप्रसूतायाःस्त्रियाःसंवत्सरास्थितिः अप्रवृ
त्तोस्मृतःकालएषःशोषितयोषितां जीवतिश्रूयमाणेतुस्याद्देषद्विगुणोवधिः प्रजाप्रवृत्तौनारीणांवृत्तिरेषाप्रजापतेः अतोन्यगमने
स्त्रीणामेषदोषोनविद्यते इतियोनियोगः याज्ञवल्क्यः विप्रान्मूर्धावसिक्तोहिक्षत्रियायांविशःस्त्रियां अंबष्ठःशूद्र्यांनिषादोजातः
पारस पारवा वैश्याशूद्रयोस्तुराजन्यान्माहिष्योग्रौसुतौस्मृतौ वैश्यात्तुकरणःशूद्र्यांविन्नास्वेषविधिःस्मृतः एवंमूर्धावसिक्तांब-
ष्ठपारसवमाहिष्योग्रकरणाःषडनुलोमाःमातृजात्युक्तकर्मभाजश्च एतेहीनवर्णासुजाताः एतासूत्कृष्टजाअनुलोमानीचप्रजाः
प्रतिलोमाः मनुः ब्राह्मणादुग्रकन्यायामावृतोनामजायते शूद्रायांक्षत्रजाउग्राः याज्ञवल्क्यः माहिष्येणकरण्यांतुरथकारःप्रजाय
यते क्षत्राद्वैश्यायांमाहिष्यः वैश्याच्छूद्रायांकरणी तस्यांरथकारः एषांवृत्तीराहस्मृतिकौमुद्यांवसिष्ठःमूर्धावसिक्तानांहस्त्यश्वरथ-
शस्त्रशिक्षास्त्रधारणंच मणिमंत्रौषधैः प्राणिरक्षणमंबष्ठानांमाहिष्याणांगीतनृत्यनक्षत्रैर्जीवनंसस्यरक्षाच पारसवोग्रकरणानांद्विज
शुश्रूषाधनाध्यक्षताराजसेवादुर्गांतःपुररक्षाच रथकारस्यनिधिज्ञानंहस्त्यश्वसारथ्यवर्धनपोषणदमनादि शंखः क्षत्रियवैश्यानु
लोमानंतरोत्पन्नजोरथकारस्तस्याध्ययनेज्यादानोपनयनसंस्काराश्चाप्रनिषिद्धाः रथसूत्रवास्तुविद्याध्ययनवृत्तिताचेतिजातिवि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

के शूद्रांशयनमारोप्यब्राह्मणश्चेत्कथंचन जनयेद्धाम्यधर्मेणनस्यांपारसवंस्कृतं महाशूद्रःसविख्यातः शूद्रेभ्यःकिंचिदुत्तमः स्वर्ण
कारस्यतस्येहस्नानंधौत्रंपवित्रकं सर्वंशूद्रस्यधर्मेणवर्त्तनंतस्यजीविका तथा कूटस्वर्णव्यवहारीविमांसस्यचविक्रयी राज्ञाविप्रस्त्र
कर्त्तव्योदाप्यश्चोत्तमसाहसं उशना क्षत्रियाविप्रसंयोगाज्जातोमूर्धावसिक्तकः राजन्यःक्षत्रधर्मेभ्योऽभ्यधिकःसंप्रकीर्त्तितः आ
थर्वणक्रियांकुर्वन्नित्यनैमित्तिकींक्रियां अश्वंरथंहस्तिनंवावाहयेद्वैनृपाज्ञया सेनापत्यंचभैषज्यंकुर्याज्जीवेच्चवृत्तिषु आयुर्वेदमथा
ष्टांगंतन्त्रोक्तंधर्मतश्चरेत् ज्योतिषंगणितंवापिकायिकींवृत्तिमाचरेत् वैश्यायांविधिनाविप्राज्जातोह्यंबष्ठउच्यते कृष्याजीवोभवेत्त
स्यतथैवाग्नेयनर्तकः नरवाजिगजादीनांचिकित्सातस्यजीविका वाग्भट्टः सप्तवापंच वातिस्रोयोनवेत्तिहिसंहिताः राज्ञातस्यकुवै
द्यस्यछेत्तव्योदक्षिणःकरः मनुः प्रायश्चित्तंचिकित्सांचज्योतिषंधर्मनिर्णयं विनाशास्त्रेणयोब्रूयात्तमाहुर्ब्रह्मघातकं अयंशस्त्रवैद्यः
वैश्यायांक्षत्रियाज्जातोमाहिष्यस्त्वनुलोमजः अष्टाधिकारनिरतश्चत्वनुषष्ट्यंगकोविदः व्रतबंधादिकास्तस्यक्रियास्युःसकलाविशःज्यो
तिषंशाकुनंशास्त्रंस्वरशास्त्रंचजीविका विश्वंभरशास्त्रे शूद्र्यांक्षत्रादुग्रजातिर्युद्धशास्त्रादिजीविका अस्त्रशस्त्राभ्यासकुशलःसंग्रामकु
शलोभवेत् तयावृत्त्यात्वजीवन्वैशूद्रधर्मांश्चपालयेत् अयंरजपूतइतिप्रसिद्धः शूद्रधर्मात् शूद्र्यांजातस्तुवैश्याद्वैकरणोलिपिलेखकृ
त् याज्ञवल्क्यः जात्युत्कर्षोयुगेज्ञेयःसप्तमेपंचमेपिवा व्यत्ययेकर्मणांसाम्यंपूर्ववच्चाधरोत्तर जात्युत्कर्षउत्कृष्टजातिप्राप्तिः सप्तमेअ
पिशब्दात्षष्ठे पंचमेवाज्ञेयः अयमर्थः विप्रोढाशूद्राकन्यांसूते सापितदूढान्यामितिसप्तमंविप्रंसूते एवंविप्रोढवैश्याजन्याकन्याषष्ठं ६२
विप्रं विप्रोढाक्षत्रियाजन्यापंचमं क्षत्रियाच्छूद्रोत्पन्नाषष्ठंक्षत्रियं वैश्यजापंचमंवैश्यमितिपूर्वार्धार्थः एवंविप्रस्यक्षत्रवृत्त्याऽप

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

परंपराजीवनेपंचमः क्षत्रियः वैश्यवृत्तौजीवनेषष्ठोवैश्यः शूद्रवृत्तौसप्तमःशूद्रः क्षत्रस्यवृत्तौपंचमोवैश्यः शूद्रवृत्तौषष्ठःशूद्रः वैश्यशू
द्रवृत्तौपंचमः शूद्रइति अथप्रतिलोमजाः कल्पतरौकात्यायनः नियोगोत्पादनंकुर्याद्यथोक्तंतद्विशूद्रयो द्विजस्त्रीषुचधर्मोयंशूद्रस्यैतत्सदाभवेत्
शूद्रेषुननियोगइत्यर्थः बृहस्पतिः उक्तोनियोगोमनुनानिषिद्धःस्वयमेवतु युगह्रासादशक्योयंकर्तुमन्यैर्विधानतः अनेकधाकृताःपुत्राऋ
षिभिर्येपुरातनैः नशक्यंतेऽधुनाकर्तुंशक्तिहीनैरिदंतनैः तत्रैवहारीतः स्वैरिणीचपुनर्भूश्चरेतोधाःकामचारिणी सर्वभक्षाचविज्ञेयाः
पंचैताःशूद्रयोनयः एतासांयान्यपत्यानिउत्पद्यंतेकदाचन नतानूपंक्तिषुयुंजीतनतेपंक्त्यर्हकाःस्मृताः रेतोधाःकुंडमाता कामचारिणी
चतुर्भ्योऽधिकपुरुषगा सर्वभक्षास्कृरापी याज्ञवल्क्यः ब्राह्मण्यांक्षत्रियात्सूतोवैश्याद्वैदेहकस्तथा शूद्राज्जातस्तुचांडालःसर्वधर्मबहिष्कृ
तः क्षत्रियामागधंवैश्याच्छूद्रात्क्षत्तारमेवच शूद्रादायोगवंवैश्याजनयामासवैसुतं मागधोबंदी क्षत्तानिषादोभिल्लइतिप्रसिद्धः आयो
गवःपुल्कसः तदाहहारीतः क्षत्रियायांवैश्यशूद्रौबंदिनिषादौजनयतो वैश्यायांशूद्रःपुल्कसानिति व्यासोपि शूद्रान्निषादोमत्स्यघ्नः
क्षत्रियायांव्यतिक्रमात् तनद्धोनिषादोएकः प्रागुक्तोनुलोमः अयंचैकः जातिविवेके क्षत्रियाशूद्रसंयोगात्क्षत्तारंजनयेत्सुतं निषादइ
तिविख्यातःसर्ववर्णबहिष्कृतः वागुरापाशपाणिस्तुमृगबंधनकोविदः आरण्यपशुजातीनामंतकश्चवनेचरः क्रोधान्वितोमांस
वृत्त्यातयाजीवेत्सदैवहि घंटांपापर्द्धिकांकुर्याद्राज्ञोविस्मयकारिणी द्विधाचमृगयाप्रोक्ताव्योमभूचारिणामिह विक्रयंमधुनःकुर्याद्ध
नमिच्छन्समृद्धये यमस्तुमागधनिषादयोः संज्ञांतरमाह क्षत्रियायांतुवैश्येनमुद्गुपोनामजातये शूद्रेणजायतेमद्गुःक्षत्रियत्रमुह्यति
मोहेमैथुनंस्मृत्यंतरे क्षत्रियामागधंवैश्याजनयामासवैसुतं सबंदीजनइत्युक्तोमतबंधविवर्जितः शूद्रेभ्योऽभ्यधिकःकिंचित्तस्यजीः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वनमुच्यते काव्यालंकारगद्यादिषट्भाषासकलाक्षमः गद्यपद्यानिचित्राणिविरुद्धानिमहीभृतां क्षत्रियायांवैश्यजातः क्षत्तावैत्रधरोभवेत् ल-
घुजातिविवेके सूतास्तेयेपुराणस्थांश्चरंतिनृपान्सदा येल्पकालगतान्भूद्रान्वर्णयंतिचमागधाः वर्तमानान्नृपान्सम्यक् कृतसंग्रामकर्मणः
वर्णयंतिप्रबंधैर्येबंदिनस्तेप्रकीर्तिताः मनुः कारावरंनिषादात्तुचर्मकारंप्रसूयते वैदेहीतिशेषः वैदेहकादंध्रमेदौबहिर्ग्रामप्रतिश्रयौ विप्रायां-
वैश्यजोवैदेहः तस्मात्कारावर्यामंध्रः निषाद्यांमेदइतिमेधातिथिः अंगिरसात्वन्येपिचंडालाउक्ताः यस्तुप्रव्राजिताज्जातोब्राह्मण्यांयश्चशूद्र
जः तावुभौविद्धिचंडालौसगोत्राद्यश्चजायते यमोपि आरूढपतितापत्यं ब्राह्मण्यांयश्चशूद्रजः सगोत्रोढासुतश्चैवचंडालास्त्रयईरिताः मनुः
पुल्कसमप्याह जातोनिषादाच्छूद्रायांजात्याभवतिपुल्कसः शूद्राज्जातोनिषाद्यांतुसवैकुक्कुटकःस्मृतः क्षत्तुर्जातस्तथोग्र्यांतुश्वपाकइति
चोच्यते वैदेहकेनत्वंबष्ठ्या मुत्पन्नोवेनउच्यते शूद्रात्क्षत्रियाजःक्षत्ता क्षत्राच्छूद्रायामुग्राः ताभ्यांश्वपाकः वैश्याद्विप्रायांवैदेहः विप्राद्वैश्या-
यामंबष्ठी तस्यांवेनः एषांवृत्तीराहवसिष्ठः सूतानामश्वकायस्थस्त्रीजीवनवस्त्रपूरणानि मंत्रित्वंकायस्थोलेखकस्तत्वंच वैदेहकानांनटवृत्ति
रंगावतरणे वेनानांदारुच्छेदनं भ्रमरोपणंमणिमुक्ताप्रवालवेधनंच ध्मः शाणः आयोगवानांताम्रायस्त्रपुसीसायुधकरणंयोजनंनगरकरणं
चसैरंध्राणांसुराम्मद्यसीधुकरणंतद्विक्रयः पुष्पफलशाकविक्रयश्च विश्वंभरशास्त्रे विप्रायांयःसुतःक्षत्रात्सूतारव्योगजबंधकृत् दमनंतुर
गाणांचकुर्यात्तज्जीवनंपरं नृपात्ब्राह्मणकन्यायांविवाहेषुसमन्वयात् जातःसूतस्तुनिर्दिष्टःप्रतिलोमविधिर्द्विज विवाहसंबंधेऊढायांब्रा
ह्मणकन्यायामित्यर्थः वेदानर्हास्तथात्वेषांधर्माणामनुबोधकः ब्राह्मण्यांतुसुतोजातो वैश्याद्वैदेहकःस्मृतः पाषाणकाष्ठयोःशिल्पंत ६३
स्यजीवनमुत्तमं मनुः सूतानामश्वसारथ्यमंबष्ठानांचिकित्सितं वैदेहकानांस्त्रीकार्यंमागधानांवणिक्पथः स्त्रीकार्यमंतःपुररक्षा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वणिक्पथोराजमार्गस्तद्रक्षा मत्स्याघातोनिषादानांनष्टिरायोगवस्यच तक्षिर्दारुतक्षणं वर्द्धकिरित्यर्थः उशनसातुनृपायांवैश्यसंसर्गादायो
गवइतिस्मृतः तंतुवायाभवंत्येतेवस्त्रकांस्योपजीविनः शालिकाःकेचिदत्रैवर्जावनंवस्त्रनिर्मितं क्षत्तुग्रपुल्कसानांतुबिलौकोवधबंधने बिलौ
कसःसर्पादयः उग्रोत्रप्रतिलोमजः तन्मध्यपाठादितिस्मृतिमंजर्यां धिग्वणानांचकर्मकार्यंवेनानांभांडवादनं भांडंमुरजपटहादि चैत्यद्रुम-
श्मशानेषुशैलेषूपवनेषुच वसेयुरेतेविज्ञातावर्तयंतःस्वकर्मभिः विज्ञानाज्ञातिचिन्हांकिताः चांडालश्वपचानांतुनिर्ग्रामःस्यात्प्रतिश्रयः अ
पपात्राश्चकर्तव्याधनमेषांश्वगर्दभं निर्ग्रामोबहिर्ग्रामः अपपात्रंभिन्नपात्रं यद्वा पाकपात्रादिहीनाः यद्वक्ष्यति अन्नमेषापराधीनमिति
यद्वा तद्धस्तस्थेपात्रेन्नादिनदेयं किंतु भूमिस्थे वासांसिमृतचेलानिभिन्नभांडेचभाजनं कार्ष्णायसमलंकारःपरिव्रज्याचनित्यदा परिव्र-
ज्याएकत्रानवस्थानं नतैःसमयमन्विच्छेत्पुरुषोधर्ममाचरन् व्यवहारोमिथस्तेषांविवाहःसदृशैःसह अन्नमेषांपराधीनंदेयंस्याद्भिन्नभा
जने रात्रौनविचरेयुस्तेग्रामेषुनगरेषुच कार्यार्थंविचरेयुर्वाचिन्हिताराजशासनैः अबांधवंशवंचैवनिर्हरेयुरितिस्थितिः वध्यांश्चहन्युःस
ततंयथाशास्त्रंनृपाज्ञया वध्यवासांसिगृण्हीयुःशय्याश्चाभरणानिच ब्राह्मणार्थेगवार्थेवादेहत्यागोनुपस्कृतः धनाद्यलोभोनुपस्कारइ
तिमेधातिथिः स्त्रीबालाभ्यवपत्तौचबलिनांसिद्धिकारणं स्त्रीबालादिविपत्तौचदेहत्यागइत्यनुषंगःसिद्धिःश्रेयःउशना सीसमाभरणंते
षांकालायसमथापिवा वर्ध्रींकंठेसमाबध्यझल्लरीकक्षतोपिवा मलापकर्षणंकुर्युःपूर्वाण्हेपरिशुद्धिकं पिंडीभूतावसेयुस्तेनोचेद्वध्याविशेष
तः तथाव्रात्यात्पन्नाःशूद्रसमाः तानाहमनुः व्रात्यात्तुजायतेविप्रात् पापात्माभूर्ज्जकंटकः आवंत्यवाटधानौचपुष्पधशैखरएवच विप्रायां-
जायतेव्रात्यविप्रजोभूर्ज्जकंटकः आवंत्याद्यास्तस्यैवसंज्ञाइतिमेधातिथिः अन्येतुभूर्ज्जकंटकाद्विप्रायामावंत्यः तस्मात्तस्यांवाटधानः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तस्माद्घुपुष्पशेखरइत्याहुः एवमग्रेपि विश्वंभरेएतानुक्त्वा एतेस्तुजीवनार्थायकार्येविष्णवादिपूजनं नृत्यगीतादिवादित्रशंखवीणादिवादनं
झल्लोमल्लश्चराजन्याद्व्रात्याल्लिच्छिविरेवच नटश्चकरणश्चैवखसोद्रमिडएवच क्षत्रियायांव्रात्यक्षत्रजाएते अयमन्यःकरणोनुलोमात् वैश्यात्तु
जायतेव्रात्यत्सुधन्वाचार्यएवच कारूषश्चविजन्माचमैत्रःसात्वतएवच वैश्यायामेवआदित्यपुराणे ब्राह्मण्यांब्राह्मणाद्व्रात्याजायतेभूर्ज्ज
कंटकः आवंत्यवाटधानौचपुष्पशेखरजातयः आभिचारिककर्मात्रभूर्ज्जकंटकिनोशनं मंत्रौषधीशास्त्रवाणांसंमुखीकरणान्नृते कु
र्वंतिराज्ञांहितनस्तेनैवाविकलःपरे अविकृताअदंड्याःसंमुखीकरणंवशीकरणं राज्ञीषुक्षत्रियाद्व्रात्याइझल्लमल्लनटाझषाः आविंत्यि-
बीकाःकरणाद्रमिडाःसंतिभूरिशः विज्ञेयःपरराष्ट्राणांतेश्चराजाज्ञयाक्रियाः खसोमल्लस्तथावृत्तंमित्रामित्रत्वमेवच वैश्यस्त्रीषुतथा
व्रात्याद्वैश्यात्कारूषकोभवेत् चतुष्पथेश्मशानेनसंभवेन्मित्रमंडलं तत्रलोकवृत्तांतज्ञोराजाज्ञयास्यादित्यर्थः मातृमंडनइतिपाठे देवी
पूजकः सुधन्वाचार्यस्त्वपरोभवद्रुद्रस्यपूजकः तत्स्त्रीसांत्विकास्यादित्यर्थः भूतप्रेतपिशाचांश्चपूजयेद्राजशासनात् साध्यानांपूज-
कोमैत्रश्चैत्यादीनंचतुर्थकः पंचमःसात्वतोनामविष्णोरायतनार्चकः एभ्योन्योन्यसंकरेनीचाजायंते तदाहमनुः यथैवशूद्रोब्राह्मण्यां
बाह्यंजंतुंप्रसूयते तथाबाह्यांतरंबाह्यश्चातुर्वर्ण्येप्रसूयते वर्णजानामन्योन्यसंकरेभेदानाहमनुः प्रतिकूलंवर्तमानाबाह्याबाह्यांतरान्पुनः
हीनाहीनान्प्रसूयंतेवर्णाःपंचदशैवतु बाह्याश्चंडालाद्याः प्रतिकूलंचातुर्वर्ण्यस्त्रियोगच्छंतः स्वतोबाह्यांतरान्नीचान्जनयंति तेपुनरु
त्तमनीचस्त्रियोगच्छंतोहीनानहीनांश्चप्रसुवते वर्णाजातयः अयंभावः विप्रादनुलोमाएव शूद्रात्प्रतिलोमाएवमध्यमयोरुभयोरुभयेक्ष-
त्रस्यद्वावनुलोमौएकः प्रतिलोमः वैश्यस्यैकोनुलोमोद्वौप्रतिलोमौतत्रशूद्राद्विप्राक्षत्रियावैश्यासुक्रमाच्चंडालक्षत्तायोगवाख्याः चंडाला-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

द्विजादिस्त्रीषु चत्वारः एवं क्षत्तुरायोगवादिद्वादश तेच स्वयं चत्रय इति पञ्च दश तथा वैश्यात्क्षत्रियायां मागधो विप्रायां वैदेहकः शूद्रायां करणोनुलोमः ते-
श्चतुर्वर्णस्त्रीषु साादिताः प्रत्येकं चत्वार इति द्वादश स्वयं चत्रय इति पंचदश तथा क्षत्रिया द्वैश्यायां माहिष्यः शूद्रायामुग्रः विप्रायां सूतः प्र-
तिलोमः तेभ्यश्चतुर्वर्णस्त्रीषु प्रत्येकं चत्वार इति द्वादश स्वयं चत्रय इति पंचदश एवं विप्रात् सूर्यानुलोमाः मूर्धावसिक्ताम्बष्ठपारशवाश्चतुर्वर्णस्त्रीषु
प्रत्येकं चतुरो जनयंतीति द्वादश ते च त्रय इति पञ्चदशेति सर्वेषां षष्टिसंख्याः दुष्टाः चत्वारो वर्णाश्चेति चतुः षष्टि जातिविवेके त्वन्यथोक्तं आनुलो-
म्येन वर्णानां षण्नराः संप्रकीर्तिताः प्रातिलोम्येन ते षट् स्युरिति द्वादश भेदतः एते द्वादश मिश्रास्तु चतुर्वर्णैर्विमिश्रिताः अष्टौ च ये स्युर्भेदा
स्ते षष्टिद्वादशसंयुताः हस्तास्ते षष्टिसंख्याते षट्त्रिंशत संख्यया भेदाः संकरजातीनां बहवः स्युस्ततः परे इति एते शूद्रसमाः शूद्राणां तु स-
धर्माणः सर्वे प्रध्वंसजाः स्मृताः इति मनूक्ते अपध्वंसजा व्यभिचारजाताः एवं तत्स्वरूपं वृत्तयश्चोक्ता आदित्यपुराणेपि मूर्धावसिक्तो विप्रा-
द्यः क्षत्रियायां प्रसूयते सकरोति मनुष्याणां चिकित्सां रोगिणामपि अपिशब्दात्स्तात्रकर्मं च ब्राह्मणाच्छूद्रकन्यायां भवेत्पारशवस्तु सः निषा-
दी मत्स्यघाती तत्क्षत्रे राजाज्ञया ब्राह्मणेनोग्रकन्यायामम्बष्ठो नाम जायते सकरोति मनुष्याणां चिकित्सां रोगिणामपि विप्राद्वैश्याजः सन्नाच्छू-
द्राजश्चेति द्वावम्बष्ठौ ब्राह्मणेन तथा वध्वामाभिरो जायते स्कृतः रोगी विरक्षां कुरुते स च राजगृहेष्वपि आयोगव्यां ब्राह्मणात्तु जायते धिग्व-
णनरः वैश्यानां शूद्रजा आयोगवी स च संकरा विज्ञेया गर्हितश्चर्मजीवनः एते मातृसधर्माणो न पितुः पुत्रकाश्च षट्. मूर्धावसिक्त पारसवा
वष्ठाभीरचर्मकाराः प्रागुक्ता वरोटश्चेति षट् मूर्धावसिक्तोऽम्बष्ठश्च निषादश्च तथा त्रयः विप्रक्षत्रियविट्शूद्र नारीणां गमनादिह. एकैकश-
स्तु चतुरो जनयंति सुतानपि एते द्वादश विद्यते मूलप्रकृतिभिर्युताः भवंति पंचदश वै विप्र षोडशको भवेत् मूर्धावसिक्ता द्विजायाम्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू. तिलोमाः क्षत्रादिष्वनुलोमा इतिचत्वारः एवमंबष्ठान्निषादाश्चेति द्वादश स्वयंचैते त्रय इति पंचदश व्रात्यो विप्रः अवरोटोवा षोडशादस्युसंज्ञा क.
भवेत्येते मातृवत्कर्मकारिणः राज्ञा ब्राह्मणकन्यायां सूतो वर्णस्तु जायते सराज्ञामश्वसारथ्यं चक्रे दक्षश्च नित्यशः सूतः प्रजापतिस्त्वन्या-
६५ मायारूपी जनार्दनः वक्ता वेदादिशास्त्राणां पुराणानां च सः स्मृतः अन्य इति नाम्नैव सूतो न तु जात्येत्यर्थः उग्रादिसंज्ञावत् सूतपुत्र उग्र-
श्रवाः सौतिः पौराणिकोपि तथा क्षत्रियाद्वैश्यकन्यायां माहिष्यो नामजायते नक्षत्रगाननृत्यज्ञो धनानां परिरक्षिता राज्ञस्तु शूद्रकन्याया-
मुग्राख्यो नामजायते दुर्गांतःपुरकोशानां रक्षां विप्रेषु वाचनं उग्रो दुष्टश्च दस्यूनां कश्चिदन्यो विधिद्यते सूतमाहिष्यकोग्रास्तु त्रयो वर्णाश्च
तुष्टयात् एकैकशस्तु चतुरो जनयंति सुतानपि आत्मना सह राज्ञा तु तत्र षोडश संततिः देवलः देवब्राह्मणबालस्त्रीदीनां धर्मपर्णैस्तु यत्तु उपा-
र्जितधनं तस्य परित्यागास्तु दस्यवः ब्राह्मण्यामथ वैश्येन वैदेहो नामजायते एते द्वादश विद्यंते मूलप्रकृतिभिर्युताः भवंति पंचदश वै विप्रः
षोडशको भवेत् रक्षिता राजदुर्गाणां तद्वृत्तिपरसंयुतः क्षत्रियायां तु वैश्येन मुचुको नाम तो भवेत् जले स्थले च यो मार्गस्तत्र रक्षां करोति सः राज
दूतो धाद्यजीवो भवेत्कीर्तिप्रकाशकः अयमेव वंदि वैश्येन शूद्र्यां करणो वर्णः स्यात्सकरोति सः दुर्गांतःपुरगजानां रक्षां ब्राह्मणसंग्रहं गजात्तु
मंदिरागृहमित्यमरः संग्रहे रक्षणं वैदेहमागतावेतौ करणश्चेति ते त्रयः वर्णेभ्यः पूर्ववत्पुत्रान् जनयंति विमोहिताः तेच षोडश जायंते मूलप्र-
कृतिभिः सह दुष्टानि वैश्यकर्माणि तेपि कुर्वंति दस्यवः ब्राह्मण्यामथ शूद्रेण चंडालः स्याज्जुगुप्सितः स चक्रे राजमार्गादिशोधनं चक्रकर्म च
राजस्त्रियां च शूद्रेण क्षत्ता भेदश्च जायते श्वाविध्यमथ गोधानां स चक्रे वधबंधनं आयोगवस्तु शूद्रेण वैश्यायां तु भवेद्वसः तक्षास्थपतिरित्यु ६५
क्तो राज्ञां वेश्मकरः सदा दारुतक्षकस्तथा पाषाणभेदकस्थपतिरिति द्वावप्येतद्भेदौ आयोगवस्तथा क्षत्ता चंडालस्यापि ते त्रयः चतुर्वर्णासु-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तनयान् जनयंत्यथपूर्ववत् शूद्रेणसहितास्तेतुसंतिषोडशसंख्ययातुप्रानियानिकर्माणितेपिकुर्वंतिदस्यवः एतेविप्रादयोज्ञेयाश्चतुःष
ष्टिषुयोनिषु उत्पादयंतिसदृशान्संकीर्णानन्ययोनिषु अत्रस्वभिन्नास्तुत्रिषष्टिभिर्जनितास्तास्तु वार्तेर्जनिताएकैकस्यषड्विंशत्यधिकंशतं भेदाः
तेचचतुःषष्टिभिर्गुणिताः सहस्राणिनवशतानिअष्टषष्टिश्चभवति तेषांवर्णसंकीर्णसंकरेणान्योन्यसंकराच्चानत्यंविस्तरापत्तेर्नोच्यते मनुः
शनकैस्तु क्रियालोपादिमाः क्षत्रियजातयः वृषलत्वंगतालोके ब्राह्मणातिक्रमेणच व्यभिचारेणवर्णानामवेद्यावेदनेनच संगेनध
र्मत्यागेनजायतेवर्णसंकरः संगोम्लेच्छादिनीचसंगतिः एतेषुकांश्चिदाहमनुः प्रसाधनोपचारज्ञमदासंदासजीवनं सैरंध्रंवागुरावृत्तिंसू
तेदस्युमयोगवी वैश्यायांशूद्रजायोगवीदस्योर्वर्णसंकरजानुसूते तेचदस्यवोमनूक्ताः पौंड्रकाश्चोड्रद्रमिडाः कांबोजायवनाःशकाःपार
दाःपल्हवाश्चीनाः किरातादरदास्तथा मुखबाहूरुजातानांयालोकेजातयोबाहिः म्लेच्छवाचोर्यवाचोवासर्वेतेदस्यवःस्मृताः एतेम्लेच्छ
भेदाः प्रसाधनंमंडनंउपचारोंगमर्दनादि वसिष्ठस्तुवृत्त्यंतरमाह सैरंध्राणांस्त्रग्मधुसीधुकरणंतद्विक्रयः पुष्पफलशाकविक्रयश्चेति मनुः
मैत्रेयकंतुवैदेहोमाधूकंसंप्रसूयते नॄन्प्रशंसत्यजस्रंयोघंटावादोऽरुणोदये भवेत्सयोगवीष्वेतेइतिमनूक्तेर्वैश्यायांशूद्रजायोगव्यां विप्रायां-
वैश्यजाद्वैदेहान्मैत्रेयःसूतेसएवमाधूकः निषादोमार्गवंसूतेदाशंनौकर्मजीवनं कैवर्तमितियंप्राहुरार्यावर्तनिवासिनः क्षत्रायांशूद्रजान्नि-
षादात्प्रागुक्तायोगव्यांदाशइत्यर्थः ब्राह्मणादित्यनुवृत्तमनुःआभीरोंऽबष्ठकन्यायामायोगव्यांतुधिग्वणः वैश्यांविप्रजांबष्ठीतस्यांवि-
प्रादाभीरः अयंगोपालानुलोमः प्रसंगादुक्तः जातिविवेके वर्तनंगोमहिष्यादिपोषयेत्तृणवारिभिः पयोदधिघृततक्रंविक्रेतव्यंधनार्थिः
भिः अस्यभोज्यान्नत्वमाहयाज्ञवल्क्यः शूद्रेषुदासगोपालकुलमित्रार्द्धसीरिणः भोज्यान्नानापितश्चैवयश्चात्मानंनिवेदयेत् वैश्यायां

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शूद्रजायांगवीतस्यांविप्रजोधिग्वणः शूद्रान्नभक्षणेमनुः राजान्नंतेजआदत्ते शूद्रान्नंब्रह्मवर्चसं आयुःसुवर्णकारान्नंयशश्चर्माव
कर्तिनः भुक्त्वातोन्यतमस्यान्नममत्याक्षपणन्त्र्यहं मत्यातुभक्षणे कृच्छ्रं रेतोविण्मूत्रमेवच यत्तुशंखः शूद्रान्नंब्राह्मणोभुक्त्वा तथारंगावता
रिणः चिकित्सकस्यक्रूरस्य तथास्त्रीमृगजीविनः चंडालान्नंभूमिपात्रमजीविश्वजीजीविनां शौंडिकान्नंसूतिकान्नंभुक्त्वामासंव्रतंच
रेत् व्रतंगोमुत्रयावकंइदमभ्यासेआमान्नेतुतृतीयांशः चंडालान्नंभुक्त्वात्रिरात्रमुपवसेत्सिद्धान्नंभुक्त्वापराकमितिमाधवीयेचंडालान्न
विष्णुनातथोक्तेः चंडालान्नमामंआपदितुपराशरः आपत्कालेतुविप्रेणभुक्तंशूद्रगृहेयदि मनस्तापेनशुध्येत द्रुपदानांशतंजपेत् इदमामान्न
परं नाद्या च्छूद्रस्यपक्वान्नंविद्वान्श्राद्धिनोनोद्विजः आददीतामभेवास्मादवृत्तावेकरात्रमितिमनूक्तेः यत्तुयाज्ञवल्क्यः शूद्रेषुदासगो
पालकुलमित्रार्धसीरिणः भोज्यान्नानापितश्चैवयश्चात्मानंनिवेदयेदिति यच्चदेवलः स्वदासोनापितोगोपः कुंभकारः कृषीवलः ब्राह्म
णैरपिभोज्यान्नाः पंचैतेशूद्रयोनयइति अत्रान्नशब्दोदनीयमात्रपरोनत्वोदनपरः यत्तुभविष्ये उपक्षेपणधर्मेण शूद्रान्नंयपचेद्द्विजः अभो
ज्यंतद्भवेदन्नंसचविप्रःपुरोहितः उपक्षेपणंशूद्रेणस्वान्नस्यपाकार्थंविप्रगृहेसमर्पणमितिकल्पतरुः इदंतुशूषकभिन्नपरं त्रिषुवर्णेषुकर्त
व्यं पक्वभोजनमेवच शुश्रूषामभिपन्नानां शूद्राणांचवरानने इतिवराहोक्तेः तेनदेवेभ्यो नैवेद्यमपिपक्वंनेति गंगा वाक्यावली सर्वकलौतर
परमितिसुद्धितत्वेउक्तं संस्पृष्टदुष्टभोज्येन्नेतिविशेषमाहापराके शूलपाणौचसुमंतुः गोरसंचैवसक्तुंश्चतैलंपिण्याकमेवच आपू
पान्भक्षयेच्छूद्राद्यच्चान्यत्पयसाकृतं पयसान्यासंसृष्टदुग्धेनकृतंपाकंविना तेनपायसेदोषएव पयसेतितृतीययानैरपेक्ष्यावगतेः शूद्र
जलेदोपाकेऽप्ययश्चेतिचकारादपूपेषुपयः कृतेष्वेवभक्ष्यत्वं तेनजलकृतेपालिकादौदोषएवेत्यर्थः अत्रेदंतत्वं द्विविधोद्विजः शूद्रान्नपरतः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्तन्निवृत्तश्च आद्यस्यपूर्वोक्तिं शूद्रान्नं भोज्यं अतएवपरार्के शूलपाणौ च हारितः कंदुपक्वं स्नेहपक्वं पायसं दधिसक्तवः एतानिशूद्रान्नभुजो भोज्या
निमनुरब्रवीत् द्विजैरेतानि भोज्यानि शूद्रगेहं कृतान्यपीति स्कंदितत्वे कौर्मेचिरार्द्रं पायसंपाकं विनाक्षीरेण कृतम् आमशूद्रस्य पक्वान्नं पक्वमु
च्छिष्टमुच्यते इतिशातातपतोक्तेः इदं शूद्रगृहेपि भोज्यं तदुक्तं शूलपाणौ ब्राह्मेराज्ञं पर्वणि वैश्यानामश्नीयान्मंगले गवाम् वास्तोभूरत्न हेमान्न
सच्छूद्रस्यगृहेतथेति इदमपि कलौवर्ज्यं शूद्रेषु दासगोपालकलामित्रार्द्धसीरिणं भोज्यान्नतागृहस्थस्य तीर्थसेवाति दूरतः ब्राह्मणादि
षुशूद्रस्य पक्वतादिक्रियाविवेतिच माधवीये पृथ्वीचंद्रोदयोक्तादित्यपुराणात् शूद्रान्ननिवृत्तस्य तु शूलपाणौ वगिराः पात्रांतरगतं ग्राह्यं शू
द्रात्स्वगृहमागतं शूद्रवेश्मनिविप्रेणक्षीरंवायदिवादधि निवृत्तेननभोक्तव्यं शूद्रान्नं तदपिस्मृतम् विष्णुपुराणेसंप्रोक्षयित्वा गृह्णीयाच्छूद्रान्नं गृह
मागतम् यत्तु याज्ञवल्क्यः विकर्मस्थान द्विजान् शूद्रान् सवासाजलमाविशेदिति शूद्रस्पर्शस्नानमाह तद्दासादिभिन्नशूद्रपरं निवृत्तपरंवा
अन्यथा मूल्यकर्मकराः शूद्रादासीदासास्तथैव स्नानेशरीरसंस्कारे गृहकर्मण्यदूषिताः सद्यः स्पृशागर्भ दासोभक्तदास स्थ्यहाच्छु
चिरित्यादिविरोधात् मनुः अभोज्यानां तु भुक्त्वान्नं स्त्रीशूद्रोच्छिष्टमेवच भुक्त्वामांसमभक्ष्यंच सप्तरात्रं यवान्पिबेत् ज्ञानेद्विगुणम्
विश्वंभरशास्त्रेमाहिष्यायां द्विजाज्जात आभीरः क्षीरविक्रयीउद्वाहः सुतोविप्राद्वैदेह्यां व्यभिचारितः तच्छस्त्रंधारयेत्कुर्यान्नराणां वि
क्रयंतथा क्षत्राद्वैश्यायामाहिष्यावैश्याद्विप्रायांवैदेहि विप्रान्निषाद्यायोजातः पौष्टिकः स्कंधवाहकः शूद्र्याविप्रान्निषादी अंबष्ठायाद्विजा
ज्जातः पुत्रः कांसस्यकर्मकृत् कांस्यपात्राणि चित्राणि रचयेज्जीवनायसः शूद्रधर्मेणसर्वत्र स्थितिरस्यविधीयते उग्रायांयो द्विजाज्जातः
कुंभकारः सउच्यते सशूद्राद्धायतेधर्मेघटश्चेन्मृन्मयान्धरान् जातिविवेके व्रात्यः क्षत्रियतः शूद्र्यांजातः शूद्रविधानकृत् सकुर्याद्राज

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पुत्रांश्चशास्त्रमल्लकुशलान् धनम् तेभ्योलब्धात्मावृत्यर्थंस्वधर्ममनुपालयेत् द्राजगुरुः तस्मान्मलःस्मृतांजातः क्षत्रियांव्यभिचारतः रा
ज्ञांकौतुकमापाद्यनिशुद्धेनार्जयेद्धनम् वैश्याच्छूद्र्यामथांबष्ठ्यांजातावैतालिकाभिधः जीवनंकामशास्त्रेणस्तुत्यावावंदिकर्मणा क्षत्रात्सार
सर्वीपुत्रः किंनावस्तावकुट्टकः वणिजनास्तुविप्रायांजातोऽतःपुरपालकः ब्राह्मण्यांजायतेवैश्याद्योऽसौवैदेहकाभिधः शुद्धांतरक्षण
राज्ञांकुर्यादनुपमंहिसः सामान्यवनिताः पोष्यास्तासामाद्यान्वजीविकापण्यांगनानांसंज्ञांचकुर्यात्संगतदिच्छयारूपाजीवासुतास्त्वेवाव-
शिष्यासगतांविदः सएवतासांप्राणेशोनान्यः कांतोपितत्पतिः चतुःषष्टिकलाः कामशास्त्रंतदुपजीवनम् चतुःषष्टीकलाभरतेनोक्ताःवेदां
गागमाशिल्पशास्त्रकाधितावक्तुस्वतौर्यत्रिकद्यूतास्त्राद्रुतवादसूपरन्धनाचित्रोपणोवैद्यकं नानारत्नपुराणलरवपुरुषस्त्रीधातुभाषालिपीप्रज्ञा
नाटककेलिदंतिस्फरगप्रज्ञाचसामुद्रिकम् शय्याभोजनयुद्धमर्दनविभूषाबंधसर्वांगित ज्ञानंरज्जुतरीकलारथकृतिःसौरव्येऽस्वभोगेष्वधीः प्राणेवा
रिविषाग्निवारिपुरथरेवांगशीर्षेषुयद्दुर्गारामकृतिःपशुहृद्यनमेत्कारःशिषार्चादयः स्रग्धवनितावस्त्रंगीततांबूलभोजनम् शय्याविभूषासु
रतंभोगाष्टकमुदाहृतम् शूद्रावैश्यायांयोजातोवणिज्जनइतिस्मृतः पारसव्यांचमाहिष्यान्मालाकारःसउच्यते कुसुमानिसशाकानिवर्द्ध
वर्द्धयेधनवर्द्धये सहीनः शूद्रधर्मेभ्यः समूहेपत्रकेमधु : सूनाज्जातस्तुवैदेह्यासूतकारःसजायते अयोगव्यांतुवैदेह्याज्जातोमैत्रेयको
भवेत् घंटावादनकृत्प्रातस्तथामंगलगानकृत् पुष्पचंदनपण्यादिशृंगारैस्तस्यजीवनम् पादयोः क्षालनंचैवधम्मिलानांप्रसादनम् प्रत्यंगमर्द
नंचैवचंदनानानुलेपनम् मंगनाभेस्वंद्रयोगशृंगाररचनानवा आजीवनतुतस्योक्तं नत्स्त्रीसैरंध्रिकास्मृता विश्वंभरशास्त्रप्रसाधनोपचतुरासै ६७
रंध्रीतिप्रकीर्तिता शैवःपाशुपतः कश्चिदारुढः पतितोयदि जंगमइतिप्रसिद्धः तस्माज्जातःशूद्रपत्न्यांपुत्रोभस्मांकुरः स्मृतः शिवार्चनं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वृतत्कार्येशिवदायेनजीवितम् स्कंजटाभस्मधारीचशिवलिंगंप्रपूजयेत् तांबूलभक्षितान्द्रव्यगावःक्षेत्राणिकाकिनी शिवायप्राणभिर्दत्तमन्यालिंग
पिभक्तितः स्कंजटाभस्मधारींच तेनतस्येहजीविका कुशीलवोसुतांवश्वाद्वैदेह्यान्नर्तनादिकृत् जातिविवेके माहिष्यामागधाचैवसुद्रमार्गकसंज्ञकं
जनयेत्तनयंसोपिशूद्रधर्मविनाकृतः गीतंचतुर्विधंवाद्यमभ्यसेज्जीवनायसः संगीतशास्त्रे तत्रादौत्रिविधंगीतंवाद्यंचापिचतुर्विधं चतुर्दश-
विधंनृत्यंगीतपूर्वंविचक्षणैः चतुर्विधवाद्यमाहामरसिंहः ततंवीणादिकंवाद्यमानद्धंमुरजादिकम् वंशादिकंतुसुषिरंकांस्यतालादिकंघनं अयंमृ
दंगजीवीनिर्मंडलक आभीराज्जातोसौवाणशुन्छकृत् शूराणांशरपत्रैश्चरचनातस्यजीविका उग्रायांमाधवाज्जातः कुंतलश्मश्रुकर्मकृत् सना-
पितइतिप्रोक्तः क्षौरकर्मविधानकृत् क्षत्राच्छूद्राजोग्रः वैश्यायाः क्षत्राजोमागधः स्मश्रुकर्तनकृच्चैवनखकर्तनकोविदः कृत्यानयाग्राममध्येतिष्ठे
द्विप्रेषुसेवकः नराणांनापितोधूर्तः शूद्राभ्योप्यधिकःस्मृतः वृद्धमनुः शूद्रकन्यासमुत्पन्नोब्राह्मणेनतुसंस्कृतः अपितोनापितः प्रोक्तः शूद्रधर्मा-
धिकोपिसः याज्ञवल्क्येनतुशूद्रएवनापितउक्तः शूद्रेषुदासगोपालकुलमित्रार्धसीरिणा भोज्जानानापितश्चैवेतिशंखेपातुप्रतिलोमजोयमुक्तः य
त्तुसूतसंहितायांऊर्ध्वनापितोधोनापितश्चेतिद्वैविध्यमुक्तंतद्व्यवस्थितंज्ञेयम् अथकायस्थोत्पत्तिः पाद्मेसृष्टिखंडेसृष्ट्यादौसदसत्कर्मज्ञसये प्राणि-
नांविधिः क्षणंध्यायेस्थितस्तस्यसर्वकायाद्विनिर्गतः दिव्यरूपःपुमान्हस्तेमषीपात्रंचलेखनीम् चित्रगुप्तइतिख्यातोधर्मराजसमीपतः प्राणिनां
सदसत्कर्मलेखायसनियोजितः ब्रह्मणातीन्द्रियज्ञानीदेवाग्न्योयज्ञभुक्सदा भोजनाच्चसदातस्मादाहुतिर्दीयतेद्विजैः ब्रह्मकायोद्भवोयस्मात्का
यस्थीजातिरुच्यतेनानागोत्राश्चतद्वंश्याः कायस्थाभुविसंतिवै स्कांदेरेणुकामाहात्म्ये एवंहत्वार्जुननाम संधायनिशितान् शरान् अन्वधावत्सतां
न्हंतुंसर्वानेवातुरान्नृपाम् केचिद्दहनमात्स्यकेचित्सालतालमाविशाद सगर्भाचंद्रसेनस्यभार्यादाल्भ्याश्रमंमनुत्तमं पूजितोमुनिनारामोह्यर्घ्यमा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

द्यासनादिभिः ददौमध्याह्नसमयेतस्मैभोजनमादरात् रामस्तयाचयामासहृदिस्थंसमनोरथं याचयामासरामाच्च कामंदाल्भ्योमहामुनिः त
तोद्वौपरमप्रीतौभोजनंचक्रतुर्मुदा भोजनानन्तरंदाल्भ्यः पप्रच्छ भार्गवंप्रति यत्वयाप्रार्थितंदेव तत्वंशासितुमर्हसि रामउवाच तवाश्रमेमहाभा-
गसगर्भास्त्रीसमागता चंद्रसेनस्यराजर्षेः क्षत्रियस्यमहात्मनः तन्मेत्वंप्रार्थितंदेहिहिंसेयंतांमहामुने ततोदाल्भ्यः प्रत्युवाचददामितववांछितं
मूचन्मयाप्रार्थितंदेव तन्मेदातुंत्वमर्हसि ततःस्त्रियंसमाहूयचंद्रसेनस्यवैमुनिः रामायप्रददौप्रीतोरामःप्रीतमनाअभूत् रामउवाच यत्वयाप्रार्थि
तंविप्र भोजनावसरेपुरा तन्मेशंसमहाभागददामितववांछितम् दाल्भ्यउवाच स्त्रियोगर्भममुंबालंतन्मेत्वंदातुमर्हसि ततोरामोब्रवीद्दाल्भ्याय
दर्भमहमागतः क्षत्रियांतकरश्चायंत्वंयाचितवानसि प्रार्थितश्चतथाविप्रकायस्थोगर्भउत्तमः तस्मात्कायस्थइत्याख्याभविष्यतिशिशोः
शुभा एवंरामोमहाबाहुर्हित्वातंगर्भमुत्तमं निर्जगामाश्रमात्तस्मात्क्षत्रियांतकरःप्रभुः कायस्थएषउत्पन्नः क्षत्रिण्यांक्षत्रियात्ततः रामाज्ञ-
यासदाल्भ्येनक्षात्रधर्मात्बहिष्कृतः दत्तःकायस्थधर्मोऽस्मैचित्रगुप्तस्ययःस्मृतः तद्गोत्रजाश्चकायस्थादाल्भ्यगोत्रास्ततोभवन् दाल्भ्योपदेशत
स्तेवैधार्मिष्ठाःसत्यवादिनः सदाचारपरानित्यंरताहरिहरार्चने देवविप्रपितॄणांचअतिथीनांचपूजकाः माहिष्यवनितासूनुर्वैदेहाद्यःप्रसूयते सकाय-
स्थइतिप्रोक्तस्तस्यकर्मविधीयते क्षत्राद्वैश्यायांमाहिष्याविप्रायांवैश्यजोवैदेहः लिपीनांदेशजातानांलेखनंससमाचरेत् गणकत्वंविचित्रंचबीजपा
टीप्रभेदतः अधमःशूद्रजातिभ्यःपंचसंस्कारवानसौ चातुर्वर्ण्यस्यसेवाहिलिपिलेखनसाधनम् व्यवसायःशिल्पकर्मतज्जीवनमुदाहृतम् शि-
खायज्ञोपवीतंचवस्त्रमारक्तमंभसा स्पर्शनंदेवतानांचकायस्थाद्योविवर्जयेत् इतिकायस्थः मालाकाराच्चलावद्धःकरण्यांमणिरंध्रकृत् मणिहा ६८
रःमंजुरितिचोच्यतेकुलाल्यांशाल्मलोमंजोनागवल्यास्तुविक्रया तांबूलकृतसंभूतद्रव्यंतस्येहजीवनम् मालाकारात्क्षत्रियायांशिलीध्रो मर्दनकि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यः हीनः सच्छूद्रधर्मेभ्योजीविकास्यांगमर्दनम् शिलींध्रात्क्षत्रियायांचकोल्हाटीनामजायते बहुरूपीतिप्रसिद्धः वैश्यात्करण्यांयोजातोगोचारीव
त्सपालकः नाम्नाच्छागलकंपुत्रंधटधानादजीजनत् मंजुभायसिवैलोकेअजपालइतिस्मृतः तथाकर्मचंडालभार्यायांयोजातःपुष्पशेखरात् सवैमं
डलकोनामशुनांमंडलपोशकः शुगलंशुनकानासधर्तुयोज्योमहीभृता विधवायांयतेजातः कर्मचंडालउच्यते वापीकूपादिमृत्कर्मकर्ताचास्पृश्यएव
सः जातिविवेकेअंबष्टाच्चैववैदेह्यांजातःपुत्रःकुशीलवः संगीतज्ञोनृत्यकर्त्तादेशाद्देशांतरंव्रजेत् आयोगवान्माधवायांभृकुंसइतिजायते सवर्णबा
ह्यधर्मेषुसम्यग्संगीतकोविदः कांतानांनृत्यशालायांनृत्यंलास्यंचशिक्षयेत् रंगावतारःकर्तव्योनाट्येचनृपसंसदिचतुर्विधैरभावैर्देशेभाषागसं
भवैः अंगभावाश्चभरतेनोक्ताः कायिकोवाचिकश्चैवआहार्यःसात्विकस्तथो चत्वारोभिनयाःप्रोक्ता नाट्यशास्त्रविशारदैः संगीतशास्त्रेसंगीतवा
द्यंचनृत्यंचत्रयंचसंगीतमुच्यते संगीतशब्दोनृत्यंतु केवलेनैवगीयते सुकुमारंभवेल्लास्यमुद्धतंतांडवंविदुः तांडवंपदघातात्यैर्लास्यंरससमन्वितम्
दृष्टिहस्तकभाषाद्यैर्भ्रामरीचोरिकादिभिः कुचबाहूरुदृश्यातैस्तरुणीनां तदद्भुतम् कायस्थवनितायातुमालाकारेणसंगता तस्यांयस्तेनपुत्रःस्यात्से
शाकल्यइतिस्मृतः कांताकरेषुरच्चयं द्विजदंतकलापिकाः सहीनःशूद्रजातिभ्योमणीन्विरचयेत्सदा स्फटिकावदरादींश्चकुर्यात्तद्रव्यजीविकाम् वै-
देशाच्छूद्रकन्यायांजातस्त्वांधसिकाभिधः कुर्यादन्नानिभक्ष्याणिविक्रयार्थंससंधितम् अतोविक्रयतोलब्धंतद्धनंतस्यजीवन कांदूइतिप्रसिद्धः
करणोवैश्यसंयोगाज्जातोवत्सकसंज्ञकः कहीनःशूद्रधर्मेभ्यः शाकुलेगाश्चचारयेत् वैश्यस्त्रीशूद्रसंयोगादायोगवकसंज्ञकः सशूद्राद्धीयतेधर्मैः
पाषाणेष्टककर्मकृत् सकुर्यात्कुट्टिकाभूमिंचूर्णेनास्यचजीवनम् निषादकन्यकाशूद्रसंगाद्यंजनयेत्सुतम् सक्रोधकः कुक्कुटक इतिप्रोक्तोहिसंज्ञ-
कः टंकशालासुसर्वत्रनाणकानाविधायकः यामागधाक्षत्रियायोजातउल्मुकसंज्ञकः सलोहकर्मणाजीवेदुत्तमः श्वांत्यजातितःलोहकारइति

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शू० ख्यातंलोहंकर्मास्यजीवनम् तेषांतुगुणसंयोगंज्ञात्वाशस्त्रावधायवः लक्षणकांडेशस्त्रांगुलंषट्समेतंसप्तहृच्छेदकाभिधः शस्त्रस्वामीशयोर्वै क
६१ रं मृत्ककार्यन्यथाशुभम् इतिलोहकारस्मृतिः तैलयंत्रमरयंत्राणांयावच्छब्दाः प्रवर्तते तावत्कर्मनकुर्वीतशूद्रांत्यजसमीपतः कुक्कुटस्येहभव-
ति कुंभकारेणसंगता तस्याःसुतुस्तकविख्यातः कुरुविंदइतिस्फुटम् कौशेयानिसवस्त्राणिरचयेदात्मवृत्तये तुल्योसावंताजातीनांस्वधर्मस्तुपालये
त् सालीसंगतावेनुवनितावर्तकेनयदाहरः तस्याःशाबरिकाभिख्यःपुत्रोसौलोकसंमतः स्वहीनस्त्वंत्यजाभिख्यःश्वचिवासोविधायकः कुविंदः आ
भीरीकुक्कुटाभ्यांयोजातःसोरिविरसंज्ञकः सकुर्यात्तुसरीणांहिवासांसिस्वात्मवृत्तये तद्वैपरीत्याज्जातोयोनीलीकर्तासकथ्यते मार्गनापितयोर्जातो-
योसौसाखिल्यसंज्ञकः हीनःसगुह्यकेशानांकुर्याद्वपनमंजसा जलकांतुबिंशृंगाणिस्कश्चावप्रयोजयेत् जातोमैत्रेयशुकुनजांधिकायांस्वयंस्कृतः
असौबधुलसंज्ञोत्रअधमःसर्वजातिषु स्वर्णकारविपणेधूल्यांहेमादिपश्यति निषादनारिसंयोगासौषिकंजनयंस्कृतम् सत्वपास्कलसंज्ञोहिशरसू
त्रविधायकः कर्ताचगोणीपट्टानांजीविकातस्यतद्धनम् पुल्कसस्त्रीपांस्कलकात्सूतेनावासिकाभिधं कुर्यात्सतुरगादीनांशष्पेणैवचवर्तनम् धा
सीमेदस्यवनिताकायात्संगतांघ्रणचेद्रहः सासूतेयवनंपुत्रंतुरुष्कःसप्रकीर्तितः प्रसिद्धोम्लेंछदेशेयोगोवधनास्यवर्तनं बंदिनीशूद्रसंयोगा
त् जातःस्पंदालिकाभिधः चतुर्वर्णाधिहीनोसौमंजिष्टारंगकारकः तेनरंगेणवासांसिचित्राणिरचयेत्सदा हस्तलेख्यंविचित्रंचद्विधानश्चित्र
साधनम् सएवंश्वन्विकःख्यातःकर्तरीसूचिकार्जकः मागध्यांक्षत्रियाज्जातउल्मुकोलोहकर्मकृत् उग्रात्सारवसीपुत्रो मौकालिस्तैलिकोभुवि र
जकोवर्णतोहीनःप्रथमश्चांत्यजेषुसः वस्त्रनिर्णेजनंकुर्यादात्मवृत्यर्थमेवच उग्रजातंतुवैदेह्यामंजूषरजकंविदुः शूद्रायांक्षत्रादुग्रः विप्रायांवैश्या ६१
द्वैदेही वहेदसौतैलयंत्रसुत्तमश्चात्यजातितः तैलहिंसायंत्ररवात्कर्षणात्पापसंभवः अतोमौकलिकोनित्यंनिर्वास्योनगराद्बहिः रथकारस्यदुहिता-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सायोगवसमागता सूतेयंतनयेसोपिसूत्रधारइतीरितः जायाजीवश्चशैलूषोनाट्यशास्त्रविशारदः वेण्यामावर्तकाज्जातःसूचारःसूत्रवायकः
छागलीभृज्यकंठात्तुऔरभ्रंमेशपालकम् कुर्यादूर्णापटांश्चित्रान्मेषाणांपरिपालनम् आवर्तकस्यभार्यायांक्षेमकाद्दुष्टपालकम् रोमिकेदशिकाम-
ल्लाद्युक्तलवणकर्माणि आयोगव्यांद्विजाज्जातोधिग्वणःकवचादिकृत् स्वचर्मणाऽश्वपल्याणंयथाशोभंप्रकल्पयेत् मौचिसंज्ञःआयोगवीचकैवर्ताज
ज्ञेपारसवात्सुतम् सहीनःसर्वजातिभ्यो जालंस्वीकृत्यसर्वदा मत्स्यान्जलचरानन्यान्घातयेदात्मवृत्तये नाव्यंकर्मप्रहरणंनद्यांवर्षास्विवाहयेत्
नदीमुत्तारयेल्लोकास्तेभ्यश्चेच्छेद्धनंतथा धिग्वण्यांतुनिषादाद्यश्चर्मकारःसतुस्मृतः गोचर्मणामहिष्याश्वचर्मणानस्यजीवनम् आभीरस्त्रीलभेद्द्वे
नात्पुत्रंशौंडिकसंज्ञकम् स्फरासकृत्वाविक्रीयकुर्यात्तेनचवर्तनम् कर्मचंडालकात्पुत्रंवैदेहीपांडुशोपकम् लेभेबुरुडजातित्वंसदावंशविदारणम्
जातोनिषेदाद्वैदेह्यांगारुडीडिंडिमोत्तमाः इत्यादिमनुः चंडालात्पांडुशोपाकस्त्वकृसारव्यवहारवान् आहिंडकोनिषादेनवैदेह्यामेवजायते
विप्रायावैश्यजावैदेहीत्वकृसारोवेणुः तच्छेदक्रयादिजीवी अयबुरुडःवैदेह्यामेवक्षत्रायाशूद्रजनिषादादाहिंडकः अयंवणुजीवीश्वपाकः
चांडालेनतुसोपाकोमूलव्यसनवृत्तिमान् पुल्कस्यांजायतेपापःसदासज्जनगर्हितः मूलंव्यरव्यव्यसनमस्तुवियोगोवध्यमारणंसैववृत्तिः क्षत्रा
यांशूद्रजोनिषादः तस्माच्छूद्रायांपुल्कसी कसारइतिप्रसिद्धः निषादस्त्रीतुचंडालात्पुत्रमंत्यावसायिनम् स्मशानगोचरंसूतेवाह्यानाम
पिगर्हितम् केचिदादिपुराणेप्युक्ताः निषाद्यामयशूद्रेणकुक्कुटःस्यात्करोतिसः चक्रतोमरशूलासिलकुटप्रासतोमरान् चक्राणिशस्त्रजालनि
भिंडिपालोश्वभूभुजाम् कुक्कुटानाप्रहर्ताचराजकुक्कुटरक्षणः अंबष्ठ्यांजायतेवेनोवैदेहेनकरोतिसः पटहंवादयस्फीतेराजादेशप्रजास्वपि पु-
ल्कसःकुक्कुटोवेनश्चयआरण्यवासिनः आयोगव्यादस्युनाचसैरंध्रोनामजायते दस्युःप्रागुक्तः मृगादिवधजीवीचपाशबंधेननित्यशः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

राजस्त्रीणांसूतिकानांद्वाररक्षांकरोतिसः आयोगव्यांन्निषादात्तुधीवरोनामजायते नावोनदीनांकर्तासतांचसंवाहयेत्सदा निषादादथैवैदे-
ह्यांकारावारः करोतिसः चर्मणांछेदसंनित्यंसीवनंक्रयविक्रयम् निषाद्यामथवैदेह्याज्जायतेचंद्रमेचकः आरण्यानांपशूनांसंकरोतिचवधंसदा
तस्यश्रीगमनात्क्षत्ताश्वपाकंजनयेत्सुतम् श्वमांसादमरण्यस्थंपापशूर्पोपजीवनं चंडालादपिवैदेह्यांपांडुसापाकसंज्ञकः उपानच्चर्मवेणूनांविक्रयं-
हिकरोतिसः अहिंडकोनिषाद्यांचवैदेहादपिजायते यादस्यूनांतुवध्यानांपरिरक्षांकरोतिच अत्यावसायीचांडालान्निषाद्यांजायतेनरः स्मशान
वासीतद्वृत्तिश्चंडालेष्वपिगर्हितः अनाथंनगराच्छावंदूरंत्तेचनयंत्यपि शय्याभरणवस्त्राणिवध्यानांराजशासनात् निर्दिष्टंवधदंडंतुकत्वागृण्हति
नित्यशः विवाहादिप्रकुर्वंतिसमानेवर्णसंकरे मृतागोब्राह्मणार्थंतुकदाचित्संतरंतिते वसिष्ठः नौजीविकाचनिषादानांकेवर्तानां मृगपशुपक्षिघातो-
मांसविक्रयश्चआवृत्तानांहस्त्यश्वाधिकारः आभीराणांगोजाविरक्षाधिग्वाणानांचर्मकरणंतद्विक्रयजीवनंचकारावराणांचर्मछेदनदीपासनर
क्षणांछत्रधारणंनराणांवाहनंच अयंकहार, भोईइतिप्रसिद्धः तंतुवायत्वंवृक्षछेदनरोपणानिकुक्कुटानांअंध्रमेदानांगृहद्वाराद्बहिस्थानांवस्कारशोध
नंगुह्यांगस्पर्शनोच्छिष्टविण्मूत्राहेनंचक्रवृत्तिताचगुह्यांगस्पर्शः शौचिमधोनापितत्वंवा चक्रवृत्तितातैलीकत्वमितिस्मृतिमंजरीमधुकानांप्रातर्नृपति
संस्तवाख्यानवर्णनंनिद्राबोधनम् प्रवृज्यावसितानांयावज्जीवंदासवृत्तित्वं मूलवृत्तित्वंशूर्पकरणंचपुल्कसानामूलंवृक्षौषध्यादेः चंडालांत्यावसा
यिनांवनस्मशानरक्षणंगराग्निविषप्रयोगश्चस्त्रीणांभर्तृशुश्रूषानव्यंजनपानसंस्कारोनृत्यगीतकामसूत्राध्ययनंचयज्ञसामन्त्रव्यंजनादिकार्यत
त्स्त्रीणामपिचारणादिस्त्रीणांतुनृत्यादिसर्वबाह्याः सर्वधर्मबहिष्कृताअन्यत्रप्राणिसंरक्षणात् अहिंसादिश्चधर्मः सर्वतुल्यः अहिंसासत्यम
स्तेयंशौचमिंद्रियनिग्रहः दानंदमोदयाशांतिः सर्वेषांधर्मसाधनमितियाज्ञवल्क्यगोत्रेः पित्रोराब्दिके स्वजातिभोजनंवस्त्रहमादिदानंकार्यमित्सु

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्कंप्राक् शंखवस्त्वन्यथाह सूतानामन्यसंस्कारक्रियाकेशश्मश्रुरोमनखवापनस्नानविलेपनालंकरणाश्वदमनयोग्याशनपोषणानिकर्माणियो
ग्याशनंधासादि क्षत्तुःप्रतिहाररक्षादौत्ये मागधानांमृदंगवीणावेणुवादननृत्यगीतसिद्धिकोपस्थानगाथालोकप्रत्यूषःप्रबोधनानिकर्माणिसि
द्धिरिति कोपसमयेतच्छामकगाथांपठेत् जयजीवतिशब्दः सिद्धिशब्दार्थः अंबष्ठानांकायशल्यशलाकाविमोचनोन्मादक्लीबज्वरापस्मारचिकि
त्सापोषणानिकर्माणि कायाच्छल्यस्यशलाकाः शिराः तासांमोचनंभेदः वैदेहकानांवस्त्रच्छेदनसीवनवंजनावनिर्णेजनवापीतडागोदकपानारा
मावकरशोधनानिकर्माणि उग्राणांकुंजरग्रहणराजच्छत्रधारणपुरप्रधारणबंधनागारसंयमनानिवेनानांलंघनप्लवनाक्रीडानियुद्धमायाशबरेंद्र
जालानिकर्माणिनियुद्धंबाहुयुद्धंमायाशंबरंलाधवाद्द्रव्यपरिवर्तनं इंद्रजालमसद्वस्तुदर्शनादीकुक्कुटानांप्रहरणचक्रतोमरभिंडिपालप्रासासिपरशुशू
लगुडलोहजालिकासंधानानि प्रहरणमायुधंम् लोहजालिकाकवचं आयोगवानामयस्करणतक्षणकुंभकरणानिरूक्मवर्णरजतलोहासिचर्मवृ
त्तितांचेति पुल्कसानांनगरवीथिसंरक्षणजागरणानाथमृतनिर्हरणालेख्यपत्रच्छेदनानि मधुपातनंमाक्षिकोद्धलनंबिलकर्तनं कूपादिखननंच चांडा
लानांस्मशानसंरक्षणशूलपरिवापनवध्यघातानिकर्माणिश्वपचानांचैतत् अत्रैकस्यनानाकर्मणांविकल्पः समुच्चयोवा अन्येजातिविवेकेज्ञे-
याइतिसंक्षेपः ननुकलौक्षत्रियवैश्याभावउक्तोभागवतेनवमस्कंधेइक्ष्वाकूणामयंवंशः सुमित्रांतोभविष्यति यतस्तंप्रायराजानःसंस्थांप्राप्स्यंति
वैकलौदेवापिर्योगमास्थायकलापग्राममाश्रितः सोमवंशंकलौनष्टंकृतादौस्थापयिष्यतीति द्वादशेपि एतेषांनामलिंगानांपुरुषाणांमहात्मनांक
थामात्रावशिष्टानांकीर्तिरेवस्थिताभुवि देवापिःशंतनोर्भ्राताभरुश्चेक्ष्वाकुवंशजः कलापग्रामआसातेमहायोगबलान्वितौ ताविहेत्यकलेरंतेवा-
सुदेवानुशिक्षितौ वर्णाश्रमयुतंधर्मंपूर्ववत्प्रथयिष्यतः विष्णुपुराणेपि देवापिःपौरवोराजामरुश्चेक्ष्वाकुवंशजःकृतेयुगइहावत्यक्षत्रप्रावर्त्तकौ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

हितौतयामहापद्मपतिः कश्चिन्नंदः क्षत्रविनाशकृत् नंदश्चकलेरादौ परिक्षितोऽनंतरंजातः आरभ्यभवतोजन्मयावन्नंदाभिषेचनम् एतद्वर्ष
सहस्रंतुज्ञातंपंचदशोत्तरं पुराणांतरेपि ब्राह्मणाः क्षत्रियावैश्याः शूद्रवर्णास्त्रयो द्विजाः युगेयुगेस्थिताः सर्वेकलावाद्यंतयोस्थिताइति अतः क
थंद्विजसंकरजाः उक्ताः मैवंकलौतुबीजभूतास्तुकेचित्तिष्ठंतिभूतले तथैवदेवापिपुरुसांप्रतसमवस्थितौ इतिविष्णुपुराणात् ब्रह्मक्षत्रविशः शू-
द्रावाजार्थेयइहस्थिताः कृतेयुगेहितेः सार्द्धं निर्विशेषास्तदाभवन्नितिमात्स्योक्तेश्चप्रच्छन्नरूपाःस्वकर्मभ्रष्टाः क्षत्रियावैश्याश्चसंत्येवक्वचिदि
त्यस्मसितृचरणः योभाट्टतंत्रगहनार्णवकर्णधारः शास्त्रांतरेषुनिखिलेष्वपिमर्मभेत्ता योत्रश्रमः किलकृतः कमलाकरेण प्रीतोमुनास्तुसुकृ
तीबुधरामकृष्णः ॥ ॥ इतिश्रीमज्जगद्गुरुमीमांसकनारायणभट्टसूरिसूनुरामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टकृतेशूद्रधर्मतत्वेशूद्रसमसं
करजस्वरूपंतद्वृत्तिनिरूपणं समाप्तश्चायंनिबंधः ॥ ॥ श्रीसीतारामचंद्रार्पणमस्तु ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥

हें पुस्तक मुंबईंत बापूसदाशिवशेट शेट्ये हेगिष्टे श्रीवर्धनकर याणीं आपले छापखान्यांत छापिलें मिति पौषवद्य १३ शके १८०८ बहुधा॰ ७१

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

इति शूद्रकमलाकरग्रंथः समाप्तः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri